

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

ANNINA RANTALA

Onko perustulon aika tullut? Tamperelaisten kuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä
perustulosta ja sen vaikutuksista

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

Ohjaaja: Elina Kestilä-Kekkonen

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

RANTALA, ANNINA: Onko perustulon aika tullut? Tamperelaisten kuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä perustulosta ja sen vaikutuksista

Pro gradu -tutkielma, 100 s., 12 liites.

Valtio-opin opintosuunta

Toukokuu 2017

Tutkin pro gradu -tutkielmassani tamperelaisten kuntavaaliehdokkaiden suhtautumista perustuloon ja heidän näkemyksiään sen mahdollisista vaikutuksista nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään ja suomalaiseen hyvinvointivaltioon. Tutkimuskysymykseni ovat 1. millaisia haasteita suomalainen hyvinvointivaltio on kohtaamassa, 2. mihin hyvinvointivaltion ongelmiin perustulo voisi olla ratkaisu ja 3. millaisia vaikutuksia perustulolla nähdään yhteiskuntaan olevan ja voisiko perustulo korvata nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän tulevaisuudessa.

Perustulo on vuoden 2017 tammikuussa alkaneen kokeilun myötä noussut keskustelun aiheeksi niin julkisten tiedotusvälineiden kuin poliittisten päätöksentekijöidenkin keskuudessa, ja itse kokeilu on herättänyt paljon kiinnostusta myös muualla maailmassa. Kuntavaalit ovat puolestaan ensimmäiset perustulokokeilun aloittamisen jälkeen käydyt valtakunnalliset vaalit, joissa kaupunkien ja kuntien valtuustoihin valitaan toisaalta kokeneita poliitikkoja, mutta myös tavallisia kuntalaisia, minkä vuoksi suhtautumista perustuloon on kiinnostavaa kysyä juuri kuntavaaliehdokkailta.

Tutkielman tausta- ja teoriaosuudessa tarkastellaan perustulokäsitteen määritelmää ja esitellään perustuloon liitettävät ulottuvuudet, jotka perustuvat Jürgen De Wispelaeren (2016) näkemyksiin. Tutkielmassa tarkastellaan myös muita perustuloon rinnastettavia malleja sekä perustulokeskustelun historiaa Suomessa erityisesti puolueiden näkemysten kannalta. Tutkimuskysymyksissä teoreettisena lähtökohtana toimii perustulon ohella käsitys hyvinvointivaltiosta. Hyvinvointivaltioon liittyviä piirteitä tarkastellaan Gøsta Esping-Andersenin esittämien klassisten hyvinvointivaltioregiimien pohjalta sekä pohditaan suomalaiseen hyvinvointivaltioon kohdistuvia tulevaisuuden haasteita ja muutoksia sekä sitä, mihin haasteisiin perustulon käyttöönotolla voitaisiin vastata. Tutkimuksen kohteena oleviin tamperelaisiin kuntavaaliehdokkaisiin liittyen tarkastellaan myös kuntavaaleja ja sitä, millaisia tehtäviä tulevaisuuden kunnilla on ja millaisia vaikutuksia perustulolla voisi kuntien tehtäväkenttään olla.

Tutkielma koostuu kahdesta aineistosta, joista toinen on kvantitatiivinen kyselytutkimus tamperelaisille kuntavaaliehdokkaille. Kyselytutkimus toimii tutkielmassa yleiskuvaa luovana, kartoittavana ja mielipiteiden jakaumaa kuvailevana aineistona, mikä mahdollistaa myös puolueiden välisen vertailun. Kvantitatiivisen aineiston analyysissä on hyödynnetty kuvailevia tilastomenetelmiä, kuten muuttujien jakaumien ja frekvenssien tarkastelua sekä ristiintaulukointia. Pääasiallisena tutkimusaineistona toimivat kvalitatiiviset teemahaastattelut, joihin haastateltiin kymmentä tamperelaista kuntavaaliehdokasta kuudesta eri puolueesta. Haastattelut mahdollistavat aiheen syvällisemmän tarkastelun ja tarkempien arvioiden esittämisen esimerkiksi perustulomalleihin liittyvistä eroista. Teemahaastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua haastattelurunkoa, joka perustui viiteen eri teemaan. Haastatteluaineiston analyysissä sovellettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa hyödynnettiin luokittelua ja kategorisointia haastatteluaineistoon pohjautuen. Kahden eri tutkimusmenetelmän yhdistäminen eli triangulaatio lisäsi tutkimuksen validiteettia ja osoitti aineistojen välisen yhtäläisyyden.

Tutkielman molemmat aineistot osoittavat, että tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat ovat pitkälti perustulon kannalla ja kokevat nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän keskeisiksi ongelmiksi liiallisen

byrokratian sekä järjestelmän monimutkaisuuden. Työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset sekä työn tarpeen väheneminen tulevaisuudessa muun muassa digitalisaation seurauksena nähtiin merkittävänä haasteena suomalaiselle hyvinvointivaltiolle. Myös työttömyys, lisääntyvä polarisaatio ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset nähtiin yhteiskunnan tasapainoa tulevaisuudessa horjuttavina tekijöinä. Perustulon nähtiin olevan ratkaisu erityisesti työmarkkinoilla tapahtuviin muutoksiin, joiden seurauksena työvoiman tarve saattaa tulevaisuudessa vähentyä, jolloin toimeentulo on turvattava myös niille, jotka eivät saa riittävää toimeentuloa palkkatyöstä. Perustulon katsottiin myös vastaavan nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ongelmiin yksinkertaistamalla erilaisten tukien viidakkoa ja sitä kautta vähentävän järjestelmään sisältyvää byrokratiaa. Perustulon ajateltiin myös kannustavan työntekoon ja yrittäjäksi ryhtymiseen sekä poistavan jo syntyneitä kannustinloukkuja, kun lyhytaikaisenkin työn vastaanottaminen olisi kannattavaa eikä välittömästi vähentäisi tai poistaisi saatuja tulonsiirtoja. Myös kausi- ja sesonkityöntekijöiden, opiskelijoiden, eläkkeelle jäävien sekä esimerkiksi perhevapailta palaavien katsottiin hyötyvän perustulosta työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisen tai työelämään siirtymisen näkökulmasta.

Kaikki haastateltavat ja lähes 80 prosenttia kyselytutkimukseen vastanneista olivat sitä mieltä, että Suomessa tulisi ottaa käyttöön perustuloon pohjautuva sosiaaliturvajärjestelmän malli. Eroja löytyi kuitenkin siitä, millaista mallia vastaajat kannattivat. Erityisesti suhtautuminen vastikkeellisuuteen jakoi mielipiteitä, ja erotti myös eri puolueita toisistaan. Vasemmistopuolueissa katsottiin varsinkin perustulon olevan vastikkeeton etuus, kun taas oikeistopuolueiden keskuudessa kannatettiin jonkinasteista vastikkeellista elementtiä myös suhteessa perustuloon. Eroja oli myös siinä, minkä suuruinen perustulo olisi ja maksettaisiinko sitä kaikille iästä riippumatta.

Varsinkin haastattelut osoittivat, että perustulojärjestelmän käyttöönottoa pidettiin mahdollisena ja toivottavana, mutta todennäköisyys sille, että perustulo tulisi Suomessa käyttöön, nähtiin vielä hatarana. Esteeksi perustulojärjestelmälle nähtiin erityisesti puoluepoliittisten näkemysten ristiriidat. Tulevaisuuden haasteet nähtiin hyvinvointivaltion ylläpitämistä uhkaaviksi, ja nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän uudistaminen nähtiin välttämättömäksi. Perustulo nousi yhdeksi ratkaisuksi molempiin edellä mainittuihin.

Asiasanat: perustulo, hyvinvointivaltio, hyvinvointivaltioregiimi, perustulokokeilu, sosiaaliturvajärjestelmä

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	1
1.1 Tutkimusasetelma ja tutkielman kulku.....	3
2. Perustulo	6
2.1. Perustulon määritelmä ja sen ulottuvuudet.....	6
2.2. Perustulon rinnakkaiskäsitteet	11
2.3. Perustulon historia ja perustulokeskustelu maailmalla.....	14
3. Perustulokeskustelu Suomessa ja ideologiset ulottuvuudet	17
3.1. Puolueiden näkemykset perustulosta	20
4. Hyvinvointivaltion määritelmät	26
4.1. Skandinaavisen ja suomalaisen hyvinvointivaltion erityispiirteet.....	33
5. Suomalainen hyvinvointivaltio muutosten edessä	38
5.1. Hyvinvointivaltion haasteet	38
5.2. Perustulosta ratkaisu hyvinvointivaltion haasteisiin?.....	43
5.3. Perustulon vaikutukset työllisyyteen ja kannustinloukkuihin	44
5.4. Perustulon vaikutukset sosiaaliturvajärjestelmään	45
5.5. Perustulon vaikutukset yhteiskunnan koheesioon	47
6. Perustulokokeilu.....	49
6.1. Keskustelua perustulokokeilusta	51
6.2. Perustulo – uusi hyvinvointivaltiomalli?	52
7. Kunnat ja perustulo.....	55
7.1. Tulevaisuuden kunnat ja perustulon mahdolliset vaikutukset	55
7.2. Kuntavaalit.....	59
8. Tutkimuksen toteuttaminen	62
8.1. Tutkimusongelma.....	62
8.2. Tutkielman aineisto ja tutkimusmenetelmät.....	63
9. Aineistojen analyysi	70
9.1. Hyvinvointivaltio ja julkisen sektorin rooli	72
9.2. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus.....	75
9.3. Hyvinvointivaltion tulevaisuus ja haasteet.....	78
9.4. Perustulo ja perustulomallit	81
9.5. Perustulon vaikutukset ja kuntien rooli	85
9.6. Pohdintaa	91
10. Johtopäätökset.....	94
Lähdeluettelo	101

TAULUKKO-, KUVIO- JA LIITELUETTELO

Kuvio 1. Tutkimusasetelma ja tutkielman keskeiset osa-alueet.....	4
Kuvio 2. Haastatteluteemat ja esimerkkejä esitetyistä kysymyksistä.....	68
Taulukko 1. Perustulon kannatus eri puolueissa (%) ja puolueen mahdollinen ehdotus perustulomalliksi.....	25
Taulukko 2. Demografisen ja taloudellisen huoltosuhteen kehitys.....	40
Taulukko 3. Kunnanvaltuustoihin valittavien valtuutettujen lukumäärä asukaslukuun perustuen.....	59
Taulukko 4. Kuntavaalien tulos Tampereella ja koko maassa.....	61
Taulukko 5. Tampereella kuntavaaleihin asetettujen ehdokkaiden määrä sekä kyselytutkimukseen vastanneiden lukumäärä ja ehdokkaiden ilmoittama puoluejäsenyys.....	71
Taulukko 6. Teemahaastattelun teemat sekä teemoihin liittyneet haastattelujen keskeiset tulokset.....	93
Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	109
Liite 2. Kyselytutkimuslomake.....	111
Liite 3. Haastateltavat	118
Liite 4. Tutkimuspyynnöt ja saatekirjeet.....	119

1. Johdanto

Vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen kirjattiin uuteen, Juha Sipilän johtaman hallituksen hallitusohjelmaan perustulokokeilun toteuttaminen, joka määriteltiin osaksi hallituksen ”Palvelut asiakaslähtöisiksi” -kärkihanketta (VNK 2015a). Perustulolla tarkoitetaan valtion kansalaisille maksamaa toistuvaa tulonsiirtoa, joka takaa perustoimeentulon tason ja joka on pysyvää eli toisin sanoen riippumatonta henkilökohtaisista taustatekijöistä, kuten sukupuolesta tai muista tuloista (De Wispelaere 2016, 6). Perustulokokeilusta tehtiin alkukeväällä 2016 esiselvitys, ja syksyllä perustulokokeilun toteuttamisen suunnittelu eteni siihen pisteeseen, että kokeilu päätettiin aloittaa heti alkuvuodesta 2017. Se sai mediassa osakseen paljon kritiikkiä muun muassa kiireellisen aikataulunsa ja liian vähäisen budjettinsa vuoksi. Kokeilua kritisoitiin myös liian yksipuoliseksi ja puutteelliseksi.

Ajatus perustulosta on lähtöisin jo 1700-luvulta, mutta käsitteellisesti kyseessä on kuitenkin melko uusi termi, sillä aiemmin perustulon kaltaisista ideoista on käytetty esimerkiksi nimityksiä kansalaispalkka, yhteiskunnallinen osinko tai osallistumistulo. Näistä on vuosien saatossa johdettu erilaisia vaihtoehtoisia sosiaaliturvajärjestelmän malleja, joilla on pyritty tarjoamaan ratkaisua niin järjestelmien monimutkaisuuteen kuin työmarkkinoiden sirpaloitumiseen ja työn ja vapaa-ajan yhteensovittamiseen. Eroavaisuudet näissä eri perustuloksi kutsutuissa malleissa liittyvät yleensä siihen, mikä on perustulon suhde muuhun sosiaaliturvaan, kenelle perustulo on tarkoitettu, kuinka suuresta summasta on kyse ja liittyykö perustulon saamiseen vastikkeellisuutta. Tämän vuoksi onkin syytä aluksi tarkastella perustuloon yhdistettäviä käsitteitä ja sitä, millaisia eri malleja perustulosta on esitetty ja miten ne näillä akseleilla eroavat toisistaan.

Vaikka konkreettinen perustulokokeilu on Suomessa ja myös maailman mittakaavassa hyvin ainutlaatuinen, on perustulo ollut kuitenkin jo pitkään eri poliittisten ryhmittymien ja poliitikkojen sanavarastossa myös Suomessa. Ensimmäisiä perustulomalleja on ideoitu jo 1970-luvulla, ja erityisesti vihreät on pitänyt yllä ajatusta perustulosta omissa ohjelmissaan. Vuoden 2015 eduskuntavaalien alla Yleisradion vaalikoneessa kysyttiin, tulisiko Suomessa siirtyä perustuloon, joka korvaisi nykyisen sosiaaliturvan vähimmäistason. Vaalikoneeseen vastanneista eduskuntavaaliehdokkaista 66 prosenttia oli väitteen kanssa samaa mieltä. Suurista puolueista väittämää kannattivat eniten vihreät (n. 99 %), vasemmistoliitto (n. 95 %) sekä keskusta (n. 83 %). Vähiten kannatusta perustulo sai kokoomukselta (n. 33 %) ja sosiaalidemokraateilta (n. 20 %) (Yle Uutiset 11.3.2015). Kokeilun aloittamisen myötä on kuitenkin myös perustuloa aiemmin vastustaneiden tai siihen varauksella suhtautuvien puolueiden piireissä alettu ottaa

perustulokeskusteluun myönteisempää kantaa, ja niinpä useissa puolueissa on tehty linjauksia perustulon suhteen.

Mielenkiintoista perustulokeskustelun ja kokeilun äkillisen aloittamisen myötä on kuitenkin pohtia sitä, miksi perustulo on noussut politiikan agendalle juuri nyt ja mihin hyvinvointivaltion haasteisiin sillä etsitään ratkaisua tai muutosta? Kenties merkittävin taustatekijä ja syy perustulokokeilun käynnistämiseksi on jo pitkään jatkunut työmarkkinoiden muutos, jonka seurauksena työsuhteista on tullut epävarmoja ja usein lyhyt- tai määräaikaisia. Erityisesti 2000-luvun aikana pätkätyöt, vuokratyövoiman käyttö ja esimerkiksi kritiikkiäkin nostattaneet ”nollatuntisopimukset” ovat yleistyneet. Myös osa-aikatyöntekijöiden ja esimerkiksi freelancereiden ja yksityisten ammatinharjoittajien eli niin kutsuttujen ”itsensä työllistäjien” määrä on kasvanut (Pärnänen 2015, 242–243). Toiseksi, vaikka perustulokokeilu on hallitusohjelmassa osana hyvinvointiin ja terveyteen liittyvää ”Palvelut asiakaslähtöiseksi” -kärkihanketta, on kokeilulle löydettävissä tukea myös työllisyys- ja kilpailukykytavoitteiden joukosta. Yhtenä hallituksen tavoitteena on ”työttömyysturvan uudistaminen ja työn vastaanottamista estävien kannustinloukkujen purkaminen”, joihin perustulon on nähty varsinkin sen kannattajien mukaan vastaavan. Lisäksi toimenpideohjelmassa mainitaan osallistavan sosiaaliturvamallin suunnittelu ja luominen sekä työllistämisen esteiden purkaminen (VNK 2015b). Nämä tekijät yhdessä luovat pohjaa perustulokokeilun tarpeelle ja ovat ajankohtaisia juuri nyt.

Suomea on pidetty hyvinvointivaltion esimerkkimaana ja se on toistuvasti maiden välisten vertailujen kärjessä. Maavertailuissa Suomi on listattu esimerkiksi maailman vakaimmaksi, vapaimmaksi ja turvallisimmaksi maaksi, ja suomalainen peruskoulutus on listattu maailman parhaaksi. Suomalaisten luottamus poliittiseen järjestelmään ja talouteen on toiseksi suurinta Euroopassa, ja koko maailman mittakaavassa Suomi on toiseksi tasa-arvoisin maa (Tilastokeskus 2017). Suomalainen hyvinvointivaltio liitetään usein skandinaaviseen hyvinvointivaltioregiimiin, jonka erityispiirteisiin kuuluvat muun muassa laajat, universaalit ja maksuttomat julkisen sektorin tuottamat terveyspalvelut sekä ilmainen koulutus. Tämän lisäksi valtio maksaa useita eri tukia elämän eri tilanteissa – osan ilman vastikkeellisuutta, osan tarveharkintaan perustuen. Tämänkaltaisen hyvinvointivaltion ylläpitäminen vaatii kuitenkin julkista rahoitusta, mikä tarkoittaa riittävää verotulojen kertymää työssäkäyvältä väestöltä. Korkea työllisyysaste onkin yksi skandinaavisen hyvinvointivaltion edellytys, jotta julkiset palvelut voidaan jatkossakin taata universaaleina ja laadukkaina.

Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin muuttunut vuosien ja vuosikymmenten saatossa ja näin ollen myös hyvinvointivaltiomme on kohdannut useita eri haasteita ja muutospaineita nykyistä hyvinvointivaltiojärjestelmäämme kohtaan. Väestön ikääntymisen seurauksena syntynyt huoltosuhteen muutos, suhteellisen korkea työttömyysaste ja globaalit finanssikriisit ovat osaltaan

johtaneen siihen, että taloutemme on ajautunut kestävyysvajeeseen eli tilanteeseen, jossa julkisen sektorin menot ovat suuremmat kuin tulot. Julkisen talouden ylläpitäminen on siis käynyt haastavaksi eivätkä yksittäiset ratkaisut, kuten verojen korottaminen, välttämättä yksinään riitä talouden tilaa parantamaan.

Sosiaaliturvajärjestelmä ja siihen liittyvät tulonsiirrot liittyvät kiinteästi suomalaiseen hyvinvointivaltioon, minkä vuoksi hyvinvointivaltioon kohdistuvat haasteet vaikuttavat myös siihen, millainen sosiaaliturvajärjestelmä tulee olemaan ja onko sitä mahdollista ylläpitää nykyisen kaltaisena. Yhteiskunnan sisällä tapahtuneet ja tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset vaativat myös sosiaaliturvajärjestelmän ja sen toimivuuden uudelleentarkastelua. Perustulo toisi toteutuessaan merkittävän muutoksen koko sosiaaliturvajärjestelmään, kun suuri osa nykyisistä tulonsiirroista korvattaisiin perustulolla. Tämän vuoksi perustulo voidaankin nähdä yhtenä hyvinvointivaltion ”rakenteelliseksi” kutsuttuna uudistuksena, joita kuluvalle hallituskaudella on esitetty useita. Uudistusten taustalla on pyrkimys vastata hyvinvointivaltioon kohdistuviin haasteisiin, ja sosiaaliturvajärjestelmän uudistaminen ja siihen liittyvä perustulokokeilu on yksi näistä.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, voisiko perustulo olla ratkaisu yhteiskuntamme ja nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme ongelmakohtiin ja millaisia vaikutuksia perustulolla voisi olla suomalaiseen yhteiskuntaan. Tarkastelen suhtautumista perustuloon niin puolueiden kuin tavallisten kansalaistenkin näkökulmasta, mutta varsinainen aineistoni linkittyy keväällä 2017 käytyihin kuntavaaleihin. Aineistona käytetään sekä laajempaa, vaalien alla kerättyä kyselytutkimusta, että vaalien jälkeen tehtyjä teemahaastatteluja, joita analysoidaan sisällönanalyttisesti. Kuntavaaleihin asettuvat ehdokkaat ovat usein kokeneiden poliitikkojen ja tavallisten kansalaisten välimaastossa. Toisin sanoen, kuntavaaleissa puoluesidonnaisuus ei välttämättä näy yhtä merkittävästi kuin muissa valtakunnallisissa vaaleissa vaan enemmän ratkaisee usein se, kuinka lähellä ehdokas on äänestäjiään ja kenen etuja hän tulee kaupunkien tai kuntien valtuustoissa ajamaan. Kuntavaaliehdokkailla on oletettavasti myös kiinnostuneisuutta ja tietämystä ajankohtaisia yhteiskunnallisia ja poliittisia aiheita kohtaan, joista yhtenä perustulo kiistämättä on.

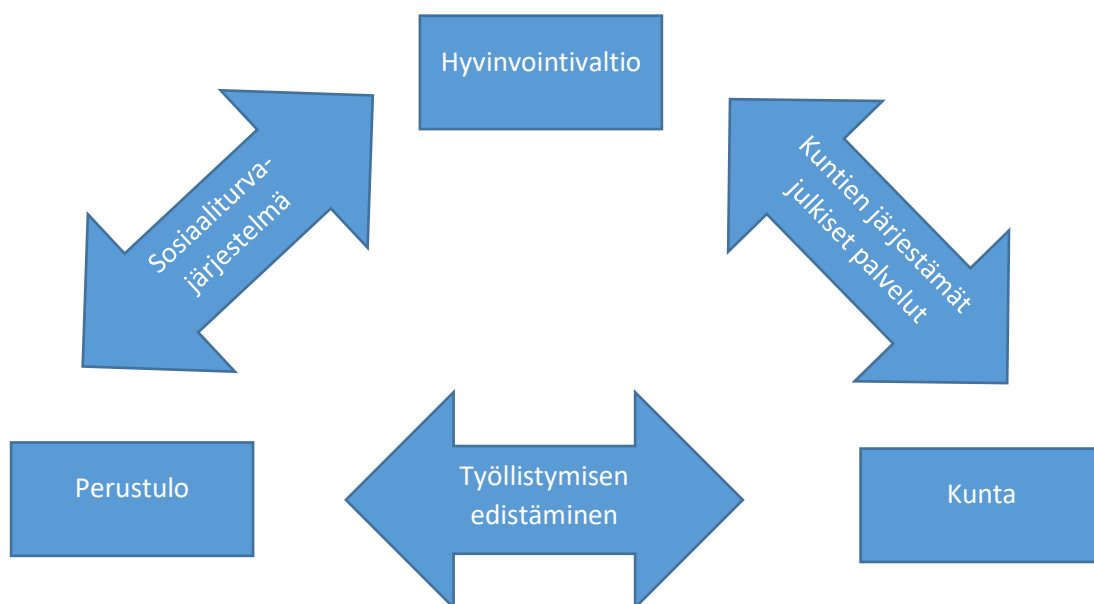
1.1 Tutkimusasetelma ja tutkielman kulku

Tutkimuskysymyksinä tässä tutkielmassa ovat 1. millaisia haasteita hyvinvointivaltiomme on kohtaamassa, 2. mihin ongelmiin perustulo voisi olla ratkaisu ja 3. millaisia vaikutuksia perustulolla nähdään olevan ja voisiko perustulo korvata nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme tulevaisuudessa. Näihin kysymyksiin pyritään löytämään vastaus kahden eri aineiston avulla, joista toinen on kvantitatiivinen kyselytutkimus tamperelaisille kuntavaaliehdokkaille. Sähköiseen kyselytutkimukseen vastasi 112 ehdokasta lähes kaikista Tampereella ehdokkaita asettaneista

puolueista ja yhteislistoista. Kyselytutkimusaineistoa analysoidaan lähinnä kuvailevin menetelmin, ja sen avulla tarkastellaan vastaajien mielipiteitä perustulosta, hyvinvointivaltiosta ja sosiaaliturvajärjestelmästä esitettyihin väitteisiin. Toinen aineisto koostuu kvalitatiivisista tutkimushaastatteluista, joihin haastateltiin kymmentä kuntavaaliehdokasta kuudesta eri puolueesta. Haastattelut toimivat tutkielman pääasiallisena aineistona, sillä haastatteluiden avulla oli mahdollisuus saada ehdokkaiden omat motiivit ja suhtautumista selittävät tekijät esille.

Tutkielmani ydinkäsitteinä ovat hyvinvointivaltio, perustulo sekä kunnat, jotka linkittyvät yhteen toisalta teorian ja toisalta aineiston kautta. Perustulon ja hyvinvointivaltion välinen vuorovaikutus kulminoituu sosiaaliturvajärjestelmään, joka on keskeinen osa hyvinvointivaltiota ja johon perustulo toteutuessaan puolestaan vaikuttaisi. Hyvinvointivaltion ja kunnan välinen suhde on keskinäiseen työnjakoon liittyvä, sillä kunnat ovat tähän asti vastanneet – ja vastaavat osittain jatkossakin – hyvinvointivaltion keskeisten palveluiden, kuten koulutuksen järjestämisestä. Perustulolla olisi toteutuessaan todennäköisesti vaikutuksia kuntien tehtäväkenttään, johon maakuntauudistuksen myötä syntyy enemmän tilaa keskittyä työllistämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen, kun julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät kunnilta pois. Kunnat ovat tutkielman keskiössä myös aineiston kautta, sillä tutkimuksen kohteena ovat vuoden 2017 kuntavaalien tamperelaiset ehdokkaat. Kuviossa 1 on esitetty tutkimusasetelma perustulon, hyvinvointivaltion ja kuntien välisenä vuorovaikutuksena, jota tutkielman eri osissa käsitellään.

Kuvio 1. Tutkimusasetelma ja tutkielman keskeiset osa-alueet

Tutkielmani alkaa perustulo-käsitteen määrittelyllä ja tarkastelemalla sitä, mitä ominaisuuksia perustuloon liittyy ja mitä ikään kuin ”puhdas” perustulo tarkoittaa. Usein keskusteluissa käytetään termiä perustulo, vaikka kyseinen malli ei välttämättä perustulon keskeisiä kriteereitä täyttäisikään. Tämän vuoksi toisessa luvussa käsitellään myös muita, perustuloon rinnastettavia malleja ja luodaan katsaus perustulon historiaan sekä perustulokeskusteluun muualla maailmassa. Kolmannessa luvussa paneudutaan suomalaiseen perustulokeskusteluun ja tarkastellaan sitä, miten eri puolueet Suomessa ovat perustuloon suhtautuneet ja millaisia kannanottoja puolueet ovat viime aikoina perustulosta esittäneet.

Koska perustulossa on kyse uudenlaisesta sosiaaliturvajärjestelmän mallista, on sillä vahva yhteys myös hyvinvointivaltiokäsitteeseen. Neljännessä luvussa pohditaankin sitä, mitä hyvinvoinnilla ja hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan ja miten erilaisia hyvinvointivaltiojärjestelmiä luokitellaan. Erityisesti huomio kiinnittyy skandinaaviseen hyvinvointivaltioregiimiin ja suomalaisen hyvinvointivaltion erityispiirteisiin, jossa tulonsiirtojen ja sosiaaliturvajärjestelmän merkitys korostuu. Viides luku pohtii hyvinvointivaltioomme kohdistuvia tulevaisuuden haasteita ja sitä, miten perustulolla voisi näihin haasteisiin olla mahdollisuus vastata. Erityisesti perustulon vaikutuksia tarkastellaan suhteessa työllisyyteen ja kannustinloukkuihin sekä sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamiseen.

Kuudennessa luvussa tarkastellaan käynnistynyttä perustulokokeilua ja sitä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Luvun lopussa pohditaan myös sitä, miten perustulo sopisi skandinaaviseen järjestelmään vai voisiko perustulosta kenties tulla uusi hyvinvointivaltion malli. Seitsemännessä luvussa pohditaan sitä, mitä kunnalle jää päätettäväksi, kun maakuntauudistus tuo mukanaan merkittäviä muutoksia kuntien tehtäväkenttään. Koska tutkimuksen kohteena ovat tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat, selvitetään seitsemännessä luvussa myös sitä, miten kuntavaalit järjestetään ja mistä asioista valtuutetut tulevat jatkossa päättämään. Samalla pohditaan sitä, miten perustuloon siirtyminen voisi näkyä kuntien arjessa ja tehtävissä.

Kahdeksannessa luvussa esitellään tässä tutkielmassa käytetyt aineistot ja niiden soveltaminen. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen aineiston ja menetelmän yhdistämistä eli triangulaatiota ja sen soveltamista tämän tutkielman tarkoituksiin pohditaan kahdeksannen luvun lopussa. Yhdeksäs luku koostuu tutkielmassa sovellettavien kahden eri aineiston analysoinnista sekä tuloksien pohdinnasta, ja viimeisessä luvussa esitetään tutkielman johtopäätökset.

2. Perustulo

2.1. Perustulon määritelmä ja sen ulottuvuudet

Perustulo-käsitettä on vaikea määritellä täysin neutraalisti, sillä eri perustulomalleissa painotukset vaihtelevat erityisesti perustulon kattavuuden ja vastikkeellisuuden suhteen. Eri perustulomalleissa esimerkiksi suhde muuhun sosiaaliturvaan tai perustulon saamisen universaalisuuteen korostuvat hieman eri tavoilla. Myös perustulon määrä jakaa mielipiteitä. Tarkastelen seuraavaksi perustuloon liittyviä ominaisuuksia, joista keskeisimmät ovat universaalisuus, modaalisuus, individuaalisuus, vastikkeellisuus, ajoitus, anteliaisuus, rahoitus sekä yhdenmukaisuus.

Basic Income Earth Network (BIEN) määrittelee perustulon universaaliksi ja vastikkeettomaksi tulonsiirroksi, jota maksetaan ehdoitta ilman tarveharkintaa tai vaatimusta työntekoon. BIEN on perustuloa kannattavien tai siitä kiinnostuneiden yksilöiden ja ryhmien muodostama, puoluepoliittisesti sitoutumaton verkosto, jonka tarkoituksena on edistää perustulokeskustelua maailmalla. BIENiin kuuluu iältään, kansalaisuudeltaan ja poliittisilta kytköksiltään laaja kirjo niin poliitikkoja, akateemikkoja, opiskelijoita kuin aktivisteja. BIEN esittää perustulolle viisi ominaista piirrettä, jotka valtaosa myös erilaisista perustulomalleista jakavat. Ensimmäinen näistä on perustulon jaksottaminen tai ajoitus, jolla tarkoitetaan sitä, että perustuloa maksetaan tietyin aikaväleihin eikä yhtenä kertasummana. Toiseksi perustulo maksetaan rahana eikä esimerkiksi ruokatai muuna avustuksena. Jokaisen on siis mahdollista päättää, mihin perustulona saamansa summan käyttää. Kolmantena piirteenä BIEN mainitsee perustulon individuaalisuuden. Individuaalisuudella ei tässä yhteydessä viitata yksilökeskeisyyteen kollektivismiin vastakohtana vaan siihen, että perustulo kohdistuu yksilöön. Perustulon saajana on siis yksilö eikä esimerkiksi kokonainen perhe tai kotitalous. Neljäntenä ehtona on universaalisuus eli perustuloa maksetaan jokaiselle ilman tarveharkintaa tai erillistä hakemusta. Viimeiseksi perustuloa kuvaa ehdottomuus: sitä maksetaan ilman vaatimuksia työnteosta tai opiskelusta eikä perustulon saajan myöskään tarvitse osoittaa halukkuuttaan työskennellä. (BIEN 2016)

Unconditional Basic Income Europe (UBIE) on perustulosta vuonna 2013 jätetyn eurooppalaisen kansalaisaloitteen¹ yhteydessä perustettu voittoa tavoittelematon organisaatio, jonka tavoitteena on levittää ajatusta perustulosta ympäri Eurooppaa. UBIE määrittelee perustulon pitkälti samoin kuin BIEN, mutta lisää vielä yhdeksi ehdoksi perustulon riittävän määrän. Summan tulisi olla riittävä takaamaan kohtuullinen elintaso kyseessä olevassa maassa ottaen huomioon maan sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat (UBIE 2016). Perustulon tulisi siis olla riittävä kattamaan ihmisten perustarpeet. Tällöin perustulokeskusteluun tulee mukaan myös ideologinen ja poliittinen ulottuvuus

¹ ks. myös s. 16

ja kysymys siitä, onko perustulo tarkoitettu yksinään kattamaan vähimmäistoimeentulon vai tulisiko perustuloa täydentää muilla tukimuodoilla kuten esimerkiksi asumistuella. Perustulo voidaan itsessään jo asettaa riittävän toimeentulon tason ylittäväksi tai vaihtoehtoisesti sen minimitasolle, jolloin riittävän elintason turvaamiseksi ei pelkkä perustulo riitä (Kangas 2016).

Jürgen De Wispelaere (2016) on puolestaan esittänyt kahdeksan perustuloon liittyvää ulottuvuutta, jotka painottuvat eri perustulomalleissa hieman eri tavoilla. Toisin sanoen erot perustulomalleissa, joita esittelen seuraavassa luvussa, johtuvat pääosin näiden ulottuvuuksien erilaisista tulkinnoista. Nämä ulottuvuudet ovat 1. universaalisuus, 2. ajoitus, 3. modaalisuus, 4. individuaalisuus, 5. vastikkeellisuus, 6. rahoitus, 7. yhdenmukaisuus ja 8. anteliaisuus. Ensimmäinen ulottuvuus on universaalisuus, joka määrittelee etuuden saajien ryhmän (De Wispelaere 2016). Toisin kuin saattaisi olettaa, ei perustulo automaattisesti kuulu kaikille vaan usein sen piiristä poissuljetaan esimerkiksi ei-kansalaiset. Myös perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehtojen esiselvityksessä on ehdotettu, että perustulon ulkopuolelle jäisivät eläkeläiset sekä mahdollisesti alle 25-vuotiaat (Kangas & Pulkka 2016, 13). Maissa, joissa perustuloa tai sitä vastaavaa ideaa on kokeiltu, on etuuden saajien ryhmä ollut aina rajattu esimerkiksi iän perusteella tai kokeiluihin on valittu ainoastaan perheitä, jotka saavat jo jotakin tukea valtiolta. Koska perustuloa ei ”puhtaana” missään maassa ole vielä käytössä, ei universaalisuudesta ole esimerkkiä eikä näin myöskään tietoa sen vaikutuksista tai toimivuudesta.

Perustulon ajoitus eli se, kuinka usein perustuloa maksetaan, esiintyi myös BIENin määritelmässä. Kysymys on perustulon myöntämisen tiheydestä eli toisin sanoen maksetaanko perustuloa esimerkiksi kerran viikossa tai kerran kuukaudessa vai olisiko perustulossa kyse tulonsaajalle kerralla maksettavasta pääomasta (De Wispelaere 2016, 38–39). Esimerkiksi ajatuspaja Libera on ehdottanut kansalaisille perustettavaa perustiliä, josta voisi tarpeen mukaan nostaa rahaa esimerkiksi opiskelujen rahoittamiseen (Libera 2016). Nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän etuudet perustuvat pitkälti erilaisiin ajoituksiin. Esimerkiksi lapsilisän saaminen loppuu täysi-ikäisyyteen ja työttömälle voidaan maksaa peruspäivärahaa viidensadan päivän ajan. Kerran kuukaudessa maksettava perustulo vastaisi työnteosta saatua palkkaa, mikä myös maksetaan useimmiten kerran kuukaudessa samoin kuin esimerkiksi työttömien saamat tulonsiirrot. Näin ollen kuukausittain maksettava perustulo vastaisi teknisesti aiempaan totuttua järjestelmää ainakin Suomessa. Yhdellä kerralla maksettavan summan käsittäminen ”perustuloksi” on jokseenkin ristiriitainen, sillä usein perustulon määritelmään liittyy maksamisen toistuvuus.

Toisin kuin BIENin määritelmässä, De Wispelaere nostaa perustulon yhdeksi ulottuvuudeksi modaalisuuden eli sen, miten tulonsiirto toteutetaan eli toisin sanoen, missä muodossa perustulo maksetaan. BIEN määrittelee perustulon nimenomaan rahassa maksettavaksi tulonsiirroksi mutta De Wispelaeren mukaan kyseessä voisi olla myös esimerkiksi ”perustulo-pankkikortti”,

koulutusseteli tai vaikkapa ruokakuponki. Keskeistä näiden eri tulonjakokeinojen toimivuuden kannalta on se, mikä niiden integraation taso on eli kuinka hyvin ne istuvat nykyisen kaltaiseen hallinnolliseen järjestelmään. Vahvasti integroiduissa malleissa on mahdollista käyttää hyväksi jo olemassa olevia tulonsiirron mekanismeja, kun taas heikosti integroitujen kanavien käyttö vaatisi uusien ja usein kalliiden hallinnollisten mekanismien käyttöönottoa (De Wispelaere 2016, 39–40). Näin ollen esimerkiksi Suomessa perustulon hallinnollisesta ja teknisestä toteuttamisesta vastaamaan olisi luonnollista valita Kansaneläkelaitos, joka onkin tämänhetkisessä kokeilussa mukana. Toisena keskeisenä toimijana Suomessa olisi todennäköisesti Verohallinto, sillä perustulon rahoittamisen kannalta verotus on keskeisessä roolissa.

Myös perustulon individuaalisuus jakaa mielipiteitä. Nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässämme suurin osa etuuksista ovat henkilökohtaisia, mutta osa perustulon kannattajista ehdottaa perustulon myöntämistä esimerkiksi kotitalouskohtaisesti. Ongelmaksi tosin nousee se, miten kotitalous määritellään ja syntyisikö kotitalouksien välille epätasa-arvoa (De Wispelaere 2016, 35). Jos esimerkiksi perustulon määrään vaikuttaisi samassa taloudessa asuvien henkilöiden lukumäärä, syrjisi se erityisesti yksinasuvia. Jos taas perustuloa maksettaisiin perhekohtaisesti, nousisi kysymykseen luonnollisesti se, miten perhe määritellään. Jos perhe määritellään esimerkiksi vain avioliiton tai biologisen sukulaisuuden perusteella, syrjisi se samaa sukupuolta olevia pariskuntia tai naimattomia henkilöitä. Perustulo voisi näin siis ohjalla ihmisten käyttäytymistä, mutta toisaalta johtaa eriarvoisuuteen, väärinkäyttöihin tai sosiaalisiin ongelmiin. Toisaalta perustulon tason määräytyminen voisi luonnollisesti riippua esimerkiksi lasten lukumäärästä, mikä tälläkin hetkellä vaikuttaa esimerkiksi lapsilisien määrään.

Vastikkeellisuus eli toisin sanoen ehdot tuen saamiselle on yksi perustuloon liittyvä dilemma. Perustuloa pidetään lähtökohtaisesti vastikkeettomana ja ehdottomana, minkä vuoksi se on saanut kritiikkiä ”ilmaisen rahan” jakamisesta. Perustuloon olisi mahdollista liittää erilaisia vastikkeellisuuden muotoja tai käyttäytymisvaatimuksia, mutta tällöin ajauduttaisiin kauemmaksi perustulon alkuperäisestä ideasta (Kangas 2016). Vastikkeellisuus eli kriteerit tuen saamiselle voivat olla virallisia tai implisiittisiä eli piilotettuja. Virallisella tasolla vastikkeellisuutta voitaisiin arvioida esimerkiksi sen mukaan, kuuluuko henkilö johonkin tiettyyn kategoriaan, kuten esimerkiksi työttömiin, ja onko hänellä tämän kategorian puitteissa todellinen tarve tuen saamiselle. Toisaalta vastikkeellisuus voisi määräytyä käyttäytymisen kautta eli henkilön tulisi esimerkiksi esittää halukkuutensa työntekoon. Implisiittistä vastikkeellisuutta edustaisi puolestaan esimerkiksi perustulon sitominen BKT:n kasvuun tai johonkin muuhun indeksiin, jolloin vastikkeellisuus olisi ikään kuin sisäänrakennettu järjestelmään (De Wispelaere 2016, 36–37).

Vastikkeellisuutta voidaan arvioida myös sen perusteella, kuinka laajoja tai jyrkkiä vastikkeellisuutta luovat ehdot ovat. Ehdot tuen saamiselle voivat olla tiukkoja tai heikkoja riippuen siitä, liittyisikö tuen

saamiseen tarveharkintaa vai ei. Ehtojen laajuudella puolestaan voitaisiin vaikuttaa siihen, onko tuensaajien joukko laaja vai suppea. Jos tuen saantiin liittyy tiukkoja ehtoja, tulisi sen piiriin kuulumaan myös vähemmän ihmisiä. Jos taas tuen saamisen ainoana ehtona olisi esimerkiksi täysi-ikäisyys, syntyisi tuen saajien joukosta huomattavasti laajempi (De Wispelaere 2016, 36–37). Vastikkeellisuus ja kriteerit tuen saamiselle voidaan asettaa lukuisilla eri tavoilla. Nämä nousevat esiin myös eri perustulomallien strategioissa ja jakavat selvästi eri puolueiden näkemyksiä.

Perustulon rahoittaminen on yksi merkittävä kysymys, joka erottaa eri perustulomalleja toisistaan. Karkea jako voidaan tehdä perustulomalleihin, jotka ehdottavat perustulon rahoittamista nykyisen budjetin rajoissa ja malleihin, joissa rahoitukseen käytettäisiin ylimääräisiä lähteitä. Perinteisten rahoituskanavien kautta suoritettava perustulon rahoittaminen herättää keskustelun verotuksesta. Ensinnäkin kysymykseksi nousee se, haetaanko rahoitusta tuloveron, varallisuusveron, perintöveron vai kulutusverojen kautta. Tällöin pohdittavaksi erityisesti tuloveron kohdalla nousee myös progression aste; halutaanko perustuloa rahoittaa progressiota korottamalla, jolloin suurituloiset maksaisivat veroa suhteellisesti enemmän vai halutaanko perustulon kuluja kattaa regressiivisillä kulutusveroilla. Verotuksen kautta tapahtuvaan rahoitukseen liittyen voidaan myös pohtia sitä, toteutetaanko perustulon rahoittaminen osana yleistä verotusta esimerkiksi yhdistelemällä edellä mainittuja verotuslähteitä vai luodaanko sille esimerkiksi erillinen ”perustulomaksu” (De Wispelaere 2016, 41–43; Kangas 2016). Lopulta perustulon kuluja on vaikea kokonaisuudessaan arvioida, koska rahoituksen tarpeeseen vaikuttaa myös muun muassa se, mikä on perustulon suuruus ja tulisiko perustulo korvaamaan muut sosiaaliturvan muodot kokonaisuudessaan vai osittain. Punainen lanka verotuksen ja perustulon suhteessa on kuitenkin se, että tulojen kasvaessa saadun perustulon osuus ”verotetaan pois”. Voidaan siis ajatella, että tulojen kasvaessa perustulon saaja ikään kuin maksaa oman perustulonsa omista tuloistaan.

Perustulon vastikkeellisuuden kautta on mahdollista rajata perustulon saajien joukkoa, jolloin jotkin ryhmät jäisivät mahdollisesti kokonaan perustulon ulkopuolelle. Suurin osa perustulomalleista olettaa, että näille perustulon saajille maksettava tuki olisi kaikille saman suuruinen. Kysymys perustulon yhdenmukaisuudesta nostaa esille erilaisia kriteerejä, joilla voisi olla vaikutusta perustulon tasoon eli perustulon määrään. Yksi näistä on ikä, jolloin esimerkiksi perustulon määrään voisi vaikuttaa se, onko kyseessä lapsi, aikuinen vai vanhus. Usein perustulon ulkopuolelle onkin rajattu alle 18-vuotiaat tai eläkeläiset, mutta myös muunlaiset kriteerit voisivat olla mahdollisia. Perustulon individuaalisuuden yhteydessä esille nousi se, kenelle perustulo kohdistuu, ja yhtenä mahdollisuutena olisikin perustulon määrän linkittyminen esimerkiksi kotitalouden kokoon. Viimeisenä erottelukriteerinä voisi olla asuinpaikka, jolloin perustulon määrään vaikuttaisivat asuinkustannukset (Kangas 2016). Kaikille yhdenmukainen eli saman suuruinen perustulo kuulostaa tasapuoliselta ratkaisulta, mutta voisi todellisuudessa asettaa tuensaajat hyvinkin eriarvoiseen asemaan. Jos perustulo olisi kaikille sama riippumatta siitä, missä asuu ja vastaako

asumiskustannuksistaan itse, voisi perustulo vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi halukkuuteen muuttaa omilleen, jos saman rahasumman saisi asumalla esimerkiksi vanhempien luona. Lainsäädännön kannalta ongelmallista voisi olla myös alaikäisille maksettava perustulo, jolloin olisi pohdittava sitä, kenellä on oikeus käyttää lain mukaan lapseksi määritellyn perustuloa ja olisiko alaikäiselle lapselle maksettava perustulo yhtä suuri kuin aikuisille maksettava vai olisiko perustulon tasossa esimerkiksi eri ”portaita” ikään perustuen.

Viimeisenä perustulon ulottuvuutena voidaan tarkastella anteliaisuutta eli sitä, mille tasolle perustulo tulisi asettaa. Tässäkin suhteessa voidaan tehdä karkea kahtiajako yhtäältä täysimittaisen perustulon ja toisaalta osittaisen perustulon kannattajiin. Ensin mainitussa perustulo olisi ainoa julkisen tuen muoto, kun taas jälkimmäinen malli sisältäisi myös muunlaisia tulonsiirtoja tai rahallisia avustuksia (De Wispelaere 2016, 40–41). Esimerkiksi vuoden 2017 perustulokokeilun pohjana on osittainen perustulo, jolloin ainakin ansiosidonnaiset etuudet pysyisivät nykyisellään (Kangas & Pulkka 2016, 10). Osittaisessa perustulossa tarveharkintainen sosiaaliturva säilyisi ainakin jossain määrin, kun taas täysimittaisessa perustulossa muita sosiaalietuuksia ei olisi. Tarkastelen tätä kysymystä tarkemmin perustulomalleja esittelevässä luvussa. Perustulon vastikkeellisuuden lisäksi perustulon määrä on toinen poliittisesta näkökulmasta selvästi mielipiteitä jakava tekijä.

Perustulon määrän asettaminen ja sen suhde muihin sosiaalietuuksiin on yhteydessä kysymykseen siitä, mitä perustulolla halutaan saavuttaa ja millä siihen halutaan vaikuttaa. Perustulon kautta voidaan hakea ratkaisua erityisesti kolmeen ongelmaan. Ensinnäkin perustulon tarpeellisuus liittyy nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuuteen (Perkiö 2014, 5). Erilaisia vähimmäissosiaaliturvan takaavia tukimuotoja on useita ja toisin kuin perustulo, ne ovat jollain tavalla vastikkeellisia tai ehdollisia. Tällaisten tarveharkintaan perustuvien etuuksien ongelmaksi nähdään usein se, että päätökset etuuden myöntämisestä ovat aina tilannekohtaisia ja perustuvat etuja myöntävän tahon harkintaan, jolloin täysin tasapuolista kohtelua on vaikea taata. Perustulon on myös nähty vähentävän byrokratian määrää ja yksinkertaistavan suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää. Erityisesti tämä toteutuisi silloin, jos käyttöön otettaisiin täysimittainen perustulo ilman muita tarveharkintaisia sosiaalietuuksia. Toiseksi perustulon nähdään olevan ratkaisu teknologisen kehityksen, automatisaation ja globalisaation tuomiin ongelmiin, jossa työvoimaa on siirtynyt edullisempien työvoimakustannusten maihin, työsuhteet ovat sirpaloituneet ja työsuhteista on tullut epäsäännöllisiä ja epävarmoja. Kolmantena perusteluna perustulo helpottaisi myös työn ja sosiaaliturvan yhteen sovittelua (Perkiö 2014, 5–6). Tältä pohjalta perustulo edustaisi nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään verrattuna yksinkertaisempaa mallia, joka samalla kannustaisi työntekoon (Kivistö 2016, 3).

Nämä kolme perustulolla tavoiteltua asiaa – sosiaaliturvajärjestelmään liittyvän byrokratian vähentäminen, työnteon kannattavuuden lisääminen sekä sosiaaliturvajärjestelmän muuttaminen

nykyisen työelämän haasteita vastaavaksi – ovat pitkälti kaikille perustulosta esitetyille malleille yhteistä, mutta painotukset vaihtelevat. Myös perustulon määrä vaikuttaa osiltaan siihen, mihin ongelmaan perustulosta haetaan ratkaisua tai mihin perustuloon siirtymisellä voidaan vaikuttaa. Jos perustulo on pieni eikä yksinään riitä turvaamaan riittävää elintasoja, tulee työn vastaanottamisesta aina kannattavaa, koska tällöin pienikin lisätulo on ”hyödyttävää”. Jos perustulon määrä on verrattain suuri, saattaa se puolestaan toimia eräänlaisena kannustinloukkuna itsessään, jolloin työn vastaanottamisesta koituvaa lisätuloa ei ehkä koeta edes tarpeelliseksi, jos itse perustulolla pystytään elämään. Kannustinloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa työllistyminen tai työnteon lisääminen eivät lisää nettotuloja, kun bruttotuloa verotetaan ja samalla sosiaalietuudet vähenevät (Kangas & Pulkka 2016, 61). Nämä kysymykset linkittyvät vahvasti perustulon ideologisiin ulottuvuuksiin, joihin palaan myöhemmin. Seuraavassa luvussa tarkastelen kuitenkin erilaisia perustulosta esitettyjä malleja, joista löytyvät erot liittyvät edellä esiteltyihin perustulon ulottuvuuksiin

2.2. Perustulon rinnakkaiskäsitteet

Erilaisia perustulomalleja on Suomessa esitetty jo 1980-luvulta lähtien, ja muun muassa Perkiö (2016) on tunnistanut seitsemäntoista suomalaista perustulomallia tai siihen liittyvää ehdotusta. Yksittäisissä perustulomalleissa on löydettävissä nyanssieroja suhteessa edellä esitettyihin perustulon ulottuvuuksiin, mutta laajempina kokonaisuuksina ja eräänlaisina perustulon ”rinnakkaiskäsitteinä” voidaan erotella täysimittainen perustulo, osittainen perustulo, sosiaalinen tai yhteiskunnallinen osinko, vähimmäistulotakuu, kansalaispalkka, osallistumistulo sekä negatiivinen tulovero (Perkiö 2014, 7). Näistä kolme ensimmäistä perustuvat vastikkeettomaan tulonsiirtoon, kun taas vähimmäistulotakuuseen, kansalaispalkkaan ja osallistumistuloon liittyy jonkinasteinen ajatus vastikkeellisuudesta tai tarveharkinnasta. Negatiivinen tulovero sen sijaan poikkeaa hieman muista malleista ja liittyy pitkälti verotusteknisiin kysymyksiin.

Täysimittainen perustulo tai *kansalaistulo* olisi nimensä mukaisesti kokonaisvaltainen sosiaaliturvajärjestelmän malli, jossa perustulon lisäksi muita tukia tai tarveharkintaisia sosiaalietuuksia ei olisi. Vastikkeeton rahasuoritus maksettaisiin jokaiselle kansalaiselle ilman tarveharkintaa, ja perustulo olisi kohtuulliseen elintasoon riittävä. Täydellisen tai täysimittaisen perustulon ideana olisi siis korvata kaikki muu rahassa maksettava sosiaaliturva ja näin ollen etuuden tulisi olla riittävä välttämättömien elin- ja asuinkustannusten kattamiseen ilman muita avustuksia (Kopra 2007, 12–13; Perkiö 2016a, 12). Muun muassa taloustieteilijä Milton Friedmanin mukaan perustulosta – tai hänen ehdottamastaan negatiivisesta tuloverosta – olisi enemmän haittaa kuin hyötyä, mikäli sillä ei korvata muita sosiaaliturvan muotoja (Friedman 1982, 122). Täysimittainen

perustulo olisi siis eräänlainen ”kaikki tai ei mitään” -tyyppinen ratkaisu, jossa kaikki vanhat etuudet korvattaisiin yhdellä uudella tukimuodolla.

Valtaosassa suomalaisista perustulomalleista kuin myös tämänhetkisen perustulokokeilun lähtökohtana on *osittainen perustulo*. Tällöin perustulolla korvattaisiin osa syyperusteisista etuuksista, mutta sen rinnalla säilytettäisiin vielä esimerkiksi ansiosidonnaisia etuuksia, toimeentulotuki ja asumistuki, jotka perustuloon sisällytettynä nostaisivat perustuloon liittyviä kustannuksia merkittävästi. Osittaisen perustulon eroina täyteen perustuloon ovat perustulon tason määrä sekä se, ettei osittaisessa perustulossa korvata yhtä kattavasti kaikkia tulonsiirtoja. Osittaisen perustulon tasoksi on kaavailtu noin 550 euroa kuukaudessa, mikä maksettaisiin ilman ehtoja ja tarveharkintaa, kun taas täyden perustulon tason tulisi olla noin 1000 euroa, jolloin se kattaisi muut syyperusteiset tulonsiirrot (Pulkka & Kangas 2016, 145–155). Tammikuussa 2017 käynnistyneessä perustulokokeilussa perustulon määrä on 560 euroa kuukaudessa (Kela 2017a).

Sosiaalisella tai *yhteiskunnallisella osingolla* tarkoitetaan yleensä kansalaisuuteen perustuvaa oikeutta saada osuus yhteiskunnan tuotannon kehityksestä tai esimerkiksi luonnonvarojen kautta saaduista tuotoista. Maksettava summa voi olla kertaluonteinen tai säännöllinen. Hieman samaa ideaa noudattaa *sosiaalinen osuus* tai *peruspääoma*, jolla tarkoitetaan kerralla maksettavaa rahasummaa, kun tietyt edellytykset täyttyvät. (Perkiö 2014, 7; Ylikahri 2007, 14–15). Tätä peruspääomaa voidaan pitää vastikkeettomana, jos ehtona rahasumman saamiselle on esimerkiksi kansalaisuus tai täysi-ikäisyys. Esimerkkinä kansalaisuuteen perustuvasta oikeudesta rahalliseen ”osuuteen” löytyy ainakin Yhdysvalloista, jossa on ehdotettu tietyn rahallisen ”osuuden” saamista, kun kansalainen on saavuttanut täysi-ikäisyyden ja suorittanut toisen asteen (high school) koulutuksen (De Wispelaere 2016, 15). Hieman samaa, kertaluonteisesti maksettavan peruspääoman ideaa noudattaa myös esimerkiksi ajatuspaja Liberan ehdottama *perustili*, jonka ajatuksena on maksaa laskennallisena alkupääomana 20 000 euroa jokaisen henkilökohtaiselle ”perustilille”. Tilillä olevia varoja voisi periaatteessa käyttää vapaasti, mutta perustulin varojen käyttöön voitaisiin puuttua, jos varat vähenevät nopeasti tai jos alkupääoma kuluu loppuun (Libera 2016). Nykyisessä Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä näitä malleja vastaavana vastikkeettomana, tosin kuukausittain eikä kerralla maksettavana etuutena voidaan pitää ainakin lapsilisää ja kansaneläkettä. Joissain Suomen kunnissa on käytössä myös eräänlainen ”vauvaraha”, jonka kunta voi halutessaan maksaa kertaluonteisesti syntyneen lapsen perheelle.

Vastikkeellisia tai tarveharkintaan perustuvia perustulon rinnakkaiskäsitteitä ovat *vähimmäistulotakuu*, *kansalaispalkka* ja *osallistumistulo*. *Vähimmäistulotakuu* on lähestulkoon synonyymi toimeentulotuella, joka tosin toisin kuin perustulo, on tarveharkintainen. Vähimmäistulotakuun tarkoitus on nimensä mukaisesti vähimmäistoimeentulon takaaminen. Perustulolla voitaisiin joko korvata vähimmäistulotakuu tai ne voisivat toimia yhdessä, kuten

esimerkiksi osittaisen perustulon malleissa on pääosin ajateltu (Perkiö 2014, 7). Jos perustulo ja vähimmäistulotakuu eli esimerkiksi toimeentulotuki säilytettäisiin järjestelmässä, tulisi perustulo vastikkeettomasti ja ilman tarveharkintaa, minkä lisäksi olisi vielä mahdollista saada tarveharkintaan perustuvaa toimeentulotukea. Vähimmäistulotakuuta muistuttava malli on ollut käytössä esimerkiksi Iso-Britanniassa, jossa pienituloisille eläkeläisille maksettiin tuloharkintaan perustuvaa vähimmäistulotakuuta (Minimum Income Guarantee, MIG), joka tosin myöhemmin korvattiin uudella laisella hyvitysjärjestelmällä (Vidlund & Bach-Othman 2008, 93).

Toinen vastikkeellisuutta edellyttävä perustulon rinnakkaiskäsite on *kansalaispalkka*, jota pitkään käytettiin perustulokeskustelussa ennen varsinaisen perustulo-termin yleistymistä. Nykyään, toisin kuin vastikkeettomaan perustuloon, kansalaispalkalla viitataan useimmiten kuitenkin vastikkeelliseen rahasummaan, jota maksettaisiin korvauksena tehdystä kansalaistyöstä. Erityisesti 1980-luvulla automatisaation ajateltiin vähentävän tarvetta työvoimalle, jolloin kansalaispalkalla ajateltiin taattavan toimeentulo myös niille, jotka jäisivät ansiotyön ulkopuolelle. Samalla tarkoitus oli kannustaa ihmisiä työskentelemään yleishyödyllisissä tehtävissä tai tekemään töitä esimerkiksi yhdistysten ja kotitalouksien hyväksi (Perkiö 2016a, 6–7). Perustulon tarkoituksena sen sijaan on kannustaa tekemään osa-aikaista- tai matalapalkkatyötä ilman pelkoa perustoimeentulon menettämisestä. Vaikka kansalaispalkan määrittely eroaa osittain perustulon määritelmästä, käytetään näitä termejä usein synonyymeina toisilleen.

Negatiivinen tulovero on hieman erilainen lähestymistapa vähimmäistoimeentulon turvaamiseen niin logiikaltaan kuin toteuttamistavaltaan. Negatiivinen tulovero on varsinkin nykyisessä perustulokeskustelussa ollut kuitenkin pinnalla lähes yhtä vahvasti kuin itse perustulo, ja varsinkin poliittisten toimijoiden joukoissa negatiivisen tuloveron puolestapuhujia on lähestulkoon yhtä paljon kuin perustulonkin kannattajia. Negatiiviseen tuloveroon perustuvan mallin puolesta on puhunut muun muassa vihreiden entinen kansanedustaja Osmo Soininvaara² ja kokoomuksen Arto Satonen (Turun Sanomat 3.3.2016).

Negatiivinen tulovero on taloustieteilijä Milton Friedmanin kehittäämä, verotuksen ja suoran tulonsiirron yhdistelmä, jossa tietyn tulorajan alle jäävistä tuloista maksetaan negatiivista veroa eli toisin sanoen tulotukea. Jos taas verotettavat tulot menevät tämän tulorajan yli, maksetaan ylimenevästä osuudesta normaalisti positiivista tuloveroa. Jos tulot olisivat samat, kuin asetettu tuloraja, ei tällöin maksettaisi tavallista positiivista tuloveroa mutta ei myöskään saataisi valtiolta tulotukea negatiivisen tuloveron muodossa. Erona perustuloon olisi se, ettei negatiivinen tulovero tulisi suoraan kaikille, vaan se kohdistuisi ainoastaan pienituloisiin (Ylikahri 2007, 15–17). Negatiivisen tuloveron saaminen voisi edellyttää työntekoa eli toisin sanoen henkilöllä tulisi olla verotettavaa tuloa ennen kuin negatiivista tuloveroa olisi mahdollista saada. Näin ollen pienikin

² ks. esim. Soininvaara 2004

määrä työtä olisi kannattavaa ottaa vastaan, koska tällöin olisi mahdollista päästä negatiivisen tuloveron piiriin. Toisaalta ongelmaksi voisi nousta se, ettei työn tekemistä haluttaisikaan lisätä, koska tulojen noustessa tietyn summan yli, negatiivinen vero muuttuisi positiiviseksi eli tuloistaan joutuisi maksamaan veroa.

Edellä esitetyillä malleilla yhteistä on se, että kaikki ovat olleet aikaansa ja kontekstiinsa liittyneitä pyrkimyksiä uudistaa tai muuttaa olemassa olevaa sosiaaliturvajärjestelmää. Yhteistä on myös se, että jokainen edellä mainituista malleista on pyrkinyt tulonsiirtojen määrään vähentämiseen ja järjestelmän yksinkertaistamiseen, kun useiden eri tulonsiirtojen sijaan tilalle otettaisiin yksi, kaikille saman suuruisena maksettava tulonsiirto. Eroavaisuuksia sen sijaan löytyy erityisesti tulonsiirron määrään, mahdollisen vastikkeellisuuden sekä ajoituksen suhteen. Mallien rinnastamista perustuloon voidaan kritisoida siitä, etteivät kaikki perustulon määritelmät tai ulottuvuudet malleissa täyty, mutta toisaalta kaikissa on myös jokin perustulo-määritelmään liittyvä yhteinen ulottuvuus ja ajatus sosiaaliturvajärjestelmän ja sen eri etuuksien korvaamisesta.

2.3. Perustulon historia ja perustulokeskustelu maailmalla

Kenties varhaisimpana perustuloon rinnastettavan idean esittelijänä pidetään Thomas Painea ja hänen 1790-luvulla julkaistussa *Agrarian Justice* -teoksessaan esitettyä ”kansallista rahastoa”, josta jokaiselle 21 vuotta täyttävälle maksettaisiin korvaus ”kompensaationa hänen luonnollisen perintönsä menetyksestä”³. Tällä Paine tarkoitti erityisesti maatalouden synnyttämiä tuottoja, jotka maanomistuksen seurauksena kuuluvat ainoastaan niille, jotka maata omistavat (Paine 1795). Painen ehdottama maksu on verrattavissa eräänlaiseen sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen osinkoon, jossa maa nähdään kaikille yhteisesti kuuluvana ja näin ollen myös sen tuotot tulisi jakaa tasaisesti kaikille.

Vastaavia sosiaalisen tai yhteiskunnallisen osingon, peruspääoman sekä vähimmäistoimeentulon kaltaisia ajatuksia esitettiin 1800- ja 1900-luvuilla niin taloustieteilijöiden kuin sosiologien kirjoituksissa (Ylikahri 2007, 18; Perkiö 2014, 9). Konkreettisia ja kannatustakin saaneita perustuloon ja sosiaaliseen osinkoon liittyviä ehdotuksia esitettiin 1930- ja 1940-luvuilla etenkin Iso-Britanniassa, mutta niiden sijaan sosiaaliturvajärjestelmää rakennettiin lähinnä työhön ja tarveharkintaan sidottujen mallien varaan samoin, kuin monissa muissakin Euroopan maissa.

³ ”[-] To create a National Fund, out of which there shall be paid to every person, when arrived at the age of twentyone years, the sum of fifteen pounds sterling, as a compensation in part, for the loss of his or her natural inheritance, by the introduction of the system of landed property [-]” (oma käännös)

Taloustieteissä perustulo puolestaan hävisi keynesiläisyydelle, kunnes monetaristisen taloustieteen isänä pidetty Milton Friedman toi perustulokeskustelun jälleen ajankohtaiseksi esittelemällä negatiivisen tuloveron osana uudistuksiaan. Friedmanin mallissa negatiivisen tuloveron käyttöönottoon liittyi myös sosiaaliturvan hakemisen tuomaa negatiivista stigmaa poistava vaikutus (Friedman 1982, 119–122). Perustuloa testattiinkin pääosin negatiivisen tuloveron muodossa neljässä eri kenttäkokeessa Yhdysvalloissa sekä Kanadassa 1960–1980-luvuilla, mutta näiden pohjalta tehdyt lakialoitteet eivät kummassakaan maassa saaneet kongressin hyväksyntää (Pulka & Kangas 2016, 23–28).

Moderni perustulokeskustelu on De Wispelaeren mukaan edennyt kolmessa eri aallossa (De Wispelaere 2016). Näistä ensimmäinen ajoittuu 1980-luvulle, jolloin erityisesti Yhdysvalloissa ja Euroopan kehittyneissä hyvinvointivaltioissa silloinen sosiaaliturvajärjestelmä sai kritiikkiä ja perustulosta toivottiin ratkaisua yhteiskunnan ja erityisesti työmarkkinoiden epävarmuuteen. Suomessa perustulosta – tai siihen aikaan kansalaispalkasta – keskusteltiin erityisesti ratkaisuna teknologisen kehityksen ja automatisaation mukanaan tuomiin muutoksiin. Teollisen- ja ihmistyön tarpeen pelättiin vähenevän merkittävästi tulevaisuudessa, ja kansalaispalkan nähtiin mahdollistavan toimeentulo myös niille, jotka muuttuneissa olosuhteissa jäisivät ilman ansiotyötä. Kansalaispalkka nähtiin myös välineenä ohjata ihmisiä työskentelemään kolmannen sektorin tehtävissä, kuten kotitalouksissa, paikallisyhdistyksissä tai tekemään vapaaehtoistyötä (Perkiö 2016a, 6–7; Kivistö 2016).

Toinen aalto siirsi perustulokeskustelun Afrikkaan ja Latinalaisen Amerikan maihin (De Wispelaere 2016, 17). Vuosisadan vaihteessa konkreettista mallia perustulosta suunniteltiin ainakin Etelä-Afrikassa ja Namibiassa. Ensin mainitussa hallitus perusti sosiaaliturvan uudistusta selvittämään asiantuntijakomitean, jonka ehdotus perustulon käyttöönotosta ei kuitenkaan saanut kannatusta. Namibiassa sen sijaan toteutettiin paikallistason kokeilu vuosina 2008–2009. Kokeilun tulokset olivat positiivisia: perustulokokeilun seurauksena aliravitsemus, rikollisuus ja köyhyys vähenivät merkittävästi ja taloudellinen toimeliaisuus muun muassa pienyrittämisen muodossa lisääntyi (Perkiö 2014, 42–45).

Etelä-Amerikan maista perustulokeskustelu on ollut aktiivista varsinkin Brasiliassa ja Meksikossa. Brasiliassa on vuodesta 2003 asti ollut käytössä *Bolsa Família* -ohjelma, jossa pienituloisille perheille maksetaan suoraa tulotukea, kun perheen tulot jäävät tietyn tulorajan alle. Täysin ehdottomasta perustulosta ei kuitenkaan ole kyse, sillä tulotuen saantiin vaikuttaa perheen tulot, ja lisäksi ehtona on se, että perheen lapset käyvät koulua ja heidät rokotetaan (The Economist 7.2.2008). Meksikossa puolestaan on ollut käytössä ehdollinen tulonsiirto-ohjelma *Prospera*, jossa äideille maksetaan tukea, jotta he käyttäisivät terveyspalveluja ja lähettäisivät lapsensa kouluun. Ohjelma on maanlaajuinen ja siitä on hyötynyt jo lähes neljännes Meksikon väestöstä (World Bank 19.11.2014).

Vaikka edellä mainitut ohjelmat eivät ole täyden perustulon esimerkkejä, ne voivat tarjota suuntaantavia tuloksia perustulon käyttöönoton mahdollisista vaikutuksista erityisesti pienituloisten kohdalla.

Modernin perustulokeskustelun kolmas aalto sijoittuu jälleen Eurooppaan. Erityisesti finanssikriisin jälkeen perustulo nousi jälleen esille vaihtoehtona tiukoille talouskuriohjelmille, ja vastikkeettomasta perustulosta tehtiin eurooppalainen kansalaisaloite⁴ (ECI 2014), jonka allekirjoitti lähes 300 000 EU-kansalaista (De Wispelaere 2016, 17–18). Perustulokeskustelua on aktiivisesti käyty ainakin Alankomaissa, Irlannissa, Isossa-Britanniassa, Espanjassa ja Sveitsissä. Espanjassa perustulo eteni useiden lakialoitteiden tasolle, mutta jäi finanssikriisin varjoon poliittisessa päätöksenteossa. Sveitsi puolestaan oli ensimmäinen maa, jossa järjestettiin kansanäänestys perustulon käyttöönotosta kesällä 2016. Esitys ei kuitenkaan saanut kannatusta, vaan lähes 77 prosenttia oli esitystä vastaan (Helsingin Sanomat 5.6.2016). Isossa-Britanniassa, Irlannissa ja Alankomaissa keskustelu perustulosta oli poikkeuksellisen aktiivista jo 1970–1990-luvuilla, mutta konkreettiset toimet perustulon käyttöönottamiseksi ovat jääneet vähäisiksi (Perkiö 2014, 31–37).

Alankomaissa keskustelu perustulosta on vuosien ja vuosikymmenten saatossa pysynyt voimissaan milloin heikommin ja milloin vahvemmin. Vuonna 2015 uutisoitiin perustuloon liittyvien kokeiden aloittamisesta Tillburgin, Utrechtin ja Wageningenin kaupungeissa, mutta todellisuudessa kokeiden aloittamisajankohta siirtyi vuosilla eteenpäin. Näitä kokeita ei nimitetä perustulokokeiluiksi, sillä tällä hetkellä perustulolla ei ole kovin suurta suosiota valtakunnallisessa politiikassa, ja näin ollen kokeiluista on käytetty muun muassa nimitystä ”luottamuskoe”. Alankomaissa kiinnostus perustuloa kohtaan sai uutta kannatusta, kun maassa astuivat voimaan niin kutsutut osallistamislaki ja kiintiölaki, joiden yhteisenä tavoitteena on kannustaa työmarkkinoiden ulkopuolella olevia työllistymään. Nämä lakimuutokset vaativat kaupungeilta merkittäviä resursseja sosiaaliavustusten hallinnoimiseen ja työttömien ohjaamiseen, mikä osaltaan on herättänyt kiinnostusta perusturvan tarjoamiseen perustulon muodossa. Alankomaiden kaupungeissa suoritettavat kokeet eroavat toisistaan, mutta tutkijat pyrkivät yhteistyöhön, jotta tuloksia päästäään mahdollisesti hyödyntämään tulevaisuudessa. (Pulka & Kangas 2016, 31–37)

Seuraavassa luvussa keskityn perustulokeskusteluun ja sen historiaan Suomessa ja tarkastelen sitä, millaisia argumentteja perustulosta on esitetty niin puolesta kuin vastaan. Näiden vastakkaisten argumenttien osalta perustuloon yhdistyy myös poliittiset ideologiat ja eri puolueiden näkemykset sekä perustulosta esitetyt mallit.

⁴ European Citizens' Initiative

3. Perustulokeskustelu Suomessa ja ideologiset ulottuvuudet

Perustuloa voisi luonnehtia monitieteelliseksi käsitteeksi, sillä sitä on tutkittu niin sosiaalipolitiikan, taloustieteen kuin yhteiskuntatieteidenkin näkökulmasta. Valtio-opin näkökulmaa perustulon tutkimiseen ja käsittelemiseen tuo se, että perustuloa tarkastellaan erilaisista ideologisista näkökulmista. Eri puolueilla, yhdistyksillä ja erityisesti etujärjestöillä on perustulosta hieman poikkeavat mielipiteet, tavoitteet ja painotukset, joten katsaus näiden tahojen esittämiin näkemyksiin on tarpeen. Huomattavaa tässä vaiheessa on kuitenkin se, että perustuloa ei voi yksiselitteisesti leimata poliittisen oikeiston tai vasemmiston ideaksi, joten ainakaan tässä suhteessa kyse ei ole selkeästä poliittisesta tai ideologisesta vastakkainasettelusta.

Suomessa perustuloon tai sitä vastaavaan kansalaispalkkaan liittyviä ajatuksia esitettiin ensimmäisen kerran jo 1970-luvulla. Varhaisimmat perustulon puolestapuhujat kannattivat sitä erityisesti tasa-arvoa ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta lisäävänä tekijänä sekä ratkaisuna köyhyyden poistamiseksi (Kivistö, 4; Perkiö 2014, 14). Varhaisimmat perustuloajattelijat ovat edustaneet lähinnä poliittisen kentän vasenta tai vihreää laitaa.

Ajallisesti perustulosta esitetyt mallit tai ehdotukset voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan; 1980-, 1990- ja 2000–2010-luvuilla esitettyihin ehdotuksiin. 1980-luvulla esitetyissä perustulomalleissa oletuksena ja lähtökohtana oli se, että työtä tulee olemaan tulevaisuudessa tarjolla entistä vähemmän teknologisen kehityksen ja automatisaation seurauksena. Tämän vuoksi työn uudelleenjakaminen ja ansiotyön ulkopuolinen osallistuminen mahdollistettaisiin perustulon avulla. 1980-luvun malleissa ei kovin tarkasti eritellä suhdetta muuhun sosiaaliturvaan eikä perustulon mahdollista rahoitusta, mutta malleissa perustulo on selkeästi ajateltu koko kansalle maksettavaksi. Malleissa yhdistyvät tavoitteet yhteiskunnan polarisaation estämiseksi, köyhyyden poistamiseksi sekä sosiaalisesti oikeudenmukaisen yhteiskunnan luomiseksi.

Vuonna 1980 vihreiden kansanedustajana toiminut Osmo Soininvaara teki yhdessä Osmo Lahtisen kanssa kattavan esityksen perustulosta eli kaikille maksettavasta kansalaispalkasta. Heidän teoksensa *"Suomi 1980-luvulla – pehmeän kehityksen tie"* sijoittui aikaan, jolloin työttömyys oli korkealla ja talous laskusuhdanteessa. Teoksen nimen mukaisesti kansalaispalkan käyttöönoton ajateltiin mahdollistavan työskentelyn yhteiskunnan "pehmeällä sektorilla" ja vapauttavan aikaa yhdistysten, ympäristön ja perheen hyväksi tehtävään työhön. Soininvaara on kirjoittanut aiheesta aina 1980-luvulta tähän päivään saakka korostaen perustulon asemaa matalapalkkatyötä tukevana eikä "laiskotteluun" mahdollistavana, yksinään elämiseen riittävänä etuutena (Perkiö 2014, 14; Ylikahri 2007, 33).

Vasemmistoliittoa aikoinaan perustamassakin ollut tutkija Jan Otto Andersson puhui 1980-luvulla kansalaistulosta ensisijaisena tavoitteenaan köyhyyden poistaminen. Anderssonin

perustuloehdotuksessa muut sosiaalietuudet korvattaisiin kokonaisuudessaan perustulolla, sillä muutoin perustulolla saavutettavat edut jäisivät hyödyntämättä (ks. Andersson 1988 & 1990). Anderssonin mallissa perustulo rahoitettaisiin 27 prosentin tuloverolla ja 25 prosentin arvonlisäverolla (Ylikahri 2007, 38). Samantyyllisen mallin esitti vasemmistolainen taloustieteilijä Pekka Korpinen, joka 1989 julkaistussa kirjassaan esittää ehdotuksensa suhteellisen korkeasta perustulosta. Rahoitus katettaisiin 30 prosentin tuloverolla sekä jyrkästi progressiivisella omaisuuden verotuksella. Korpisen esityksessä mielenkiintoista on se, että hän ehdottaa valtion tarjoamien palvelujen muuttamista pitkälti maksullisiksi. (Korpinen 1989; Korpinen 1990, 35–38; Perkiö 2014, 15).

Laman aikana 1990-luvun alkuvuosina perustulokeskustelu hiipui, mutta virisi uudelleen tarjoten vaihtoehtoja ratkaisua laajaan työttömyyteen. Tuolloin myös termi perustulo nousi aiempien kansalaispalkka- ja kansalaistulokäsitteiden tilalle. Kun 1980-luvulla ihmisiä kannustettiin tekemään töitä yhteiskunnan pehmeällä sektorilla ja jopa ”jättäytymään” varsinaisen työelämän ulkopuolelle, 1990-luvulla tilanne oli toinen. Laman aiheuttaman työttömyyden aikana perustulon tehtäväksi nousi selkeämmin kannustinloukkujen purkaminen ja niiden syntymisen estäminen. Perustulon toivottiin kannustavan ihmisiä tarttumaan myös matalapalkkaisiin ja satunnaisiin työsuhteisiin. Suhteellisen matala perustulo olisi tällöin toiminut eräänlaisena pohjatulona ja ylimääräinen työnteko käytännössä aina lisäisi käteen jääviä tuloja. (Kangas & Pulkka 2016, 42)

1990-luvun perustulokeskustelussa ja ehdotetuissa malleissa yhteistä on se, että mallit antavat täsmällisempiä lukuja muun muassa verotuksen ja rahoituksen suhteen. 1980-luvun malleissa ei vielä esiinny kovin tarkkoja laskelmia perustulon rahoituksesta, mutta usein ajatuksena on tasaveroon siirtyminen ja rahoituksen täydentäminen muun muassa perintö-, varallisuus- ja ympäristöverolla. Sen sijaan useimmissa 1990-luvun ehdotelmassa perustulon rahoittamiseksi otettaisiin käyttöön suhteellisen korkea tasavero. Esimerkiksi Ilpo Lahtisen vuonna 1992 esittämässä mallissa perustulo rahoitettaisiin 40 prosentin tuloverolla perustulon ylittävältä osuudelta. Osmo Soininvaara puolestaan esitti vuoden 1994 mallissaan kaksiportaista tasaveroasteikkoa, jossa ylimpien tuloluokkien edustajat maksaisivat vielä 10 prosentin lisäveron 53 prosentin tasaveron lisäksi (Perkiö 2016a, 13–14).

Toinen 90-luvun perustulomalleissa esiintyvä piirre on ajatus osittaisesta perustulosta. Tällöin perustulon ohella säilyisi osa myös muista tarveharkintaisista tuista, kuten asumistuki tai toimeentulotuki. Osittaisen perustulon malleissa myöskään perustulon taso ei tällöin olisi kovin korkea. Esimerkiksi Osmo Soininvaaran 1990-luvun perustulomalleissa jokaiselle täysi-ikäiselle maksettaisiin noin 200–600 euron suuruista perustuloa, jonka ylimenevästä osuudesta maksettaisiin 53 prosentin tuloveroa. Perustulon lisäksi Soininvaara hahmotteli tarveharkintaisista ja ansioihin

sidottua lisätukea, jossa yhdistyisivät työttömyyskorvaukset, asumistuki sekä sairauspäivärahat. Myös toimeentulotuki säilyisi mahdollisena lisätukena perustulon lisäksi. (Kopra 2007, 17–19)

2000-luvulla perustulokeskustelun keskiössä oli toimeentulon ja työmarkkinoiden epävarmuus, ”silpputyön” yleistyminen sekä tavoite vähentää byrokratiaa ja lisätä sosiaaliturvan kannustavuutta. Vuosituhannen alkupuolella keskustelu oli rauhallisempaa, kun työllisyys oli lamavuosista kohentunut, mutta keskustelu heräsi uudelleen henkiin erityisesti eduskuntavaalien 2007 alla. Matti Vanhasen hallituksen perustaman Sata-komitean tehtäväksi nousikin sosiaaliturvan uudistamiseen ja yksinkertaistamiseen tähtäävä muutos, mikä kuitenkin jäi toteutumatta. Myös 2000-luvun mallit nojaavat pitkälti osittaiseen perustuloon, jolloin perustulon rinnalla osa tarveharkintaisista etuuksista säilyisi ennallaan. Rahoituksen suhteen uusimmat mallit tarjoavat jo tarkempia laskelmia perustulon tasoon ja verotukseen liittyen. Tavallisimmin malleissa käytössä olisi tasavero, joka kuitenkin olisi kaksi- tai useampiportainen ja koskisi myös pääomatuloveroja (Perkiö 2016a, 7–15). Myös negatiivisen tuloveron käyttöönotto on ollut esillä viimeaikaisessa keskustelussa.

Nykyinen keskustelu perustulosta sai sysäyksen vuonna 2013, kun perustulosta tehty kansalaisaloite keräsi merkittävän määrän allekirjoituksia vaikkakin jäi 50 000 allekirjoituksen tavoitteesta eikä näin ollen päätynyt eduskuntaan käsiteltäväksi. Kansalaisaloite herätti kuitenkin mediakeskustelun jälleen henkiin, ja eri järjestöt sekä puolueet alkoivat kampanjoida perustulon puolesta. Vuonna 2014 perustuloon liittyvä kokeilu kirjattiin Juha Sipilän hallitusohjelmaan yhdeksi kärkihankkeeksi, minkä seurauksena perustuloa koskeva esiselvitys julkaistiin vuonna 2016 (Pulkka & Kangas 2016, 43). Myös 2010-luvulla esitetyille perustulomalleille yhteistä on perustuminen osittaiseen perustuloon, joka olisi pääasiassa vastikkeeton ja kaikille täysi-ikäisille maksettava etuus. Kuten aiemmin esitetyissä malleissa, perustulon rinnalla säilytettäisiin kuitenkin esimerkiksi asumistuki ja toimeentulotuki (Perkiö 2016a, 26–27).

Myös 2010-luvun keskustelussa korostuu selvästi tarve tukea epäsäännöllisissä työsuhteissa olevia ja tarjota perusturvaa, joka ei työn vastaanottamisen seurauksena heikkenisi. Työnteon kannattavuudesta onkin tullut yksi keskeisimmistä argumenteista perustulon puolesta; työn vastaanottamisen tulisi olla kannattavaa kaikissa tilanteissa, myös osa-aikaisessa ja matalapalkkatyössä. Tällä puolestaan kannustetaan myös yrittäjyyteen ja opiskeluun. Muita keskeisiä tavoitteita tuoreimmista kannanotoista ovat olleet sosiaaliturvan yksinkertaistaminen, kannustinloukkujen purkaminen, sosiaaliturvan ja muiden tulojen yhteensovittamisen helpottaminen sekä holhoamisen vähentäminen ja oman vastuun lisääminen (Perkiö 2016a, 26–27). Perustulokeskustelun aktivoituminen ja kokeilun aloittaminen ovat tehneet perustulosta kaikkia puolueita läpileikkaavan aiheen ja näin ollen lähes kaikki puolueet ovat jollakin tavalla reagoineet keskusteluun. Seuraavassa luvussa tarkastellaankin eri puolueiden esittämiä näkemyksiä perustulosta.

3.1. Puolueiden näkemykset perustulosta

Puolueiden kannanotot perustuloon liittyen eivät aina ole olleet kovin yhdenmukaisia, ja edelleen puolueiden sisällä on hajontaa suhtautumisessa perustuloon. Erilaisia kannanottoja on esitetty niin puolueen yleisenä linjauksena kuin myös yksittäisten poliitikkojen ja kansanedustajien tahoilta, ja myös puolueiden nuoriso- tai opiskelijajärjestöt ovat usein ottaneet osaa keskusteluun. Nuorisojärjestöjen kannanotoissa korostuu usein juuri opiskelijoiden näkökulma sekä huoli nuorten syrjäytymisestä. Muutamilla puolueilla on ohjelmissaan myös selkeä perustuloon liittyvä kannanotto.

Suhteellisen yhdenmukaista ja vakaata linjaa perustulon suhteen on pitänyt vihreät, jonka sivuilla muun muassa kerrotaan perustulokokeilun olevan välttämätöntä ja puolueen vaatineen perustuloa koko sen olemassaolon ajan (Vihreät 2016). Vihreiden perustulo olisi osittaiseen perustuloon pohjautuva malli, jossa jokaiselle kansalaiselle eläkeläisiä lukuun ottamatta maksettaisiin noin 560 euron suuruinen veroton perustulo, jota olisi mahdollista täydentää esimerkiksi syyperusteisella työttömyystuella. Perustulon rahoittamiseksi vihreät esittävät kahta ansiotuloihin perustuvaa sekä kahta pääomatuloihin perustuvaa tasaveroastetta tulojen tasosta riippuen. Perustulo olisi kuitenkin kokonaisuudessaan verotonta eli mikäli saa vain perustuloa, ei maksa lainkaan veroa, mutta mikäli saa myös muita tuloja, lasketaan tällöin perustulo osaksi verotettavaa tuloa.

Vihreille perustulo tarkoittaa sosiaaliturvan yksinkertaistamista ja oikeudenmukaisuuden lisäämistä sekä työn teon kannattavuutta kaikissa tilanteissa. Vihreiden mukaan nykyinen sosiaaliturvan malli passivoi ja aiheuttaa kannustinloukkuja, kun vähäisenkin työmäärän vastaanottaminen ei yhdessä sosiaalietuuksien kanssa ole kannattavaa. Vihreät haluavat ottaa perustuloon mukaan myös opiskelijat, jotta heidät saataisiin samalle tasolle muiden sosiaalietuuksia saavien kanssa ja jotta opiskelijat voisivat todella keskittyä opiskeluun. Perustulo mahdollistaisi myös uudenlaisia ja parempia ratkaisuja vanhempien työn teon ja lasten hoitamisen yhteensovittamisessa kuin nykyinen kotihoidontuki (Vihreät 2016). Vihreiden perustuloajattelu perustuu pitkälti Osmo Soininvaaran esittämiin perustulomalleihin, ja Soininvaara itse on eduskuntauransa jälkeen säännöllisesti pohtinut perustuloa blogissaan useissa eri kirjoituksissa (Soininvaara 2016).

Toinen perustuloa selkeästi kannattava, oman versionsa ja laskelmansa tehnyt puolue on vasemmisto. Vasemmiston motiivi perustulon kannattamiseen liittyy ennen kaikkea tuloerojen tasaamiseen ja köyhyyden vähentämiseen (Vasemmisto 2011). Puolue myös huomauttaa, että nykyinen järjestelmä kohtelee eri tukijärjestelmissä olevia eri tavoin erityisesti lisätulojen tienaamisen suhteen: opiskelijoilla on 660 euron tuloja opintotukikuukaudelta mutta esimerkiksi vanhuuseläkkeellä oleva voi saada lisätuloja eläkkeen pienentymättä. Oman tulokulmansa perustulon toteutukseen tuo puolueen ehdottama perustulomalli, jossa yhdistyvät kaikille taattu, 620 euron toimeentulo tai perusturva sekä mahdollisuus harkinnanvaraiseen, 130 euron lisäosaan.

Ansiosidonnaiset etuudet pidettäisiin ennallaan ja ne maksettaisiin perustulon lisäksi (Vasemmisto 2011, 3–4; 19).

Vasemmiston tavoitteena on lopulta universaaliin ja ansioindeksiin sidottuun perustuloon siirtyminen, mutta tämän siirtymän puolue toteuttaisi ensin perusturvan tasoa korottamalla. Tällöin perustulo tai perusturva ei koskisi vielä kaikkia kansalaisia, vaan ensin perusturvaa korotettaisiin ja yhdenmukaistettaisiin nykyisin jotakin syyperusteista tukea – opintotukea, takuueläkettä, työmarkkinatukea, yrittäjien starttirahaa, työttömän peruspäivärahaa, kotihoidon tukea tai sairaus-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa – saavien osalta. (Vasemmisto 2011, 7; 14). Myös vasemmiston linja perustulon kannatuksessa on ollut melko yhdenmukaista, ja vihreiden ohella myös vasemmiston edustajat ovat jo 1980-luvulla tehneet luonnoksia perustulomallista. Vasemmistolaisissa kannanotoissa on kuitenkin vasta viime aikoina siirrytty selkeämmin perustulo-termin käyttöön, sillä aiemmin kansalaispalkka tai kansalaistulo ovat olleet käytetympiä termejä.

Myös keskusta ja erityisesti sen nuorisojärjestöt ovat olleet perustulon kannalla. Ensimmäinen puolueen perustuloon liittyvä malli oli vuoden 1998 *Työreformi*, jonka tarkoituksena oli työn tekemisen ja työn antamisen ehtojen parantaminen. Ohjelmassa ehdotettiin silloisen järjestelmän yksinkertaistamista sekä verotuksen ja tulonsiirtojen järkevämpää yhteensovittamista. Tavoitteena oli löytää vaihtoehto, jossa ”aktiivisuus johtaa aina passiivisuutta parempaan toimeentuloon” ja jossa kokopäivätyöttömyyden ja kokopäivätyön välillä olisi muitakin mahdollisuuksia (Keskusta 1998). Perustulo liittyy keskustan mallissa vahvasti laajempiin uudistuksiin, joissa erityisesti työmarkkinoita pyritään joustavoittamaan ja työnteon kannustavuutta lisäämään.

Tuoreempi esimerkki puolueen kannasta perustuloon löytyy vuoden 2015 eduskuntavaalien vaaliohjelmasta. Ohjelmassa mainitaan, että sosiaaliturvaa tulee kehittää työn vastaanottamiseen kannustavaksi ja että perustuloa tulee testata alueellisten kokeilujen kautta (Keskusta 2015). Samanlainen linjaus löytyy myös Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmasta. Myös keskustanuoret kannattavat perustuloa, joka puheenjohtaja Teppo Säkkinen mukaan on nuorisojärjestön pitkäaikainen tavoite (Keskustaopiskelijat 2016).

Puolueen sisällä ei näyttäisi olevan suuria eroja tai erimielisyyksiä perustulon kannatuksen suhteen. Toisaalta puolue itse ei perustuloa kovin näkyvästi markkinoi, mihin lienee syynä aiempi, hieman epäonnistunut yritys sosiaaliturvan uudistamiseksi. Matti Vanhasen toisen hallituksen perustama Sata-komitea pyrki nimittäin sosiaaliturvan uudistamiseen, mutta perustulon suhteen se ei onnistunut saamaan edistystä aikaan. Sata-komitean toimintaa on arvostellut erityisesti Osmo Soininvaara, jonka mukaan perustulon suhteen otettiin jopa hieman takapakkia komitean työssä (Vihreä Lanka 11.12.2009). Hallitusohjelmaan kirjattu perustulokokeilun toteutus kertoo kuitenkin siitä, että keskusta aidosti kannattaa perustuloa – tai haluaa ainakin selvittää sen mahdollisuuksia.

Sosialidemokraattien keskuudessa suhtautuminen perustuloon on ollut vaihtelevaa. Yleisradion vaalikonevastausten perusteella vielä vuoden 2015 vaaleissa peräti 80 prosenttia puolueen eduskuntavaaliehdokkaista vastusti perustuloa (Yle Uutiset 11.3.2015). Sen sijaan puolueen äänestäjien joukossa perustuloon suhtauduttiin jo myönteisemmin: Kunnallisalan kehittämissäätiön kyselytutkimuksessa yli puolet puolueen äänestäjistä nimittäin kannatti perustuloa (Demokraatti 10.1.2016). Puolueen puheenjohtaja Antti Rinne on myös aiemmin kuulunut perustulon vastustajiin, mutta totesi kesällä 2015 olevansa valmis ainakin pohtimaan asiaa. Puheenjohtaja Rinne sekä entinen opetusministeri Krista Kiuru ovat kuitenkin painottaneet tarveharkinnan säilyttämistä (Helsingin Sanomat 16.7.2015). SDP on perinteisesti korostanut ”omalla työllä elämistä”, minkä vuoksi ajatus kaikille maksettavasta, universaalista perustulosta ei välttämättä puolueen arvoihin sovi. Sosialidemokraattien ja työmarkkinajärjestöjen tiiviistä suhteesta johtuen varsinkin ansiosidonnaisia etuuksia korvaava perustulomalli olisi luultavasti puolueelle vaikea hyväksyä.

Oman mallinsa perustulolle tarjoaa Demarinuorten *yleisturva*, joka on yhdistelmä verovähennyksiä ja nykyisen sosiaaliturvan muotoja. Tarveharkintaisuus, syyperustaisuus ja vastikkeellisuus säilyisivät nykyisen sosiaaliturvan kaltaisina, mutta erilaisten tukien ”tilkkutäkki” muutettaisiin kolmiportaiseksi yleisturvaksi, jossa tuen ehdot muuttuvat eri portailta ja eri elämänvaiheissa. Malli hyödyntäisi digitalisaatiota ja automatisaatiota kansallisen tulorekisterin toiminnassa, jolloin esimerkiksi tulotason tippuessa tietyn rajan alapuolelle, alkaisi yleisturvan takuutulon maksaminen automaattisesti (Demarinuoret 2015). Erona perustuloon olisi siis ainakin se, ettei yleisturva täytä universaalisuuden ja vastikkeettomuuden ehtoja. Tässä mielessä demarinuorten mallin nimeäminen yleisturvaksi on perusteltua, sillä heidän mallinsa ei täytä ”puhtaan” perustulon määritelmiä.

Puolueen sivuilta on vaikea löytää selkeää linjaa perustulokeskusteluun, mutta vuoden 2015 eduskuntavaalien taustamuistiossa kannanotto on selvästi kriittinen. Muistiossa arvellaan perustulon jakavan ihmiset ”A- ja B-kansalaisiin” ja täyden perustulon mallin edellyttävän veroasteen kaksinkertaistamista. Jos perustulon taso ei olisi toimeentuloon riittävä, lisääisi se puolestaan köyhyyttä ja kasvattaisi tuloeroja. Perustulo ”massajärjestelmänä” ei myöskään ottaisi riittävällä tavalla huomioon yksilöllisiä tilanteita, ja toimeentuloon riittämättömän perustulon ohella toimeentulotuki jouduttaisiin todennäköisesti joka tapauksessa säilyttämään. Ainoana positiivisena vaikutuksena mainitaan mahdollinen työllisyyden paraneminen (SDP 30.1.2015).

Vuoden 2017 puoluekokouksessa ilmapiiri oli kuitenkin perustulon suhteen myönteisempi. Demarinuorten esittämä aloite yleisturva-mallista hyväksyttiin puolueen yleiseksi linjaksi ja puolueen puheenjohtaja Antti Rinne kertoi ehdotuksen täydentyvän ennen vuoden 2019 vaaleja (Verkkouutiset 5.2.2017; Talouselämä 5.2.2017). SDP:n puoluekokouksen linjauksesta voi päätellä, että puolue pyrkii vastaamaan hallituksen perustulokeiluun, mutta haluaa tuoda esille oman

mallinsa ja oman vaihtoehtonsa. Jos perustulomallia lähdetäisiin nykyisen hallituksen johdolla toteuttamaan, voisi se kohdata vastustusta pääoppositiipuolueena toimivalta SDP:ltä.

Kristillisdemokraatit eivät myöskään kuulu perustulon kannattajiin, ja suhtautuminen perustuloon on hyvin varauksellista ja kriittistä. Puolueen sivuilla todetaan, ettei perustuloon siirtymisellä olisi juuri vaikutuksia työnteon kannustimiin, ja tuloloukkujen syntyminen olisi mahdollista myös perustulomallissa (Kristillisdemokraatit 2016a). Kristillisdemokraatit tarjoavat sen sijaan omaa perusturvamalliaan, joka perustuu Iso-Britannian ”Universal Credit”-järjestelmään, jossa useimmat tukimuodot on yhdistetty yhdeksi tukimuodoksi. Myös kristillisdemokraatit hyödyntäisivät omassa mallissaan kansallista tulorekisteriä, jonka perusteella tukea voitaisiin harkinnanvaraisesti maksaa myös palkan lisäksi. Verotus muuttuisi dynaamisesti yleistuen ja palkan määrän mukaan ja olisi pienituloisilla alhaista. Tämä uudistus vähentäisi puolueen mukaan byrokratia-, työttömyys- sekä kannustinloukkuja ja tekisi työnteosta aina kannattavaa (Kristillisdemokraatit 2016b).

Jonkin verran hajontaa on kuitenkin myös puolueen sisällä, sillä kristillisdemokraattien nuorisjärjestö KD Nuoret ehdottavat tasaveroon perustuvaa perustuloa. Nuorisjärjestön perustulomalli koostuisi 15 prosentin tasaverosta sekä 600 euron verottomasta tuesta, joka maksettaisiin kaikille kansalaisille koko elämän ajan. Pienituloisille tarjottaisiin edelleen harkinnanvaraista toimeentulotukea. KD Nuorten mukaan heidän mallinsa olisi nykyiseen verrattuna kustannusneutraali, mutta muuttaisi töiden vastaanottamista kannattavammaksi, lisäisi työpaikkoja ja vähentäisi harmaata taloutta (Kristillisdemokraatit 28.3.2015). Puolueen yleinen linja näyttäisi siis vastustavan perustuloa, mutta kannattaa sosiaaliturvan uudistamista oman mallinsa mukaan. Työllistymiseen ja byrokratiaan liittyvät loukut nähdään ongelmina, joihin perustulo ei kuitenkaan pysty parannusta tuomaan. Tosin nuorisjärjestö näkee perustulossa mahdollisuuden ja suhtautuu siihen ”isäntäpuoluettaan” avoimemmin.

Ruotsalaisen kansanpuolueen suhtautuminen perustuloon on melko skeptistä, mutta sen sijaan puolueen kannattajat suhtautuvat siihen ehdokkaita myönteisemmin. Yleisradion vaalikonevastausten perusteella RKP:n ehdokkaista vain noin puolet, 53 prosenttia oli perustulon kannalla, kun taas Kelan tutkimusosaston Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan puolueen kannattajista peräti 83 prosenttia piti perustuloa hyvänä ajatuksena (Yle Uutiset 11.3.2015; Kela 5.10.2015). Puolueen sivuilta ei perustuloon liittyviä kannanottoja löydy eikä perustuloa mainita myöskään puolueohjelmassa. Vuoden 2016 puoluekokouksessa kuitenkin todettiin, että puolue seuraa perustuloon liittyvää keskustelua ja kokeilua, mutta aikoo laatia oman ehdotuksensa verotuksen ja sosiaaliturvan uudistamiseksi. Mallin pohjana voisi toimia negatiiviseen tuloveroon tai Iso-Britannian ”Universal Credit”-systeemin perustuva malli, mutta se täytyisi kuitenkin sopeuttaa vastaamaan suomalaisen yhteiskunnan tarpeita ja olosuhteita (RKP 2016).

Perussuomalaisten mielipide perustuloon on ollut melko vaihteleva. Toisaalta puolue on mukana perustuloa kokeilevassa Sipilän hallituksessa, mutta vielä keväällä 2015 puolueen puheenjohtaja Timo Soini totesi Yle Puheen haastattelussa, ettei missään nimessä kannata ”elämäntapaintiaanisysteemiä” perustuloon viitaten (Yle Puhe 8.4.2015). Kuitenkin syksyllä 2016, perustulokokeilun toteuttamisen julkistamisen aikoihin, monet perussuomalaiset kansanedustajat kannattivat ainakin kokeilun toteuttamista. Muun muassa kansanedustaja Laura Huhtasaaren mielestä kokeilu voi luotettavasti osoittaa, onko perustulosta korvaamaan nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää. Kansanedustaja Sami Savio sen sijaan piti ongelmana valtion menojen kasvamista ja sosiaaliturvan vastikkeellisuuden häviämistä (Suomen uutiset 26.10.2016). Perussuomalaisten suhtautuminen perustuloon vaikuttaa siis jokseenkin varaukselliselta, mutta sinänsä kokeilua ei pidetä huonona ajatuksena. Vaalikonevastausten perusteella vuoden 2015 vaalien ehdokkaista perustulon kannalla oli 57 prosenttia (Yle Uutiset 11.3.2015).

Kokoomuksen äänestäjät ovat perinteisesti suhtautuneet perustuloon kriittisimmin. Kelan teettämän kyselyn mukaan noin 54 prosenttia kokoomuksen äänestäjistä oli perustulon kannalla, kun taas eduskuntavaaliehdokkaista perustuloa kannatti vain noin 33 prosenttia (Kela 5.10.2015; Yle Uutiset 11.3.2015). Keväällä 2016 kokoomuksen silloinen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Arto Satonen kuitenkin ilmoitti, että puolue kannattaa negatiiviseen tuloveroon perustuvaa mallia, mikä mahdollistaisi takaamaan riittävän tulotason mutta samalla kannustaisi vastaanottamaan osa-aikaista työtä (Turun Sanomat 3.3.2016). Puolueen sisäministeri Paula Risikko ja kokoomuksen perustulokokeilua ja sosiaaliturvan uudistamista pohtiva työryhmä peräänkuuluttivat erityisesti osallistavan elementin lisäämistä sosiaaliturvaan (Kokoomus 6.4.2016). Kokoomuksen sisällä täysin universaali ja vastikkeeton perustulo ei siis saa kannatusta, mutta perustulon kaltaisen, negatiiviseen tuloveroon perustuvan ja jonkinasteista osallistumista edellyttävän mallin voisivat myös kokoomuslaiset hyväksyä.

Kelan kyselyn ja Yle:n vaalikonevastausten perusteella kaiken kaikkiaan perustulon kannalla on noin 70 prosenttia kansalaisista ja eduskuntavaaliehdokkaista noin kaksi kolmasosaa. Molemmissa kyselyissä otos on kuitenkin väkilukuun suhteutettuna melko pieni (noin 1000–2000 vastaajaa), ja kyselyt on toteutettu ennen varsinaista perustulokokeilun toteuttamisen julkaisua. Puolueiden näkemyksistä voi karkeasti vetää johtopäätöksen siitä, että perustuloa kannattavat eniten punavihreät puolueet, kun taas vastustajiin kuuluvat konservatiiviset oikeistopuolueet. Poikkeuksen tekevät kuitenkin sosialidemokraatit, joiden keskuudessa perustulon kannatus on varsinkin aiemmin ollut melko kielteistä toisin, kuin muun vasemmiston keskuudessa. Myös painotuksissa on jonkin verran ideologista jakaumaa. Erityisesti vasemmistoliitto pyrkii universaaliin, suhteellisen korkean perustulon malliin, joka rahoitettaisiin korkealla verotuksella ja erityisesti verotuksen progressiota korottamalla. Vasemmiston malli ja peräti 750 euron perustulo olisi myös täysin vastikkeeton. Sen sijaan varsinkin kokoomus ja perussuomalaiset ovat vierastaneet ajatusta ”ilmaisesta rahasta” ja

peräänkuuluttavatkin osallistavia elementtejä. Tällöin kuitenkin itse perustulon ajatus, universaalisuuden ja vastikkeettomuuden vaatimuksineen, jää toteutumatta, jolloin kyse ei enää oikeastaan ole perustulosta vaan negatiivisesta tuloverosta tai osallistumistulosta. Taulukossa 1 on tiivistettynä puolueiden suhtautuminen perustuloon ja esitetty puolueen mahdollinen ehdotus perustulomallista (Taulukko 1).

Taulukko 1. Perustulon kannatus eri puolueissa (%) ja puolueen mahdollinen ehdotus perustulomalliksi.

<i>Puolue</i>	<i>Perustulon kannatus (ehdokkaat, vaalit 2015)⁵</i>	<i>Perustulon kannatus (äänestäjät, vaalit 2015)⁶</i>	<i>Puolueen mahdollinen oma perustulomalli</i>
VIHR	99%	75%	osittainen perustulo; 560€/kk
VAS	95%	86%	universaali perustulo; 620€/kk, lisäksi harkinnanvarainen 130€/kk lisäosa
SDP	20%	69%	ei omaa perustulomallia; Demarinuorten ”yleisturva” puolueen yleisen linjan pohjaksi
KESK	83%	62%	ei omaa perustulomallia; hallitus- ja pääministeripuolueena merkittävä rooli perustulokokeilun käynnistäjänä
KOK	33%	54%	ei omaa perustulomallia; negatiivisen tuloveron tai osallistavan sosiaaliturvan kannalla
RKP	53%	83%	ei omaa perustulomallia
KD	43%	56%	ei omaa perustulomallia
PS	57%	69%	ei omaa perustulomallia

Seuraavassa luvussa tarkastellaan sitä, mitä hyvinvoinnilla ja hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan ja mitä yhtymäkohtia hyvinvointivaltiokäsitteellä on perustulon kanssa. Luvussa 4.1. keskitytään erityisesti suomalaisen ja skandinaavisten hyvinvointivaltioiden erityispiirteisiin.

⁵ Lähde: Ylen vaalikone (n=1643), YLE Uutiset 11.3.2015

⁶ Lähde: Kela/Taloustutkimus Oy (n=1006), Kela 5.10.2015

4. Hyvinvointivaltion määritelmät

Termistä hyvinvointivaltio on muodostunut eräänlainen rinnakkaiskäsite kuvaamaan suomalaista yhteiskuntaa. Hyvinvointivaltion syntyminen Suomessa liitetään usein toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin yhteiskuntamme pitkälti rakennettiin sellaiseksi, mitä se yhä on. Tällöin keskeiseen rooliin nousi valtion ja julkisen sektorin merkitys kansalaisten hyvinvointia edistävänä ja tukevana tekijänä. Hyvinvointivaltioon yhtenä merkittävänä tekijänä julkisen sektorin ja julkisten palveluiden ohella liittyy kansalaisten toimeentulon ja perustarpeet viime kädessä turvaava, kattava sosiaaliturvajärjestelmä, joka etuuksien ja erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvien tulonsiirtojen kautta on osana edistämässä kansalaisten hyvinvointia. Hyvinvointivaltiosta puhuttaessa tarkastellaankin jossain määrin aina myös sitä, millaisen sosiaaliturvajärjestelmän kautta hyvinvointia tarjotaan ja miten kansalaisten hyvinvointia eri tulonsiirtojen kautta tuetaan. Perustulolla on puolestaan yhteys hyvinvointivaltion käsitteeseen juuri sosiaaliturvajärjestelmän kautta: jos perustulo otettaisiin käyttöön, muuttuisi myös koko sosiaaliturvajärjestelmä, mikä puolestaan vaikuttaisi siihen, millainen hyvinvointivaltiosta tällöin muodostuisi. Tästä syystä on aiheellista luoda katsaus siihen, mitä hyvinvoinnilla ja hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan ja miten sosiaaliturvajärjestelmä niihin kiinnittyy.

Tarkastelen seuraavaksi hyvinvointivaltio-käsitteen sisältöä sekä Suomelle ja muille Pohjoismaille tyypillisiä hyvinvointivaltion piirteitä Gøsta Esping-Andersenin⁷ (1990) esittämään jaotteluun perustuen. Andersen on jaotellut hyvinvointivaltioregiimit liberaaleihin, konservatiivis-korporatistisiin ja sosiaalidemokraattisiin hyvinvointivaltioihin, joista viimeiseen myös Suomi lasketaan kuuluvaksi. Keskityn tässä luvussa pääasiassa sosiaalidemokraattiseen malliin ja suomalaisen hyvinvointivaltion erityispiirteisiin.

Hyvinvointivaltio sisältää käsityksen valtiosta hyvinvointia edistävänä tai tuottavana tekijänä. Se voidaan toisin sanoen nähdä kontekstina, jossa hyvinvoinnin tuottaminen tapahtuu. Itse valtion määritelmänä pidetään usein maantieteellisiä rajoja, suhteellisen homogeenistä väestöä sekä hallinnollista järjestelmää. Usein myös esitetään, että valtiolla on oltava hallitsija, ja että sillä on oltava auktoriteettia omalla alueellaan. Valtiosta on esitetty useita erilaisia teorioita, joihin liittyy vahvasti myös käsitykset vallasta. Esimerkiksi Platonin totalitaarisessa valtioteoriassa vain yhdellä luokalla tai ryhmällä on mahdollisuus käyttää valtaa (Harisalo ym. 2007, 75–76). Hallinnolla ja kansalaisilla ei välttämättä ole luottamusta toisiinsa, ja kansa on ikään kuin hallinnon ja vallan passiivisena vastaanottajana. Marxilaisen teorian mukaan valtio ei kommunistisessa yhteiskunnassa puolestaan ole lainkaan välttämätön instituutio vaan valtiosta tulee ennen pitkää tarpeeton (Harisalo ym. 2007, 78–79). Valtion olemassaoloa tai oikeutusta ei yleisesti juurikaan kyseenalaisteta, vaikka esimerkiksi anarkistit ja kommunitaristit kritisoivatkin valtiokäsitettä (Häyry 2000, 11–13).

⁷ ks. myös Esping-Andersen (2002)

Erilaisista valtioteorioista eniten modernia hyvinvointivaltiota muistuttanee Hegelin eettinen valtioteoria, jossa valtio kehittyy kolmen vaiheen kautta eettiseksi valtioksi. Ensimmäisessä vaiheessa eli ulkoisessa valtiossa perustuslaki ohjaa toimintaa, mutta ihmiset huolehtivat vain omista asioistaan eivätkä juuri tukeudu valtioon. Valtion rooli on tällöin lähinnä toimia viimekädessä ihmisten välisten konfliktien ratkaisijana. Toisessa vaiheessa valtion rooli muuttuu aktiivisemmaksi ja sen toimielimet toimeenpanevat perustuslakiin pohjautuvaa hallintoa. Poliittisessa valtiossa yksilöiden subjektiiviset preferenssit pyritään yhdistämään ja niitä välitetään poliittisessa toiminnassa valtiollisten organisaatioiden kautta. Lopulta tämä erilaisten intressien yhdistäminen juuri politiikan avulla johtaa eettiseen valtioon, jossa yhteiset säännöt ja yleinen tahto menevät yksilöllisten intressien edelle (Harisalo ym. 2007, 82). Hegelin eettinen valtio kuvastaa siis pitkälti nykyaikaisia valtioita, joissa on toimiva demokratia ja vakiintuneet valtiolliset instituutiot.

Siinä missä valtion käsite on lähes itsestään selvä ja kyseenalaistamaton, on hyvinvoinnin määrittäminen jo huomattavasti hankalampaa. Hyvinvointia voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, mutta erityisesti hyvinvointivaltiokeskustelussa usein päällimmäisenä on hyvinvoinnin rinnastaminen talouteen ja varsinkin julkisen talouden tilaan. Uusien tuotteiden, teknologioiden ja palvelujen myötä myös kulutusmahdollisuudet lisääntyvät, minkä ajatellaan lisäävän ihmisten hyvinvointia. Linkki tuotannon, siitä johtuvan kulutusmahdollisuuksien lisääntymisen ja siitä puolestaan seuraavan hyvinvoinnin lisääntymisen välillä on työnteko ja työstä saatava palkka. Ilman työtä ja palkkaa hyvinvointia lisäävä kuluttaminen ei ole mahdollista, joten työn vähentyminen niin yksilön kuin koko yhteiskunnankin laajuudessa vähentää hyvinvointia (Harisalo ym. 2004, 41–42). Tätä ajatusta voidaan kuitenkin kritisoida liian kapeakatseiseksi ja liikaa kuluttamiseen keskittyväksi. Niinpä hyvinvoinnin mittaamisessa onkin siirrytty pois ainoastaan aineellisen vaurauden luomasta hyvinvoinnista ja sen sijaan korostettu arvoja ja elämän merkityksellisyyttä yleensä (Kajanoja 2005).

Kenties tunnetuin, yhteiskunnan taloudelliseen tilaan perustuva hyvinvoinnin mittari on bruttokansantuote eli BKT, joka kertoo kansantaloudessa tuotettujen hyödykkeiden arvon. Se kertoo yhteiskunnan tavara- ja palvelutuotannon laajuudesta ilmaisten rahamäärässä mitattavan kulutuksen. Vaikka BKT:ta hyvin yleisesti hyvinvoinnin mittarina käytetäänkin, on sen validiutta hyvinvoinnin mittarina myös kritisoitu. Jukka Hoffrénin mukaan BKT ei ole koskaan ollut hyvinvoinnin mittari, sillä se ei ota elämän muita osa-alueita huomioon, ja niinpä uusien, muun muassa yhteiskunnan tulonjaon ja ympäristövaikutukset huomioivien mittarien käyttöönotto on tarpeen (Hoffrén 2009). Näillä mittareilla on ollut pyrkimyksenä kuvastaa hyvinvointia paremmin, kuin mitä taloudelliset mittarit antavat ymmärtää. Esimerkiksi *kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksi* ISEW (*Index of Sustainable Economic Welfare*) keskittyy yksittäisen ihmisen kokemaan taloudelliseen hyvinvointiin ja pyrkii huomioimaan myös talouden ympäristövaikutukset pitkällä aikavälillä (Hoffrén 2009; Kajanoja 2005).

Toinen jo melko tunnetuksi tullut ja paljon käytössä oleva mittari on *aidon kehityksen indikaattori* GPI (*Genuine Progress Indicator*), jossa kulutuksen lisäksi otetaan huomioon ympäristön ja luonnonvarojen heikentymisestä johtuvat kustannukset, vaihtotaseen vaikutukset, ei-markkinahyödykkeiden tuottama hyvinvointi sekä luonnon laadun heikentymisestä johtuvat kustannukset. GPI:ssä hyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä ovat myös esimerkiksi luonnonvarojen käyttö, kotitaloustyö, korkeakoulutus sekä tulojaon epätasaisuus. Näillä tekijöillä korjataan kansantalouden tilinpitoon perustuvia laskelmia kulutuksesta, ja vaikutus on joko negatiivinen tai positiivinen (Kepa 2010). Koska BKT ei ota huomioon ”palkatonta” työtä, kuten esimerkiksi kotitaloustyötä tai kotiäitien panosta hyvinvoinnin tuottamiseen, antaa se vääristävän kuvan erityisesti sellaisten maiden kohdalla, joissa valtion tuki perheille on heikkoa, minkä vuoksi työelämästä ulkopuolelle jättäytyminen on lähes välttämätöntä. GPI pyrkii siis huomioimaan myös rahassa mittaamatonta työtä.

Yhtenä hyvinvoinnin mittarina voidaan tarkastella myös sitä, miten tuloerot maan sisällä jakautuvat. Tuloilla voi olla vaikutusta esimerkiksi mahdollisuuksiin kouluttautua, saada riittävää terveydenhuoltoa tai kattaa elämiseen liittyviä perustarpeita. Näillä puolestaan on vaikutusta yksilön elintason ja hyvinvointiin. Maan sisäisiä tuloeroja kuvaa Gini-kerroin, joka voi saada arvoja nollan ja yhden välillä. Jos Gini-kerroin olisi nolla, tarkoittaisi se sitä, että tulot olisivat kaikilla yhtä suuret. Jos kerroin olisi yksi, olisivat kaikki tulot keskittyneet yhdelle suurituloisimmalle tulonsaajalle. Toisin sanoen, mitä pienempi kerroin on, sitä pienemmät ovat myös tuloerot. Gini-kertoimen arvot esitetään usein prosentuaalisina osuuksina, jolloin kertoimet on kerrottu sadalla. Tällöin Gini-kertoimen sijaan käytetään usein nimitystä Gini-indeksi. Suomen Gini-indeksi vuonna 2013 oli 25,6 prosenttia, mikä oli EU-maiden keskiarvoa (30,9 %) pienempi (Tilastokeskus 2016a). Suomen suhteellisen pieniä tuloeroja selittää osaltaan sosiaaliturvajärjestelmäämme liittyvät tulonsiirrot sekä korkeahko verotus, jotka yhdessä ehkäisevät tulojen voimakasta keskittymistä ja luovat perustan tulojen uudelleenjaolle.

Hyvinvoinnin määrittäminen ei siis ole yksinkertaista eivätkä pelkkään talouteen perustuvat laskelmat välttämättä anna oikeanlaista kuvaa todellisesta hyvinvoinnista. Kun puhutaan hyvinvointivaltiosta, ovat nämä yhteiskunnan taloudellista tilaa mittaavat tekijät kuitenkin keskeisiä. Maat, jotka käsitämme hyvinvointivaltioiksi, ovat kuitenkin keskenään erilaisia, eikä yhtä mallia hyvinvointivaltiosta ole mahdollista muodostaa. Ensinnäkin hyvinvointivaltiota voidaan tulkita joka suppeassa merkityksessä, jolloin painopiste on julkisen sektorin toiminnassa, lähinnä sosiaaliturvajärjestelmän takaajana. Laajemmassa tulkinnassa hyvinvointivaltiolla tarkoitetaan taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiseen pyrkivää talous- ja sosiaalipolitiikkaa laajemmassa mittakaavassa (Suoniemi ym. 2003, 18–19). Tällöin kiinnostuksen kohteena on se, miten valtio talouttaan organisoii ja miten se vaikuttaa yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin, työllisyyteen ja

palkkoihin. Merkittävää tarkastelussa on myös se, miten julkisen ja yksityisen sektorin eli markkinoiden vastuu hyvinvoinnin tuottajana kussakin maassa jakautuu.

Esping-Andersen (1990) on jaotellut hyvinvointivaltiot eri tyyppeihin sen mukaan, miten yhteiskunnan hyvinvoinnista vastaaminen jakautuu valtion, perheen, kirkon ja markkinoiden kesken. Toisin sanoen jaottelu perustuu siihen, mikä on julkisten menojen ja valtion vastuun aste. Esping-Andersenin jaottelussa keskeisiä ovat dekommodifikaation ja stratifikaation käsitteet. Ensimmäinen näistä tarkoittaa markkinariippumattomuutta. Dekommodifikaation (de-commodification) asteesta kertoo esimerkiksi se, onko palveluiden saaminen markkinoista riippumaton oikeus vai hyödyke, josta on maksettava joko rahana tai esimerkiksi työntekona (Esping-Andersen 1990, 21–26). Dekommodifikaatio ilmenee esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö pystyy säilyttämään elintasonsa markkinoihin – työntekoon tai palvelujen ostamiseen – turvautumatta. Tällöin keskeisessä asemassa on julkisen sektorin piiristä saatu sosiaaliturva ja valtion laaja vastuu kansalaistensa hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamisesta.

Toinen Esping-Andersenin malleissa esiintyvä käsite on stratifikaatio (stratification), joka suoraan käännettynä tarkoittaa kerrostumista. Tällä Esping-Andersen viittaa yhteiskunnan sosiaalisiin kerrostumiin ja yhteiskunnassa vallitsevan eriarvoisuuden asteeseen. Hyvinvointivaltiossa yhteiskunnassa ilmenevä eriarvoisuus voi vähentyä, mutta samalla hyvinvointivaltio itsessään on stratifikaatiota luova järjestelmä (Esping-Andersen 1990, 23–26). Hyvinvointivaltion tarjoaman sosiaaliturvan voidaan toisaalta nähdä tasaavan taloudellisia ja sosiaalisia eroja esimerkiksi työssäkäyvien ja työttömien välillä mutta samanaikaisesti se luo stigmatisoivaa jaottelua sosiaaliturvan saajien ja palkansaajien välille. Stratifikaatio linkittyykin perustuloon siten, ettei perustulon kohdalla ”leimaavaa” vaikutusta välttämättä syntyisi, jos perustulon saisi jokainen kansalainen huolimatta siitä, tekeekö työtä vai ei. Perustuloon ei myöskään liittyisi tarvetta hakea tukea uudelleen eikä se vaatisi ”todistelua” tuen tarpeesta.

Dekommodifikaatio ja stratifikaatio luovat pohjan Esping-Andersenin kolmelle hyvinvointivaltioregiimille. Ensimmäinen näistä on liberaali hyvinvointivaltiomalli, jolle ominaista on valtion roolin minimoiminen, markkinoiden vahva asema hyvinvoinnin ja palvelujen tuottajana sekä individualismi; yksilön vastuun korostaminen sosiaalisten riskien kohdalla. Näin ollen liberaaleissa malleissa esimerkiksi ehdot sosiaaliturvan saamiselle ovat hyvin tiukat ja perustuvat tarveharkintaan. Anglosaksiset maat kuten Yhdysvallat, Kanada, Australia ja Iso-Britannia ovat esimerkkejä liberaaleista hyvinvointivaltioista, joissa esimerkiksi julkisen terveydenhuollon sijaan suurempi jalansija on yksityisillä, markkinoiden ohjaamilla yrityksillä. Esping-Andersen kuitenkin huomauttaa, että myös liberaalien hyvinvointivaltioiden keskuudessa on eroja. Esimerkiksi Yhdysvalloissa yksityinen terveydenhuolto on dominoivassa asemassa, kun taas Kanadassa ja Iso-Britanniassa on käytössä kansallinen sairausvakuutusjärjestelmä. (Esping-Andersen 1990, 26–27; 1999, 74–77)

Esping-Andersenin toisen hyvinvointivaltioregiimin edustajiin kuuluvat monet Keski- ja Etelä-Euroopan valtiot, kuten Saksa, Itävalta, Ranska ja Italia. Näille maille tyypillistä erityisesti toisen maailmansodan päättymisen jälkeen olivat valtiojohtoisuus eli etatismi, konservatiivisten puolueiden suosio sekä korporatismi. Konservatiivis-korporatististen maiden arvomaailman ja hyvinvointivaltion muodostumisen taustalla vaikuttavat merkittävästi myös katolinen kirkko ja uskonto. Tämä näkyy esimerkiksi perhearvojen korostamisessa, ja muun muassa kotiäitiyteen kannustetaan. Sen sijaan valtion tuki perheille on usein vähäistä ja muihin länsimaisiin valtioihin nähden kehittymätöntä. Markkinoiden rooli on liberaaleihin hyvinvointivaltioihin verrattuna vähäisempää; sen sijaan etusijalla on korporatistinen työpaikkojen suojelu. Keski- ja Etelä-Euroopan valtioiden lisäksi korporatistisia ja perhekeskeisiä piirteitä löytyy myös Japanista, minkä vuoksi se voidaan laskea samaan hyvinvointivaltioregiimiin kuuluvaksi. Jälleen luokittelussa voidaan kuitenkin todeta, että vahvan korporatistisen perinteen ja perhekeskeisyyden dominanssista huolimatta kyseiseen regiimiin kuuluvien valtioiden välillä on kuitenkin myös eroja. Esimerkiksi Ranskassa perhekeskeisyys ei ole yhtä merkittävällä tasolla kuin Etelä-Euroopan maissa ja vastaavasti Alankomaissa työmarkkinoiden sääntely ei ole yhtä tiukkaa kuin muissa saman regiimin maissa. (Esping-Andersen 1999, 81–86)

Kolmannen hyvinvointivaltioregiimin muodostavat Pohjoismaat, joissa hyvinvointivaltion kulmakivinä toimivat sosiaalidemokratia ja universalismi. Etuudet ja oikeudet perustuvat kansalaisuuteen eivätkä ole aina sidottuina tarveharkintaan. Dekommodifikaatio on voimakasta eli toisin sanoen markkinoiden rooli hyvinvointipalvelujen turvaamisessa on melko marginaalinen. Markkinoiden roolin minimoimisella on pyritty juuri etuuksien tasavertaisuuteen. Sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltioregiimin muista regiimeistä erottavat ennen kaikkea universaalisuus ja anteliaisuus, jotka nousivat esiin myös perustulon ulottuvuuksina. Toisena erottavana tekijänä on laaja, kollektiivinen riskien tasaus. Siinä missä anglosaksisissa maissa työttömyys tai lastenhoito jäävät yksilön ja perheen harteille, on Pohjoismaissa mahdollisuus saada valtiolta tukea. Itse asiassa Pohjoismaissa työntekoon kannustetaan myös perheellisiä, sillä täystyöllisyys on tavoiteltavaa, jotta hyvinvointivaltion ylläpitäminen verotulojen avulla olisi ylipäättään mahdollista. Kolmas keskeinen piirre on egalitarismi eli pyrkimys tasa-arvoon, mikä skandinaavisissa hyvinvointivaltioissa tarkoittaa köyhyyden poistamisen lisäksi oikeuksien ja etuuksien universaalisuutta tuloista, asuinpaikasta tai työllisyydestä riippumatta. (Esping-Andersen 1990, 27–28; 1999, 78–81)

Edellä esitettyjä Esping-Andersenin malleja pidetään edelleen pohjana erilaisten hyvinvointivaltioiden ja niiden rakenteiden vertailussa, mutta on syytä huomioida, että jaottelun pohjana ollut aineisto eri valtioista oli melko suppea ja tehty ennen 1990-luvun ”mullistuksia”, kuten Neuvostoliiton hajoamista. Näin ollen 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun aikana itsenäistyneiden ja demokratisoituneiden valtioiden sijoittuminen ei jaottelussa näy (Ebbinghaus 2012, 4–5). On pidetty mahdollisena myös uusien hyvinvointivaltioregiimien syntyä, vaikkakin Esping-Andersen itse piti todennäköisempänä sitä, että ennemmin tai myöhemmin uudet,

demokratisoituneet valtiot alkavat kategorisoida johonkin hänen esittämistään kolmesta mallista (Esping-Andersen 1996).

Esping-Andersenin jaottelua on kuitenkin kritisoitu ja ehdotelmia uusiksi hyvinvointivaltioiregimien jaotteluiksi on esitetty useita. Esimerkiksi Ferrera (1996) on kritisoinut Etelä-Euroopan valtioiden, ennen kaikkea Espanjan, Italian, Portugalin ja Kreikan, puuttumista monesta vertailusta. Nämä valtiot on usein lisätty konservatiivis-korporatistiseen hyvinvointivaltioiregiimiin kuuluviksi, mutta Ferreran mukaan nämä valtiot eroavat muista kyseisen regiimin valtioista ja voisivat muodostaa jopa oman hyvinvointivaltioiregiiminsä. Etelä-Euroopan maiden hyvinvointivaltiojärjestelmä eroaa muista muun muassa siinä, että riippuvaisuus perheistä ja kolmannesta sektorista on merkittävää ja hyvinvointipalveluiden tarjoaminen on hyvin fragmentoitunutta ja vain osittain kattavaa. Ferrera onkin jaotellut hyvinvointivaltiot neljään eri regiimiin muun muassa köyhyystilastoihin ja palveluiden laajuuteen perustuen. Ferreran ehdottamat neljä regiimiä ovat skandinaavinen, anglosaksinen, bismarckilainen ja etelä-eurooppalainen (Ferrera 1996, 17–37; Bambra et al 2010, 401–403). Kolme ensimmäistä eivät juuri Esping-Andersenin mallista eroa, sillä myös Ferrera mainitsee esimerkiksi skandinaavisten maiden erityispiirteiksi universalismin ja korkean dekommodifikaation asteen, kun taas liberaaleissa maissa markkinoiden rooli on suurempi. Etelä-Euroopan maiden muodostama oma regiimi tekee kuitenkin poikkeuksen.

Hyvinvointivaltioita voidaan tarkastella myös laavamman kahtiajaon kautta. Muun muassa Wilensky ja Lebeaux (1958) esittivät jo vuonna 1958 jaon institutionaalsiin ja residuaalsiin malleihin. Institutionaalisissa malleissa valtion rooli hyvinvoinnin ja sosiaalipalvelujen turvaajana on ensisijainen ja etuudet nähdään oikeutettuina teollisen yhteiskunnan elementteinä (Wilensky & Lebeaux 1958, 138–147). Konkreettisia esimerkkejä institutionaalisista etuuksista ovat Suomessa esimerkiksi lapsilisä- ja kansaneläkejärjestelmät, jotka eivät perustu tarveharkintaan ja ovat systemaattisesti organisoituja. Residuaaliset mallit puolestaan vastaavat Esping-Andersenin jaotteluun verrattuna liberaaleja hyvinvointivaltioita, joissa valtion rooli on vähäinen ja sen sijaan hyvinvoinnin perustana ovat markkinat ja perhe. Residuaalista mallia on verrattu eräänlaiseen ”köyhäinapuun”, ja residuaalisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että valtio takaa ainoastaan viimekätisen toimeentulon tiukkaan tarveharkintaan perustuen, mutta ei ole juuri osallisena muihin tulonsiirtoihin. Koska valtiolta saatavat etuudet ovat olemattomia tai ainakin hyvin vähäisiä, on keskeisessä roolissa markkinoiden tarjoamat yksityisvakuutukset (Wilensky & Lebeaux 1958, 138–147). Siinä, missä institutionaalisia malleja leimaa sosiaaliturvan universaalisuus, systemaattinen organisointi ja valtion keskeinen rooli hyvinvoinnin takaajana, on residuaalisille malleille ominaista yksilön oma vastuu hyvinvoinnistaan, ja valtiolta saatu sosiaaliturva on marginaalista, lähinnä ”köyhäinhoitoon” kohdistuvaa. Institutionaalisissa malleissa sosiaalipolitiikan volyyymi on residuaalisia malleja suurempaa niin rahamääräisesti, kuten sosiaalimenojen osuutta

bruttokansantuotteesta tarkasteltuna, kuin myös sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan kohteena olevien henkilöiden lukumäärän kannalta.

Korven ja Palmen (1998) mallissa hyvinvointivaltioita jaotellaan sen perusteella, miten ja mikä taho sosiaaliturvajärjestelmää hallinnoi, ovatko etuudet tarveharkintaisia vai universaaleja ja mitkä ovat kelpoisuusvaatimukset tiettyjen etuuksien saamiselle. Näiden periaatteiden perusteella Korpi ja Palme ovat muodostaneet viisi erilaista hyvinvointivaltiomallia, jotka ovat tarveharkintaan perustuva *kohdistettu* malli, *korporatistinen* malli, *perusturvamalli*, *vapaaehtoinen* malli sekä *laaja-alainen* sosiaaliturvajärjestelmä. (Korpi & Palme 1998, 666–669)

Kohdistetussa mallissa sosiaalietuuksien saaminen perustuu tarveharkintaan, jolloin vaatimuksena voi olla esimerkiksi tietyn tulorajan alittaminen. Vastaavasti hyvätuloiset on tällöin suljettu etuuksien ulkopuolelle. Korporatistisessa mallissa perusteena etuuksille on yleensä kuuluminen tiettyyn ammatilliseen asemaan tai ammattijärjestöön sekä oma panos tämän yhteisön toimintaan. Perusturvamalli on periaatteessa kaikkia kansalaisia koskeva eikä siten rajoitu esimerkiksi ammatilliseen asemaan kuten korporatistisessa mallissa. Kelpoisuus voi olla joko universaalista tai osallistumiseen perustuvaa, jolloin etuuden saamiseksi on osoitettava esimerkiksi myötävaikuttaminen omaan työllistymiseen. Vapaaehtoisessa mallissa kuuluminen tiettyyn yhteisöön tai järjestöön voi taata etuuksia siihen kuuluville jäsenille. Usein tämänkaltaiset yhteisöt ovat yleisempiä keskiluokkaan kuuluvien ja varakkaampien työntekijöiden keskuudessa, sillä yhteisöihin kuuluminen on maksullista. Laaja-alainen malli puolestaan on yhdistelmä universaalista ja osallistumiseen perustuvaa sosiaaliturvaa. Järjestelmä on hyvin kattava ja siihen kuuluvat kaikki kansalaiset. Perusturva tarjotaan universaalista kaikille kansalaisille, ja tätä voidaan täydentää tuloihin ja varallisuuteen perustuvilla etuuksilla (Korpi & Palme 1998, 666–669). Suomen voisi melko luonnollisesti tässä jaottelussa sijoittaa viimeiseen malliin, mutta toisaalta myös Suomessa on löydettävissä korporatistisen mallin piirteitä, sillä ammattiyhdistyksillä on maassamme vankka asema. Viime vuosina myös tarveharkintaisuus eri etuuksien kohdalla on lisääntynyt ja yksityisten yritysten tuottamien terveys- ja vakuutuspalveluiden hyödyntäminen yleistynyt, mikä puolestaan kertoo siirtymästä liberaalin mallin suuntaan.

Myös Suomen asemaa yhtenä skandinaaviseen hyvinvointivaltioregiimiin kuuluvana maana on kritisoitu. Esimerkiksi Lehtosen (2000) mukaan Suomi on siirtynyt samanaikaisesti sekä liberaalin että korporatistis-konservatiivisen regiimin suuntaan. Myös universaalisuus on vähentynyt ja ansiosidonnaisuus lisääntynyt. Suomessa ei kuitenkaan ole siirrytty merkittävästi familialismin eli perhekeskeisyyden suuntaan vaan päinvastoin erityisesti laman jälkeen naisten mahdollisuuksia työntekoon on parannettu (Lehtonen 2000, 138–139). Äitiyden ja perheiden tukemisen heikentyminen veisi Suomea kauemmas skandinaavisesta mallista ja kohti konservatiivista regiimiä. Perhevapaiden uudistaminen ja vanhemmuuden kustannusten jakaminen ovat herättäneet

keskustelua kuluvan hallituskauden aikana mutta nähtäväksi jää, tulevatko muutokset parantamaan vai heikentämään perheiden asemaa ja erityisesti naisten työllisyyttä.

Erilaiset hyvinvointivaltiomallit ja niistä muodostetut typologiat tarjoavat mahdollisuuden vertailla erilaisia hyvinvointivaltiojärjestelmiä ja valtioita keskenään. Mallien avulla voidaan havaita myös tiettyjä ideologisia eroavaisuuksia, joiden perusteella yhteiskunnat toimivat ja hyvinvointipalvelunsa järjestävät. Vaarana on kuitenkin päätyä liian laveisiin yleistyksiin tai jyrkkiin kahtiajakoihin. Lehtonen (2000) huomauttaakin, että hyvinvointivaltiomallit ovat aina ideaalimalleja, joiden jaottelu perustuu usein vain muutamaan keskeiseen ja yhdistävään piirteeseen. Hyvinvointivaltiot ovat hänen mukaansa aina sekajärjestelmiä, joissa on piirteitä myös muista malleista, ja vastaavasti samaan malliin kuuluvien maiden välillä saattaa usein olla merkittäviäkin eroja (Lehtonen 2000, 131–132).

Mielenkiintoista on myös pohtia sitä, miten hyvinvointivaltioita tulevaisuudessa voidaan luokitella. Jo nyt Suomessa on merkkejä siirtymisestä kohti liberalistista järjestelmää, mutta muutoksia on tarkasteltava laajemmassa kontekstissa ja määriteltävä ”liberaali” tapauskohtaisesti. Esimerkiksi valinnanvapauden lisääminen terveystalouden valinnassa ei vielä merkitse liberalistiseen malliin siirtymistä, mutta jos terveyden ja hyvinvoinnin palveluita aletaan yksityistää ja dekommodifikaation aste laskee, voidaan jo jonkinlaista suunnanmuutosta havaita. Myös keskustelu perustulosta herättää kysymyksiä. Jos esimerkiksi perustulo otettaisiin Suomessa tai jossakin muussa maassa käyttöön, mullistuisiko perinteinen hyvinvointivaltioregiimien jako täysin? Pohdin perustuloon liittyviä vaikutuksia tarkemmin luvussa 5. Seuraavaksi keskityn tarkastelemaan Pohjoismaita eli skandinaavisen, sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltioregiimin maita ja niihin kohdistuvia muospaineita erityisesti Suomen näkökulmasta.

4.1. Skandinaavisen ja suomalaisen hyvinvointivaltion erityispiirteet

Pohjoismaille ominainen, sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltioregiimi on Esping-Andersenin kolmijakoon perustuvista regiimeistä tuorein. Skandinaavisia hyvinvointivaltioita on usein pidetty hyvinvointipolitiikan edelläkävijöinä, ja Pohjoismaat löytyvät edelleen erilaisten kansainvälisten hyvinvointivertailujen kärkimaiden joukosta. Pohjoismailla on niin historiallisia, maantieteellisiä, poliittisia kuin myös ideologisia yhtäläisyyksiä, joiden pohjalta hyvinvointivaltioita on rakennettu sellaisiksi, kuin ne tänä päivänä ovat. Myös yhteiskuntarakenteen muutokset niissä ovat olleet jokseenkin samansuuntaisia vaikkakin ratkaisut hyvinvointivaltion kohtaamiin ongelmiin ovat aina poliittisia ja valtiokohtaisia.

Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa yhteiskunnan kehitys kohti modernia hyvinvointivaltiota alkoi parikymmentä vuotta Suomea aikaisemmin, 1930–1940-luvuilla muun muassa universalististen eläkejärjestelyjen ansiosta, mutta varsinaisesti kyseisten hyvinvointivaltioiden ”syntyminen” ajoittuu

1960-luvulle (Esping-Andersen 1999, 79). Ennen skandinaavisten hyvinvointivaltioiden ”kulta-aikaa” olosuhteet olivat kuitenkin haastavat. Sotien jälkeen tapahtuneet yhteiskunnalliset rakennemuutokset, erityisesti teollistuminen ja kaupungistuminen, olivat synnyttäneet uudenlaisia sosiaalisia ongelmia, kuten työttömyyttä. Samanaikaisesti kodin ulkopuolisen työn lisääntyminen heikensi perheiden mahdollisuuksia hoitaa lapsia ja vanhuksia, jolloin elämänlaadun parantamiseksi alettiin vaatia valtion toimia (Korkman 2011, 16–17). Valtion residuaalinen, pelkkään ”köyhäinhoitoon” ja kaikista heikompiosaisiin kohdistuva tuki ei enää riittänyt, vaan siirtymä kohti institutionaalista, valtion roolia korostavaa mallia, sosiaaliturvan ja elämisen laadun takaajana, alkoi. Moderneissa hyvinvointivaltioissa alkoi systemaattinen resurssien uudelleenjakoon, kun vastuu kirkolta ja perheiltä siirtyi enenevässä määrin valtiolle (Kujala & Danielsbacka 2015, 29–31).

Poliittisesta näkökulmasta merkittävänä skandinaavisten hyvinvointivaltioiden synnyn taustatekijöinä pidetään sosiaalidemokraattista työväenliikettä sekä etujärjestöjen vahvaa asemaa. Erityispiirteenä Pohjoismaissa on myös niin sanottu kolmikantamalli, jossa valtio (hallitus) yhdessä työnantajien- ja työntekijöiden etujärjestöjen kanssa on sopinut hyvinvointivaltion rakentumisen kannalta olennaisista yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisista ratkaisuista. Niinpä modernin skandinaavisen ja suomalaisen hyvinvointivaltion syntyä voidaan kuvata prosessiksi, jossa erilaisten intressien yhteensovittaminen on kompromissien kautta saanut aikaan käytännön ratkaisuja yhteiskunnan kohtaamiin haasteisiin. Hyvinvointivaltio syntyi tasapainottamaan vastakkainasettelua vasemmiston ja oikeiston – työväenliikkeen ja kapitalistien – välillä. Siinä missä työväen edustajat luopuivat sosialismin ja omistuksen kollektivoinnin tavoittelusta, myöntivät oikeisto ja työnantajat sosiaalisiin uudistuksiin siitäkkin huolimatta, että niiden toteuttamisen seurauksena veroaste nousisi (Kangas 2012, 46–47; Korkman 2011, 18). Valtion ja markkinoiden välisen kahtiajaon ja näiden väliltä valitsemisen sijaan Pohjoismaissa onnistuttiin luomaan hyvinvointivaltion malli, jossa kansalaisille tarjotut oikeudet ja etuudet olivat niin korkeatasoisia, että ne vastasivat vaativiakin keskiluokan odotuksia. Seurauksena oli markkinoista riippumaton, universaali malli, jossa palvelut pystyivät vastaamaan kansalaisten muuttuviin ja erilaisiin odotuksiin ja työväenluokka sai nauttia samoista eduista kuin ”valkokaulustyöntekijöiden” keskiluokka (Esping-Andersen 1990, 27–28).

Skandinaavisten hyvinvointivaltioiden keskeiset piirteet voidaan edellä esitetyn perusteella tiivistää kolmeen pääperiaatteeseen: universalismiin, egalitarismiin sekä dekommodifikaatioon. Nämä kolme periaatetta limittyvät hyvinvointivaltiossa toisiinsa hyvin tiiviisti, mistä esimerkkinä mainittakoon vaikkapa koulutusjärjestelmämme. Se on kaikille avoin ja ilmainen palvelu (universalismi) kansalaisuudesta tai asuinpaikasta riippumatta (egalitarismi) ja se on valtion keräämillä veroilla rahoitettu (dekommodifikaatio). Nämä kolme piirrettä näkyvät toki myös kahdessa muussa hyvinvointivaltioregiimissä, mutta niiden merkitys on vähäisempi eivätkä ne samalla tavoin toimi hyvinvointivaltion peruspilareina kuten Pohjoismaissa.

Universalismi viittaa sosiaalipolitiikan termein etuuteen tai palveluun, johon kaikilla kansalaisilla on yhtäläinen oikeus. Universalismi turvaa elämän perusedellytyksiä ja vähentää markkinariippuvuutta. Suomessa koulutuksen ohella universalismin periaatetta toteuttavat myös sosiaali- ja terveyspalvelut sekä tietyt tulonsiirrot kuten lapsilisät tai kansaneläke. Muista hyvinvointivaltioista Pohjoismaat erottaakin juuri niiden tarjoamat laajat, universaalit sosiaalipalvelut sekä perheiden ja vanhemmuuden tuet (Esping-Andersen 1999, 78–79). Julkinen valta vastaa myös monista muista kulttuuriin, vapaa-aikaan ja turvallisuuteen liittyvistä palveluista. Tämän vuoksi skandinaavisia hyvinvointivaltioita kutsutaan usein myös palveluvaltioiksi (Harisalo & Miettinen 2004, 49). Hyvinvointia tuetaan siis muutenkin, kuin ainoastaan suorilla ja tarveharkintaan perustuvilla tulonsiirroilla. Sen sijaan useat valtion tarjoamat edut ja palvelut nähdään kaikille kuuluvina oikeuksina.

Universalismin periaatteella on hyvin vankka asema hyvinvointivaltiossamme ja sen ylläpitämisestä ollaan valmiita maksamaan. Vuonna 2007 tehdyssä tutkimuksessa yli puolet vastaajista olivat valmiita jopa verojen korottamiseen, mikäli niillä rahoitettaisiin universaalipalveluita, kuten terveydenhuoltoa ja koulutusta. Vastaavasti kielteisimminkin suhtauduttiin heikennyksiin, jotka koskettaisivat näitä kaikille kuuluvia palveluja ja etuuksia (Forma ym. 2007, 22; 51).

Universalismi toimii usein lähestulkoon synonyymina skandinaaviselle hyvinvointivaltiojärjestelmälle, jossa palvelut ovat pääosin julkisesti tuotettuja. Universalismi ei sinänsä määrittele, onko palvelu julkisesti vai yksityisesti tuotettu, mutta useimmiten universalismin edellytyksenä on veroperusteinen rahoitus, mikä puolestaan vaatii julkisen vallan toimintaa. Universalismin periaate näkyy myös perustuslaissa, mikä sitoo sen valtioon ja julkisiin palveluihin. Näin ollen se toimii myös sosiaali- ja terveyspalvelujen julkisen tuottamisen legitimoijana. Perustuslaissa todetaan, että ”julkisen vallan on turvattava [- -] jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä”. Lisäksi perustuslain mukaan jokaisella on ”oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon” (PL 731/1999).

Perustuslain pykälä viittaa valtion vahvaan rooliin myös viimekätisenä vastuunkantajana. Kuten Esping-Andersenin jaottelussa ilmeni, skandinaavisille hyvinvointivaltioille keskeinen piirre on kollektiivinen vastuunkanto ja riskien minimoiminen. Sen sijaan, että vastuu yksilön hyvinvoinnista tai toimeentulosta sysättäisiin perheiden harteille tai yksityisen sektorin palveluille, on valtion rooli taata viimekätinen perusturva. Tähän liittyy dekommodifikaation eli markkinariippumattomuuden käsite. Tämä tarkoittaa sitä, että yksityisen sektorin ja markkinoiden rooli hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on hyvin pieni. Tietyt palvelut pidetään niin merkittävinä, ettei niitä haluta siirtää markkinoiden armoille ja sitä kautta vaarantaa palvelujen ja oikeuksien tasa-arvoa. Tietynlaista valtiokeskeisyyttä tukee myös se, etteivät skandinaaviset hyvinvointivaltiot ole kovinkaan

perhekeskeisiä. Toisin sanoen hyvinvointipalvelujen tuottajana on valtio ja saajana yksilö (Harisalo & Miettinen 2004, 47–49)

Egalitarismi eli pyrkimys tasa-arvoon on toinen skandinaavisia malleja yhdistävä tekijä. Tasa-arvo skandinaavisissa maissa tarkoittaa ennen kaikkea mahdollisuuksien tasa-arvoa, sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa. Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkoitetaan hyvinvointivaltion tavoitetta mahdollistaa sosiaalinen liikkuvuus sekä katkaista sosioekonomisen aseman periytyvyys vanhemmilta lapsille. Suomessa ensimmäisiä askeleita kohti mahdollisuuksien tasa-arvoa oli ensin työväestön elinolojen parantaminen, mistä seurasi vähitellen luokkaerojen supistuminen. Samaan aikaan tasa-arvoisen koulutuksen myötä varallisuuden ja vanhempien aseman vaikutus lasten tulevaisuuteen, koulutukseen ja uravalintoihin väheni (Hiilamo & Saari 2010, 16–18).

Skandinaavisia hyvinvointivaltioita voidaan kuvata altruistisiksi ja solidaarisiksi, sillä ne pyrkivät tulonjakoon vaikuttamalla luomaan sosiaalisesti oikeudenmukaista ja tasa-arvoista yhteiskuntaa. Markkinatalous pystyy tarjoamaan taloudellista tehokkuutta, mutta se ei voi taata eettisesti tai poliittisesti hyväksyttävää tai oikeudenmukaista tulonjakoa. Hyvinvointivaltion tehtävänä onkin jakaa tuloja uudelleen tulonsiirtojen ja alihinnoiteltujen tai maksuttomien julkisten palvelujen kautta. Oikeudenmukaisuuteen pyrkivä sosiaalipolitiikka myös ylläpitää yhteiskunnallista luottamusta ja yhteenkuuluvuutta (Korkman 2011, 19–21; Halmetoja ym. 2016, 9). Hyvinvointivaltio ei pyri tarjoamaan kaikille yhtä paljon, mutta hyvinvointivaltioon sisältyy ajatus siitä, että jokaisella kansalaisella on oikeus hyvään elämään ja osuuteen yhteiskunnan tuotannosta ja vauraudesta. Perustulo uudenlaiseen tulonjakoon perustuvana järjestelmänä toimii tästä hyvänä esimerkkinä.

Egalitarismi toteutuu skandinaavisissa hyvinvointivaltioissa myös sukupuolten välisen tasa-arvon kohdalla. Esping-Andersenin mukaan sukupuolten välinen tasa-arvo ja erityisesti naisten asema työelämässä ovat skandinaavisia erityispiirteitä. Naisten taloudellisen emansipaation kehittyvissä hyvinvointivaltioissa mahdollisti erityisesti palkalliset äitiyslomat sekä kattava julkisen sektorin tarjoama lasten päivähoito. Myös tuloerot miesten ja naisten välillä ovat kaventuneet (Esping-Andersen 1996, 11–13). Vaikka sukupuolten välisistä palkkaeroista ja vanhemmuuden kustannusten jakamisesta käydään yhä keskustelua, on Suomi kansainvälisessä vertailussa toiseksi tasa-arvoisin maa. Kärkinelikossa Suomen lisäksi ovat Islanti, Norja ja Ruotsi (World Economic Forum 2016).

Vaikka Suomessa on viime vuosina yksityistetty ja ulkoistettu julkisia palveluja, on dekommodifikaation aste yhä korkea. Velvollisuus keskeisimpien hyvinvointivaltion järjestelmien, kuten koulutuksen, vanhustenhuollon ja sosiaali- ja terveystalouden, järjestämiseen on kunnilla. Kunnat pitkälti tuottavat nämä palvelut julkisina eli käyttävät palveluiden järjestämisessä omia toimitilojaan ja omaa henkilöstöään. Julkisten palvelujen yksityistäminen eli toisin sanoen julkisen hallintotehtävän antaminen muulle taholle, kuin viranomaiselle on mahdollista ainoastaan lain nojalla

(Huhtanen 2012, 81– 83; PL 1999/731). Tämä osiltaan kertoo vahvasta dekommodifikaation asteesta ja ikään kuin julkisen sektorin ”paremmuudesta” turvata perusoikeudet ja hyvinvointipalvelut oikeudenmukaisesti.

Julkinen sektori ja markkinatalous asetetaan usein toistensa vastakohtiksi, ja varsinkin skandinaavisissa hyvinvointivaltioissa julkista sektoria pidetään usein markkinoihin nähden ensisijaisena. Molemmat tahot palvelevat kuitenkin yhteiskuntaa ja ovat riippuvaisia toisistaan. Markkinat ovat julkisen sääntelyn alaisia ja valtiolla on mahdollisuus rajoittaa niiden toimintaa. Toisaalta myös markkinat tarvitsevat valtiota toimiakseen, sillä valtio luo markkinoiden toiminnalle puitteet muun muassa infrastruktuurin ja lainsäädännön kautta. Joskus valtion tehtävänä on myös korjata markkinoiden aiheuttamia ongelmia (Harisalo ym. 2007, 26; 83). Universaalisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa skandinaaviset hyvinvointivaltiot luottavat kuitenkin yhä valtioon ja julkisen sektorin palveluihin ja suhtautuminen yksityistämiseen on varauksellista.

Universalismin, egalitarismin ja dekommodifikaation lisäksi skandinaavisen sosiaalidemokraattisen regiimin erottaa muista myös sen välttämätön suhde työllisyyteen. Täystyöllisyys – tai ainakin mahdollisimman korkea työllisyysaste – ovat elinehto hyvinvointivaltion säilymiselle. Universaalien ja markkinoista riippumattoman hyvinvointivaltion ylläpitäminen vaatii sosiaalikulujen minimoimista ja verotulojen maksimoimista, jotta palvelut pystyttäisiin jatkossakin tarjoamaan kaikille. Mitä enemmän ihmisiä on työttömänä, sitä vähemmän valtio saa verotuloja, mutta samanaikaisesti sillä on velvollisuus turvata työttömien toimeentulo (Esping-Andersen 1990, 28). Tätä dilemmaa ja laajemmin hyvinvointivaltion kohtaamia haasteita tarkastelen seuraavassa luvussa.

5. Suomalainen hyvinvointivaltio muutosten edessä

Vuosikymmenen alussa yhdysvaltalainen Newsweek (16.8.2010) kertoi tekemästään sadan maan välisestä vertailusta, jonka perusteella Suomi oli maailman paras maa. Vertailussa käytettiin viittä kansallisesta hyvinvoinnista kertovaa mittaria – koulutusta, talouden kilpailukykyä, poliittista ympäristöä, elämänlaatua sekä terveyttä. Kaiken lisäksi vertailu ajoittui finanssikriisin jälkeiseen aikaan, mutta siitä huolimatta Suomi sai korkeimman sijoituksen (Newsweek 16.8.2010). Julkisen talouden vaikeudet, väestön ikääntyminen, syrjäytyminen, leikkaukset ja velkaantumisen lisääntyminen ovat sen sijaan teemoja, jotka nousevat esiin lähes aina, kun kyse on suomalaisen hyvinvointivaltion tilasta 2010-luvulla. Toiseksi keskeiseksi teemaksi on noussut julkisen sektorin paisuminen ja juuri tähän liittyvä kestävyysvaje, minkä vuoksi julkisen sektorin tuottamien palvelujen yksityistäminen on tullut ajankohtaiseksi.

Suomalaiseen hyvinvointivaltioon kohdistuu useita muutospaineita, ja sen haasteisiin yhdeksi ratkaisuksi on esitetty perustuloa. Mielenkiintoista on se, että samanaikaisesti hyvinvointivaltion ongelmiin pyritään löytämään ratkaisua yksityistämisen eli vapaiden markkinoiden kautta mutta toisaalta halutaan kokeilla yhtä, lähes täyden markkinariippumattomuuden muotoa, perustuloa. Tarkastelen ensin keskeisiä syitä ja taustoja sille, miksi nykymalliseen hyvinvointivaltiojärjestelmään kohdistuu muutospaineita juuri nyt ja miten perustulon on nähty näitä ongelmia ratkaisevan.

5.1. Hyvinvointivaltion haasteet

Vuonna 2014 julkiset tiedotusvälineet pääsivät nauttimaan tasavallan presidentti Sauli Niinistön virheellisestä tulkinnasta julkisen sektorin kokoon liittyen. Niinistö totesi julkisen sektorin osuuden olevan 58 prosenttia bruttokansantuotteesta, vaikka todellisuudessa tämä luku viittasi julkisten kokonaismenojen suhteeseen (Tuomala 2015, 35). Suuntaa-antavana tuotakin lukemaa voidaan pitää, sillä Suomen julkinen sektori on menoiltaan EU-maiden suurimpia. Julkisen sektorin todellisen ”koon” määrittäminen on usein kuitenkin vaikeaa – ja virheellisiä tulkintoja aiheuttavaa – mutta tavallisimmin julkisen sektorin kokoa tarkastellaan sen kautta, mikä on julkisen sektorin osuus koko talouden arvonlisäyksestä. Arvonlisäys julkisella sektorilla koostuu pääosin työntekijöiden palkoista. Toinen mittari julkisen sektorin koon arvioimiseen on suhteuttaa julkiset kulutusmenot bruttokansantuotteeseen. Molemmilla mittareilla Suomen julkinen sektori on EU-maista viiden suurimman joukossa. Aivan 58 prosenttiin ei kuitenkaan näissä arvioissa päästä, vaan molemmilla mittareilla prosenttiluku on 21 ja 25 välissä (Savela 2015, 18–21).

Julkisen sektorin mitoituksesta kertoo myös kestävyysvaje, jolla tarkoitetaan julkisen sektorin pitkän aikavälin pysyvää ja rakenteellista alijäämää. Kestävyysvajetta aiheuttaviksi tekijöiksi voidaan nähdä

muun muassa julkisten palveluiden heikko tuottavuus, väestön ikääntyminen sekä hidastuva talouden kehitys (Koskenkylä 2014, 68). Termi kestävyysvaje on sinänsä relevantti, ettei se määrittele mitään yksittäistä ongelmaa hyvinvointivaltion kohtaamien haasteiden syyksi vaan se kertoo julkisen talouden tasapainon tilasta. Kestävyysvaje syntyy silloin, kun julkisten menojen arvioidaan ylittävän pitkällä aikavälillä julkiset tulot (VM 2016). Karkeasti ajateltuna ratkaisuja kestävyysvajeeseen on kolme: 1) julkisten menojen leikkaaminen, mikä tarkoittaa erilaisten etuuksien, tulonsiirtojen tai palvelujen heikentämistä, 2) julkisten tulojen lisääntyminen, mikä olisi mahdollista erityisesti erilaisia veroja korottamalla, ja 3) kestävyysvajeen paikkaaminen velkarahalla. Mikään näistä vaihtoehdoista alijäämän paikkaamiseksi ei varsinkaan poliittisen suosion näkökulmasta tarkasteltuna ole helppo, mutta pitkällä aikavälillä ongelma on jollakin keinolla ratkaistava. Koskenkylän mukaan Suomen talouden ongelmat eivät kuitenkaan ratkea pelkkää kestävyysvajetta supistamalla, sillä ongelmat ovat rakenteellisia ja vaativat näin ollen koko julkiseen talouteen kohdistuvia rakennemuutoksia, kuten työmarkkinoiden joustoa ja kilpailukyvyyn parantumista (Koskenkylä 2014, 18–19). Toisin sanoen yksikään edellä mainituista kolmesta ratkaisusta ei välttämättä yhdessäkään riitä.

Mikä valtiontalouden kestävyysvajeen on sitten aiheuttanut? Usein merkittävimäksi syyksi julkisten menojen kasvulle esitetään väestön ikääntymistä ja erityisesti ikääntyneen väestön suhdetta työikäiseen väestöön. Hyvinvointivaltion ”rakennusprojektin” ollessa vauhdikkaimmillaan 1970-luvun molemmin puolin, oli väestörakenne kansantalouden tasapainon kannalta huomattavasti edullisempi. Tilastollisesti tätä rakennetta kuvaa huoltosuhde, joka voidaan laskea joko ikään tai todelliseen työllisyystilanteeseen perustuen. Ensin mainitussa, väestöllisessä tai demografisessa huoltosuhteessa, ei-työikäisten eli alle 15 vuotiaiden ja yli 64 vuotiaiden määrää verrataan työikäisen (15–64-vuotiaat)⁸ väestön lukumäärään. Toinen tapa tarkastella väestörakennetta on taloudellinen huoltosuhde, jossa työssäkäyvien määrää verrataan työn ulkopuolella olevien määrään, kuten lapsiin, vanhuksiin, työttömiin ja opiskelijoihin (Halonen 2012). Mitä pienempi luku on, sitä edullisempi on huoltosuhde. Tämä koskee sekä demografista että taloudellista huoltosuhdelukua.

Demografinen huoltosuhde ei kuitenkaan ole paras mahdollinen mittari kertomaan ikärakenteeseen liittyvistä taloudellisista vaikutuksista, sillä se ei erottele riittävän tarkasti tulonsiirtoja maksavan ja niitä saavan väestön osuuksia toisistaan (Vaittinen & Vanne 2015, 400). Niinpä taloudellinen huoltosuhde on demografista huoltosuhdetta totuudenmukaisempi mittari, sillä se perustuu todellisiin työllisyystilastoihin eikä ainoastaan tee oletuksia siitä, minkä ikäisen väestön ”kuuluisi” olla töissä. Esimerkiksi Suomessa harva 15-vuotias kuuluu vielä työikäiseen väestöön. Pelkkä ikään perustuvan huoltosuhteen tarkastelu voi hieman jopa harhauttaa: demografinen huoltosuhde on nimittäin ollut

⁸ Huoltosuhteen laskennassa eri tilastoissa käytetään hieman erilaisia ikähaarukoita työikäisten määrittelyä varten. Kansainvälisissä vertailuissa käytetään usein ikähaarukkaa 15–64-vuotiaat, mutta Suomessa (esim. Tilastokeskus) työikäisiksi lasketaan useimmiten 18–67-vuotiaat.

lähes sama 1960–1970-luvuilla kuin 2010-luvulla, mutta tuolloin suurin osa ”työiän” ulkupuolisesta väestöstä oli lapsia – eli tulevia työkäisiä (Halonen 2012). Edullisin väestöllisen huoltosuhteen suhdeluku olikin 1980-luvun lopulla, jolloin sataa työkäistä kohden oli noin 50 ei-työkäistä. Vuonna 2014 luku oli noin 57 ja ennusteen mukaan vuonna 2030 jo yli 70. Väestöllisen huoltosuhteen kasvuun vaikuttaa ennen kaikkea ikääntyvän väestön osuuden lisääntyminen. (Tilastokeskus 2013; 2014)

Kun tarkastelemme taloudellisen huoltosuhteen kehitystä Suomessa, on muutos samansuuntainen. 1980-luvun lopulla taloudellinen huoltosuhde oli alimmillaan noin 112, eli 100:a työssäkävää kohden oli 112 ei-työssäkävää. Vuonna 2014 tämä luku oli noin 141 ja ennusteen mukaan vuonna 2030 jo 157. Taulukkoon 2 on poimittu huoltosuhteen tunnuslukuja eri vuosikymmeniltä. 1980-luvulla huoltosuhde oli edullisimmillaan, kun taas 1990-luvun alussa laman jälkeisinä vuosina tilanne oli päinvastainen. Tuorein tunnusluku on vuodelta 2014, ja vuosi 2030 ennuste tulevasta kehityksestä (Taulukko 2).

Taulukko 2. Demografisen ja taloudellisen huoltosuhteen kehitys.⁹

	1987	1993	2014	2030
Demografinen huoltosuhde	50	49,3	57,1	70
Taloudellinen huoltosuhde	114,8	171,5	140,6	157

Jos vielä 1980-luvulla väestörakenne oli edullinen niin taloudellisesti kuin demografisesti, on tilanne nyt päinvastainen. Pelkkä ikääntyminen ja eläkkeet eivät ehkä sinällään olisi ongelma, mutta tämä yhdistettynä jo valmiiksi melko suureen julkisen sektorin kokoon, korkeisiin työvoimakustannuksiin ja ikääntymisen myötä nouseviin terveydenhuollon kustannuksiin, on kestävyysvaje todellinen (Korkman 2011, 39–40). Talouskasvu on usein nähty kestävyysvajeen ratkaisevaksi tekijäksi, mutta talouden kasvamiseen ei ole mahdollista täysin suoraan vaikuttaa vaikkakin helpotuksia ja edellytyksiä talouden kasvulle on mahdollista poliittisin toimenpitein luoda.

Ikääntyminen ei kuitenkaan ole ainoa syy kestävyysvajeeseen vaan on syytä tarkastella kokonaisuutta ja kaikkia elinvaiheita. Elinvaihevajeella tarkoitetaan tietyn ikäryhmän synnyttämiä kulutusmenoja, jotka ovat kyseisen ryhmän tuloja, tavallisimmin työtuloja, suurempia. On selvää, että lapsuudessa ja vanhuudessa menot ylittävät tulot. Näitä ”alijäämäisiä” elinvaiheita voidaan kuitenkin lyhentää molemmista päistä esimerkiksi aikaistamalla työelämään siirtymistä, opintoaikoja

⁹ Lähde: Tilastokeskus 2013 ja 2014

lyhentämällä tai opintojen aloittamista aikaistamalla. Samoin työssä olevaa elinvaihetta voidaan pidentää eläkeikää nostamalla (Kangas ym. 2015, 80–88). Merkittävää on kuitenkin ”ylijäämää” tuottavan, työikäisen väestön osuus. Lamavuosien jälkeisestä talouskasvusta huolimatta työllisyys ei ole palannut lamaa edeltäviin lukemiin vaan on edelleen varsin korkea. Esimerkiksi marraskuussa 2016 työttömiä työnhakijoita oli noin 330 000, joista noin 40 000 oli alle 25-vuotiaita (Tilastokeskus 2016b). Samaan aikaan pitkäaikaistyöttömiä eli yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 121 500, mikä on yli 7000 henkilöä enemmän kuin vuotta aikaisemmin (TEM 2016). Kestävyyssvajeen kannalta nämä luvut ovat merkittäviä, sillä kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, on täystyöllisyyden tavoittelu yksi skandinaavisten hyvinvointivaltioiden elinehto. Jotta hyvinvointivaltio ei joutuisi kestävyysvajeeseen, tulisi työllisyyden olla mahdollisimman korkealla, jotta valtiolla olisi riittävästi verotuloja ja vastaavasti vähemmän menoja.

Hyvinvointivaltioiden kohdalla voidaan havaita eräänlainen paradoksi liittyen talouskasvuun, verotukseen ja työllisyyteen. Kuten todettu, usein talouskasvua pidetään ratkaisuna julkisen talouden ongelmiin, mutta asia ei ole niin yksinkertainen. Kun talous kasvaa ja vaurastuu, usein myös palkat nousevat. Sama tapahtuu myös julkisella sektorilla, mutta julkisten hyvinvointipalvelujen tuottavuus ei kehity yhtä nopeassa vauhdissa. Näin ollen julkisen sektorin kustannukset useimmiten kohoavat. Samaan aikaan tulotason noustessa vaatimukset palveluja kohtaan kasvavat – kuin myös elintason nousun mukanaan tuomat sairaudet ja niistä aiheutuvat lisämenot (Korkman 2011, 11). Kasvavien menojen kattamiseksi voidaan korottaa veroja, mikä usein vähentää erityisesti työttömien työnhakijoiden kohdalla halukkuutta hakea työtä. Tämä puolestaan johtuu siitä, ettei työstä saatava nettopalkka välttämättä juuri ylitä sitä summaa, mikä olisi mahdollista saada työttömänä ollessa valtiolta. Myös työelämän rakennemuutokset, kuten pätkätyöt ja nollatuntisopimukset, heikentävät osaltaan halukkuutta hakeutua töihin (Kangas & Pulkka 2016, 60–61).

Tämä hyvinvointivaltion paradoksi on omiaan aiheuttamaan kannustinloukkuongelman eli tilanteen, jossa työttömän ei kannata ottaa työtä vastaan, koska työttömyyden tuet ovat samalla tasolla kuin mahdollisesta työstä käteen jäävä palkka. Tähän ongelmaan sekä sosiaaliturvajärjestelmän uudistamiseen ylipäätään ovat useat eri hallitukset pyrkineet löytämään ratkaisua, mutta useissa ehdotuksissa järjestelmää on vain paikkailtu uusia etuuksia lisäämällä (Perkiö 2016c, 186). Vaikka perustuloa on ehdotettu aiemminkin yhdeksi vaihtoehdoksi sosiaaliturvajärjestelmän laajamittaisempaan uudistamiseen, on nykyisen hallituksen päätös perustulokehityksestä ensimmäinen läpiviety ja toteutukseen asti päässyt esitys.

Hyvinvointivaltion ongelmista on puhuttu koko 2000-luvun ajan ja haasteet ovat pysyneet kutakuinkin samoina. Karkeasti keskeisimmät ongelmat voidaan jaotella neljään kategoriaan: *markkina-, rahoitus-, koheesio- ja vastuuongelmiin*. Näistä ensimmäinen on pinnalla erityisesti nyt, kun julkisia

terveyspalveluja on alettu siirtää yksityisten tahojen hoidettavaksi. *Markkinaongelmassa* on kyse juuri siitä, mitä palveluja olisi mahdollista yksityistää ja miten julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä voisi lisätä. Skandinaavisen hyvinvointivaltion peruseriaatteisiin kuuluvat universaalit, maksuttomat ja nimenomaan julkisen sektorin tarjoamat palvelut ovat erityisen arvostettuja (Hautamäki 2001, 44). Julkisiin palveluihin liittyy vahvasti ajatus tasa-arvosta: ne ovat kaikkien saatavilla, saman hintaisia ja usein hyvin ”tasalaatuisia” asuinpaikasta riippumatta. Kun palvelut tuotetaan julkisesti, ne eivät ole alttiita markkinoiden muutoksille eikä rahalla saa ostettua parempaa tai laadukkaampaa palvelua. Tämä on keskeinen sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion ja tasavertaisuuden periaate, josta kansalaiset ovat usein hyvin vastahakoisia luopumaan.

Yksityistämistä perustellaan sillä, että yksityiset yritykset ja markkinat pystyisivät tuottamaan palvelut tehokkaammin sekä tarjoamaan enemmän valinnanmahdollisuuksia. Markkinaperusteisten palveluiden nähdään myös parantavan palveluiden laatua ja lisäävän tuottamisen tehokkuutta (Pusa ym. 2005, 55). Toisin kuin julkisella sektorilla, yksityisten yritysten ensisijainen tavoite on voiton tuottaminen, mikä sosiaali- ja terveyspalveluiden kohdalla on kuitenkin hankalaa, sillä työntekijöiden määrää ei esimerkiksi automaation keinoin voida vähentää sen enempää yksityisellä kuin julkisellakaan sektorilla. Jos työntekijöiden määrästä ja ehdoista ei voida tinkiä, jää mahdollisuudeksi voiton tuottamiseen laadun ja palvelujen heikentäminen, mikä puolestaan ei palvelujen käyttäjien kannalta ole toivottavaa.

Rahoitusongelmalla viitataan siihen, miten palvelut kyetään kustantamaan huoltosuhteen heikentyessä, menojen kasvaessa ja tulojen vähentyessä. Periaatteessa rahoitusongelmalla tarkoitetaan samaa, kuin kestävyysvajeella, ja näin ollen myös vaihtoehdot ongelman ratkaisemiseksi ovat samat. Rahoitusongelmaa voidaan helpottaa verotusta kiristämällä, mutta se ei globaalien kilpailun kannalta ole kannattavaa, sillä korkeat veroasteet erityisesti kiinteistö- ja yritysverotuksessa eivät houkuttele ulkomaisia yrityksiä investoimaan Suomeen. Myöskään velan ottamista ei voida loputtomiin jatkaa. Suomen valtion velka on tällä hetkellä lähes 50 prosenttia bruttokansantuotteesta, kun EU:n jäsenmaiden vakaus- ja kasvusopimuksessa kriittiseksi rajaksi on asetettu 60 prosenttia (Lehmus 2015, 114–115; Valtiokonttori 2017). Menojen eli toisin sanoen julkisten palveluiden ja tulonsiirtojen leikkaaminen voi puolestaan lisätä yhteiskunnan epätasa-arvoisuutta ja heikentää pienituloisten asemaa entisestään.

Koheesio-ongelmalla puolestaan tarkoitetaan yhteiskunnan eriytymistä ja sirpaloitumista, jolloin kysymykseksi nousee, mikä pitää yhteiskuntaa koossa ja luo integraatiota (Hautamäki 2001, 47–52). Koheesio vastakohtana voidaan pitää syrjäytymistä ja epätasa-arvoa. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja sen eri ulottuvuudet yhdessä osallistumisen ja yhteisöllisyyden kanssa ovat keskeisimpiä hyvinvointia ja koheesioita ylläpitäviä tekijöitä. Vaikka hyvinvointivaltion yhtenä ”saavutuksena” onkin ollut hyvinvoinnin lisääntyminen, tuloerojen kaventuminen, köyhyyden

väheneminen ja luokkaerojen poistuminen, on yhteiskunnassamme yhä sosioekonomisia hierarkioita ja monia potentiaalisia tekijöitä, jotka voivat heikentää yhteiskunnan koheesiota.

Yksi koheesiota heikentävä tekijä on alueellinen segregatio, mikä näkyy kaupungistumisen vauhdittumisena ja toisaalta maaseudun autioitumisena. Alueellisia eroja korostaa usein myös se, että merkittävät investoinnit kohdistuvat kaupunkeihin ja näin ollen myös useimmat työpaikat, varsinkin korkeampaa koulutusta vaativat, ovat kaupungeissa. Toiseksi koheesio-ongelmaan liittyvät myös tuloeroista aiheutuva sosiaalinen stratifikaatio ja syrjäytyminen, mikä puolestaan liitetään usein työttömyyteen. Muun muassa vuoden 2011 hallitusohjelmassa todetaan työn olevan parasta sosiaaliturvaa, ja työllisyyden parantamisella voidaan torjua köyhyyttä, syrjäytymistä sekä eriarvoisuutta. Syrjäytymistä tapahtuu kuitenkin myös nuorten ja vanhusten kohdalla. Nuorilla syrjäytyminen liittyy usein koulu- tai työpaikan saamisen vaikeuksiin, kun taas vanhuksilla syrjäytymistä aiheuttaa esimerkiksi puutteet teknologian käytössä (VNK 2011). Konkreettisten keinojen esittäminen näiden ongelmien ratkaisemiseksi tai ehkäisemiseksi on kuitenkin heikkoa. Koheesio-ongelman taustalla on monia yhteiskunnan rakenteeseen liittyviä tekijöitä, kuten sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamat etuudet ja toisaalta siihen liittyvät vaatimukset. Perustulon suhde koheesio-ongelmaan on kahtiajakoinen. Sen on toisaalta nähty lisäävän koheesiota mahdollistamalla osallistumisen työhön tai muuhun yhteisölliseen toimintaan, kun taas toisaalta perustulon ajatellaan lisäävän syrjäytymistä entisestään ja jättävän syrjäytyneet entistä enemmän ”oman onnensa nojaan” (Perkiö 2014, 8).

Vastuuongelma liittyy osittain Esping-Andersenin hyvinvointivaltioregiimien jaotteluun ja siihen, millä taholla on tai tulisi olla vastuu hyvinvoinnista. Esping-Andersenin mukaan hyvinvoinnin tuottamisen vastuu jakautuu valtion, perheiden ja markkinoiden kesken, joita hän kutsuu kolmeksi hyvinvoinnin pilariksi. Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, skandinaavisissa hyvinvointivaltioissa vastuunkantajana on pääasiallisesti valtio, kun taas liberaalia hyvinvointivaltiomallia edustavissa maissa vastuu hyvinvoinnista on pitkälti markkinariippuvaista. Kolmannessa mallissa hyvinvointivastuuta kantavat puolestaan perheet, ja isossa roolissa ovat myös työhön perustuvat sosiaalivakuutukset, jotka tukevat vakituisissa ja pitkäaikaisissa työsuhteissa olevien hyvinvointia (Esping-Andersen 2002, 11-17). Vastuuongelma liittyy siis kiinteästi hyvinvointivaltioregiimien jaotteluun ja kertoo samalla siitä, missä suhteessa kolmella ”hyvinvoinnin pilarilla” – valtiolla, perheillä ja markkinoilla – on yhteiskunnassa vastuuta hyvinvoinnista.

5.2. Perustulosta ratkaisu hyvinvointivaltion haasteisiin?

Kun hyvinvointivaltion ongelmat ja tulevaisuuden haasteet ovat käyneet yhä ajankohtaisemmiksi, on niihin alettu etsiä uudenlaisia ratkaisuja. Sosiaaliturvajärjestelmään ja esimerkiksi työllisyyttä edistäviin toimiin on tehty muutoksia vuosien mittaan, mutta yhä enemmän on alettu puhua

laajemmista ”rakenteellisista uudistuksista”, joita esimerkiksi Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa peräänkuulutetaan (VNK 2015a). Perustuloa onkin jälleen esitetty yhdeksi vastaukseksi ja nimenomaan laajemmaksi rakenteelliseksi uudistukseksi, joka osaltaan voisi vastata hyvinvointivaltion ongelmiin.

Kuten aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, on perustulo jakanut mielipiteitä ja synnyttänyt kahtiajakoa puolesta ja vastaan. Toisaalta perustulo on tyrmätty vedoten järjestelmän kalleuteen, kun taas toisaalta perustulon käyttöönottoa on perusteltu sen tuomilla säästöillä nykyiseen järjestelmään. Perustulon on myös väitetty ”laiskistavan” ihmisiä, toisaalta taas aktivoivan työnhakuun (Perkiö 2014, 8). Perustulosta on haettu ratkaisua moniin eri ongelmiin, mutta keskeisimmät ja useimmille eri malleille yhteiset tavoitteet liittyvät 1) työllisyyden esteiden purkamiseen ja työnteon kannustamiseen sekä 2) sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamiseen ja byrokratian vähentämiseen. Pohdin perustulon vaikutusta näihin kahteen pääteemaan ja lopuksi tarkastelen sitä, mitä muita mahdollisia vaikutuksia perustulolla voisi olla.

5.3. Perustulon vaikutukset työllisyyteen ja kannustinloukkuihin

Niin kauan, kuin maksuttomia julkisia palveluita halutaan ylläpitää, on hyvinvointivaltion pidettävä kiinni täystyöllisyyden tavoittelusta. Ilman työtä ei synny verovaroja julkisten palveluiden ylläpitämiseksi ja toisaalta työttömiin kohdistuvat tulonsiirrot lisäävät menoja entisestään. Työllisyyden lisääminen on tärkeämpää myös muuttuvan ikärakenteemme vuoksi, jolloin työikäisten suhteellinen määrä tulee joka tapauksessa laskemaan. Työllisyyden lisäämiseksi voidaan harkita opintojen vauhdittamista ja työurien pidentämistä eläkeikää nostamalla, mutta merkittävin ongelma on työikäisen väestön korkea työttömyys. Työttömyyteen tulee tosin tulevaisuudessa vaikuttamaan myös tuotannon automatisoituminen, jolloin ihmistyövoiman tarve väistämättä vähenee (Pietilä 2005). Toisaalta väestön ikääntyessä erityisesti hoiva-alalle tarvitaan lisää työvoimaa, mitä ei teknologialla tai robotisaatiolla pystytä korvaamaan.

Työllisyyden haasteena ovat erityisesti erilaiset kannustinloukut, joita on kolmenlaisia. *Työttömyysloukulla* tarkoitetaan tilannetta, jolloin työllistyminen ei ole taloudellisesti kannattavaa. Työn vastaanottamiseen ja tekemiseen voi liittyä esimerkiksi niin paljon matkustuskustannuksia, että käteen jäävä palkka on vähemmän, kuin mitä valtiolta saadut tulonsiirrot olisivat. *Tuloloukulla* viitataan tilanteeseen, jossa työnteon lisääminen ei lisää käytettävissä olevia tuloja, kun työstä saatava palkka verojen jälkeen on yhtä suuri tai jopa pienempi kuin ilman työnteoa. *Byrokratialoukku* liittyy puolestaan sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuuteen ja haluttomuuteen ottaa työtä vastaan, koska pelätään etuuksien menettämistä. (Kangas & Pulkka 2016, 60)

Perustulon on nähty tuovan positiivisia kannustinvaikutuksia työnteokoon ja tekevän työn vastaanottamisesta aina kannattavaa. Perustulo tarjoaisi parempaa toimeentuloturva myös ”silpputyöläisille”, kuten freelancereille, osa-aikaisille työntekijöille sekä kausi- ja

sesonkityöntekijöille. Perustulo voisi kannustaa myös yrittäjyyteen tuomalla vakautta epävarmaan toimeentuloon. Työnantajan näkökulmasta perustulo voisi madaltaa rekrytointiriskiä ja mahdollistaa työpaikkojen lisäämisen, jos pienipalkkainenkin työ olisi kannattavaa eikä näin ollen välttämättä vaatisi myöskään koulutusta (Kangas & Pulkka 2016, 60; Kivistö 2016, 8). Perustulon työllisyys- ja kannustinvaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida ja mahdolliset seuraukset riippuvat siitä, kuinka suuri perustulo olisi ja millainen verotus perustuloon yhdistyy. Jos siis perustulon taso olisi suhteellisen korkea ja vähäisestäkin työstä joutuisi maksamaan suhteellisen korkeaa veroa, ei ainakaan tuloloukkuongelma ratkeaisi. Jos perustulon määrä taas olisi kohtuullinen ja verotukseen liittyisi esimerkiksi tietty tuloraja, josta verotus vasta alkaisi, voisi pienikin työnteon lisääminen olla kannattavaa, sillä se lisäisi poikkeuksetta käytettäviä tuloja. Matalampi perustulon taso myös kannustaisi työnteokseen, jos perustulo yksinään ei vastaisi elintaso-odotuksia. Koska perustuloa ei missään maassa ole käytössä, ei myöskään ole varmuutta siitä, millaisia vaikutuksia perustulolla olisi esimerkiksi työttömien määrään. Käynnistyneen perustulokokeilun keskeisin tavoite onkin seurata perustulon vaikutuksia työllistymisen kannustimiin ja loukkujen purkamiseen.

Perustulon työllisyysvaikutuksia voidaan myös pohtia itsemääräämisoikeuden, vapaaehtoisuuden ja ajankäytön kannalta. Perustulo mahdollistaisi käytännössä myös vapaaehtoisen työttömyyden, millä usein negatiivisessa mielessä viitataan ”laiskotteluun” ja kaiken työn välttämiseen. Palkkatyön ja ”laiskottelun” väliin mahtuu kuitenkin myös rahassa mittaamatonta työtä, millä saattaa olla positiivisia vaikutuksia niin yksilön kuin myös yhteiskunnan hyvinvointiin. Esimerkiksi kolmannen sektorin järjestöt voisivat tarjota yhteiskunnallista sekä vapaaehtoisuuteen perustuvaa työtä, mikä estäisi yksilön joutumista syrjäytymisvaaraan ja samalla lisäisi järjestöjen toimintamahdollisuuksia (Kangas & Pulkka 2016, 151). Perustulon käyttöönotto lisäisi itsemääräämisoikeutta myös siinä mielessä, ettei esimerkiksi työttömän työnhakijan olisi pakko ottaa tiettyä työtä vastaan, vaan hän voisi esimerkiksi valita vapaaehtoistyön tekemisen. Perustulo mahdollistaisi myös ajankäytön jakamisen vaikkapa palkkatyön, yrittäjyyden tai lastenhoidon välillä.

5.4. Perustulon vaikutukset sosiaaliturvajärjestelmään

Toinen keskeinen tavoite on sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen ja byrokraloukkujen poistaminen. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on lukuisten erilaisten tukimuotojen tilkkutäkki, jossa voidaan erotella ansiosidonnaiset, tarveharkintaiset sekä perusturvan tarjoavat etuudet. Vaikka sosiaaliturvajärjestelmän ajatellaan tasoittavan tuloeroja ja vähentävän eriarvoisuutta, jaottelu ansiosidonnaisiin etuuksiin ja perusturvaan ylläpitää eriarvoisuutta järjestelmän sisällä. Samalla monimutkaisuutta ja erilaista kohtelua edistää se, että etuudet ovat eritasoisia, etuuksiin liittyvät tulo- ja perhekäsitykset eroavat toisistaan ja myös ikäraajat ovat erilaisia (Honkanen 2015, 189–190, 210;

Halmetoja 2016, 126). Esimerkiksi täysi-ikäisellä toisen asteen opiskelijalla vanhempien tulot voivat vaikuttaa opintorahan määrään aina 20-vuotiaaksi asti, vaikka opiskelija asuisikin itsenäisesti.

Sosiaaliturvajärjestelmän monimutkaisuus ja eri tukimuotoihin liittyvät ehdot, karenssit, tuloseuranta sekä erilaiset työllistämistoimenpiteet ja haastattelut lisäävät sosiaaliturvajärjestelmän byrokratiaa ja siten myös kasvattavat järjestelmän kuluja. Perustulo ei kuitenkaan yksinään ratkaise nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ongelmia monimutkaisuuden ja byrokratian suhteen, vaan perustulo tulisi nähdä osana laajempaa sosiaaliturvajärjestelmän uudistamista. Kuten eri perustulomalleja tarkasteltaessa kävi ilmi, voidaan perustulon suhde muihin etuuksiin määrittää monella eri tavalla. Jos perustulo toteutetaan osittaisena, tarvittaisiin tällöin yhä muita tukimuotoja, jolloin myös syyperusteisuus, tarveharkinta ja näihin liittyvä byrokratia säilyisivät ennallaan (Ylikahri 2007, 25–26). Tosin perustulo poistaisi byrokratialoukkuja ainakin silloin, kun työtä vastaanotettaessa ei olisi pelkoa etuuksien menettämisestä eikä perustulon maksamisessa olisi samanlaisia viiveitä, kuin mitä tämänhetkisessä järjestelmässä usein esiintyy.

Satu Ojalan (2016) mukaan pelkän hienosäädön sijaan tulisi sosiaaliturvaa uudistaa kokonaisvaltaisesti ja universaalisuuden pohjalta sekä irrottaa sosiaaliturva pelkkään työntekoon perustuvasta osallistumisesta. Perustulo vastaisi hänen mukaansa sekä sosiaaliturvajärjestelmän pirstoutuneisuuteen, että järjestelmän yhdenmukaistamiseen (Ojala 2016, 111). Voidaankin kysyä, miksi alun perin on luotu järjestelmä, jossa erilaiset tuen tarvisijat – työttömät, opiskelijat, eläkeläiset – on jaettu erilaisten tuki- ja etuusjärjestelmien piiriin eikä kaikille ole pyrittykään tarjoamaan tasa-arvoisia etuja? Ojalan mukaan yhteiskunnassamme on ollut – ja on edelleen – vallitseva ajatus siitä, että ainoastaan työnteko ja nimenomaan palkkatyö on arvokasta. Työn käsitteen ja yhteiskuntaan osallistumisen uudelleenmäärittely on kuitenkin tulossa ajankohtaiseksi, ja Ojalan mukaan perustulon kaltaiset uudistukset ovat välttämättömiä (Ojala 2016, 137–139). Tulevaisuudessa osallistumista ja osallisuutta – niin suhteessa työntekoon kuin yhteiskuntaan yleensä – joudutaankin todennäköisesti tarkastelemaan uudestaan, kun työtä ei välttämättä ole kaikille tarjolla, mutta jokainen on silti hyvinvointivaltion peruseriaatteiden mukaan oikeutettu ihmisarvoiseen elämään ja toimeentuloon.

Yksi perustavanlaatuinen argumentti, joka jakaa suhtautumista perustuloon, on perustulon universaalisuus. Toisin sanoen kyse on siitä, että perustuloa maksettaisiin jokaiselle kansalaiselle tilanteesta ja tuloista riippumatta. Perustulon kannattajien mukaan perustulo olisi tukiverkko, josta ei pääse ”putoamaan” pois, toisin kuin esimerkiksi työttömyysturva tai opintotuki. Perustulon menettämistä ei tarvitsisi pelätä, vaan se maksettaisiin automaattisesti. Perustulon vastustajat ovat taas sitä mieltä, että perustulojärjestelmä jakaisi rahaa myös niille, jotka eivät sitä tarvitse eikä perustulo näin ollen kohdistuisi todellisiin tuen tarvisijoihin (Perkiö 2014, 8). Toisin sanoen perustuloa saisivat myös ne, joilla on säännöllinen palkkatyö ja riittävät tai jopa keskivertoa selvästi

korkeammat tulot. Hieman paradoksaalista on kuitenkin se, että itseasiassa universaalisuus on perustulon keskeisin elementti, joten jos perustuloa ei maksettaisi kaikille, ei se tällöin täyttäisi perustulon tunnusmerkistöä.

5.5. Perustulon vaikutukset yhteiskunnan koheesioon

Työllisyysvaikutusten ja sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamisen lisäksi keskusteluun on nostettu perustulon mahdollinen vaikutus syrjäytymiseen. Perustulon on toisaalta argumentoitu ehkäisevän syrjäytymistä, toisaalta taas lisäävän sitä. Toisessa vaakakupissa nähdään riittävän ja taatun toimeentulon vaikutus omaehtoiseen aktivoitumiseen, kun taas toisessa mahdollisuus toimeentuloon ja syrjäyn jäämiseen. Useissa Suomessa esitetyissä perustulomalleissa yhdeksi perustulon tavoitteeksi on katsottu köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen, mutta toisaalta perustuloa on vastustettu, koska sen on epäilty lisäävän syrjäytymistä varsinkin nuorten ja työttömien keskuudessa. Syrjäytymiselle vastakohtana pidetään usein osallisuutta ja siihen liittyviä sosiaalisia konteksteja. Syrjäytymistä ehkäiseviksi tekijöiksi nostetaan usein palkkatyö, sosiaaliset verkostot sekä tietynasteinen kulutustaso ja toimeentulo. Osallisuuden tunteeseen myönteisesti vaikuttavat puolestaan luottamus, yhteenkuuluvuuden tunne sekä kokemus turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta (Kangas & Pulkka 2016, 44–70). Niinpä sosiaaliturvasta on pyritty tekemään ”osallistavaa”, kun esimerkiksi työttömille ja nuorille tarjotaan – tai heidät velvoitetaan – erilaisiin aktivointitoimenpiteisiin. Erityisesti nuorten kohdalla perustulon ilman osallistavaa elementtiä on pelätty aiheuttavan syrjäytymistä, kun toimeentulo olisi turvattu täysin vastikkeettomalla rahalla eikä velvollisuutta työntekoon tai opiskeluun käytännössä olisi. Samoin työttömien kannalta on nähty haitalliseksi se, että työllistämistoimenpiteiden jäädessä pois vähentyisi myös ”pakollinen” kontakti viranomaisten kanssa. Yhdeksi perustulon vaihtoehdoksi onkin ehdotettu osallistumistuloa tai ainakin jonkinlaisen osallistavan elementin käyttöönottoa perustulon yhteyteen. Heikki Hiilamo muun muassa ehdottaa yhdeksi vaihtoehdoksi osaamisen perustuloa tai osallistumistuloa, jossa ajatuksena olisi se, että perustulon saaminen edellyttäisi sitoutumista oman osaamisen kehittämiseen tai osallistumisen yhteiskunnallisesti hyödylliseen toimintaan. Osallistuminen voisi tarkoittaa perinteisen työmarkkinoille osallistumisen lisäksi myös esimerkiksi hoivatyötä, opiskelua tai vapaaehtoistyötä (Hiilamo 2016, 348–349). Osallistumistulon etuna voisi ainakin olla se, että yhteiskunnan hyväksi tehtävä työ lisäisi kokonaisvaltaista hyvinvointia ja toisi osallisuuden ja merkityksellisyyden tunnetta ehkäisten samalla yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Perustulo itsessään voidaan nähdä yhteiskunnallista koheesioita, integraatiota ja tasa-arvoa luovana tekijänä. Yhdeksi nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän ongelmaksi on nähty sen stigmatisoiva vaikutus, kun ihmiset käytännössä jaotellaan työllisiin ja työttömiin, tuen saajiin ja palkansaajiin. Perustulo voisikin yhdenmukaistaa ja tasavertaistaa ihmisten asemaa yhteiskunnassa ja sitä kautta

luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta. Samalla eri sosiaaliturvan muotoihin liitettävät kategoriat, kuten ”opiskelija”, ”työtön” tai ”työkyvytön” saattaisivat poistua (Perkiö 2014, 50). Tämä kuitenkin edellyttäisi nimenomaan universaalia perustuloa, johon mahdollisesti otettaisiin mukaan myös eikansalaiset.

Perustuloa ja sen vaikutuksia voidaan siis tarkastella monesta näkökulmasta, eikä talouteen, työllisyyteen tai julkisen sektorin menoihin liittyvät tekijät suinkaan ole ainoita perustulolla tavoiteltavia tai siitä seuraavia vaikutuksia. Perustulon mahdolliset vaikutukset yhteiskunnan koheesioon tai ihmisten aktiivisuuteen ja osallisuuteen ovat ulkoisvaikutuksia, joita työllistymisvaikutusten ohella pyritään perustulokokeilun keinoin selvittämään.

6. Perustulokokeilu

Kuten aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, perustulo ei ole toistaiseksi missään maassa käytössä. Keskustelua perustulosta on kuitenkin käyty jo vuosikymmenten ajan ja perustuloa vastaavia malleja on kokeiltu muutamissa maissa. Näistä mitään ei voida kuitenkaan verrata Suomeen, sillä yhteiskunta- ja sosiaaliturvajärjestelmät ovat aina maakohtaisia eikä eri maita näin ollen voi yhteismitallisesti vertailla keskenään. Perustulo ja sen mahdollinen käyttöönotto vaikuttavat käytännössä koko sosiaaliturvajärjestelmään, ja myös itse perustuloon liittyy useita eri tekijöitä, jotka voivat tehdä järjestelmistä hyvinkin erilaisia. Ensinnäkin on määriteltävä se, onko kyseessä täysimittainen vai osittainen perustulo, mikä on perustulon määrä, suhde muihin etuuksiin ja verotukseen sekä se, ketkä ovat perustulon saajia. Myös suhde EU-lainsäädäntöön ja perustuslakiin ovat kysymyksiä, joita jouduttaisiin mahdollisen perustulon käyttöönoton kohdalla arvioimaan uudelleen. Niinpä Juha Sipilän hallitusohjelman yhdeksi kärkihankkeeksi kirjatun perustulokokeilun toteuttaminen käynnistettiin perustulokokeilun esiselvityksellä. Esiselvityksen tavoitteena oli juuri arvioida erilaisia malleja, joilla perustulokokeilu voitaisiin toteuttaa sekä tutkia sitä, mitkä ovat eri mallien vahvuudet ja heikkoudet suhteessa valtioneuvoston asettamiin tavoitteisiin (Kangas & Pulkka 2016, 12–16).

Esiselvityksessä ehdotettiin perustulokokeilun toteuttamista satunnaistettuna kenttäkokeena, johon arvottaisiin osallistujat koeryhmään sekä verrokkiryhmään. Lisäksi ehdotettiin, että kokeiluun osallistuminen olisi pakollista, sillä vapaaehtoisuuden nähtiin mahdollistavan esimerkiksi kokeiluun osallistumisen keskeyttämisen, mikä puolestaan heikentäisi tuloksia. Esiselvityksessä ehdotettiin myös kaksivaiheista otantaa, jossa ensimmäisessä vaiheessa suoritettaisiin koko maan kattava yksinkertainen satunnaisotanta, jota myöhemmin täydennettäisiin alueellisilla kokeiluilla. Selvityksessä myös todettiin, että parhaan perustulomallin tutkimiseksi kokeilussa tulisi olla useita eri koe- ja kontrolliryhmiä, joissa perustulon taso sekä verotus poikkeaisivat toisistaan. Yksittäisen koeryhmän ongelmaksi nähtiin se, että sen perusteella on hankala tehdä johtopäätöksiä siitä, miten valittua mallia voitaisiin parantaa. Kohdeväestön valitsemista rajoitti eniten 20 miljoonan kokeilubudjetti, minkä vuoksi esimerkiksi eläkeläisiä tai opiskelijoita ei kokeiluun mahtunut mukaan. Siksi perustulokokeilua ehdotettiin kohdennettavaksi ensisijaisesti 25–63-vuotiaisiin pienituloisiin. (Kangas & Pulkka 2016, 162–176)

Rajallinen kokeilubudjetti sekä tiukka aikataulu aiheuttivat sen, että valittu malli perustulokokeiluun poikkesi esiselvityksen ehdotelmista. Hallituksen esityksessä perustulokokeilun kohderyhmäksi valikoitui 2000 henkilön otos peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavista, 25–58-vuotiaista henkilöistä. Kokeiluun ei myöskään otettu erilaisia koeryhmiä, vaan kokeilussa on mukana ainoastaan yksi koeryhmä. Seurantatutkimuksessa perustulokokeiluun valittua ryhmää verrataan kuitenkin muihin kohdejoukkoon kuuluviin, noin 170 000 henkilöön, jotka eivät tulleet valituksi

kokeiluun. Kokeilussa sovelletaan myös vain nykyistä verotusta, ja perustulon taso on kaikille kokeiluun osallistuville sama (Kangas ym. 2016, 10–11). Hallituksen esitys perustulokokeilun toteuttamiseksi jäi siis esiselvityksessä ehdotettujen vaihtoehtojen valossa melko puutteelliseksi.

Suomen perustulokokeilu aloitettiin 1.1.2017. Joulukuussa 2016 satunnaisotannalla valitut 2000 koehenkilöä saavat kokeilussa vastikkeetonta perustuloa kuukausittain kahden vuoden ajan. Perustulon määrä kokeilussa on 560 euroa kuukaudessa eikä perustulon tasoon vaikuta esimerkiksi mahdollisen työllistymisen seurauksena lisääntyvät tulot. Perustulo ei kuitenkaan heikennä kokeeseen osallistuvan taloudellista tilannetta, sillä perustuloa hakeva henkilö voi hakea erilaisia sosiaalietuuksia normaalisti, jolloin perustulo vähennetään näiden etuuksien nettomäärästä ja ylimenevä osuus maksetaan perustulon saajalle. (Kela 2017a)

Kokeilussa sovellettava osittaisen perustulon malli mahdollistaa siis myös muiden etuuksien saamisen perustulon ohella. Tässä mielessä perustulon taloudellisia hyötyjä – tai ainakaan säästöjä julkiselle taloudelle – on hankala ymmärtää, sillä perustulon saaja saa rahamääräisesti aina vähintään saman verran etuuksia, kuin aiemmin. Perustulon käyttöönotosta syntyy positiivinen vaikutus, mikäli se kannustaa vastaanottamaan ja tekemään työtä. Mutta onko pelkkä perustulo ja sen jatkuvuus riittävä kannustin työnhakuun, jos tulotaso pysyy joka tapauksessa samana? Alhaisempi perustulon taso tai muiden etuuksien samanaikaisen saamisen rajoittaminen todennäköisesti loisi enemmän kannustimia työntekoon mutta toisaalta myös heikentäisi henkilön tulotasoa, mikäli työtä ei löytyisi tai mikäli työnteko on henkilölle mahdotonta. Erona pelkkään peruspäivärahaan tai muuhun työttömyysturvaan on se, ettei työllistyminen ja muut ansiot heikennä perustulon tasoa toisin kuin muita työttömyyden etuuksia tällä hetkellä. Kokeilussa sovellettava perustulomalli ei ainakaan ensivaikutelmaltaan ole kovin yksinkertainen tai selkeä, mitä yleensä perustulolla tavoitellaan. Perustuloon yhdistettävät muut etuudet sekä mahdolliset korotusosat tekevät perustulokokeilumallista jopa sekavan.

Joulukuussa 2016 julkaistussa loppuraportissa pohditaan edellytyksiä perustulokokeilun jatkolle ja esitetään kehitysehdotuksia, jotka parantaisivat perustulokokeilusta saatavia tuloksia. Tutkimusryhmä suosittelee ensinnäkin kohderyhmän laajentamista myös muihin pienituloisiin sekä nuoriin, 18–25-vuotiaisiin. Samalla perustulokokeilussa tulisi soveltaa toisenlaista verotulomallia. Tällöin keskeistä on tiivis yhteistyö Verohallinnon kanssa sekä uudenlaisten järjestelmien, kuten kansallisen tulorekisterin käyttöönotto. Myös alueellista kokeilua on ehdotettu kokeiltavaksi, ja vertailun mahdollistamiseksi erilaisten perustulon tasojen kokeilu olisi myös kannattavaa (Kangas ym. 2016, 7–30). Koska etuuksien heikentämistä ei kokeilussa pidetä mahdollisena, on osittaisen perustulon malli lähes välttämätön, sillä täyden perustulon määrän tulisi olla melko korkea, jotta se yksinään korvaisi nykymallin mukaiset etuudet. Täysimittaisen perustulon kokeilua ei

loppuraporttissakaan ehdoteta, mutta tiukempi suhtautuminen muihin etuuksiin perustulon rinnalla voisi olla tarpeen.

6.1. Keskustelua perustulokokeilusta

Suomessa käynnistynyt perustulokokeilu on herättänyt laajaa kiinnostusta niin Suomen sisällä kuin myös ulkomailla. Perustulokokeilun aloittamisesta vuoden vaihteessa uutisoivat muun muassa The Guardian, Al Jazeera ja CNN¹⁰. Kelan yhteiskuntasuhteiden johtajan Olli Kankaan mukaan perustulokokeilu on vahvistanut positiivista Suomi-kuvaa maailmalla ja saanut kohotettua maabrändiään myönteisesti. Kankaan mukaan Suomea on ”ihasteltu innovatiivisena maana”, ja tutkimusryhmän jäsenet ovatkin esitelleet perustulokokeilua useissa maissa (Kela 16.12.2016). Toisaalta monet ulkomaiset mediat ovat uutisoineet Suomen jakavan ”ilmaista rahaa” ja kokeiltua on kuvattu ainutlaatuiseksi ja ensimmäiseksi laatuaan, vaikka perustuloa onkin kokeiltu jo aiemmin muualla maailmassa (Yle Uutiset 5.1.2017).

Kela ei luovuta kokeiluun osallistuvien yhteystietoja eikä välitä heille haastattelupyyntöjä. Syyksi tähän on mainittu se, että mediahuomio voi heikentää tutkimuksen näkökulmasta tulosten luotettavuutta. Se voisi myös vaikuttaa perustulokokeiluun osallistuvan käyttäytymiseen, hyvinvointiin sekä omaan suhtautumiseen perustuloon (Kela 10.1.2017). Tästä huolimatta eri mediat arvatenkin ryhtyivät etsimään perustulokokeiluun valittuja vapaaehtoisesti kertomaan kokemuksistaan. Pian uutisotsikoissa kerrottiin valituksi tulleiden sekä myönteisistä mutta myös kielteisistä reaktioista. Varsinkin keltaisessa lehdistössä nostettiin esiin perustulokokeiluun valittujen kokemia pettymyksen tunteita perustulokokeiluun ”joutumisesta” sekä ”opiskeluhaaveiden romuttumisesta”¹¹.

Yksi kokeiluun valituista koki perustulon suurimmaksi eduksi sen, että byrokratia vähenee, kun esimerkiksi päätöstä peruspäivärahan myöntämisestä ei tarvitse odotella. Hän uskoo, että jatkossa lyhyempienkin työjaksojen vastaanottaminen on perustulon ansiosta helpompaa ja mahdollistaa pidempiaikaisen työsuhteen löytymisen, kun on ensin saanut näytettyä osaamistaan lyhyissä työsuhteissa (Itä-Savo 16.1.2017). Samoilla linjoilla oli myös Ylen tavoittama toinen kokeiluun valittu, joka uskoo perustulon vapauttavan ”orjamarkkinoilta” ja myös vähentävän byrokratiaa. Hän näkee

¹⁰ ”Finland trials basic income for unemployed” (The Guardian, 3.1.2017)

”Finland introduces basic income for unemployed” (Al Jazeera, 3.1.2017)

”Finland is giving 2000 citizens a guaranteed income” (CNN Money, 3.1.2017)

¹¹ ”Arto, 35, joutui väkisin mukaan perustulokokeiluun: ’Älyttömän huonot tunnelmat’” (Ilta-Sanomat, 10.1.2017)

”Saksalainen Lisa, 37, pääsi mukaan Suomen perustulokokeiluun – saattaa romuttaa haaveet opinnoista” (Ilta-Sanomat, 11.1.2017)

perustulon mahdollistavan myös yritystoiminnan käynnistämisen ja entistä tiiviimmän läsnäolon perheensä arjessa (Yle Uutiset 9.1.2017).

Myönteisten kokemusten ja perustulolla saatavien hyötyjen ohella mediassa on nostettu esiin myös kokeiluun liittyviä puutteita, joita edellisessä luvussa esitettiin. Varsinkin opiskelijajärjestöt ovat kritisoineet sitä, ettei opiskelijoita otettu perustulokokeiluun mukaan. Muun muassa Suomen ylioppilaskuntien liitto on kannattanut perustuloa jo useamman vuoden ajan ja näkee perustulon yhtenä keinona, jolla opiskelijat voitaisiin saada samaan asemaan muiden tuensaajien kanssa (SYL 2017). Samoilla linjoilla oli myös opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen, jonka mukaan perustulokokeilu olisi mahdollisuus kokeilla uudenlaista opintotukimallia ja voisi toimia suuntaa-antavana opintotukimallin kehittämiseksi pidemmällä aikavälillä (OKM 18.2.2016).

Myös useat elinkeinoelämän edustajat ovat ilmaisseet kantansa perustuloon ja perustulokokeiluun. Muun muassa Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) vastustaa perustulokokeilua hallituksen esittämässä muodossa, mutta näkee, että ”oikein toteutettuna” se olisi kannattava idea. Nykyisen kokeilun EK näkee puutteelliseksi erityisesti kannustinloukkujen tutkimisen kannalta ja siksi perustulokokeilussa tulisikin olla mukana sekä työttömiä että työssäkäyviä (EK 9.9.2016). Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) johtajan Matti Apusen mukaan perustulolla ei ole tarkoituskaan elää, vaikka näin usein oletetaan. Hänen mukaansa pahin skenaario olisi se, että perustulojärjestelmän ohella säilytettäisiin nykyisen kaltainen syyperusteinen sosiaaliturva, jolloin perustulojärjestelmän tarjoama yksinkertaisuus menetettäisiin kokonaan. Apunen näkee perustulossa kuitenkin myös monia hyviä ominaisuuksia, kuten pienyrittäjien aseman parantumisen (Verkkouutiset 15.7.2015).

Perustulokeskustelu mediassa laantui pian kokeilun aloittamisen jälkeen. Kokeilun on tarkoitus kestää vuoden 2018 loppuun, mutta mahdollista on myös se, että kokeilua jatketaan tai sitä laajennetaan, kuten loppuraportissakin ehdotettiin.

6.2. Perustulo – uusi hyvinvointivaltiomalli?

Erilaisia hyvinvointivaltiomalleja tarkasteltaessa todettiin, että skandinaaviseen hyvinvointivaltioregiimiin kuuluville yhteiskunnille keskeisiä piirteitä ovat muun muassa valtion ja julkisen sektorin merkittävä rooli hyvinvoinnin edistäjänä, universaalit julkiset palvelut sekä tasa-arvon edistäminen tulonjaon ja -siirtojen avulla. Myös työnteolla on keskeinen rooli niin yksilön hyvinvoinnin kuin myös yhteiskunnan – ja itse hyvinvointivaltion ylläpitämisen kannalta. Hyvinvointivaltioon liittyy siis monia ominaispiirteitä, joista moni tuskin on valmis luopumaan. Luvussa 5 esitetyt hyvinvointivaltion haasteet ja koko yhteiskuntaa koskevat muutokset ovat

kuitenkin pakottaneet jo tekemään merkittäviä leikkauksia ja heikennyksiä nykyiseen järjestelmään, mikä osiltaan on välttämätöntä, jos tulevaisuudessa halutaan säilyttää edes tärkeimmät julkiset ja maksuttomat palvelut, kuten koulutusjärjestelmä. On siis käynyt selväksi, ettei nykyisen kaltaista hyvinvointivaltiota pystytä kauaa entisellään ylläpitämään, etenkin, jos syntyvyys ja työllisyys eivät merkittävästi lähiaikoina kasva.

Keskustelu hyvinvointivaltion uudistamisesta tai ”päivittämisestä” onkin noussut ajankohtaiseksi aiheeksi. Yksi konkreettinen esimerkki on juuri perustulokokeilun aloittaminen. Jos palaamme aiemmin esitettyihin malleihin hyvinvointivaltioista, ei perustuloa voi oikeastaan sovittaa mihinkään niistä ilman, että moni muu merkittävä elementti muuttuisi. Liberaaleissa hyvinvointivaltioissa perustulo merkitsisi dekommodifikaation asteen vahvistumista eli toisin sanoen lisäksi jonkin verran valtion roolia. Siinä missä liberaaleissa malleissa tällä hetkellä tulonsiirrot ovat tiukkaan tarveharkintaan perustuvia ja siksi melko harvinaisia, tulisi perustulo linkittämään kaikki kansalaiset valtion tulonsiirtoihin perustulon kautta. Toisaalta liberaaleissa malleissa perustulon taso todennäköisesti asetettaisiin hyvin matalaksi, jolloin liberaalin hyvinvointivaltion perusperiaate yksilön omasta vastuusta hyvinvoinnin edistäjänä säilyisi ja edelleen toimeentulo olisi hankittava pääosin omalla työllä. Alhainen perustulon taso on tosin vaikea nähdä yhteensopivana markkinoiden kanssa, sillä jos esimerkiksi terveyspalvelut olisivat pääasiassa yksityisiä, ei perustulon varassa elävillä olisi siihen varaa.

Perustulolla on monia yhteisiä piirteitä skandinaavisen mallin kanssa. Perustuloon liitettävistä ulottuvuuksista ainakin universaalisuus, yhdenmukaisuus ja individuaalisuus koskevat myös nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää. Universaaleiksi etuuksiksi voidaan katsoa ainakin lapsilisät ja kansaneläkkeet. Nämä, kuten myös monet muut julkisen sektorin tarjoamat palvelut ja tulonsiirrot, ovat kaikille yhdenmukaisia. Esimerkiksi lapsilisän määrä on samankokoisille perheille yhtä suuri. Etuudet ovat myös individuaalisia eli tuet maksetaan nykyiselläänkin aina yksilölle eikä esimerkiksi kotitaloudelle. Jürgen De Wispelaere kuitenkin huomauttaa, että vaikka skandinaaviset mallit ensisilmäyksellä vaikuttavat otollisimmilta järjestelmiltä perustulon käyttöönotolle sosiaaliturvajärjestelmän laajan kannatuksen ja universalististen piirteiden vuoksi, on palveluiden ja etuuksien saantiin aina liitetty kuitenkin ajatus siitä, että vastineeksi niistä on myös tehtävä jotain (De Wispelaere 2016, 10–11). Voikin siis olla, ettei skandinaavisissa hyvinvointivaltioissa olla sen paremmin valmiita täysin universaaliin ja vastikkeettomaan etuuteen, mutta jonkinlaista vastikkeellisuutta edellyttävä perustulomalli voisi toimia askeleena kohti universaalia perustuloa.

Perustulo nähdään toistaiseksi ainoastaan sosiaaliturvajärjestelmän täydentävänä elementtinä ja asteittaisena hyvinvointivaltiomallin uudistuksena. Toteutuessaan perustulon valtakunnallinen käyttöönotto merkitsisi kuitenkin radikaalia muutosta koko sosiaaliturvajärjestelmään: se vaikuttaisi verotukseen ja edellyttäisi ennen kaikkea tietojärjestelmien kehittämistä, jotta ensinnäkin perustulon

maksaminen koko väestölle sujuisi ongelmitta ja jotta verotus suhteessa perustuloon ja lisäansioihin olisi ajan tasalla (Demos Helsinki 2.11.2016). Hilikka Pietilän (2005) mukaan perustulon – tai kansalaispalkan – hallinnollinen toteuttaminen voisi olla suhteellisen helppoa, mutta haastavampaa on sen hyväksyminen sosiaalisena ja poliittisena periaatteena. Syvälle juurtunut käsitys ansiotyön ja perustoimeentulon yhteydestä on sosiaalipoliittinen periaate, jota perustulo kyseenalaistaa tarjoamalla työstä riippumatonta toimeentuloa (Perkiö 2016b, 137–139). Pietilän mukaan tähän suuntaan on nykyistä järjestelmää jatkossa jopa välttämätöntä kehittää. Hänen mukaansa Pohjoismaissa tavoiteltu täystyöllisyys ei nimittäin enää tulevaisuudessa tule olemaan mahdollista, minkä vuoksi yhteiskunnan vaurautta tulisi jakaa kansalaisuuden perusteella. Pietilä ehdottaakin taloudellisen perusturvan tarjoamista sosiaaliseen kansalaisuuteen perustuen, jolloin ihmiset voisivat ansiotyön sijaan keskittyä muuhun yhteiskunnalliseen ja yleishyödylliseen työhön, mikä nyt jää usein tekemättä. Tällä hän tarkoittaa esimerkiksi opiskelua tai järjestöjen toimintaan osallistumista. Pietilä näkee, että Pohjoismaat voisivat toimia edelläkävijöinä ja kehittää hyvinvointivaltiota ”sosiaaliseen kansalaisuuteen” perustuvaan ehdottomaan perusturvaan (Pietilä 2005). Perustulo voitaisiin siis nähdä skandinaavisen mallin seuraavana kehitysvaiheena – tai vaihtoehtoisesti pohjana täysin uudenlaisen hyvinvointivaltioparadigman syntymiselle.

7. Kunnat ja perustulo

7.1. Tulevaisuuden kunnat ja perustulon mahdolliset vaikutukset

Kuntien rooli Suomessa on globaalissa mittakaavassa hyvin merkittävä. Kuntien oma, paikallinen demokratia ja suhteellisen laajat valtaoikeudet sekä lukuisat kuntien vastuulla olevat tehtävät ovat luoneet kunnista valtion rinnalle julkisen sektorin keskeisen organisaation. Kuntien vastuulla on toteuttaa hyvinvointivaltion keskeisiä periaatteita, kuten universalismia, esimerkiksi koulutuksen järjestämisestä vastaamalla. Kunnat voidaan nähdä hyvinvointivaltion ”toimeenpanevana” elimenä. Hallituksen kaavailema maakuntauudistus ja sen myötä todennäköisesti tapahtuva sosiaali- ja terveystalouden siirtäminen kunnilta maakunnille tulee muuttamaan kuntien tehtäväkenttää merkittävästi. Pääasiassa kaavailtujen uudistusten suunta on kunnan tehtäviä karsiva, mutta sen sijaan perustulo toteutuessaan voisi omalta osaltaan muuttaa tai jopa lisätä kunnan tehtäviä ja varsinkin vaikuttaa kuntatalouden rahoitus pohjaan. Tarkastelen seuraavaksi tulevaisuuden kuntien palvelurakennetta ja tehtäväkenttää ja pohdin sitä, miten perustulo toteutuessaan voisi kunnan tehtäviin ja kunnan rooliin vaikuttaa.

Kunnista on vuosien saatossa muodostunut niin lakisääteisten palveluiden järjestämisen, infrastruktuurin, kuin myös asukkaidensa hyvinvoinnin ylläpitämisen kannalta merkittävän paikallisen tason instituutio. Perustuslain mukaan kunnallinen itsehallinto perustuu kunnan asukkaiden itsehallintoon, jolloin kunta on myös tärkeä demokratian ja osallistumisen kasvualusta. Kunnalla on myös oikeus päättää omasta taloudestaan, ja kunnilla on verotusoikeus, jolloin suuri osa kuntien tulonmuodostuksesta koostuu sekä kotitalouksien että yritysten tuloveroista kuin myös maanomistukseen liittyvistä veroista, esimerkiksi kiinteistöveroista. Muita tulonmuodostuksen lähteitä ovat valtionosuudet sekä kunnan palveluista ja niiden käytöstä aiheutuvat tuotot. (Vogt ym. 2016, 6)

Kuntien tehtäviä on 1970-luvulta saakka lähinnä lisätty, ja 2010-luvulla kunnilla oli jo yli 500 erilaista tehtävää (MDI 2016, 4), minkä vuoksi tällä hetkellä monet, varsinkin pienet muuttotappiokunnat ovat tehtävien lisääntymisen myötä joutuneet vaikeuksiin palveluiden järjestämisen resursoinnissa. Vuoden 2015 hallitusohjelmassa kuitenkin linjattiin, että kuntien kustannuksia pyritään hallituskauden aikana vähentämään miljardilla eurolla. Tämä toteutettaisiin lakisääteisiä tehtäviä ja niihin liittyviä velvoitteita karsimalla. Hallitusohjelmassa myös linjataan, ettei hallitus tule antamaan kunnille uusia velvoitteita tai tehtäviä kuluvan hallituskauden aikana. Yhtenä rakenteellisena uudistuksena esitetään ”tulevaisuuden kunta”, jonka tavoitteena on tukea kuntien muutosta palvelujen järjestäjän roolista kohti aktiivista alueellisen elinvoiman ja työllisyyden edistäjän roolia. Myös paikallishallinnon roolia ja paikallista vastuunottoa luvataan lisättävän (VNK 2015).

Kuntien vastuutaakka on ollut suhteellisen raskas ja lakisääteisten palveluiden ja muiden tehtävien järjestämiseen liittyvät menot varsin korkeat erityisesti siksi, että julkiset sosiaali- ja terveystalvet ovat tähän asti olleet kuntien hoidettavina. Hallituksen suunnittelema sosiaali- ja terveystalveluiden uudistaminen ja niiden järjestämisvastuun siirtäminen kunnilta uusille maakunnille vuoden 2018 alusta tulee kuitenkin muuttamaan osiltaan kuntien palvelurakennetta ja vähentämään näin ollen kuntien tehtäväkenttää. Maakuntauudistuksen myötä myös vastuu työ- ja elinkeinopalveluista siirtyisi maakunnille. Kolmas, jo tehty uudistus, oli toimeentulotuen myöntämisen siirtäminen osaksi kunnilta Kelan vastuulle. Vuoden 2017 alusta perustoimeentulon myöntämisestä vastuulla on Kela, mutta kunnilla säilyy edelleen vastuu täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Täydentävä toimeentulotuki on tarkoitettu kattamaan erityismenoja, kuten esimerkiksi yllättävästä sairaudesta aiheutuvia ylimääräisiä kuluja. Ehkäisevä toimeentulotuki voidaan myöntää, jos perustoimeentulotukea saavan henkilön tai perheen taloudellinen tilanne äkillisesti heikentyy. Tarkoituksena on ehkäistä syrjäytymistä ja helpottaa arjesta suoriutumista omatoimisesti. (STM 2017)

Kun kuntien taakka muun muassa näiden edellä mainittujen muutosten myötä supistuu, voidaankin kysyä, mitä vastuita kunnille vielä jää – eli toisin sanoen, mistä nyt kuntavaaleissa valitut valtuutetut tulevat jatkossa päättämään. Valtiovarainministeriön tilaamassa selvityksessä kartoitetaan tulevaisuuden kuntien roolia ja niiden keskeisiä tehtäviä jatkossa valtion ja maakuntien rinnalla. Tulevaisuuden kunnan keskeinen rooli selvityksen mukaan tulee jatkossa olemaan elinvoiman kehittäjänä, hyvinvoinnin tuottajana, työllisyyden hoitajana sekä paikallisen demokratian näyttämönä (MDI News 13.9.2016). Kuntien elinvoimaa lisäävinä elementteinä mainitaan erityisesti koulutus, kaavoitus ja kehitys. Kehityksellä viitataan erityisesti elinkeinoelämän ja työpaikkojen kehitykseen. Kuntien tehtävänä on luoda elinkeinoelämälle puitteet ja edellytykset toimia kunnassa ja sitä kautta lisätä mahdollisesti työpaikkoja. Kaavoituksen painopisteinä on erilaisten asumismuotojen tukeminen ja palveluiden saavutettavuus, mikä erityisesti väestön ikääntyessä tulee varmasti olemaan kysymys, johon kuntien tulee jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomioita. Koulutus puolestaan on jo tähänkin asti ollut yksi kuntien tärkeimmistä tehtävistä, sillä kunnat ovat vastanneet ja tulevat jatkossakin vastaamaan koulutuksen toteuttamisesta ja järjestämisestä aina varhaiskasvatuksesta lukiokoulutukseen saakka (MDI 2016, 11). Monissa kunnissa toimii myös ammatillisia oppilaitoksia. Kunta voidaan nähdä myös laajempaa kasvatusinstituutiona, jolloin koulutuksen ohella myös sivistys-, kulttuuri- ja urheilutehtävät ja esimerkiksi nuorisotoimi kuuluvat merkittävänä osana kuntien vastuulle myös ”tulevaisuuden kunnissa”.

Toinen tulevaisuuden kunnan tehtävä on toimia hyvinvoinnin edistäjänä. Vaikka julkiset sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät pois kuntien järjestämisvastuulta, on kuntien tehtävänä kuitenkin edistää kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä mahdollista syrjäytymistä tai hoitoa vaativien sairauksien syntymistä. Hyvinvoinnin edistäminen on pitkälti sidoksissa opetus- ja

kulttuuripalveluihin, sillä hyvinvointia voidaan edistää eri vapaa-ajan toiminnalla ja harrastusmahdollisuuksilla sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluja tarjoamalla (MDI 2016). Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen ja tätä kautta syrjäytymisen ehkäiseminen ovat myös osana hallituksen kärkihankkeita. Hallitusohjelmassa peräänkuulutetaan ennaltaehkäisevää otetta sekä hallintorajat ylittävää kumppanuutta (VNK 2015). Näin ollen kunnat tulevat olemaan keskeisessä roolissa yleisen kansanterveyden edistäjänä.

Varsinkin perustulon kannalta merkittävää on kunnan vastuu työllisyyden hoitamisessa. Pelkkien työttömille kohdistettujen palveluiden ja tukijärjestelmien sijaan kunnan keskeinen tehtävä on luoda edellytyksiä yritystoiminnalle sekä tarjota työkykyä ylläpitäviä palveluita ja työvoimaa kehittävä koulutusta. Vaikka työ- ja elinkeinopalvelut laajemmassa mittakaavassa siirtyvätkin maakunnille, on tässäkin suhteessa kunnalla merkittävä rooli ennaltaehkäisevässä toiminnassa (MDI 2016, 13). Kuntatasolla voi useassa tapauksessa olla paremmat edellytykset tarttua ongelmakohtiin aikaisemmassa vaiheessa ja tarjota kohdistetumpia palveluita ja neuvontaa esimerkiksi työttömille työnhakijoille.

Neljäs tulevaisuuden kunnan tehtävä on toimia alustana paikalliselle demokratialle ja osallistumiselle. Kun suuri osa julkisiin palveluihin liittyvästä päätöksenteosta ja erityisesti niihin liittyvistä menoista siirtyy kunnilta pois, jää myös päätöksenteossa enemmän tilaa paikallista elinvoimaa ja hyvinvointia tukeville aloitteille. Kuntalaisten kiinnostus päätöksentekoa ja osallistumista kohtaan voi lisääntyä, kun päätettävänä on aiempaa enemmän omaan viihtyvyyteen ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä eikä niinkään ”raskaita” päätöksiä esimerkiksi julkisten palveluiden kustannusten karsimisesta. Toisaalta kuntalaisen näkökulmasta voi vaikuttaa siltä, ettei kunnissa tulla jatkossa päättämään ”oikeista” asioista, kun valtaa tietyssä määrin siirtyy kunnilta pois (MDI 2016, 13–14). Kuntavaalien äänestysprosentti on ollut viime vuosina suhteellisen alhainen ja varsinkin muihin valtakunnallisiin vaaleihin verrattuna kuntavaalit eivät herätä yhtä suurta äänestysintoa. Maakuntaudistuksen myötä järjestetään jatkossa myös maakuntavaalit, jolloin valtakunnallisia vaaleja on peräti viisi. Onkin mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan kiinnostus kuntavaaleja kohtaan tulee uudistuksen myötä kehittymään ja houkutteleeko kunnallispolitiikkaan osallistuminen kuntalaisia entiseen tapaan.

Kunnan rooli tulee maakuntaudistuksen myötä jatkossa muuttumaan, kun lakisääteisiä tehtäviä karsitaan, mutta millaisia vaikutuksia kunnille olisi perustulojärjestelmän käyttöönotosta? Ensinnäkin perustulon käyttöönotto mallista riippuen tulisi luultavasti vaikuttamaan tavalla tai toisella verotukseen, jolloin myös kunta tulee osalliseksi tästä vaikutuksesta. Koska kunnilla on oma verotusoikeus, tulisi esimerkiksi tasaveroon siirtyminen vaikuttamaan myös kuntien verotuspohjaan. Myös itse perustulon verottaminen voi vaikuttaa kuntien veropohjaan. Jos perustulon myötä niiden henkilöiden, jotka saavat veronalaista etua, määrä kasvaisi, saattaisi se jopa lisätä kunnan verotuloja

olettaen, että suurin osa perustuloa saavista kävisi kuitenkin töissä tai saisi muita lisätuloja, jolloin perustulo ikään kuin verotettaisiin pois (Vogt ym. 2016, 9–11). Perustulon vaikutukset kuntien veropohjaan riippuvat kuitenkin merkittävästi siitä, millainen perustulomalli otettaisiin käyttöön, miten se koko verojärjestelmää muuttaisi ja olisiko perustulo verovapaa vai veronalainen etuus.

Verotuksen ohella perustulo voi vaikuttaa myös muihin kunnan tulonlähteisiin, lähinnä valtionosuusjärjestelmän kautta saataviin tuloihin. Esimerkiksi tällä hetkellä valtio korvaa puolet kuntien perustoimeentuloon kohdistuvista menoista, mutta perustulon myötä nämä menot tulisivat todennäköisesti alentumaan merkittävästi, jolloin myös valtion maksama osuus perustoimeentulosta pienenesi (Vogt ym. 2016, 18). Tosin esimerkiksi toimeentulotuki on jo siirtynyt kunnilta Kelalle, jolloin kunnilla ei enää muutenkaan ole entisen kaltaisia menoeriä perustoimeentuloon liittyen.

Kuntien työllisyysasioista vastaavien, TE-toimiston asiantuntijoiden ja työllistymistä tukevien kolmannen sektorin toimijoiden haastatteluissa perustulon nähtiin tehostavan työllistymistä edistävien yhteispalveluiden ja niihin liittyvien resurssien järkevää käyttöä, kun palveluihin hakeutuisivat lähinnä ne, joilla on motivaatiota ja jotka haluavat niihin osallistua. Tällä hetkellä palveluihin joudutaan usein houkuttelemaan tai jopa pakottamaan työnhakijoita, jolloin palveluista ei välttämättä saada suuria hyötyjä. Sen sijaan ne, joille palveluista voisi olla eniten hyötyä, saattavat jäädä vaille palvelua. Perustulo voisi siis poistaa eräänlaista ”pakkoaktivointia” (Koistinen ym. 2016, 22–25). Perustuloon liittyvä eräänlainen vapaaehtoisuus voisi itsessään toimia aktivoivana ja ainakin tehostaa resurssien ohjautumista oikeisiin palveluihin. Samalla palveluita voitaisiin kohdistaa niille, jotka haluavat vapaaehtoisesti kunnan työllisyyspalveluihin osallistua, jolloin toiminta olisi tehokasta ja luultavasti myös tuloksellista.

Toisaalta etenkin kunnissa oltiin haastatteluiden perusteella huolissaan syrjäyttävistä vaikutuksista, jos esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien osallistuminen kuntien työllistämispalveluihin ei olisikaan välttämätöntä. Tällöin usein jopa ainoa säännöllinen kontakti viranomaisiin jäisi pois, jolloin henkilö ei automaattisesti saisi neuvontaa ja ohjausta vaan tämän tulisi omatoimisesti hakeutua palveluihin halutessaan. Tästä syystä perustuloon pohdittiinkin liitettäväksi ainakin jonkinasteista vastikkeellisuutta. Pelkkien työllistämispalveluiden sijaan tärkeä syrjäytymistä ennaltaehkäisevä vaikutus nähtiin olevan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla sekä vapaa-ajan toiminnalla, joihin kuitenkin kaivattiin selkeästi kohdennettuja resursseja (Koistinen ym. 2016, 25). Vaikka tietyt ”pakolliset” kontaktit eri viranomaisten kanssa jäisivätkin perustulon myötä mahdollisesti pois, on suhdetta ja kontakteja kuntalaisiin silti ylläpidettävä ja varmistettava se, ettei perustulo aiheuta lisää syrjäytymistä. Näin ollen kuntien onkin vapaaehtoisuuden kautta pohdittava, millaisia palveluita se voisi kuntalaisille tarjota, jotta sosiaalinen osallisuus kuntaan ja koko yhteiskuntaan säilyisi eikä kukaan pääsisi ”putoamaan kelkasta”.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden siirtyminen maakuntaudistuksen myötä vie merkittävän osan kunnan tehtävistä pois, mutta vapauttaa toisaalta resursseja muuhun toimintaan, kuten sivistys- ja kulttuuritoimen tehtäviin, ja antaa mahdollisuuden kehittyä niiden hoitamisessa. Mikäli perustulo Suomessa toteutettaisiin, tulisi kuntien roolia arvioida uudelleen. Erityisesti kuntien kannalta merkitystä on sillä, millainen perustulomalli valittaisiin ja miten se mahdollisesti muuttaisi verojärjestelmäämme, jonka osana kunta on. Kehitettävää voisi olla myös työllisyyspalveluiden järjestämisessä ja kohdistamisessa, jossa kunnilla voisi olla maakuntia paremmat mahdollisuudet toimia myös ennaltaehkäisevässä roolissa.

7.2. Kuntavaalit

Kuntavaalit ovat toistaiseksi tärkeimmät alueellisen tason vaalit. Kuntavaaleissa valitaan jokaiseen Suomen kuntaan tai kaupunkiin edustajat joko kunnanvaltuustoon tai kaupunginvaltuustoon. Kuntavaaleissa valittavien valtuutettujen määrä riippuu kunnan koosta. Esimerkiksi vuoden 2017 kuntavaaleissa eniten valtuuston jäseniä valittiin Helsingissä (85 valtuutettua) ja vähiten muun muassa noin tuhannen asukkaan Savukoskella (13 valtuutettua). Vuoden 2012 kuntavaaleista valtuustopaikkojen lukumäärä koko Suomessa on pienentynyt 675 valtuustopaikalla muun muassa lakanneiden kuntien vuoksi. Kunnanvaltuusto päättää lopullisesti valittavien valtuutettujen tarkan määrän, mutta kunnan asukasluku antaa suuntaviivoja sille, kuinka monta valtuutettua valtuustoon on vähintään valittava. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 3) on tiivistetty, miten kuntavaaleissa valittavien valtuutettujen vähimmäismäärä suhteessa asukaslukuun määritetään.

Taulukko 3. Kunnanvaltuustoihin valittavien valtuutettujen lukumäärä asukaslukuun perustuen.¹²

<i>Asukasmäärä</i>	<i>Valtuutettujen vähimmäismäärä</i>
<5000	13
5001–20 000	27
20 001–50 000	43
50 001–100 000	51
100 001–250 000	59
250 001–500 000	67
>500 000	79

¹² Lähde: vaalit.fi (2017)

Kuntavaaleissa äänioikeutettuja ovat kaikki viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttävät. Äänioikeus on siinä kunnassa, jossa äänestäjä on ollut kirjoilla 17. helmikuuta. Äänioikeutettuja ovat Suomen kansalaisten lisäksi myös muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaiset sekä Islannin ja Norjan kansalaiset, joiden kotikunta kyseinen kunta on. Myös muiden maiden kansalaisilla on äänioikeus, mikäli heillä on ollut kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan. (Kuntalaki 410/2015)

Vaaleissa ehdokkaaksi asettumisen edellytyksenä on vaalikelpoisuuden ehtojen täyttäminen. Vaalikelpoisuus kuntavaaleissa tarkoittaa sitä, että a) ehdokkaan kotikunta on se, jossa hän on ehdokkaana, b) ehdokkaalla on äänioikeus jossakin kunnassa sinä vuonna, jona kuntavaalit järjestetään ja c) henkilö ei ole vajaavaltainen. Toinen kohta tarkoittaa sitä, että ehdokkaalla on äänioikeus, mikä edellyttää esimerkiksi täysi-ikäisyyttä. Koska äänioikeus ratkaistaan ennen vaalikelpoisuutta, on mahdollista, että ehdokkaalla on äänioikeus toisessa kunnassa, kuin missä hän itse on ehdolla. Vaalikelpoisuus ratkaistaan keskusvaalilautakunnan kokouksessa, jolloin ehdokkaaksi asettuneen kotikunnan on viimeistään oltava se, jossa hän aikoo olla ehdolla. (Kuntaliitto 2016)

Vaalikelpoisuutta on kuitenkin rajattu virkamiehiltä ja muilta kunnan palveluksessa olevilta. Vaalikelpoinen valtuustoon ei ole a) sellainen valtion virkamies, joka hoitaa kunnan hallintoon liittyviä tehtäviä, b) kunnan palveluksessa oleva henkilö, joka toimii vastuullisessa tai johtavassa tehtävässä kunnanhallituksen tai lautakunnan tehtäväalueella, c) kunnan määräysvaltaan kuuluvan yhteisön tai säätiön palveluksessa oleva henkilö eikä d) kuntayhtymän palveluksessa kuntayhtymän jäsenkunnan valtuuston osalta oleva henkilö. Vaalikelpoisuuteen liittyvät rajoitukset löytyvät kuntalain 72 §:ssä. (Kuntaliitto 2016; Kuntalaki 410/2015)

Ehdokasasettelu tapahtuu puolerekisterissä olevien puolueiden listojen tai valitsijayhdistyksen kautta. Ehdokkaita kukin puolue voi asettaa puolitoistakertaisen määrän valtuutetuiksi valittavien määrästä. Valitsijayhdistyksen voi perustaa vähintään kymmenen kyseisessä kunnassa äänioikeutettua henkilöä. Jos kunnan asukasluku on alle 1500, riittää valitsijayhdistyksen perustamiseen kolme äänioikeutettua ja jos asukkaita on 1501–2000, riittää viisi äänioikeutettua. Ehdokaslistat toimitettiin 28. helmikuuta mennessä ja ne vahvistettiin keskusvaalilautakunnassa 9. maaliskuuta. (Vaalit.fi 2017)

Edustajat Tampereen kaupunginvaltuustoon valittiin yhteensä 665 ehdokkaan joukosta. Täydet ehdokaslistat asettivat SDP, vihreät, vasemmisto sekä kokoomus yhdessä RKP:n kanssa. Puolueiden lisäksi ehdokkaita asettivat myös kolme puoluesitoutumatonta yhteislistaa ja kolme valitsijayhdistystä.

Tampereen kaupunginvaltuuston valtuutettujen lukumäärä pysyi samana vuoden 2012 vaaleista. Noin 230 000 asukkaan Tampereella valtuutettuja valittiin vuoden 2017 kuntavaaleissa 67.

Suurimpana puolueena Tampereella oli SDP kuudellatoista valtuustopaikallaan. Toiseksi suurin puolue oli kokoomus viidellätoista paikalla ja kolmantena vihreät neljällätoista paikalla. Pienpuolueet eivät Tampereella saaneet valtuustopaikkoja, mutta kaksi eri yhteislistaa, Tampereen Puolesta ja Vaihtoehto Tampere, saivat kumpikin valtuustopaikat. Taulukossa 4 on vielä tiivistetty Tampereen valitut ehdokkaat suhteessa koko maan vaalitulokseen. Tulokset ovat prosenttilukuja, ja Tampereen lukujen jälkeen suluisissa ilmoitetaan paikkamäärä valtuustossa. Koko maan osalta taulukossa (Taulukko 4) on huomioitu vain ne puolueet tai listat, joilla oli Tampereella ehdokkaita.

Taulukko 4. Kuntavaalien tulos Tampereella ja koko maassa.¹³

<i>Puolue tai yhteislista</i>	<i>Tampere</i>	<i>Koko maa</i>
Suomen Sosialidemokraattinen puolue rp.	22,1 % (16)	19,4 %
Kansallinen Kokoomus rp.	21,6 % (15)	20,7 %
Suomen ruotsalainen kansanpuolue rp. (vaaliliitossa)	0,4 % (1)	4,9 %
Vihreä Liitto rp.	20,0 % (14)	12,4 %
Vasemmistoliitto rp.	10,8 % (7)	8,8 %
Perussuomalaiset rp.	6,1 % (4)	8,8 %
Suomen Keskusta rp.	5,6 % (4)	17,5 %
Suomen Kristillisdemokraatit (KD) rp.	4,0 % (2)	4,1 %
Tampereen Puolesta ry. yhteislista	5,0 % (3)	-
Vaihtoehto Tampere ry. yhteislista	1,6 % (1)	-

Suuria muutoksia Tampereen nykyiseen kaupunginvaltuustoon ei kuntavaalitulos tuonut, sillä paikkamäärät pysyivät lähes samoina. Merkittävin vaalivoittaja koko maassa kuin myös Tampereella oli vihreät, jotka nostivat Tampereella valtuustopaikkojen määrää kymmenestä neljääntoista. Sen sijaan suurimman menetyksen paikkamäärässä koki perussuomalaiset, joiden paikkamäärä putosi viime vaalien yhdeksästä paikasta neljään valtuustopaikkaan. Myös kokoomuksen paikkamäärä väheni kahdella, mutta SDP säilytti viime kuntavaalien valtuustopaikkamäärän.

¹³ Lähde: Yle: Kuntavaalit 2017 tulospalvelu

8. Tutkimuksen toteuttaminen

8.1. Tutkimusongelma

Itse perustuloa ja sen eri malleja on tutkimuskirjallisuudessa pohdittu paljon, mutta koska perustuloa ei missään maassa ole ”puhtaana” mallina käytössä, on sen todellisten vaikutusten ja seurausten tutkiminen vain teoreettisiin malleihin ja laskelmiin pohjautuvaa. Perustulokokeilu on kuitenkin merkittävä askel kohti uudenlaisen sosiaaliturvajärjestelmän mahdollista käyttöönottoa – tai ainakin osoitus siitä, että nykyiseen järjestelmään kohdistuu jonkinasteisia muutospaineita.

Kuten tutkielmani taustoituksesta käy ilmi, on Suomessa perustuloon suhtauduttu hyvin vaihtelevasti niin puolueiden välillä kuin myös puolueiden sisällä. Vielä viime eduskuntavaalien alla keskustelu perustulosta oli jokseenkin pintapuolista eikä esimerkiksi perustulon eri malleista juuri keskusteltu. Toki vaalien alla perustulo nousi esiin eri vaalikeskusteluissa ja ehdokaspaneeleissa kuin myös useimmissa vaalikoneissa, mutta useimmiten perustuloon liittyviä kysymyksiä oli ainoastaan yksi – kannattaako ehdokas perustuloa vai ei.

Kun suhtautumista perustuloon halutaan selvittää, on otettava huomioon se, ettei perustulo itsessään oikeastaan tarkoita mitään eikä juurikaan kerro sovellettavasta mallista. ”Perustulo” voi siis toisaalta tarkoittaa 1000 euron ”kansalaispalkkaa” tai 550 euron osittaista perustuloa. Keskeistä eri mallien välillä on juuri se, miten luvussa 2.1. esitetyt ulottuvuudet niissä toteutuvat ja mikä on perustulon rooli suhteessa koko sosiaaliturvajärjestelmään. Onko perustulo vain osa sitä vai korvaako se käytännössä kaikki muut etuudet? Vaikka siis suhtautuminen perustuloon ajatuksena olisi pääasiassa myönteinen, on otettava huomioon, millaisesta mallista on kyse.

Myös perustulomallien tavoitteissa on jonkin verran poikkeavuutta. Periaatteessa kaikissa malleissa tavoitteina ovat sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen ja selkiyttäminen, köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen, itsemääräämisoikeuden ja oman vastuun lisääminen sekä byrokratian vähentäminen. Tavoitteiden suhteen on keskustelussa kuitenkin syntynyt kaksi vastakkaista linjaa. Toisessa ääripäässä perustulo toimisi vain välttämättömän toimeentulon turvaajana, jolloin perustulon lisäksi olisi käytännössä pakko työskennellä lisäansioden saamiseksi ja riittävän elintason ylläpitämiseksi. Tällä pyritään työnteon kannattavuuden lisäämiseen sekä nykyisen järjestelmän yksinkertaistamiseen. Toisen ääripään mukaan perustulon tulisi käytännössä mahdollistaa eläminen ilman itse hankittua toimeentuloa ja palkkatyötä (Perkiö 2016a, 16; 2014, 25). Toinen keskeinen vastakkainasettelua luova tekijä on suhtautuminen perustulon vastikkeellisuuteen. Vaikka perustulon määritelmässä vastikkeettomuus on yksi olennainen osa perustuloa, on nykyisessä perustulokeskustelussa usein kuitenkin ehdotettu malleja, joissa jonkinasteista vastikkeellisuutta edellytettäisiin perustulon saamisen ehtona. Todellisuudessa jyrkkiä kahtiajakoja

perustulon kannattajien välille ei kuitenkaan voida tehdä – niin kuin ei myöskään jyrkkää poliittista jakolinjaa, jossa puoluetusta automaattisesti määritteli suhtautumisen perustuloon.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millaiseksi perustulon mahdollisuudet nähdään – millaisia vaikutuksia sillä voi olla ja nähdäänkö perustulo mahdollisena tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmän mallina. Nyt, kun perustulokeikeilu on alkanut, on syytä kysyä, onko perustulon aika tullut?

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia haasteita hyvinvointivaltiomme on kohtaamassa?
2. Mihin ongelmiin perustulo voisi olla ratkaisu?
3. Millaisia vaikutuksia perustulolla nähdään olevan ja voisiko perustulo korvata nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme tulevaisuudessa?

8.2. Tutkielman aineisto ja tutkimusmenetelmät

Suhtautumista perustuloon on viime vuosien aikana selvitetty muutamissa kyselytutkimuksissa, joissa on usein korostunut tietty kohderyhmä, jolle kysely on osoitettu. Perustuloon liittyvä kysymys esiintyi esimerkiksi viime eduskuntavaalien vaalikonekysymyksissä, ja Verkko uutiset (24.12.2016) puolestaan selvittivät omassa sähköpostikyselyssään eduskuntaryhmien puheenjohtajien suhtautumista perustuloon. Yksi tuoreimmista perustulon kannatukseen liittyvistä kyselyistä on tässäkin tutkielmassa useaan otteeseen viittaamani Kelan tutkimusosaston ja Taloustutkimus Oy:n toteuttama, noin tuhannen henkilön kysely, jossa suhtautumista perustuloon tarkasteltiin kansalaisten sosioekonomisen ja työmarkkina-aseman sekä puoluekannatuksen pohjalta (Kela 5.10.2015).

Tämän tutkielman aineisto koostuu sekä kyselytutkimuksesta (N=112) että teemahaastatteluista (N=10), joissa molemmissa perusjoukkona eli tutkimuksen kohteena olevana ryhmänä ovat tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat. Koska kuntavaalit ovat ensimmäiset valtakunnalliset vaalit, jotka maassamme järjestetään perustulokeikeilun aloittamisen jälkeen, on suhtautumista perustuloon ajankohtaista selvittää kuntavaaliehdokkailta. Kuntavaaliehdokkaat edustavat toisaalta aivan tavallisia kansalaisia, mutta mukana ehdokkaina on myös pitkän linjan poliitikkoja sekä nykyisiä kansanedustajia. Alueellinen vertailu kuntavaaliehdokkaiden suhteen olisi tietysti kattavampaa, mutta päätin rajata tutkimusaineistoni tamperelaisiin kuntavaaliehdokkaisiin, sillä Tampereella valittavien valtuutettujen määrä on suhteellisen suuri, jolloin myös perusjoukkoon kuuluvia eli kuntavaaliehdokkaita on tutkimuksen tekemiseen riittävä määrä. Kuntien ja kunnan päättäjien asema on mielenkiintoinen myös siksi, että kuntien tehtäväkenttä tulee muuttumaan lähivuosina merkittävästi, kuten luvussa 7.1. kävi ilmi. Perustulon käyttöönotolla olisi siis vaikutusta myös kuntien

tehtäviin, jolloin kunnallisen tason päätöksentekijöillä on pohdittavana, miten kunnissa voitaisiin tukea erityisesti perustulon työllisyysvaikutusten toteutumista.

Kyselytutkimuksen perusjoukko muodostui Tampereen kaupungin kuntavaaliehdokkaista, joiden tarkka lukumäärä selvisi vasta maaliskuun alkupuolella ehdokasasettelun vahvistamisen jälkeen. Tätä ennen olin jo suunnitellut kyselytutkimuksen rakennetta tutkielmani teoria- ja taustaosuuden pohjalta, jolloin kyselytutkimuksen runko oli pitkälti jo valmiina, kun ehdokaslistat julkaistiin. Yhteydenotto ehdokkaisiin tapahtui pääosin puolueiden paikallisyhdistysten sihteerien kautta, jotka välittivät tutkimuspyynnön ehdokkaille. Osaan ehdokkaista oli mahdollista olla yhteydessä myös suoraan, sillä useimmilla ehdokkailla sähköpostiosoite oli julkinen.

Kyselylomake toteutettiin Tampereen yliopiston käyttämällä E-lomake-ohjelmistolla, joka mahdollistaa aineiston siirtämisen suoraan taulukkolaskenta- ja tilasto-ohjelmistoihin, mikä onkin sähköisen kyselylomakkeen käytön ehdoton etu. Mikäli aineisto olisi ollut kattavampi ja vastaajia olisi ollut enemmän, olisi aineiston käsittelyssä voinut soveltaa monimuuttujamenetelmiä. Näin olisin menetellyt myös siinä tapauksessa, jos kyselytutkimusaineisto olisi ollut tutkielmani ainoa aineisto. Tässä tapauksessa kyselytutkimuksella oli lähinnä kartoittava ja yleiskuvaa luova rooli ja haastattelut loivat tutkielman keskeisen aineiston. Kuten Heikkilä (2014) toteaa, riittää karkeiden erojen selvittämiseen pienempikin aineisto. Jos ehdokkaiden joukko olisi jaettu pienempiin alaryhmiin esimerkiksi sukupuolen tai puolueen perusteella, olisi tällöin otoskoon pitänyt olla suurempi (Heikkilä 2014, 40). Kyselytutkimuksella olikin tässä tutkielmassa enemmän kuvaileva kuin selittävä rooli, sillä tarkoitus oli selvittää, miten mielipiteet esitettyjen väitteiden suhteen jakautuvat.

Kyselylomake koostui väitteistä, jotka oli jaettu viiteen alakategoriaan vastaamisen helpottamiseksi. Väittämien määrä pyrittiin pitämään kohtuullisena, jotta vastaamiseen käytettävä aika ei venyisi ja koska oli oletettavissa, että kuntavaaliehdokkaille kohdistuu vaalien alla useita eri tutkimuspyyntöjä. Kyselylomakkeen alkuun on usein kannattavaa sijoittaa helpohkoja, valmiit vastausvaihtoehdot sisältäviä tai tosiasioihin perustuvia kysymyksiä, jotka ikään kuin herättävät vastaajan mielenkiinnon eivätkä aseta heti alkuun korkeaa kynnystä vastaamiselle. Sen sijaan taustatietoja, kuten ikää ja sukupuolta, kannattaa kysyä vasta kyselyn lopussa, jolloin vastaaja ei näiden perusteella identifioitu ennen muiden vastausten tarkastelua eikä myöskään vaikuta tutkijan asennoitumiseen (Heikkilä 2014, 46). Sijoitin kyselylomakkeen alkuun ”kyllä” ja ”ei” -vastausvaihtoehdoin rajatut kysymykset vastaajan aiemmista ehdokkuuksista. Lomakkeessa kysyttiin, onko ehdokas ollut aiemmin ehdolla kunta- tai eduskuntavaaleissa ja onko hän aiemmin ollut kunnanvaltuustossa valtuutettuna tai kansanedustajana. Vasta tämän jälkeen siirryttiin varsinaisiin substanssikysymyksiin.

Ensimmäinen kategoria oli ”valtio ja julkisen sektorin rooli”, jossa väittämät liittyivät yksityisen ja julkisen eli toisin sanoen markkinoiden ja valtion väliseen ”työnjakoon” yhteiskunnassamme. Tarkoituksena oli kartoittaa sitä, miten skandinaavisille hyvinvointivaltioille ominaiseen

dekommodifikaatioon eli markkinariippumattomuuteen suhtaudutaan. Väitteiden kautta oli mahdollista myös selvittää, millä taholla vastaajat katsovat hyvinvointivastuun olevan tai millä taholla sen ensisijaisesti tulisi yhteiskunnassamme olla. Toinen kategoria käsitteli hyvinvointivaltion tulevaisuutta. Väitteissä käsiteltiin julkisuudessaakin paljon keskusteltuja aiheita, kuten työttömyyttä, väestön ikääntymistä ja huoltosuhteen heikkenemistä. Tähän kategoriaan olisi voinut myös liittää avoimen kysymyksen, jolloin vastaaja olisi voinut omin sanoin kertoa, millaiseksi hyvinvointivaltion tulevaisuuden näkee ja kohdistuuko yhteiskuntaamme kenties joitain muita haasteita, kuin mitä väitteissä ehdotettiin. Tätä kategoriaa paikkasivat kuitenkin haastattelut, joissa aihetta oli mahdollista käsitellä laajemmin.

Kolmannessa kategoriassa käsiteltiin perustuloa ja perustulon eri variaatioita. Väitteet liittyivät pitkälti perustuloon liitettäviin ehtoihin ja rajoituksiin, jolla kartoitettiin sitä, millaisen mallin vastaajat näkevät parhaaksi. Muutamassa väitteessä selvitettiin myös sitä, kuinka todennäköisenä vastaajat pitävät perustulon toteutumista. Neljäs kategoria sisälsi samansuuntaisia väittämiä, mutta kohteena oli nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus. Väittämien kautta oli mahdollista selvittää sitä, onko vastaajien mielestä nykyisessä järjestelmässä puutteita ja mitkä erityisesti ovat asioita, joita nykyisessä järjestelmässä tulisi muuttaa.

Viides kategoria palasi jälleen perustulon pariin ja erityisesti perustulon vaikutuksiin. Väitteet perustuivat pitkälti tutkielman teoria- ja taustaosioon, jossa käsiteltiin perustulon puolesta ja vastaan esitettyjä argumentteja. Kyselylomakkeella (Liite 2.) esitettiin väitteitä molemmista näkökulmista. Toinen osa viidennen kategorian väitteistä liittyi käynnistyneeseen perustulokokeiluun, mikä antoi kuvaa vastaajien suhtautumisesta kokeiluun.

Koska kyselytutkimuslomake koostui väitteistä, joiden kautta selvitetään vastaajan mielipidettä ja suhtautumista väitteeseen, käytin 5-portaista Likert-asteikkoa. Vastausvaihtoehdot olivat ”täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”ei samaa eikä eri mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä” sekä ”täysin samaa mieltä”. Tämän kaltaiset asteikolliset, mielipidettä mittaavat väittämät mahdollistavat aineiston suhteellisen helpon käsittelyn ja luokittelun, mutta heikkoutena puolestaan on se, ettei vastauksista voi päätellä vastaajan antamaa painoarvoa mielipiteelleen. Usein vastaajalla saattaa olla myös pyrkimys tietynlaiseen loogisuuteen kysymyksiin vastatessaan, jolloin aiempien kysymysten tai väitteiden vastaukset saattavat vaikuttaa siihen, miten jälkimmäisiin vastataan (Heikkilä 2014, 51). Pyrin välttämään tätä reaktiota vaihtelemalla väitteiden asettelua ja muotoilemalla väitteet välillä negaation kautta. Esimerkiksi väitteessä ”perustulokokeilu ei tule onnistumaan” on vahva negaatio, jolloin aiemmin esitetty väite ”perustulokokeilu voi antaa suuntaviivoja siihen, miten nykyistä järjestelmäämme tulisi kehittää”, on ikään kuin ristiriidassa seuraavan väitteen kanssa. Tällöin vastaaja joutuu harkitsemaan vastaustaan väitteiden kohdalla, eikä intuitiivisesti valitse samaa vaihtoehtoa.

Tutkielman toinen aineisto oli kvalitatiivisiin tutkimushaastatteluihin perustuva. Haastatteluiden avulla oli mahdollista saada täydentäviä vastauksia kyselylomakkeen väitteisiin ja teemoihin sekä antaa haastateltaville mahdollisuus perustella ja laajentaa omia vastauksiaan. Vaikka haastateltavat poimittiin kyselylomakkeeseen vastanneiden joukosta, ei vastauksia kuitenkaan verrattu toisiinsa, vaan haastattelut olivat irrallisia kyselylomakkeen vastauksista.

Haastattelu sopii menetelmänä erityisesti tilanteisiin, joissa kyseessä on vähän kartoitettu aihe ja jossa on oletettavaa, että vastaukset ovat monitahoisia eli toisin sanoen yksinkertaisia ”kyllä” tai ”ei”-vastauksia ei useinkaan voida esittää. Haastatteluiden avulla on mahdollista selventää ja syventää jo saatuja vastauksia tai tuloksia sekä selvittää, millaisia motiiveja vastausten taustalta mahdollisesti löytyy. Keskeistä haastatteluissa on se, että haastateltavana oleva henkilö toimii subjektina ja haastattelun aktiivisena osapuolena. Jos ei ole etukäteen tiedossa, miten haastateltavat suhtautuvat käsiteltävään aiheeseen, on haastatteluissa mahdollista esittää myös lisäkysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2015, 35). Tämän tutkimuksen haastatteluissa ei ennalta ollut tiedossa, miten haastateltavat perustuloon suhtautuvat, joten tilanne mahdollisti haastattelujen etenemisen ja lisäkysymysten tekemisen sen mukaan, mikä oli haastateltavan suhtautuminen perustuloon ja millaista tietoa haastateltavalla perustulosta jo entuudestaan oli.

Haastatteluissa sovellettiin puolistrukturoitua haastattelua eli toisin sanoen teemahaastattelua, mikä mahdollisti samojen teemojen käsittelyn, kuin kyselylomakkeessa. Teemahaastattelu voidaan nähdä lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun eräänlaisena kompromissina, jossa haastattelu ei perustu ennalta suunniteltuun lomakkeeseen muttei myöskään ole täysin strukturoimaton. Teemahaastatteluiden ideana on pitää haastattelujen teemat ja aihepiirit samoina haastattelusta toiseen, mutta kysymysten asettelu ja niiden järjestys voivat kuitenkin haastattelun edetessä muuttua (Hirsjärvi & Hurme 2015, 44–48). Koska haastattelu oli teemojen varaan strukturoitu, helpottui erityisesti aineiston analysointi, kun molempien aineistojen vastauksia voitiin yhdistää samojen kategorioiden alle. Haastatteluteemat olivat lähestulkoon samat ja samassa järjestyksessä, kuin kyselylomakkeessa, jolloin haastattelutkin useimmiten etenivät suunnitellussa järjestyksessä.

Olin laatinut itselleni listan apukysymyksiä teemoihin liittyen, mutta useimmiten näitä ei tarvinnut juuri hyödyntää, kun haastateltavalle annettiin vapaasti aikaa kertoa näkemyksistään tiettyyn teemaan liittyen. Teemat toimivat siis haastatteluiden runkona, jolloin muutamien kysymysten avulla siirryttiin teemasta toiseen ja kysymykset autoivat pysymään tietyssä teemassa. Puolistrukturoitujen haastatteluiden etuna on se, ettei niissä johdatella vastaamaan kysymyksiin tietyllä tavalla eikä aseteta ennako-oletuksia. Kun kyselylomakkeen väitteissä on aina taustalla jokin oletus, johon vastaajan odotetaan ottavan kantaa, on haastatteluissa mahdollista esittää kysymys ilman olettamuksia. Esimerkiksi kyselylomakkeessa ollut väite ”perustulo vähentäisi työttömyyttä” voidaan

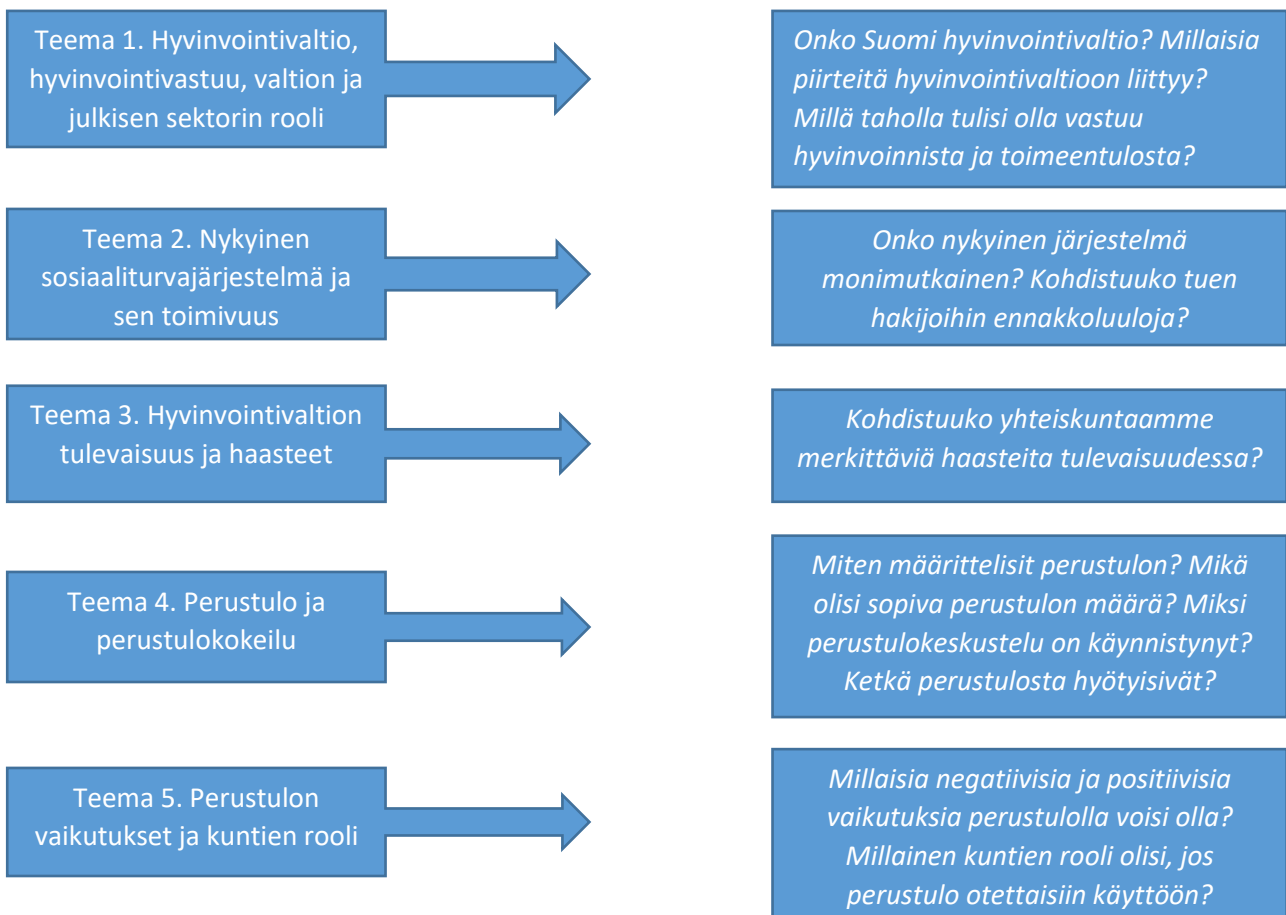
haastattelussa esittää kysymällä ”voiko perustulolla mielestäsi olla vaikutuksia työllisyyteen”. Haastattelut mahdollistavat siis neutraalin lähestymisen kysymykseen.

Teemahaastattelut litteroitiin käyttäen apuna haastattelurunkoa, jossa eri teemat ovat omissa kategorioissaan apukysymyksineen. Litteroinnin yhteydessä haastateltavan puhe ja vastaukset oli helppo lajitella teemojen alle, jolloin myös haastatteluissa mahdollinen ”poukkoilu” teemasta toiseen ei haitannut. Jos siis esimerkiksi ensimmäiseen teemaan liittyvässä keskustelussa käsiteltiin samalla jo neljännen teeman aiheita, voitiin tämä osuus litteroida suoraan osaksi kyseistä teemaa. Litteroinnin olisi voinut tehdä myös siten, että yhdessä tiedostossa olisi yhtä teemaa koskevat, kaikista haastatteluista poimitut otteet, mutta tällöin samalla katoaisi yhteys yksittäiseen haastateltavaan. Päädyin litteroimaan haastattelut vastaajakohtaisesti ja yhdistämään otteet haastatteluista saman teeman alle vasta analyysivaiheessa.

Laadullisen aineiston sisällönanalyysissä voi edetä joko aineisto- tai teorialähtöisesti, mutta yhtenä vaihtoehtona on myös teoriaohjaava lähestymistapa, jota haastatteluiden analysoinnissa hyödynsin. Kun aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastausten erittely ja luokittelu tapahtuvat vasta aineiston keruun jälkeen, on teorialähtöisessä tai teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä jo ennalta jonkinlainen runko, johon luokittelu perustuu. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä tämä analyysirunko saattaa olla hyvinkin strukturoitu, mutta teoriaohjaavassa puolestaan teoriasta johdetut teemat toimivat analyysin perustana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–98). Useimmiten laadullisen aineiston analyysi etenee aineiston erittelyn, luokittelun ja kategorisoinnin kautta synteesiin, jossa puolestaan aineistosta kerätty tieto pyritään yhdistämään kokonaisuuksiksi, joita voidaan tulkita ja liittää laajempaan kontekstiin sekä teoreettiseen viitekehykseen (Hirsjärvi & Hurme 2015, 143–144). Haastattelujen litteroinnin jälkeen poimin eri haastatteluista saman teeman alle luokitellut otteet, joita oli mahdollista verrata kyselytutkimusaineiston tuloksiin sekä tutkimuksen teoriaan.

Teemahaastatteluiden teemat olivat siis pitkälti yhteneväisiä aiemmin mainitsemieni kyselylomakkeen kategorioiden kanssa, jolloin vastauksien yhdistäminen oli mahdollista. Kuviossa 2 on haastatteluiden pohjana käytetyt teemat sekä esimerkkejä teemoihin liittyvistä kysymyksistä, joita haastatteluissa vastaajille esitettiin.

Kuvio 2. Haastatteluteemat ja esimerkkejä esitetyistä kysymyksistä.

Kyselylomakeaineiston analyysissä tarkasteltiin muuttujien frekvenssejä ja niiden jakautumista ristiintaulukoinnin avulla. Kyselytutkimuslomake ja väitteiden vastausjakaumat löytyvät tutkielman liitteistä (Liite 2). Kyselytutkimusaineiston deskriptiivisen kuvailun ohella tuloksia peilattiin teemahaastatteluiden kautta kerättyyn aineistoon ja näitä kahta aineistoa verrattiin toisiinsa. Tällaista kahden eri tutkimusmenetelmän yhdistämistä kutsutaan triangulaatioksi, jonka etuna on tutkimuksen luotettavuuden lisääminen. Triangulaatiosta käytetään usein myös termiä monimetodinen lähestymistapa, joka kuvaa juuri eri menetelmien yhdistämistä (Hirsjärvi & Hurme 2015, 38–39). Kvantitatiivisella aineistolla on mahdollista luoda kartoittavaa yleiskuvaa ja tutkia aihetta laajemmassa mittakaavassa. Kvalitatiivisella tutkimushaastattelulla oli puolestaan mahdollista tarkastella aihetta mikrotasolla ja päästä ikään kuin pintaa syvemmälle.

Triangulaatiota voidaan toteuttaa monella eri tavalla, kuten esimerkiksi analysoimalla samaa aineistoa sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Yleisimmin, kuten tässäkin tutkielmassa on tehty, kvantitatiivinen aineisto on käsitelty kvantitatiivisesti ja kvalitatiivisesti kerätty aineisto on käsitelty kvalitatiivisilla menetelmillä. Eroja on myös siinä, miten eri menetelmiä yhdistetään eli käytetäänkö

niitä samanaikaisesti vai peräkkäin (Hirsjärvi & Hurme 2015, 28–30). Tässä tapauksessa kvantitatiivinen menetelmä edelsi kvalitatiivista osuutta, joten kyseessä oli menetelmien peräkkäinen käyttö. Aineiston analyysissä olen kuitenkin soveltanut menetelmiä rinnakkain (ks. luku 9).

Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen menetelmän yhdistämisessä vaarana on se, että eri menetelmillä mitataan eri asioita. Tämän ehkäisemiseksi pyrin pitämään molempien aineistojen teemat ja niihin liittyvät väitteet ja kysymykset kutakuinkin samoina, jolloin kvalitatiivisella menetelmällä saadaan lähinnä täydennyksiä ja tarkennuksia kvantitatiiviseen aineistoon. Tällä tavalla myös aineiston analyysivaiheessa oli mahdollista yhdistää molempien aineistojen tuloksia ja peilata näitä laajempaan kontekstiin ja teoriaan, jolloin kahta erillistä analyysiosuutta ei tarvita.

9. Aineistojen analyysi

Tutkielmani aineisto koostuu sekä kvantitatiivisesta kyselytutkimusaineistosta että kvalitatiivisesta teemahaastatteluaineistosta. Käytän aineiston analyysissä hyödykseni kyselytutkimusaineistoa taustoittavana materiaalina, jota täydennän teemahaastatteluista saamillani vastauksilla. Koska kyselytutkimukseen vastanneita oli ehdokkaiden kokonaismäärään nähden melko vähän (N= 112) eikä esimerkiksi puolueiden voimasuhteet kyselyyn vastanneiden kesken vastaa lopullista vaalitulosta, ei kyselytutkimuksen tuloksia voida yleistää eikä sen pohjalta voi tehdä kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. Kyselytutkimuksen tulokset kertovat kuitenkin siitä, millaisia näkemyksiä juuri tamperelaisilla kuntavaaliehdokkailla on puolueesta riippumatta.

Kyselytutkimukseen vastanneista miehiä oli noin 69 prosenttia ja naisia 31 prosenttia. Vastanneita ehdokkaita oli lähestulkoon jokaisesta ehdokkaita asettaneesta puolueesta tai ehdokaslistasta. Suhteessa koko maan ja Tampereen vaalitulokseen vastaajien lukumäärät eivät täysin vastanneet lopullista vaalitulosta. Vastaajien joukossa oli suhteessa paljon vasemmiston ehdokkaita, mutta suuren vaalivoiton saaneista vihreistä vastaajia oli vain neljä. Myös miesten osuus vastanneista oli hieman suurempi, kuin mitä esimerkiksi valtuustoon valittiin. Taulukossa 5 on lista Tampereella ehdokkaita asettaneista puolueista ja yhteislistoista ja ehdolle asetettujen lukumäärä. Kolmannessa sarakkeessa on kyselytutkimukseen vastanneiden ehdokkaiden lukumäärä sen perusteella, minkä puolueen listoilta vastaajat ilmoittivat olevansa ehdolla. Viimeisessä sarakkeessa näkyy kyselytutkimukseen vastanneiden ehdokkaiden ilmoittama puoluejäsenyys, sillä kaikki tietyn puolueen listalla olevat ehdokkaat eivät välttämättä ole puolueen jäseniä.

Kyselytutkimuksessa kartoitettiin myös sitä, ovatko ehdokkaat olleet aiemmin ehdolla kunta- tai eduskuntavaaleissa ja onko ehdokas ollut aiemmin kunnanvaltuustossa tai eduskunnassa kansanedustajana. Vastaajista 62 oli ollut aiemminkin ehdolla kuntavaaleissa, ja eduskuntavaaleissa 29. Vastaajista 13 oli ollut aiemmin kunnanvaltuustossa, joten uusia ehdokkaita oli suurin osa, 99 vastaajaa. Vastaajien joukossa oli vain yksi istuva kansanedustaja.

Taulukko 5. Tampereella kuntavaaleihin asetettujen ehdokkaiden määrä sekä kyselytutkimukseen vastanneiden lukumäärä ja ehdokkaiden ilmoittama puoluejäsenyys.¹⁴

<i>Puolue tai yhteislista</i>	<i>Kuntavaaleihin asetettujen ehdokkaiden lukumäärä</i>	<i>Kyselytutkimukseen vastanneiden ehdokkaiden lukumäärä</i>	<i>Kyselytutkimukseen vastanneiden ehdokkaiden puoluejäsenyys</i>
Suomen Sosialidemokraattinen puolue rp.	100	12	10
Kansallinen Kokoomus rp. (vaaliliitossa: Suomen ruotsalainen kansanpuolue rp.)	100	16	14 (RKP 0)
Vihreä Liitto rp.	100	4	4
Vasemmistoliitto rp.	100	20	15
Perussuomalaiset rp.	64	8	8
Suomen Keskusta rp.	53	10	10
Suomen Kristillisdemokraatit (KD) rp.	40	4	3
Tampereen Puolesta ry. yhteislista	37	9	-
Vaihtoehto Tampere ry. yhteislista	22	7	-
Suomen Kommunistinen Puolue rp.	19	6	6
Piraattipuolue rp.	19	11	10
Yhteislistoihin kuulumattomien valitsijayhdistysten ehdokkaat	3	1	-
Liberaalipuolue – Vapaus valita rp.	3	2	2
Suomen Eläinoikeuspuolue rp.	2	1	1
Feministinen puolue rp.	1	1	1
Suomalaiset Ensin	2	0	-
Muu/en ole minkään puolueen jäsen	-	-	28

¹⁴ Lähde: Kuntavaalit 2017 tulospalvelu, Oikeusministeriö. Saatavissa: http://tulospalvelu.vaalit.fi/KV-2017/fi/ehd_listat_837.html.

Haastateltavat valittiin niiden kyselytutkimukseen vastanneiden joukosta, jotka vapaaehtoisesti halusivat tutkimushaastatteluun osallistua. Haastatteluun osallistumiseksi yhteystietonsa jätti noin kolmekymmentä kyselytutkimuksen vastaajaa, joista haastateltaviksi valikoitui kymmenen ehdokasta. Haastatteluun osallistuneista kaksi oli naisia ja loput kahdeksan miehiä. Puolueista olivat edustettuina kokoomus, keskusta, vihreät, vasemmisto, perussuomalaiset ja SDP, mutta puolueen jäsenyys ei ollut kriteerinä. Haastattelut olivat kestoltaan noin 30–60 minuuttia.

Kyselytutkimuksessa kysymykset olivat jaettuina kysymyspattereihin, jotka vastasivat pitkälti teemahaastattelurungon teemoja. Yhdistin kyselytutkimuksen ja teemahaastattelun aihepiirit viideksi eri teemaksi, joita käsitellen seuraavissa alaluvuissa. Nämä teemat ovat 1. hyvinvointivaltio ja julkisen sektorin rooli, 2. nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus, 3. hyvinvointivaltion tulevaisuus ja haasteet, 4. perustulo ja perustulomallit sekä 5. perustulon vaikutukset ja kuntien rooli. Jokaiseen teemaan liittyen tarkastelen sekä kyselytutkimuksen perusteella saamaani dataa, että teemahaastatteluiden sisältöä ja haastateltavien näkemyksiä ja mielipiteitä.

9.1. Hyvinvointivaltio ja julkisen sektorin rooli

Kyselytutkimuksessa ehdokkaille esitettiin väittämiä nykyisen kaltaiseen hyvinvointivaltioon sekä julkisen sektorin rooliin liittyen. Väittämien kautta kartoitettiin sitä, miten ehdokkaat hyvinvointivaltion eri piirteisiin suhtautuvat ja ovatko ne yhteneväisiä skandinaavisen hyvinvointivaltioregiimin määritelmän kanssa. Väittämät liittyivät pitkälti myös dekommodifikaation ilmenemiseen, sillä ehdokkailta kysyttiin esimerkiksi suhtautumista valtion ja julkisen sektorin hyvinvointivastuuseen ja julkisten palveluiden ulkoistamiseen.

Yleinen näkemys siitä, onko julkisia palveluita liikaa tai tulisiko niiden tarjontaa vähentää, oli melko selvä. Ehdokkaista noin 73 prosenttia oli sitä mieltä, ettei valtion tule karsia julkisista palveluista. Eniten samaa mieltä väittämän kanssa olivat SKP:n ja vasemmiston ehdokkaat. Myös SDP:n ehdokkaista lähes kaikki oli täysin samaa mieltä. Vihreiden kanta oli selkeästi myös julkisten palveluiden vähentämistä vastaan. Sen sijaan kokoomuksen ehdokkaista lähes 70 prosenttia oli väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä, mutta toisaalta viisi ehdokasta oli väitteen kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Muiden puolueiden ehdokkaiden näkemykset jakautuivat tasaisemmin.

Suhtautuminen yksityisten toimijoiden rooliin palveluiden tuottamisessa oli pääosin varauksellinen. Yli puolet vastaajista katsoi, ettei yksityisten toimijoiden roolia tulisi lisätä, kun taas vajaa kolmasosa kertoi olevansa jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että yksityisten toimijoiden roolia tulisi lisätä. Myös väitteet julkisten palveluiden ulkoistamiseen liittyen toivat esiin sen, ettei ulkoistamiseen suhtauduta kovin suopeasti. Tämä väittämä kertoo osaltaan korkeasta dekommodifikaation asteesta

eli siitä, että markkinoiden sijaan päävastuu halutaan pitää julkisella sektorilla. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että julkisten palveluiden ulkoistaminen heikentäisi muun muassa palveluiden laatua ja että yksityiset yritykset pyrkivät lähinnä voiton tavoitteluun palveluiden laadun kustannuksella. Näiden väitteiden suhteen erottuivat kuitenkin oikeistopuolueet kokoomus, kristillisdemokraatit ja keskusta, sillä heidän ehdokkaistaan suurin osa ei katsonut julkisten palveluiden laadun kärsivän yksityistämisen seurauksena. He eivät myöskään katsoneet yksityisten yritysten hyötyvän palveluiden laadun kustannuksella vaan pikemminkin tuovan mahdollisesti säästöjä.

Väite ”julkisiin palveluihin on tehty liikaa leikkauksia” jakoi mielipiteet melko selkeästi oikeisto-vasemmisto-akselilla. Kaikista ehdokkaista noin 70 prosenttia oli sitä mieltä, että julkisiin palveluihin on tehty liikaa leikkauksia, mutta erityisesti SDP:n, vasemmiston ja SKP:n ehdokkaista tätä mieltä olivat lähes kaikki edellä mainittujen puolueiden vastaajat. Sen sijaan kokoomuksen ehdokkaista 75 prosenttia oli väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä, kristillisdemokraattien ja keskustan vastaajista noin puolet.

Haastatteluissa julkisen sektorin ja valtion roolia lähestyttiin hyvinvointivaltiokäsitteen ja hyvinvointivastuun kautta. Haastateltavilla oli mahdollisuus esittää näkemyksensä siitä, onko Suomi ylipäättään hyvinvointivaltio ja mitä ominaisuuksia he hyvinvointivaltioon liittäivät. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että Suomi on hyvinvointivaltio – ainakin toistaiseksi – mutta samaan aikaan oli huolta siitä, tuleeko nykyinen malli kestäämään ja riittävätkö resurssit hyvinvointivaltion ylläpitämiseen.

Ehkä vielä – mutta olemme liikkuneet hyvin kauaksi siitä, mitä 70–80-luvulla hyvinvointivaltiolla tarkoitettiin.

Mä nään tän tilanteen niin, että Suomeen on luotu hyvinvointivaltio, mutta se rahoitus ei tällä hetkellä oo kestäväällä pohjalla [- -] tavallaan on järjestelmä, johon ei oo varaa tällä hetkellä.

On ehdottomasti hyvinvointivaltio, mutta ei meillä hyvin voida [- -] täällä on puitteet siihen olemassa, mutta siitä puuttuu palasia, mitkä ei sitten pidä sitä kasassa.

Haastateltavilta kysyttiin myös sitä, mitkä tekijät he määrittelevät hyvinvointivaltion kannalta keskeisiksi. Useissa vastauksissa mainittiin juuri laajat julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut, joista ei kyselytutkimuksen vastaustenkaan perusteella haluta luopua, vaan ne nähdään tärkeäksi osaksi hyvinvointivaltiojärjestelmäämme – varsinkin silloin, kun palvelut tuotetaan pääasiassa valtion ja julkisen sektorin eikä markkinoiden ja yksityisten yritysten toimesta. Julkisten palveluiden ohella useassa haastattelussa nousivat esiin mahdollisuuksien tasa-arvo ja koulutus keskeisinä hyvinvointivaltioon liittyvinä piirteinä. Myös turvallisuus ja eräänlainen vastavuoroisuus valtion ja kansalaisten välillä nähtiin tärkeäksi.

Hyvinvointivaltion määritelmä on myöskin siinä se, että valtio tavallaan pitää meistä huolta, mutta me myöskin pidämme huolta siitä valtiosta ja valtion hyvinvoinnista, se suhde pitää niinkun mennä molemminpuolisesti [- -] olla osallisina siihen kustannusten maksamiseen, ja kaikkien pitää osallistua siihen, koska vain ja ainoastaan sillä tavalla me saadaan se tarpeeksi iso potti niiden muiden palveluiden pyörittämiseen – koulut, terveyskeskukset, tiet, katuvalaistukset – infrastruktuuri.

Turvallisuus, kyllä se on ihan ehdoton [- -] kyl mä pidän turvallisuutta kaikkein tärkeimpänä, koska se on niinkun se hyvinvoinnin edellytys.

Haastatteluissa kysyttiin myös ehdokkaiden näkemyksiä siihen, millä taholla tulisi olla päävastuu hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamisesta. Tämä jakoi vastaajat toisaalta niihin, jotka näkivät valtion olevan ainoa taho, jolla on riittävästi resursseja hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamiseen. Sen sijaan osa vastaajista katsoi, että yksilöiden tulisi ottaa enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Kysymys jakoi melko selvästi oikeisto- ja vasemmistopuolueiden ehdokkaat toisistaan: ensin mainittujen ehdokkaat peräänkuuluttivat yksilön vastuun lisäämistä, kun taas jälkimmäisten joukossa valtio nähtiin tärkeämmäksi vastuunkantajaksi.

Yksilöllä itsellään ei ole niin valtavia resursseja, että se pystyisi siihen.

Ei, päinvastoin, vastuuta on liian vähän yksilöllä [- -] Suomessa yksilön vastuuta on liikaa otettu pois ja yhteiskunnalle laitettu liikaa vastuuta.

Vastuuvapautta ei voi myöntää kenellekään [- -] ihmisiltä täytyis edellyttää semmosta vastuunkantoa, mihin se itse pystyy.

Kyselytutkimuksessa hyvinvointivaltion ylläpitämiseen liittyen esitettiin hieman kärjistetyksi väite ”nykyisen kaltainen hyvinvointivaltio on tullut tiensä päähän”. Tässä suhteessa vastaajat olivat haastattelujen tapaan melko yksimielisiä: noin 60 prosenttia oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa. Täysin samaa mieltä oli ainoastaan kahdeksan prosenttia vastanneista. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että hyvinvointivaltion olemassaoloa ei kyseenalaisteta, ja että käsitys hyvinvointivaltiosta liittyy pitkälti julkisten palveluiden tarjontaan ja sitä kautta tasa-arvoisten mahdollisuuksien luomiseen. Hyvinvointivaltioon uskotaan yhä, mutta havaittavissa oli myös epävarmuutta siitä, onko nykyiseen hyvinvointivaltioon varaa ja onko sitä mahdollistaa ylläpitää 2010- tai 2020-luvuilla samanlaisena, kuin mitä se ”kukoistuksensa” aikana vielä 1980-luvulla oli.

Sekä kyselytutkimuksen että haastattelujen perusteella voidaan todeta, että suomalaisen hyvinvointivaltioon liitetään pitkälti samoja piirteitä, kuin mitä skandinaavisen hyvinvointivaltioregiimin määritelmiin sisältyy. Keskeisimmäksi nousee laajat julkisen sektorin tuottamat palvelut niin terveydenhuollon, koulutuksen kuin toimeentulon turvaamisenkin kannalta.

Näistä tekijöistä ei haluta päästää irti, ja siksi palveluiden yksityistäminen tai julkisen sektorin tehtävien tai palveluiden karsiminen herättää vastustusta, sillä tämä nähdään uhkana toiselle keskeiselle hyvinvointivaltion piirteelle, tasa-arvolle. Nykyisellään hyvinvointivaltiota on kuitenkin yhä haastavampi ylläpitää ja järjestelmään liittyy useita kohtia, joita tulisi ja voisi parantaa. Seuraavassa luvussa käsitelläänkin nykyisen järjestelmän – varsinkin sosiaaliturvajärjestelmän – tilaa sekä sen toimivuutta.

9.2. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus

Yksi kyselytutkimuksen osioista käsitteli nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää ja sen toimivuutta. Väitteet liittyivät nykyjärjestelmän monimutkaisuuteen, byrokraatiaan, vastikkeellisuuteen sekä tulonsiirtojen kattavuuteen. Väitteiden kautta kartoitettiin sitä, millaisia ongelmia ja muutostarpeita nykyiseen järjestelmään vastaajien mielestä kohdistuu.

Vastaukset olivat hyvin yksimielisiä eikä merkittäviä poliittisia jakolinjoja ollut havaittavissa. Esimerkiksi väitteeseen ”nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on liian monimutkainen” vastasi lähes 95 prosenttia vastaajista olevansa täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Yli 90 prosenttia vastaajista myös katsoi, ettei nykyinen järjestelmä kohtele eri etuuksien saajia tasavertaisesti. Myös haastatteluissa nykyisen järjestelmän nähtiin olevan liian monimutkainen ja aiheuttavan eriarvoisuutta järjestelmän sisälle, kun eri tuenhakijoilla ei välttämättä ole riittävää tietoisuutta järjestelmän eri tukimuodoista ja siitä, mitä oikeuksia kullekin kuuluu.

Se on semmonen tilkkutäkki, jossa on reikiä, siellä on tällä hetkellä liian paljon mahdollisuuksia siihen, että ihmiset eri elämäntilanteissa putoo semmoseen monttuun, jossa ei sitten turvaverkko pidäkään, ei löydy tukea eikä apua.

Sillee monimutkainenhan se on ja vaivaa vaativaa, osa kykenee sitä käyttämään hyväkseen mut osa ei, ei vaan jaksa mennä sitä rullanssia läpi ja sit tipahtaa siitä keltasta.

Ne on niin monimutkasiks tehty ja asioissa on niinku paikkaa paikan päällä [- -] se on täynnä semmosta korjailua niin se tekee siitä monimutkaisen ja tekee sen tulkinnan mahdollisuuden.

Kyselytutkimuksessa suhtauduttiin hyvin yksimielisesti myös siihen, että nykyisessä järjestelmässä on liikaa ehtoja ja että tukien hakemiseen liittyy liikaa byrokraatiaa. Yli 90 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että nykyisessä järjestelmässä etuuksien saamiseen liittyy liikaa byrokraatiaa ja noin 80 prosenttia oli myös sitä mieltä, että eri tukimuotoihin liittyy liikaa ehtoja. Perustulon kannalta mielenkiintoisin nykyistä järjestelmää koskeva kysymys oli suhtautuminen etuuksien lukumäärään. Väitteeseen ”erilaisia tulonsiirtoja on liikaa” vastasi 75 prosenttia ehdokkaista olevansa jokseenkin

tai täysin samaa mieltä. Tämä näkemys puoltaisi sitä, että eri tukimuotojen ”tilkkutäkkiä” tulisi pyrkiä yhtenäistämään, jolloin perustulo voisi olla yksi ratkaisu tilkkutäkin purkamiseen.

Sit kun se on monimutkainen järjestelmä, niin se on täynnä semmosia kummallisuuksia, jotka ei oo loogisia millekään ajattelulle [- -] pitää opetella vaan ne tavat, et miten ilmaistaan ja mitä kautta.

On varmasti päällekkäisyyksiä ja siinä se sekaannus tuleekin, kun on niin monta eri paikkaa, mistä voit hakee [- -] ja sit toinen syö toista, se sekavuus, se ehkä siinä on, et menee tuet päällekkäin.

Jos meillä on yli 200 erilaista harkintaan perustuvaa sosiaaliturvaa, niin se on todella monimutkainen ja aika harva ihminen ymmärtää ees kaikkea.

Toinen perustulon kannalta mielenkiintoinen kysymys on suhtautuminen vastikkeellisuuteen. Väite ”tulonsiirtojen tulisi aina olla vastikkeellisia” jakoi mielipiteitä puolueiden sisällä ja myös vaihtoehto ”ei samaa eikä eri mieltä” sai selvästi enemmän vastauksia. Puolueista kokoomus erottuu siinä, että vastikkeettomuuteen suhtaudutaan melko kielteisesti: yli 80 prosenttia oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että tulonsiirtoihin tulisi aina liittyä jokin vastikkeellisuuden muoto. Sen sijaan vasemmiston ehdokkaat ovat pääosin sitä mieltä, että tulonsiirtojen tulisi olla vastikkeettomia. Perustulon keskeinen määritelmä on kuitenkin juuri vastikkeettomuus, minkä vuoksi monet ”perustulon” kannattajiksi tunnustautuvat määrittelevät perustulon hieman laveammin, jolloin joitakin vastikkeellisiakin elementtejä voisi perustuloon liittää. Myös haastatteluissa vastikkeellisuus jakoi mielipiteitä puolesta ja vastaan, mutta ei yhtä selkeästi puoluepoliittisen orientaation suhteen.

No toi [vastikkeellisuus] on mun mielestä ehkä tällä hetkellä kaikista vaikein kysymys tähän liittyen [- -] en oikein nää, että ihmisiä vois pakottaa johonkin, että ne sais jonkun minimituen, se on mun mielestä tosi vaikea ajatus.

Se [vastikkeellisuus] on mun mielestä sitten jo vähän ristiriitainen sen perustuloajatuksen kanssa.

Kyllä mä siinä mielessä semmosen velvoitteen näkisin hyödyllisenä, mut se et miten se toteutettais niin se onkin sitten eri asia.

Kysymykseen vastikkeellisuudesta tarjottiin myös muita ratkaisuja, jotka loiventaisivat jyrkkää kahtiajakoa täysin vastikkeettoman ja vastikkeellisen mallin välillä. Haastatteluissa nousi esille myös se, ettei työnteon ja työttömyydenkään välillä voida aina jyrkkää erottelua tehdä, sillä esimerkiksi opiskelu, osa-aikatyö, vapaaehtoistyö tai omaishoitajana toimiminen ovat tietyllä tavalla ”harmaata aluetta”, jossa kyseessä on aktiivinen toimijuus ja eräänlainen työnteko, josta ei kuitenkaan palkkaa välttämättä saa.

Tietty sitten vois miettiä ehkä semmosta kompromissimallia, jossa perustulo oliskin pykälää pienempi, mut sit esimerkiksi osallistamalla vapaaehtoistyöhön tai sitten johonkin yleishyödyllisen

järjestön työhön tai johonkin muuhun tämmöseen, et sais korotetun perustulon, nii se ois ehkä sit fiksumpi.

Onko se sitten just opiskelu, sehän vois sitten olla pelkästään yleissivistävää [- -] tai edes jonkinnäköstä harrastustoimintaa, osallistumista johonkin sosiaaliseen kontekstiin, koska sitä kautta ihmisen hyvinvointi lisääntyy [- -] sillä vois olla tämmöstä kansanterveydellistäkin merkitystä.

Haastatteluissa nykyisen järjestelmän ongelmiksi nähtiin kannustavuuden puuttuminen ja sitä kautta muodostuvat kannustin- ja tuloloukut. Niiden seurauksena aktiivisuus esimerkiksi työnhakua kohtaan voi hiipua, kun erilaisten ”loukkujen” vuoksi työn vastaanottaminen ei tukiin tai etuuksiin verrattuna nostaisi tulotasoa juuri ollenkaan.

Hirvittävän pirstaleinen ja kyykyttävä, ei kannustava [- -] tuloloukkuja on todella pahasti erityisesti kotihoidontukeen liittyen.

Se on järkyttävä tilanne, jos on kannattavaa nostaa tukia eikä oo kannattavaa käydä töissä.

Passivoitumista ei kuitenkaan pidetty kovinkaan merkittävänä ongelmana, sillä useat haastateltavat korostivat sitä, että kyseessä on hyvin marginaalinen ryhmä. Sama koski niitä, jotka ikään kuin käyttävät järjestelmää ja sen tuomia etuuksia hyväkseen. Useimmat haastateltavista olivat sitä mieltä, että ihminen on pohjimmiltaan luonteeltaan kuitenkin aktiivinen. Sen sijaan nykyisen järjestelmän ongelmana nähtiin tuen hakemiseen liittyvät ennakkoluulot ja negatiiviset kokemukset.

On varmasti yhteiskunnassa niitä tyyppejä, jotka vaan ihan nauttii Suomen sosiaaliturvan antamista eduista eikä edes viitti yrittää tehdä mitään, mutta se on kuitenkin hyvin minimaalinen. En usko, että kukaan jaksaa pelkästään olla tekemättä mitään, et kyllä se ihminen tekee jotain, mikä sitten johtaa johonkin ja niin sanotusti työllistää.

Mun ihmishäkemys on se, et jokainen ihminen on aktiivinen, emmä niinku näe et kukaan on passiivinen, kaikilla on kiinnostuksen kohteita ja asioita mitä he haluavat tehdä.

Heti jos saa toimeentulotukee niin katsotaan, että on heittäytynyt ulkopuolelle yhteiskunnasta [- -] on se vähän kyykyttämistä.

Paljon semmosia ihmisiä, jotka ei hae niitä etuuksia, jotka niille kuuluis, koska se on noloa tai jotain muuta vastaavaa.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että nykyinen järjestelmä vaatii uudistuksia ja ikään kuin päivittämistä tähän päivään. Keinoja muutosten tekemiselle oli kuitenkin hankalampi määrittää, mutta juuri perustulo nousi yhdeksi ratkaisuvaihtoehdoksi. Kaikki haastateltavat pitivät muutosten tekemistä myös ajankohtaisena juuri nyt, mutta ongelmaksi havaittiin se, ettei suurten muutosten

tekeminen ja läpivieminen tule poliittisessa järjestelmässämme olemaan helppoa ja ettei muutoksia ainakaan kovin lyhyellä aikavälillä välttämättä saada aikaan.

Mä pitäisin harkinnanarvoisena jonkinnäköstä järjestelmää, jossa turvattais perustoimeentulo ilman, että jokaisen täytyy sitä hakee erikseen, silloin se yksinkertaistais asioita [- -] sen monimutkaisuuden ja sen byrokratian ja sen kannustavuuden takia, ne on mun mielestä tärkeimmät syyt miks pitäis saada joku muutos.

Jos sä saat jotain tiettyä turvaa ja jos sä meet töihin, niin se työttömyyspäiväraha katkee [- -] siinä juuri se perustulo tulee kyseeseen, että sä voisit ottaa töitä ilman, että menetät kaiken.

Helppohan se ois sanoo, että yksinkertaistaa, mutta mitä se tarkoittaa käytännössä, se onkin sitten ihan eri asia [- -] se ei välttämättä tapahdu tässä neljässä vuodessa eikä välttämättä neljässäkymmenessä vuodessa, mutta pitäis alkaa muuttaa sitä suhtautumista, että mikä on tärkeetä ja sitä kautta alkaa vähentää sitä byrokratiaa ja järjestelmän monimutkaisuutta.

Tiivistetysti sekä kyselytutkimuksen että haastatteluiden pohjalta voidaan todeta, että nykyisessä järjestelmässämme koetaan olevan useita ongelmia, ja että niiden korjaamiseksi eivät enää pienet parannukset riitä, vaan koko sosiaaliturvajärjestelmä kaipaa uudistamista. Molemmissa aineistoissa päällimmäisiksi ongelmiksi mainittiin monimutkaisuus, liiallinen byrokratia, kannustavuuden puuttuminen ja sitä kautta mahdollinen passivoiva vaikutus. Myös tulonsiirtojen päällekkäisyys ja useissa tapauksissa erilaisten tulonsiirtojen liian suuri määrä aiheuttavat lisää monimutkaisuutta. Toisaalta haastavaksi nähtiin myös se, ettei kaikilla ole välttämättä yhdenvertaisia mahdollisuuksia saada apua tai tietoa siitä, mihin tukiin olisi oikeutettu ja mitä tukia olisi mahdollista hakea. Seuraavassa luvussa tarkastellaan sosiaaliturvajärjestelmään kohdistuvia, koko yhteiskunnan tasolta kumpuavia haasteita, joilla sosiaaliturvajärjestelmän ohella on vaikutusta yhteiskunnan rakenteisiin laajemminkin.

9.3. Hyvinvointivaltion tulevaisuus ja haasteet

Kyselytutkimuksessa ja haastatteluissa kartoitettiin ehdokkaiden näkemyksiä siitä, millaisia haasteita tai muutoksia yhteiskuntaamme kohdistuu. Kyselylomakkeen väitteet käsittelivät lähinnä ajankohtaisia haasteita, kuten väestön ikääntymistä, huoltosuhdetta, työttömyyttä sekä kestävyysvajetta, joiden merkityksestä ja olemassa olosta voidaan kuitenkin olla montaa eri mieltä. Haastatteluissa näistä teemoista keskusteltiin ilman taustaoletuksia, ja haastateltavilla oli mahdollisuus itse kertoa, mitkä tekijät he näkivät yhteiskunnan kokonaiskuvassa haastavina nykyisen kaltaisen hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvajärjestelmän ylläpitämisen kannalta.

Väestön ikääntyminen, huoltosuhteen heikentyminen ja työttömyys nähtiin yleisesti ottaen ongelmina. Yli 80 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikentyminen ovat ongelmia yhteiskunnassamme. Yli 90 prosenttia

puolestaan oli sitä mieltä, että työttömien lukumäärä on liian korkea. Hieman yli puolet vastaajista myös arveli, että työttömien lukumäärä tulee jatkossa kasvamaan.

Myös haastatteluissa väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen nähtiin yhteiskuntaan vaikuttavina tekijöinä, mutta yleisesti ottaen näkemykset yhteiskuntamme tulevaisuuden haasteista olivat huomattavasti laajemmat ja keskittyivät muihin asioihin, kuin ainoastaan väestön ikääntymiseen tai huoltosuhteeseen. Erityisiksi haasteiksi mainittiin muun muassa lisääntyvä eriarvoisuus, syrjäytyminen ja väestön polarisaatio sekä turvallisuuteen ja maahanmuuton lisääntymiseen liittyvät uhat.

Nyt on käynyt niin, et kun ikäluokat pieneni, osittain varmaan kaupungistumisen johdosta ja samalla ihmisten elinikä on kasvanut, niin meidän huoltosuhte on heittänyt, meillä on aika pieni pohja väestöstä, joka käy töissä.

Eriarvoisuus ja köyhtyminen ja eristäytyminen, se lisääntyy huolestuttavalla tavalla [- -] yhteiskunta on jakautumassa voimakkaasti semmoksiin, jotka jollain tavalla menestyy ja niihin, jotka on aika pahasti pudonnu jo keltasta, se on isoin kriisi ja se on myös turvallisuusongelma, se horjuttaa tätä meidän sisäistä, yhteiskunnan sisäistä rauhaa ja luottamusta ja turvallisuutta.

Toki sitten ihan nää pakolaisvirrat ja globalisaatio eli maahanmuutto lähinnä, kyllä mä nään, että se ehkä lisää vaan sitä polarisaatioo.

Vaikka kestävyysvaje on ollut viime aikoina eräänlainen "trendisana" julkisessa keskustelussa, ei se kuitenkaan noussut haastatteluissa merkittävästi esille. Hyvinvointivaltion ylläpitämisen kannalta väestön ikääntymistä ja huoltosuhteen heikkenemistä ei myöskään nähty keskeiseksi syyksi, mikä kävi ilmi myös kyselytutkimusaineistosta. Sen sijaan merkittäviksi ongelmiksi yhteiskuntamme kestävyysvajeen kannalta nähtiin korkea työttömyys ja kokonaisvaltainen työnkuvan muutos.

Väestön ikääntymisen piti luoda sitä [- -] et kun suuret ikäluokat ikääntyy, niin tulee uusia työpaikkoja, mut ei se oo pitänyt ollenkaan paikkansa vaan siis työpaikat vaan periaatteessa vähenee vuosi vuodelta [- -] meidän koko työkenttä on uudistumassa niin ne [väestön ikääntyminen ja huoltosuhte] ei ehkä vaikuta siihen.

Ei ne [väestön ikääntyminen ja huoltosuhte] ole varsinaisesti ongelmia, meidän ongelma on itse asiassa työttömyys, et jos me saatais se työllisyysaste nousemaan niin meillä ei olis mitään kestävyysvajeita.

Työt on muuttunu ja työnkuva on muuttunu ihan merkittävästi, se on tietysti haaste.

Pätkätöiden ja osa-aikaisten työsuhteiden arvioitiin merkittävästi lisääntyvän, minkä puolestaan pelättiin lisäävän eriarvoisuutta, kun osalla väestöstä on vakituinen ja stabiili työsuhte kattavine etuineen ja osalle tasapainoilu ajoittaisen työttömyyden ja pätkätöiden välillä on arkipäivää. Perustulo nähtiin vastaukseksi erityisesti jälkimmäisenä mainitun ryhmän arkeen, sillä perustulo joustavoittaisi siirtymistä työelämän ja työttömyyden tai eri työpaikkojen välillä. Samalla se turvaisi

toimeentulon myös niille, jotka eivät työpaikkojen vähyyden vuoksi välttämättä työllisty lainkaan. Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, että suhtautumista työhön tulisi vähitellen muuttaa ja hyväksyä myös se, ettei tulevaisuudessa itsensä elättäminen työllä ole välttämättä kaikille vaihtoehto.

Työ on hyvin pitkään ollut keskeinen ja fundamentaali osa sitä, miten me eletään ja millä tullaan toimeen ja se katoaa [- -] jollain tavalla täytyy turvata se ihmisten toiminnan moninaisuus ja alkaa hyväksyä se, et kaikkien ei tarvii tehdä koko aikaa töitä.

Kyllähän tämmöseen osa-aikatyön ja pätkätyön lisääntymiseen niin siihen maailmaan se perustulo sitten auttaa.

Haastatteluissa esitettiin myös arvioita siitä, mikä on johtanut työnkuvan muutokseen ja miksi tulevaisuudessa korkea työllisyysaste saattaa olla mahdotonta ylläpitää. Syiksi mainittiin erityisesti teknologian tuomat muutokset ja uudistukset, joiden seurauksena ”matalan kynnyksen” työpaikkojen määrä vähenee. Ihmetystä aiheutti se, ettei ongelmiin ja haasteisiin ole riittävästi puututtu, vaikka esimerkiksi pätkätoiden ja maksettujen tulonsiirtojen määrän lisääntyminen ovat jo nyt nähtävissä. Haastatteluissa peräänkuulutettiin siirtymistä ”tähän päivään” myös päätöksenteon ja päätöksentekijöiden puolesta.

Toki tietysti, kun tää työnkuva on muuttunut, et me ei tarvita enää niin paljoo ojankaivajia tai lakasijoita tai muita sellasia, missä tarvitaan paljon ihmisiä määrällisesti [- -] muutama kymmenen vuotta sitten oli ihmisiä, jolla oli ammattitaito ja ne ei tänä päivänä tee sillä yhtään mitään [- -] yhen ihmiselämän aikana tullu niin isot muutokset, et tää on se haaste.

Oli tämmönen tutkimus et vaan 20 prosenttia kotitalouksista oli sellaisia, jotka ei saa suoraa rahallista tulonsiirtoa valtiolta niin se jo kuvastaa, et jos 20 prosenttia ihmisistä on niitä, ketkä elättää taloutensa pelkällä palkkatyöllä niin joku on pielessä yhteiskunnassa.

Me emme puhu nuorten työttömyydestä, digitalisaatiosta, robotisaatiosta, globalisaatiosta ja mihinkä nämä työpaikat sitten menee tai katoaa niitten perusteella [- -] me yritämme ratkaista 80-luvun ongelmia 60-luvun ratkaisulla 2010-luvulla, ei kauheen järkevää keskustelua.

Haastatteluissa yhteiskuntaan kohdistuviin haasteisiin suhtauduttiin melko neutraalisti ja lähinnä niitä pidettiin asioina, jotka tapahtuvat riippumatta siitä, millaisia poliittisia päätöksiä tehdään. Esimerkiksi väestön ikääntymistä ei sinänsä pidetty ”ongelmana”, koska asiaan ei voida vaikuttaa ja koska useat haastateltavat katsoivat, että huoltosuhteen ongelmat ovat suurista ikäluokista johtuva, ohimenevä vaihe, joka tulee ajan myötä tasaantumaan. Haastatteluissa keskeisimmäksi hyvinvointivaltion haasteeksi nousi sen sijaan selkeästi työmarkkinoiden muutos, johon myöskään ei suoraan voida vaikuttaa eikä ongelmaa ”poistaa”, mutta perustulosta kaavailtiin ratkaisua ja helpotusta sopeutumisessa tähän uuteen, muuttuneeseen tilanteeseen.

9.4. Perustulo ja perustulomallit

Kun yhteiskunnan ja nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän haasteista oli esitetty arvioita, siirryttiin haastatteluissa ratkaisuihin, joissa perustulo nousi päällimmäiseksi keinoksi vastata yhteiskuntaamme kohdistuviin tulevaisuuden haasteisiin. Haastateltavien suhtautumista perustuloon ei ennen haastatteluja selvitetty, mutta kävi ilmi, että jokainen haastateltavista oli ainakin jonkinlaisen perustulomallin kannalla. Haastatteluissa ehdokkailta kysyttiin ennen perustuloaiheeseen siirtymistä, millaiseksi he oman tietämyksensä perustulon suhteen kokevat tai ovatko sen eri variaatiot tuttuja. Ehdokkaat saivat myös omin sanoin määritellä, mitä perustulo heille tarkoittaa.

Sanotaanko vaikka, että se olisi semmoinen summa, mikä täyttäisi ne perustarpeet, jotka vaikka olisi ruoka ja asuminen [- -] se kattaisi perusasiat ja jos haluat parempaa, voit lähteä etsimään parempaa, mutta että olisi jonkinlainen pohja olemassa.

Perustulo on varmaan niinku semmonen perusturva ihmiselle, millä se periaatteessa pystyy sitten, et sen ei tarvii erikseen hakee tukee [- -] et se tietty raha, mikä tulee kuukaudessa tilille teet sä tässä kuussa töitä tai et niin sä saat sen, pystyt turvaamaan johonkin, pystyt laskelmoimaan.

No kyl mä määrittelen nimenomaan niin, et tämmösen tuloseurannan avulla pystytään myöntämään nää tuet sitten ikään kuin automaattisesti, et sillon jää pois tää tämmönen ikään kuin sotiminen tuolla toimistoissa ja muualla.

Kyselytutkimuksen kysymyksistä yli puolet käsittelivät perustuloa ja perustulokokeilua. Ensimmäinen ja toinen osio koostuivat väitteistä, jotka liittyivät perustulon eri malleihin ja sen ehtoihin ja rajoituksiin. Väitteissä esitettiin myös muutama muu perustulon kaltainen malli, kuten negatiivinen tulovero, osallistumistulo sekä perustili. Riskinä näiden väitteiden kohdalla oli se, onko ehdokkailla riittävästi tietämystä aiheesta ja kuinka tuttuja perustulokeskustelu ja siihen liitettävät eri mallit ovat. Haastatteluissa ilmeni, että myös muut perustulon kaltaiset mallit olivat haastateltaville jokseenkin tuttuja mutta osa myönsi, ettei ole muista malleista kuullut lainkaan. Perustulo tai osittainen perustulo nähtiin kuitenkin helpoimpana ja suomalaiseseen yhteiskuntaan sopivimpana ratkaisuna, sillä esimerkiksi perustilin tai kansalaispalkan ajateltiin olevan liian suuri muutos nykyiseen. Yksi haastateltavista oli kuitenkin perinteisen perustulomallin sijaan negatiivisen tuloveron kannalla, kun taas toisen mielestä negatiivinen tulovero olisi järjestelmänä liian monimutkainen eikä toisi nykyiseen järjestelmään verrattuna kaivattua yksinkertaisuutta.

Niinku vaikka kansalaispalkasta ja negatiivisesta tuloverosta, joo, kansalaispalkka ois niinku kertarysäyksellä niin iso muutos, liian kallis, iso riski.

Perustili ei ole perustulomalli mun näkökulmasta, siinä on katto ja sillon se on vastikkeellinen [- -] se ei tuo sulle varsinaisesti turvaa vaan tuo budjettikehyksen.

Negatiivinen tulovero, mun mielestä se on liian vaan monimutkainen, sitä on vaikea käsittää, verotusjärjestelmää ylipäättään on vaikea käsittää ihmiselle [- -] sillä ei ole sitä, mikä perustulon kauneus on eli poliittinen yksinkertaisuus ja ylipäättään käsitteellinen yksinkertaisuus.

Kyselytutkimuksessa perustuloa käsiteltiin kuitenkin yleisemmällä tasolla rajaamatta ennalta sitä, millaisesta mallista on kyse. Kyselyyn vastanneista 78 prosenttia oli sitä mieltä, että Suomessa tulisi ottaa käyttöön perustuloon pohjautuva malli. Tulos on melko sama, kuin vuonna 2015 tehdystä kyselyssä, jossa eri puolueita kannattavista vastaajista noin 69 prosenttia piti perustuloa hyvänä tai melko hyvänä ajatuksena. Tämän tutkielman kyselytutkimuksessa perustulon kannattajien prosenttia tosin nostaa osaltaan varmasti se, että aineistossa vasemmiston vastaajia on suhteessa muihin puolueisiin melko paljon, ja heistä jopa 95 prosenttia kannattaa perustulojärjestelmän käyttöön ottamista. Aineistosta on nähtävissä myös se, että suopeimmin perustuloon suhtautuvat vihreät ja vasemmisto, kuten luvussa 3.1. kävi ilmi. Heikointa perustulojärjestelmän kannatus on kokoomuksen keskuudessa. Kyselytutkimuksessa kokoomuksen ehdokkaina olleista vastaajista noin 56 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä perustulojärjestelmän käyttöön ottamisesta Suomessa. Vastaavasti Kelan vuoden 2015 tutkimuksessa kokoomusta kannattavista perustuloa hyvänä ajatuksena piti 54 prosenttia. (Kela 2015)

Kuten tulonsiirtojen kohdalla ylipäättään, myös väite ”perustulon tulisi olla vastikkeetonta” jakoi mielipiteitä oikeisto-vasemmisto-jakolinjalla. Kokoomuksen ehdokkaista lähes 70 prosenttia oli väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä, samoin kristillisdemokraattien. Keskustan ehdokkaista puolet oli väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä, mutta kolmasosa ei myöskään osannut määrittellä kantaansa. Vasemmiston ja vihreiden keskuudessa vastikkeettomuutta pidetään kuitenkin keskeisenä osana perustuloa. Vihreiden ehdokkaista kaikki olivat täysin samaa mieltä vastikkeettomuudesta ja vasemmistonkin ehdokkaista yli 80 prosenttia. Suhtautuminen perustulon vastikkeellisuuteen tai vastikkeettomuuteen on siis hyvin yhteneväistä kuin muidenkin tulonsiirtojen kohdalla, kuten luvussa 9.2. todettiin.

Haastatteluissa vastikkeellisuuskysymystä lähestyttiin osallistumistulon kautta. Haastateltavilta kysyttiin, voisiko heidän mielestään perustuloon liittää jonkin veloitteen perustulon saamiseksi, esimerkiksi veloitteen tehdä tai ainakin hakea töitä, opiskella tai osallistua vapaaehtoistyöhön. Myös haastatteluissa oli nähtävissä jakoa oikeisto- ja vasemmistopuolueiden ehdokkaiden välillä. Tosin suoranaista pakkoa kukaan ei kannattanut, mutta jonkinasteisen vastikkeellisuuden katsottiin olevan hyväksi. Osa haastatelluista myös esitti, että perustulon määrä voisi olla korkeampi, jos osoittaa aktiivisuutta. Useissa haastatteluissa kuitenkin huomautettiin, että perustulo itsessään aktivoisi ihmistä ja että vapaaehtoisuus motivoisi osallistumista enemmän, kuin pakko.

Kyllä mielestäni toi vastikkeellisuus on kyllä hyvä, et kukin omien voimavarojensa mukaan.

En halua, et se on velvoittava et suosin, että se on kannustava niin, että olemalla aktiivinen ja tekemällä jotain siihen saa mahdollisesti jotain lisäetuuksia tai tukea tai jotain, mutta ikään kuin pakottaa johonkin niin en tykkää siitä ajatuksesta.

Siinä [perustulossa] täytyy sisällöllisesti olla se moraalinen velvoite toimia yhteiskunnassa, se on jo iso kannustin itsessään [- -] paljon on puhetta siitä, et pitäiskö olla velvoite tehdä vapaaehtoistyötä vähintään [- -] näitä velvoitteita ei pitäis olla kiinni siinä perustulossa [- -] täytyis säilyä vastikkeettomana.

Mun mielestä sen pitäis olla vapaaehtoista – kun tähän asti on sanottu, että työtön ei saa opiskella niin se menee liian äkkiä siihen toiseen ääripäähän, et nyt sun on pakko opiskella.

Suhtautuminen siihen, tulisiko perustuloa maksaa kaikille iästä riippumatta jakoi eniten mielipiteitä kaikkien puolueiden sisällä. Ainoastaan vasemmiston ehdokkaista selvä enemmistö oli sitä mieltä, että perustulon maksamisen ei tulisi riippua iästä. Näkemys on yhteneväinen puolueen oman perustulolinjan kanssa, sillä se painottaa vahvasti universalismia, mikä puolestaan perustulon kannalta katsottuna tarkoittaisi sitä, että se olisi kaikille maksettavaa ja vastikkeetonta. Sen sijaan perustulon maksamiseen alaikäisille suhtauduttiin melko varauksellisesti. Väitteen ”perustuloa tulisi maksaa myös alle 18-vuotiaille” kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä oli yli 60 prosenttia vastaajista. Tämän väitteen suhteen myös vasemmiston vastaajissa oli selvästi enemmän hajontaa.

Haastatteluissa ikäkysymys koettiin hankalaksi, sillä esimerkiksi sitä, tulisiko eläkeläisille maksaa perustuloa, oli useiden haastateltavien mielestä vaikea arvioida. Myös suhtautuminen alaikäisille maksettavaan perustuloon oli epäröivää, sillä monet katsoivat, että perustulon tulisi kuulua vain niille, joilla on elatusvastuu itsestään. Useissa haastatteluissa myös ehdotettiin, että alaikäisten kohdalla perustulo voisi olla esimerkiksi määrältään hieman pienempi, kuin täysi-ikäisillä. Toisaalta perustulon ajateltiin olevan hyödyllinen esimerkiksi tilanteissa, joissa alle 18-vuotias muuttaa omilleen toiselle paikkakunnalle opiskelupaikan vuoksi.

No 18 vähintään, 16 vois olla tietyin ehdoin [- -] no se 16 on hankala, koska siihen liittyy muut lait, koska on laillisesti vielä lapsi [- -] jossain tilanteissa se 16 vois olla, jos muuttaa pois kotoa ja on opiskelija toisessa kaupungissa.

Alle 18-vuotiaille sitä ei mun mielestä tarvii siinä mielessä maksaa, koska siinä on kyseessä vielä lapsi ja se on ikään kuin vanhempiensa vastuulla [- -] tietysti opiskelu- ja muissa tapauksissa siinä sitten pitää olla opiskelu- tai muuta vastaavia [etuuksia], mutta lähtökohtaisesti sitä ei mun mielestä tarvii maksaa, mutta sitten eläkkeet, kansalaiseläkkeet on nykyään niin pieniä, niin kyl mä sitä eläkeläisille maksaisin ihan samalla tavalla tulotasosta riippuen.

Perustulo voisi olla ratkaisu esimerkiksi liian pieniin eläkkeisiin.

Eläkkeitten suhteen en oikein, siihen mä en oikein osaa sanoo, et miten se sitten pitäis järjestää [- -] mut ehkä se siinä 16–17 [vuoden iässä], no ehkä siinä vois olla se.

Perustulon määrään liittyi kyselytutkimuksessa väite, jossa kysyttiin vastaajien kantaa perustulokokeilussa olevaan perustulon määrään eli 560 euroon kuukaudessa. Kaksi kolmasosaa vastaajista katsoi määrän olevan riittämätön elämiseen. Lähes yhtä moni oli kuitenkin sitä mieltä, että perustulon tulisi yksinään riittää elämiseen ja perustarpeisiin, mikä kertoo siitä, ettei nykyistä perustulokokeilua pidetä täysin riittävänä. Myös haastatteluissa ehdokkailta kysyttiin, mikä olisi heidän mielestään sopiva tai riittävä perustulon määrä. Arviot vaihtelivat viidensadan ja reilun tuhannen euron välimaastossa riippuen siitä, mitä kaikkia etuuksia perustulolla korvattaisiin.

Se [560 e/kk] on varmaan semmonen summa, millä et vuokria ja ruokaa maksa kyllä, mut onks se sit jossain 700 euron nurkilla, jossain siellä, tää on ihan vaan arvaus [- -] riippuen tietenkin sitten siitä, et mitä kaikkea sen pitäis sitten korvata, asumistuet ja kaikki muut sitten pois.

Mä oon ajatellu sitä viittä-sataa semmosena, se ois hivenen enemmän, kun toi työmarkkinatuki, mut siinä on se ongelma, et byrokratiaa ei saada ihan hirveesti karsittua, koska edelleen pitää säilyttää noita harkinnanvaraisia tukia [- -] sitä 500 euron perustuloa ei voida kauheesti markkinoida sillä byrokratian säästämällä.

Muutamissa vastauksissa painotettiin sitä, että perustulon tulisi luonteeltaan olla vain ja ainoastaan välttämättömät perustarpeet kattavaa, jolloin ”paremman” elintason saavuttamiseksi vaihtoehtona olisi käydä töissä. Vastauksissa myös peräänkuulutettiin yksilön omaa vastuuta ja sitä, ettei valtion kuulukaan rahoittaa ”leveästi” elämistä.

No mä mietin tota euromääräistä summaa ja se vois olla siinä niinkun 700–800 euroa kuussa [- -] miten mä ite päädyin tähän summaan oli se, et jos niinkun asuminen maksaa noin 400–500 euroa, niin sitten jää vielä yli 10 euroa päivässä ja sillä nyt kumminkin saa kaupasta ruuat ja tämmöset, sillä nyt ei ravintolassa syö eikä yökerhossa käy mut se nyt ei mun mielestä oo valtion tehtävä rahottaakaan tämmösiä ns. luksuspalveluita.

Se riippuu tietenkin hyvin paljon siitä, et mitä muuta tuettua, mitkä siihen yhdistetään, siitähän se riippuu [- -] kyllähän sen pitäis olla sen tyyppinen, et ihminen pysyy hengissä, mut sillä ei oo varaa ostaa konjakkipulloa [- -] sillä on asunto, mut sen ei tarvii olla Helsingissä ratikkalinjan varrella [- -] jos ei tonnilla selviä kuukaudessa niin sillon on pahasti joku pielessä, sillon pitäis jonkun mennä jo vähän kattoon, että mihin se raha menee.

Perustulokeskustelu varsinkin Suomessa on pitkälti pohjautunut osittaisen perustulon malliin, jossa perustulon rinnalla säilyisi osa tarveharkintaisista tai syyperusteisista etuuksista. Täysimittaista perustuloa, eli perustulomallia, joka korvaisi kaikki muut etuudet, ei useimmiten edes esitetä vaihtoehdoksi. Myös kyselytutkimuksessa kaksi kolmasosaa katsoi, että perustulon rinnalla tulisi säilyttää myös muita etuuksia, jotka perustuisivat tarveharkintaan. Myös suurin osa haastatelluista oli sitä mieltä, että perustulon rinnalla olisi pakko säilyttää joitakin tarveharkintaisia etuuksia esimerkiksi silloin, jos kyseessä on vakavasti sairas tai henkilö, jonka toimintakyky muulla tavalla on rajallinen. Mahdolliset tarveharkintaiset edut nähtiin myös välttämättömiksi esimerkiksi suurten perheiden kohdalla.

Erityisesti sitten sairastumisten kohdalla tai suurperheiden tai jos on huollettavia muuten paljon, et pitäis sitten jonkinäkösiä tarveharkintaisuuksia olla.

Kyllähän siellä tarveharkintaiset täytyy olla [- -] kyllä siinä täytyis huolehtia, et se ihmisen toimintakyky ja se elämänlaatu säilyy, ettei se aja sitä sitten semmoseen syöksykierteeseen.

Yksi ehdokkaista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei perustulojärjestelmän toteuttamisesta saada kaivattuja hyötyjä, jos malliin sisällytetään paljon myös muita, tarveharkintaan perustuvia etuuksia. Tällöin perustulomalli ei välttämättä ainakaan toisi säästöjä, eikä byrokratiakaan helpottuisi, mikäli tarveharkintaisia etuuksia haettaisiin edelleen käytännössä entiseen malliin. Eräs ehdokas myös ehdotti, että perustulon määrä voisi automaattisesti olla niin suuri, ettei tarveharkintaisia etuuksia tarvitsisi erikseen säilyttää.

Juu kyllä siis se on mun mielestä se edellytys, että perustulo, jotta se olis järkevä toteuttaa, niin sen pitäis nimenomaan korvata 90 prosenttia nykyisistä: opintotuki, kansaneläke, työttömyyskorvaus, toimeentulotuki [- -] sit sinne on tietty pakko ehkä jättää jotain vaikeesti vammautuneitten erityistukia [- -] tää on mun mielestä just se riski, et jos Suomessa lähetään tekeen, niin mä uskon, et semmonen sillisalaatti siitä tulee, et meillä säilyy se suurin osa, se byrokratia ei välttämättä edes vähene, vaan me tehdään vaan entistä kalliimpi järjestelmä.

Suhtautuminen perustuloon oli sekä kyselytutkimuksen että haastatteluiden perusteella lähes täysin myönteistä, ja haastateltavilla oli myös hyvin selkeitä näkemyksiä siitä, millainen perustulomalli voisi suomalaisessa yhteiskunnassa olla toimiva. Perustulon määrä ja perustulon maksamiseen liittyvät rajoitukset varsinkin ikään perustuen nousivat kuitenkin haastaviksi kysymyksiksi, joihin yksiselitteisesti kannattavinta ratkaisua oli vaikea löytää. Haastatteluiden pohjalta voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös siitä, että osittaisen perustulon malli, jossa osa harkinnanvaraisista etuuksista säilyisi, olisi haastateltujen ehdokkaiden mielestä realistisin. Perustuloa voitaisiin maksaa myös tietyissä tapauksissa alle 18-vuotiaille ja sillä voitaisiin korvata nykyiset kansaneläkkeet.

9.5. Perustulon vaikutukset ja kuntien rooli

Kyselytutkimuksen viimeinen osio käsitteli perustulokokeilua sekä perustulon mahdollisia vaikutuksia. Ehdokkaille esitettiin väitteitä muun muassa siitä, tulisiko perustulo vastaamaan niihin ongelmiin, joihin varsinkin perustulon kannattajat näkevät sillä olevan vaikutusta: työttömyyteen, kannustinloukkuihin, byrokratiaan tai syrjäytymiseen. Lisäksi ehdokkaille esitettiin väitteitä perustulokokeilusta ja sen toimivuudesta.

Vastaajat olivat hyvin yksimielisiä perustulon vaikutuksista byrokratiaan. Noin 86 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että perustulojärjestelmä tulisi poistamaan byrokratiaa. Myös haastatteluissa nykyjärjestelmän yksinkertaistaminen ja erilaisten etuuksien

lukumäärän pieneneminen, mihin perustulo osaltaan vaikuttaisi, nähtiin selvästi perustulomallin tuomina etuuksina.

Ihmiset vois tehdä valitsemiaan asioita ilman, että sieltä täytyis joka kerta hakee jotain uutta etuutta ja tapella sen byrokratian rattaiden kanssa [- -] sen järjestelmän tulis olla semmonen, että ihmisiä tuetaan vastuullisten päätösten tekemisessä ja helpottais, eikä niin päin, että sun täytyy joka kerta, kun haluat tehdä jotain järkevää, niin lähettää lippuja ja lappuja ja pyytää ja anoo ja rukoilla.

Jos se toteuttais sillee byrokraattisesti kevyemmin, niin julkiset menot saatais tiputettua, koska ei tarvittais enää niin paljon virkamiehiä pyörittään sitä, plus sitten se nopeuttais, kun nythän on ainakin, ne käsittelyajat piteni ihan tolkkuttoman pitkiks, niin kaikki tämmönen poistuis.

Myös vaikutukset työllisyyteen ja kannustinloukkuihin nähtiin positiivisina. Väitteiden ”perustulo poistaisi kannustinloukkuja” ja ”perustulo kannustaisi vastaanottamaan työtä” kanssa samaa mieltä oli yli 70 prosenttia vastaajista. Yhtä selvää kannatusta ei sen sijaan saanut väite siitä, että perustulo tulisi vähentämään työttömyyttä. Puolet vastaajista oli tosin sitä mieltä, että perustulo vaikuttaisi myös työllisyyteen positiivisesti, mutta myös epävarmoja ja eri mieltä olevia vastaajia löytyi suhteellisen paljon. Toiveikkaimmin perustulon työttömyyttä vähentäviin vaikutuksiin uskoivat keskustan, vihreiden ja vasemmiston ehdokkaat. Haastatteluissa työllisyyden suhde perustuloon nähtiin pääosin positiivisena, mutta samalla myös tunnistettiin se tosiasia, että monet ammatit ja työpaikat tulevat lähitulevaisuudessa katoamaan, eikä tilalle välttämättä tule uusia. Perustulon nähtiin kuitenkin helpottavan erityisesti yrittäjiä, pätkä- ja kausityöntekijöitä sekä opiskelijoita ja myös kannustavan kokeilemaan erilaisia uravaihtoehtoja.

Kyl mä uskon, et se helpottais niinkun semmosten, jotka tekee epäsäännöllistä työtä, kellä ei oo vakituista työpaikkaa, et on pieniä työpätkiä, keikkatyöläisiä, tämmösten elämää se helpottais todella paljon, kun ei aina tarvis käydä sitä paperisotaa.

Oikeesti helpotettais yrittäjäksi ryhtymistä, koska Suomessa se on tabu eikä kukaan halua eikä uskalla, pidetään hirveen hankalana hommana [- -] sen mä näkisin varmasti, et yrittäjyys kasvais sen myötä.

No ihan näitten perinteisten pätkä- ja osa-aikatyöllistettyjen lisäksi varmaan niinkun vaikka perhevapailta työelämään palaavat, jos ei oo vakituista työsuhdetta, niin sitten voi olla helpompi siirtyä työelämään, ja ehkä sitten eläkeiän lähestyessäkin, voi vähentää sitä työntekoa.

Työllisyysvaikutusten lisäksi perustulon katsottiin tuovan myös luottamusta yhteiskuntaan ja siihen, että hyvinvointivaltio turvaa viime kädessä toimeentulon eikä jätä ketään ”oman onnensa nojaan”. Perustulon ollessa eräänlaisena vakaana pohjatulona, ei myöskään tarvitsisi huolehtia siitä, miten arjen kustannuksista ja säännöllisistä menoista, kuten asumisen kustannuksista, selviää. Yhdeksi positiiviseksi vaikutukseksi nähtiin myös ostovoiman kasvaminen perustulon myötä, mikä puolestaan saattaisi lisätä kulutusta ja tätä kautta kohentaa talouskasvua.

Luulen että se [=perustulo] varmasti lisää ihmisten luottamusta siihen yhteiskuntaan ja se turvaverkko on olemassa, sillä tavalla osallinen siinä yhteiskunnassa, et tää oikeesti aidosti on hyvinvointivaltio ja ihmisistä huolehditaan, se on yks iso tekijä.

Kyllä se musta on hyvä, et se ikään kuin antaa semmosen turvallisuuden tunteen siitä, että mä saan sen ruuan ja sähkön ja mahdollisen asumisen maksettua, et uskaltaa ikään kuin keskittyä ja käyttää sen energiansa esim töiden hakuun ja opiskeluun tai johonkin muuhun vastaavaan, että se ei mee siihen pohtimiseen, et mites mä taas pärjään.

”Jos perustulo on riittävän suuri, niin se lisää meidän ostovoimaa ja ylipäättään meidän talouden vilkkautta, ja jos talous on vilkasta, niin siellä on myös luottamusta [- -] raha kiertää ja tuotteita ostetaan ja palveluita ostetaan ja tällä tulee työpaikkoja lisää, koska yrityksillä on enemmän menekkiä ja täytyy palkata lisää väkeä.”

Perustulon arvioitiin lisäävän aktiivisuutta myös sitä kautta, että se tarjoaisi eräänlaisen perusturvan, jolloin ihmisillä olisi enemmän uskallusta esimerkiksi muuttaa toiselle paikkakunnalle työn perässä tai ryhtyä opiskelemaan uudelleen. Perustulon nähtiin helpottavan niin arjen kuin tulevaisuudenkin suunnittelua, kun pohjalla olisi edes jokin pysyvä ja jatkuva toimeentulo, jota voisi täydentää työnteolla – edes satunnaisella.

Se antaisi turvallisen mahdollisuuden onnistua ja epäonnistua, ehkä meidän pitäisi puhua perustulosta innovaatioalustana.

No mun mielestä se on iso asia, et ihmiset vois niinkun suunnitella elämäänsä paremmin [- -] sitä kautta myös semmosta luottamusta yhteiskuntaan, ettei tarvii semmosta toimeentulotukikykkytystä kenenkään kokea.

Suhtautuminen perustulokokeiluun oli pääosin positiivista, sillä yli 80 prosenttia oli sitä mieltä, että perustulokokeilu voi ainakin antaa suuntaviivoja siihen, miten nykyistä järjestelmää tulisi kehittää. Reilu kaksi kolmasosaa vastaajista oli myös sitä mieltä, että perustulokokeilu tulee johtamaan sosiaaliturvajärjestelmämme muuttumiseen. Tosin tässä yhteydessä ei kuitenkaan väitetty, että sosiaaliturvajärjestelmä tulisi muuttumaan juuri perustulojärjestelmäksi, mutta joitakin muutoksia vastaajat olettivat kokeilusta seuraavan. Haastatteluissa perustulokokeilu nousi esiin monessa yhteydessä ja kaikki haastateltavat olivat kokeilusta kuulleet, mutta suurin osa kertoi, ettei ole sen syvällisemmin itse kokeiluun perehtynyt, mutta on seurannut uutisointia.

Kyselytutkimuksen vastaajista yli 70 prosenttia toivoi perustulokokeilun jatkuvan ja laajenevan, mutta toisaalta lähes yhtä suuri osa oli sitä mieltä, että nykyinen perustulokokeilu on jollakin tavalla puutteellinen. Lähes kaksi kolmasosaa oli myös sitä mieltä, että perustulokokeilussa tulisi kokeilla myös muita perustulon tasoja. Sama ehdotus kävi ilmi perustulokokeilun loppuraportissa, jossa todettiin myös tarve kokeilla perustuloa eri summilla (Kangas ym. 2016). Myös haastatteluissa

arvioitiin, että perustulokokeilun jatkamisesta ja laajentamisesta voisi olla hyötyä. Hieman ihmetystä herätti se, että kokeilun aloittamisesta päätettiin hyvin nopealla aikataululla ja se myös aloitettiin varsin pian päätöksen jälkeen.

Tää on semmonen aihe, et tätä on vaikee heti muuttaa järjestelmäks kokeilematta, niin se kokeilu oli pakko tehdä [- -] ei se nyt ehkä täydellinen oo, mut ehkä tämmönen hyväksyttävä kokeilu, mitä tällä aikavälillä pystyttiin aikaansaamaan.

Kyllä sitä varmaan pitää jatkaa ja ehkä niinkun laajentaa sitä pohjaa [- -] et otetaan vaikka kohta 18-vuotta täyttäviä, jotka heti tulee siihen ja sit katotaan, kun ne lähtee opiskeleen, et miten se vaikuttaa siihen.

No sitä tarvii mun mielestä jatkaa ja sitä tarvis mun mielestä selkeesti laajentaa, että tämmönen kahdentuhannen [henkilön] kokeilu niin se on kyllä ihan liian suppee, kyllä se pitäis laajentaa ympäri Suomee ja selkeesti isommalle porukalle, et saadaan semmonen koko kirjo siihen.

Haastateltavat arvioivat myös sitä, miksi perustulokokeilu on noussut pinnalle juuri nyt. Keskeisimmäksi syyksi arvioitiin heikkoa työllisyystilannetta sekä työmarkkinoiden muutosta, mikä aiemmin nähtiin nyky-yhteiskunnan merkittävimäksi haasteeksi. Toisaalta yhdeksi tekijäksi nähtiin myös se, ettei perustulosta puhuta enää kansalaispalkkana, jolla aikaisemmassa keskustelussa on ollut vasemmistosävytteinen leima. Myös vihreiden suosion kasvua arvioitiin yhdeksi syyksi, sillä vihreät ovat pitkään olleet nimenomaan perustulon kannalla.

Robotisaatio, digitalisaatio, globalisaatio, kyllähän ne samat asiat on siellä taustalla [- -] ylipäättänsä se meidän koko rakenne on muuttunut ja perustulo voisi olla siihen ratkaisu, että tietyllä tavalla saisi tuntea olevansa osallisena siinä yhteiskunnassa.

Yks syy vois olla se, et vihreiden kannatus on noussut todella paljon viimeisten kymmenen vuoden aikana, et siellä on yleensä ollu näitä perustulon kannattajia paljon, luulen et sitä kautta se on noussu pinnalle ja sit nuoret on kans ruvennu kiinnostuun siitä.

Mä luulen, että pikkuhiljaa on pakko alkaa tekemään semmosia muutoksia, mitkä aikasemmin on pelottanut tehdä [- -] me ollaan ajettu tää yhteiskunta vähän semmoseen pattiilanteeseen [- -] yksinkertaisesti siitä syystä, et asiat ei oo kehittyny siihen suuntaan, mihin me ollaan suunniteltu, mikä on ollu oletama, että talous kehittyä tämmösellä tasasella vauhdilla.

Haastatteluissa nousi esiin myös se, että kokeilu ja sen ympärillä käytävä keskustelu on pakottanut myös puolueet ottamaan aiheeseen entistä selvemmän kannan. Haastatteluissa myös arvioitiin, että puolueiden voi olla vaikea päästä yksimielisyyteen perustulomallista

Alle kymmenen vuotta sitten, sillon keskustelu oli aivan marginaalista, mutta nyt suunnilleen kaikki ihmiset tietää mikä on perustulo, et joo, kyllä tilanne on todella muuttunut [- -] kyllä toi kokeilu on ollu tosi iso, et se on saatu jotenkin, puolueet on joutunu ottaan siihen kantaa.

Haastatteluissa kysyttiin vielä erikseen ehdokkaiden näkemyksiä siitä, millaisia mahdollisia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia perustulolla voisi olla. Positiivisista vaikutuksista nousivat esille jo aiemmin mainitut työllisyysvaikutukset, kuten työnteon joustavuus sekä turvallisuuden ja luottamuksen tunne ja mahdollisuus suunnitella elämää eteenpäin. Perustulon nähtiin myös poistavan nykyiseen järjestelmään liittyvää ”kyykyttämistä” tai tukien hakemiseen liittyvää häpeän tunnetta. Negatiivisia vaikutuksia oli haastateltavien huomattavasti hankalampi arvioida. Muutamissa haastatteluissa mainittiin mahdollisuus passivoitumiseen, mutta pääasiassa perustulon nähtiin aktivoivan ihmisiä. Järjestelmän ”hyväksikäyttö” tai pelkkien sosiaaliturvien varassa eläminen nähtiin mahdollisena myös perustulojärjestelmässä, mikäli perustulon taso on sen verran korkea, että se mahdollistaa elämisen myös ilman lisätuloja. Tätä ryhmää pidettiin kuitenkin hyvin marginaalisena, eikä perustulon uskottu ainakaan lisäävän tähän ryhmään kuuluvien lukumäärää.

Vamaan just nää tyypit, ketkä kannustinloukun takia on työttömänä ja pysyy työttömänä, niin vois mennä ja tehdä työtä vähän aikaa [- -] periaatteessa se laittais ihmisiä enemmän töihin ja vähentäis sitä, että oltais vaan tekemättä mitään.

Varmasti siellä on jotain tämmösiä uhkakuvia, mutta [- -] ei ne missään nimessä oo pahempia, kun tälläkään hetkellä, et ei ainakaan lisäännä tämmöset haittavaikutukset [- -] totuushan on just se, et ainahan on olemassa tietty määrä, ketkä käyttää sitä hyväkseen tai tyytyy siihen eikä aktivoitu, mut näin se on aina ollu ja näin se tulee olemaan.

Vaikka perustulolla nähtiin yleisesti ottaen olevan monia positiivisia vaikutuksia, ei sen kuitenkaan uskottu yksinään riittävän ratkaisuksi yhteiskuntaan kohdistuviin haasteisiin. Perustulojärjestelmällä ei voida ikään kuin korvata muita julkisia palveluita, vaan on luotava kokonaisuus, jossa hyvinvointi on otettu kokonaisvaltaisesti huomioon.

Hyvinvointijärjestelmän ja perustulon kehittäminen täytyy tapahtua yhtä aikaa, et ei voi vaan heittää perustuloa, et nyt on korjattu kaikki [- -] sillen saadaan se koko yhteiskunnan potentiaali.

Hyvin monen tilannetta se parantais ja toimintakyky kasvais, taloudellisia esteitä putois pois [- -] kyllä, se ois vastaus hyvin moniin ongelmiin mutta ei kaikkiin [- -] ei sellaisenaan ole pelastava voima.

Muutamissa haastatteluissa nostettiin esille perustulon negatiiviset ja positiiviset vaikutukset myös työnantajapuolen asemaan. Perustulon nähtiin toisaalta helpottavan työvoiman rekrytoimista, kun lyhyempiinkin työsuhteisiin olisi mahdollisesti enemmän halukkaita hakijoita, kun työn vastaanottamisen seurauksena ei tarvitsisi pelätä tukien poistumista kokonaan. Toisaalta pelättiin sitä, että työnantajat saattavat hyödyntää perustuloa esimerkiksi palkkoja leikkaamalla tai suosimalla entistä lyhyempiä työsuhteita.

Sehän mahdollistaa myös työmarkkinoille ja työnantajille, et sitä työvoimaa on tarjolla niihin lyhytaikaisiin työsuhteisiin [- -] ehkä tää kansalaispalkkakeskustelu lähti vähän liian kansalaisvetoisesti, puhutaan enemmän niistä tuen tarvitsijoista ja kansalaisista eikä niinkään niistä yhteiskunnallisista vaikuttimista.

Kaiken kaikkiaan positiivisten vaikutusten suhde mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin nähtiin kuitenkin merkittävämpänä, ja ”haittavaikutusten” ajateltiin perustulon myötä paremminkin vähenevän. Kukaan haastateltavista ei ollut sitä mieltä, että perustulon käyttöönotto lisäisi passiivisuutta tai ajaisi useammat elämään pelkän sosiaaliturvan – tai tässä tapauksessa perustulon – varassa.

Niitä [negatiivisia vaikutuksia] on kauheen hankala nähdä [- -] se ihmisryhmä, kehen on positiiviset vaikutukset on kuitenkin isompi, kun se ihmisryhmä, kehen on negatiiviset vaikutukset [- -] kokonaisuudessaan nään lähinnä positiivisia vaikutuksia.

Koska kyselytutkimuksen vastaajat ja haastateltavat olivat kuntavaaleissa olleita ehdokkaita, otettiin haastatteluissa esille myös kunnan rooli suhteessa perustuloon. Haastateltavien oli usein hankala nähdä kunnan roolia yhteydessä perustuloon, sillä perustulon maksaminen tulisi luultavasti tapahtumaan Kelan ja Verohallinnon kautta, jolloin kunnan ei tarvitsisi perustulon maksamisesta olla vastuussa. Kuntien ja perustulon roolia käsittelevän luvun aiheista ei juuri noussut keskustelua, eikä esimerkiksi verotukseen otettu kantaa. Kunnan tehtäväksi nähtiin lähinnä infrastruktuurin ylläpitäminen ja jossain määrin mahdollisuuksien luominen esimerkiksi työpaikkojen tarjoamisen kautta. Myös koulutuspalvelut ja kunnan sivistysrooli nähtiin tärkeänä. Kunnalla ajateltiin olevan myös annettavaa esimerkiksi vapaa-ajan toiminnan ja vapaaehtoistyön tarjoamisessa, mikä edesauttaisi perustulon rinnalla syrjäytymisen ehkäisyä myös niille, jotka eivät työllisty. Muutama haastateltavista kuitenkin näki, ettei kunnan rooli tulisi muuttumaan millään tavalla tai saattaisi jopa heikentyä perustulon sekä valmisteilla olevan maakuntauudistuksen myötä. Yksi haastateltavista katsoi, että perustulo olisi jopa parempi toteuttaa täysin valtion tasolla, jolloin alueellisia eroja ei perustulojärjestelmään pääsisi syntyään.

Kunnan rooli olis sitten tuottaa ja mahdollistaa sivistystoimen puoli ja koulutus ja tuottaa palveluja sinne puolelle, et ihmiset pystyis lisää kouluttautumaan [- -] hyvinvointipalvelut muutenkin, erilaiset harrastusmahdollisuudet, työpaikkojen luonti.

Kyllähän se varmasti olis sitten kuntien vastuulla [- -] just sitä aktiivointia, et saada ihmiset liikkeelle niin tottakai sitä työtä, se jää varmaan sitten kuntien vastuulle.

Ehottomasti kunnalle jää esimerkiksi kulttuuripalvelut ja ikään kun sen elämän perusinfran rakentaminen, harrastuspaikkoja, kulttuuripaikkoja [- -] perustulo on se universaali läpäisevä ajatus ja sen täytyy kuitenkin tapahtua jossain kontekstissa ja yleensä se on kunta tai kaupunki [- -] perustulo on perusoikeus, kunta on konteksti, kontekstissa rakennetaan se ympäristö, missä sä toimit, niin onhan se valtavan tärkeä.

Lopuksi haastateltavat saivat arvioida sitä, tuleeko perustulo olemaan tulevaisuudessa käytössä joko Suomessa tai muualla maailmassa. Hieman samankaltaiset väitteet esitettiin myös kyselytutkimuksessa, jossa kaksi kolmasosaa vastaajista uskoi, että perustulo tullaan ottamaan käyttöön Suomessa. Sen sijaan vain noin puolet uskoi, että perustulo otettaisiin käyttöön muualla, kuin Suomessa, mutta tämän väitteen kohdalla on huomioitava myös epävarmojen vastaajien suuri määrä. Haastatteluissa perustulon käyttöönottoa pidettiin mahdollisena, mutta muutoksen kohti perustulojärjestelmää ei kuitenkaan uskottu kovin nopealla aikataululla tapahtuvan. Kokeilu nähtiin osoitukseksi siitä, että myös poliittiset päätöksentekijät pitävät perustuloa ainakin jollakin tasolla varteenotettavana vaihtoehtona ja merkkinä siitä, että sosiaaliturvajärjestelmää – ja koko hyvinvointivaltiojärjestelmää – kohtaan on muutospaineita.

Mä oon vähän toiveikais siinä mielessä, et se tulee, sitä kokeillaan laajemminkin [- -] mä en usko, et sitä ois lähetty kokeilemaan, jos se ei ois vähän jotenkin mielessä tai tähtäimessä.

Kyllä nyt toi keskustelu on ollu jotenkin niin innostunutta [- -] ihan jännittävät ajat sen suhteen, et onks tää semmonen, siis maailmalla, innostuksen piikki, joka sitten menee pois, mut Suomessa mä kyllä jotenkin uskon, että edetään siihen suuntaan.

Uskon aika vakaastikin ja mä uskon, että nimenomaan taas kerran Pohjoismaissa mennään siihen [- -] uskoisin, että kyllä saman lailla, kun naisten äänioikeus ja muuta, niin mennään ihan samassa marssijärjestyksessä, et Pohjoismaat on tämmösiä nopeita ja hyviä tämmösissä.

Musta on tullu perustulouuskovainen.

9.6. Pohdintaa

Kahden eri menetelmän käyttäminen perustuloaiheen kartoittamisessa toimi hyvin, kun tarkoituksena oli ensin saada kokonaiskuvaa suhtautumisesta perustuloon ja luoda yleiskuva siitä, miten tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat perustuloon suhtautuvat. Kyselytutkimukseen osallistuneiden lukumäärä jäi kuitenkin melko pieneksi, joten tällä perusteella tuloksia ei voida yleistää esimerkiksi koko Tamperetta tai koko maata koskeviksi. Kuntavaaliehdokkaiden voidaan kuitenkin olettaa olevan aiheesta tietoisia ja pohtivan perustuloa toisaalta edustamansa puolueen ja toisaalta oman kunnan tai kaupungin ja sen asukkaiden näkökulmasta. Näin ollen kuntavaaliehdokkaiden näkemyksissä yhdistyvät niin poliittinen kuin ”arkinenkin” näkökulma perustuloon.

Mielenkiintoista kyselylomakkeen kohdalla oli se, että niin merkittävä osa oli perustulon kannattajia – tai ainakin jonkinlaisen perustuloon perustuvan mallin kannattajia. Huomion arvoista on myös se, että kaikki haastateltavat kannattivat perustuloa ja katsoivat nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän

uudistamisen ja muuttamisen perustulojärjestelmäksi mahdollisena ja toivottavana. On kuitenkin arvioitava kriittisesti sitä, ketkä kyselytutkimukseen ja haastatteluun osallistui. Voi olla, että aihe on houkutellut erityisesti niitä, jotka perustuloa kannattavat, mutta toisaalta yhtä lailla perustulon vastustajien olisi voinut kuvitella aktivoituvan, kun on kyse perustulosta.

Kyselytutkimuksen rooli tutkielman aineistona kuin myös tutkielmassa tarkastellut Kelan ja Ylen perustuloon liittyvät kyselyt toimivat siis lähinnä taustoittavina yleiskuvaa luovina aineistoina, kun taas kvalitatiiviset teemahaastattelut toimivat tämän tutkielman pääasiallisena aineistona. Tämän valinnan tein myös siitä syystä, että haastattelujen kautta oli mahdollista päästä pintaa syvemmälle ja kartoittaa myös aiheita, joihin vastaukset ja mielipiteet eivät ole yksiselitteisiä ”kyllä” tai ”ei” - vastauksia. Esimerkiksi väitteen ”Suomessa tulisi ottaa käyttöön perustuloon perustuva sosiaaliturvajärjestelmän malli” kanssa voivat samaa mieltä olla henkilö, joka kannattaa osallistavaa 500 euron perustuloa kuin myös henkilö, joka kannattaa täysin vastikkeetonta ja universaalia 1000 euron perustuloa. Pelkän kyselytutkimuksen perusteella moni aihe olisi saanut vain pintapuolisen arvion siitä, miten aiheisiin suhtaudutaan kertomatta mitään siitä, millaisia malleja, kriteerejä tai ehtoja esimerkiksi perustulomalliin liitettäisiin. Triangulaation eli kahden eri tutkimusmenetelmän yhdistäminen lisäsi aineiston validiteettia, mistä osoituksena oli se, että haastatteluja edeltänyt kvantitatiivinen kyselytutkimusaineisto sai kvalitatiivisista haastatteluista vahvistusta ja tulokset olivat pitkälti yhteneväisiä. Vaikka eri menetelmien käyttö ei tässä tapauksessa mahdollistanut täysin identtisiä kysymyksiä tai mittareita, mittasivat yhteiset teemat ja kategoriat kuitenkin samoja asioita. Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen aineisto täydensivät toisiaan ja mahdollistivat makro- ja mikrotason tarkastelun aiheeseen.

Taulukkoon 6 on tiivistetty teemahaastatteluiden keskeiset tulokset teemoittain. Sekä kyselylomake että teemahaastattelurunko kokonaisuudessaan löytyvät tutkielman liitteistä (Liite 1 ja liite 2). Kyselytutkimuslomakkeesta (Liite 2) on nähtävissä myös vastausten prosenttijakaumat.

Taulukko 6. Teemahaastattelun teemat sekä teemoihin liittyneet haastattelujen keskeiset tulokset.

<p>Teema 1. Hyvinvointivaltio, hyvinvointivastuu, valtion ja julkisen sektorin rooli</p>	<ul style="list-style-type: none"> → Suomen nähtiin yhä olevan hyvinvointivaltio, mutta hyvinvointivaltion ylläpitäminen nähtiin haastavaksi. → Hyvinvointivaltion piirteiksi mainittiin koulutus, julkiset palvelut, tasa-arvo sekä turvallisuus. → Viimekätisen vastuun toimeentulosta katsottiin kuuluvan valtiolle, mutta mielipiteitä jakoi se, onko yksilöllä liikaa vastuuta vai pitäisikö vastuuta olla nykyistä enemmän.
<p>Teema 2. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> → Järjestelmä nähtiin monimutkaiseksi ja vaikeasti ymmärrettäväksi. → Byrokratian nähtiin olevan osalle esteenä tukien hakemiselle ja näin ollen luovan eriarvoisuutta. → Nykyisen järjestelmän nähtiin luovan negatiivista stigmaa ja olevan myös tukien hakijoille nöyryyttävää.
<p>Teema 3. Hyvinvointivaltion tulevaisuus ja haasteet</p>	<ul style="list-style-type: none"> → Tulevaisuuden haasteiksi mainittiin erityisesti turvallisuuteen, työttömyyteen sekä väestön ikääntymiseen liittyvät ongelmat. → Merkittävimmäksi nähtiin kuitenkin työmarkkinoiden muutos, minkä vuoksi työnkuva on muuttunut eikä työtä välttämättä ole jatkossa tarjolla kaikille.
<p>Teema 4. Perustulo ja perustulokeilu</p>	<ul style="list-style-type: none"> → Kaikki haastateltavat olivat jonkinlaisen perustulomallin kannalla. → Perustulon arveltiin olevan ajankohtainen erityisesti työmarkkinoiden muutoksen takia. → Perustulon katsottiin hyödyttävän erityisesti määräaikaisissa työsuhteissa olevia sekä osa-aika- ja kausityöntekijöitä. → Kokeilu nähtiin positiivisena, mutta kokeilun laajentaminen nähtiin tarpeelliseksi.
<p>Teema 5. Perustulon vaikutukset ja kuntien rooli</p>	<ul style="list-style-type: none"> → Perustulon positiivisiksi vaikutuksiksi nähtiin nykyisen järjestelmän yksinkertaistuminen sekä työnteon kannustavuuden lisääntyminen. → Negatiivisia vaikutuksia ei juuri nähty. → Perustulon käyttöönottoa pidettiin toivottavana, mutta jokseenkin vielä epätodennäköisenä. → Kuntien rooliksi nähtiin erityisesti vapaa-ajan toiminnan ja harrastusmahdollisuuksien luominen, jolloin myös mahdollista syrjäytymistä voitaisiin ennaltaehkäistä.

10. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, voisiko perustulo olla ratkaisu yhteiskuntamme ja nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme kohtaamiin haasteisiin ja millaisia vaikutuksia perustulolla voisi olla suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkielmassa on pohdittu myös sitä, voisiko perustulo korvata nykyisen sosiaaliturvajärjestelmämme tulevaisuudessa. Vastauksia kysymyksiin haettiin kahden eri aineiston, kvantitatiivisen kyselylomakeaineiston (N=112) sekä kvalitatiivisen teemahaastatteluaineiston (N=10) pohjalta, joiden kohteena olivat tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat. Vuoden 2017 kuntavaalit olivat ensimmäiset perustulokokeilun aloittamisen jälkeen järjestettävät vaalit, minkä vuoksi tutkimuksen kohteeksi valikoituivat kuntavaaliehdokkaat. Toiseksi kuntavaaliehdokkailla voidaan katsoa olevan riittävästi tietämystä ja kiinnostusta aiheetta kohtaan, mutta ilman tiukkaa sitoutumista puolueeseen tai esimerkiksi puolueen mahdolliseen perustulolinjaan.

Aineiston perusteella keskeisiksi haasteiksi koettiin erityisesti työmarkkinoihin kohdistuvat muutokset ja koko työnkuvan muuttuminen, johon syyksi nähtiin pääasiassa teknologian mukanaan tuomat uudistukset, kuten digitalisaatio ja automatisaatio. Työmarkkinoiden muutoksen seurauksena uhkana nähtiin eriarvoistumisen ja polarisaation lisääntyminen yhteiskunnassa, millä puolestaan on vaikutusta turvallisuuteen sekä yhteiskuntaan kohdistuvaan luottamukseen.

Aineiston perusteella nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän korvaaminen perustulolla nähtiin mahdollisena ja toivottavana ajatuksena. Nykyisen sosiaaliturvan merkittävimiksi ongelmiksi nähtiin erityisesti järjestelmän monimutkaisuus ja siihen liittyvä byrokratia, mikä myös luo eriarvoisuutta, kun kaikilla sosiaaliturvajärjestelmän piirissä olevilla ei ole yhtäläisiä tietoja eri tukimuodoista tai niiden hakemisesta. Nykyisen järjestelmän nähtiin aiheuttavan myös negatiivista stigmaa.

Perustulon nähtiin ratkaisevan työmarkkinoiden muutokseen liittyviä haasteita erityisesti siten, että osa-aikaisten ja pätkätoiden lisääntyessä se toimisi eräänlaisena perusturvana, jolloin tukien menettämistä tai katkeamista ei tarvitsisi pelätä, vaan lyhytaikaisenkin työsuhteen vastaanottaminen olisi kannattavaa. Perustulolla nähtiin olevan lähes pelkästään positiivisia vaikutuksia, joista tärkeimmiksi koettiin työn kannustavuuden lisääntyminen, nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän selkiyttäminen sekä luottamuksen lisääntyminen niin oman toimeentulon turvaamiseen kuin yhteiskuntaan laajemminkin. Perustulojärjestelmän ei kuitenkaan uskottu vielä lähivuosina korvaavan nykyistä järjestelmäämme, mutta perustulokokeilu nähtiin osoitukseksi siitä, että nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää halutaan muuttaa ja että perustulojärjestelmä voisi olla yksi toteuttamiskelpoinen vaihtoehto. Perustulokokeilua toivottiin kuitenkin jatkettavan ja laajennettavan.

Tutkielman teoria- ja taustaosuudessa perustulon käsitettä tarkasteltiin Jürgen De Wispelaeren (2016) esittämien kahdeksan eri ulottuvuuden kautta, jotka osaltaan määrittelevät sitä, millaisesta mallista on kyse. Toisin sanoen muutokset tai eroavaisuudet näissä eri ulottuvuuksissa tekevät perustulomalleista erilaisia. Toisaalta, jos jokin näistä ulottuvuuksista ei toteudu, voidaan kysyä, onko silloin kyse enää perustulosta vai jostakin muusta sosiaaliturvajärjestelmän mallista. Tämä näkemys nousi esiin myös tutkielman molemmissa aineistoissa, joissa perustulon eri ulottuvuuksista varsinkin vastikkeellisuus jakoi mielipiteitä. Suhtautuminen vastikkeellisuuteen muodosti myös eron oikeisto- ja vasemmistopuolueiden välille, sillä oikeistopuolueiden edustajat näkivät vastikkeellistavan elementin aiheelliseksi myös perustulojärjestelmässä. Sen sijaan vasemmistopuolueiden keskuudessa perustulon vastikkeettomuutta pidetään itse perustulon keskeisenä osana. Suhtautuminen vastikkeellisuuteen näkyy myös eduskuntapuolueiden kannanotoissa, sillä esimerkiksi vasemmiston mallissa perustulo on vastikkeetonta, kun taas kokoomuksen riveistä on ehdotettu vastikkeellisuuden muotoja perustulon yhteyteen, kuten velvoitetta opiskella tai osallistua yhteiskunnan hyväksi tehtävään työhön.

Toisessa luvussa käsiteltiin perustulolle rinnakkaisia malleja, joita sivuttiin myös tutkielman molemmissa aineistoissa. Muut perustuloon rinnastettavat mallit eivät varsinkaan haastatteluiden perusteella saaneet kannatusta, ja niitä ei kovin hyvin tunnettu. Sen sijaan julkisessa keskustelussa on nostettu esiin myös muita vaihtoehtoja perustulon toteuttamiselle, joista erityisesti osallistumistulo nousi esiin myös haastatteluissa. Perustuloa ”radikaalimpien” mallien, kuten kansalaispalkan tai perustilin käyttöönottoa Suomessa ei pidetty todennäköisenä, sillä tällöin kyseessä olisi liian suuri muutos yhdellä kertaa toteutettavaksi. Sekä kyselyn että haastatteluiden perusteella voidaankin todeta, että osittainen perustulo, jota myös käynnissä olevassa perustulokokeilussa sovelletaan, olisi otollisin perustulon toteuttamisen malli ja mahdollisesti myös helpoin integroida suomalaiseen yhteiskuntaan ja osaksi nykyistä järjestelmää. Syynä tähän lienee se, ettei osittainen perustulo korvaisi kaikkia nykyisiä tulonsiirron muotoja eikä siten olisi muutoksena kovin radikaali. Osittainen perustulo oli myös vastaajille muihin perustulomalleihin verrattuna tutuin.

Perustulokeskustelua Suomessa on käyty aina 1970-luvulta lähtien, jolloin perustulosta vielä keskusteltiin lähinnä kansalaispalkka-termiä käyttäen. Koska ensimmäiset kansalaispalkkamallia esittäneet olivat useimmiten vihreiden tai vasemmiston edustajia, oli myös kansalaispalkka-termillä pitkään vasemmistolainen leima. Kuten muualla maailmassa, myös Suomessa perustulokeskustelu on edennyt eri ”aalloissa”, jolloin hieman eri painotukset perustulon tarkoituksista korostuivat eri vuosikymmenillä ja eroja oli myös siinä, miten tarkasti esimerkiksi perustulon rahoitus on laskelmoitu. Perustulo-termin käyttöönotto yleistyi 1990-luvulla laman jälkeen ja samoihin aikoihin useissa ehdotuksissa perustulo alettiin käsittää nimenomaan osittaisena perustulona, johon pitkälti myös puolueiden esittämät ehdotemat perustuvat.

Vuosituhaten alusta alkaen perustulosta on toivottu ratkaisua erityisesti työn kannustavuuteen ja työn vastaanottamisen esteinä oleviin kannustinloukkuihin. Työmarkkinoiden muutokset nähtiin merkittävimpana haasteena myös tutkielman aineistoissa, ja perustulon ajateltiin kannustavan ottamaan vastaan myös lyhytaikaisia työsuhteita. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että haastatteluissa työpaikkojen lukumäärän lisääntymistä ja sitä kautta myös työllisyysasteen nousemista ei pidetty välttämättä edes mahdollisena, vaan työmarkkinoiden nähtiin pitkälti pysyvästi muuttaneen työnkuvaa, jolloin ”ihmistyötä” ei yksinkertaisesti jatkossa tarvita. Tämä näkemys harvemmin nousee esille esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa, vaan työllisyysasteen nostamista pidetään jatkuvana tavoitteena. Perustuloa saatetaankin siis tulevaisuudessa tarvita myös siihen, että ihmisarvoinen elämä ja riittävä toimeentulo voidaan taata myös niille, jotka eivät työllisty lainkaan. Suomalaisessa yhteiskunnassa elää yhä vahvana ajatus työnteon ja erityisesti palkkatyön arvokkuudesta, minkä vuoksi ajatus elämisestä ilman työtä pelkällä perustulolla on monella taholla, varsinkin sosialidemokraattien ja ammattiyhdistysten piireissä vielä haasteellinen hyväksyä.

Kuten haastatteluistakin kävi ilmi, Suomea pidetään edelleen hyvin voimakkaasti hyvinvointivaltiona ja siihen liitettävät piirteet mukailivat pitkälti Esping-Andersenin (1990) klassisen hyvinvointivaltioregiimiteorian esittämiä tunnusmerkkejä. Hyvinvointivaltion keskeisiksi piirteiksi mainittiin erityisesti laajat julkiset universaalipalvelut, tasa-arvo sekä koulutus. Nämä tekijät nousevat myös Esping-Andersenin teoriassa keskeisiksi, ja karkeasti tiivistettynä universaalisuus, dekommodifikaatio ja egalitarismi ovat myös suomalaisen hyvinvointivaltion tärkeimpiä arvoja. Nämä arvot voitaisiin suhteellisen helposti integroida myös perustulojärjestelmään, mikäli kyseessä olisi universaali, kaikille saman tasoinen ja samoilla ehdoilla toimiva systeemi. Dekommodifikaatio eli riippumattomuus markkinoista voisi perustulon myötä jopa lisääntyä varsinkin silloin, jos perustulo turvaisi myös työmarkkinoiden ulkopuolella olevia.

Vaikka eri perustulomallit eroavat toisistaan, ja perustulon eri ulottuvuuksia tulkitaan niissä eri tavoilla, on eri malleille yhteisiä tavoitteita kuitenkin kaksi: sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen sekä työnteon kannustavuuden lisääminen ja kannustinloukkujen poistaminen. Varsinkin jälkimmäinen näistä on nykyisen perustulokokeilun tärkeimpiä vaikuttimia. Tutkielman molemmissa aineistoissa perustulon arveltiin poistavan kannustinloukkuja, mutta vaikutukset itse työllisyyteen nähtiin hieman epävarmoina. Perustulon arveltiin kuitenkin lisäävän esimerkiksi yrittäjyyttä ja tekevän lyhytaikaisistakin työsuhteista ”hyväksyttäviä”.

Sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamisesta ei ehkä nykyisen perustulokokeilun yhteydessä voida vielä puhua, sillä kokeilussa säilytetään kuitenkin myös muita tarveharkintaisia etuuksia. Tutkielman aineistoissa perustulon nähtiin yksimielisesti kuitenkin yksinkertaistavan nykyistä järjestelmää, mutta varsinkin haastatteluissa painotettiin valittavan mallin merkitystä siihen, tuleeko

järjestelmä todellisuudessa yksinkertaistumaan. Näiden kahden monia malleja yhdistävän tekijän lisäksi perustulolla voisi olla syrjäytymistä ehkäisevää vaikutusta, mutta vaikutus syrjäytymiseen voi toisaalta johtaa molempiin suuntiin. Jos perustulo on tasoltaan niin suuri, että pelkästään sen varassa voi elää ja tulla toimeen, on tällöin mahdollisuutena, että suurin osa sosiaalisista kontakteista katoaa varsinkin, jos perustulolla ei ole velvoittavaa elementtiä esimerkiksi työntekoon, opiskeluun tai edes työllistymistä edistäviin palveluihin. Koska perustulo olisi luultavasti automatisoitu etuus, ei kontaktia viranomaisiin enää syntyisi, toisin kuin nykyjärjestelmässä, jossa tukien hakeminen vaatii usein säännöllistä kontaktia viranomaisiin ja nykyään työttömien kohdalla myös säännöllisiä haastatteluja. Jälleen kerran pohdittavaksi nousee mielipiteitä jakava vastikkeellisuus. Voidaanko ketään pakottaa esimerkiksi opiskelemaan tai tekemään vapaaehtoistyötä vai annetaanko perustulon myötä jokaiselle myös vapaaehtoinen oikeus ja mahdollisuus olla tekemättä mitään?

Perustulokokeilun myötä käynnistynyt keskustelu on herättänyt lähes jokaisen eduskuntapuolueen ottamaan kantaa asiaan. Luvussa 3 käsitellyissä puolueiden eroissa kuin myös haastatteluissa ja kyselytutkimusaineistoissa oli huomattavissa kahtiajakoa oikeisto- ja vasemmistopuolueiden välillä suhteessa siihen, minkä tasoinen perustulo olisi ja mitä ”ehtoja” siihen voidaan liittää. Vasemmisto ja vihreät lähtevät liikkeelle vapaaehtoisuudesta ja perustulon universaalisuudesta. Erona on kuitenkin se, että vasemmisto ehdottaa huomattavasti korkeampaa perustulon tasoa, noin 700–900 euroa kuukaudessa, jolloin eläminen pelkällä perustulolla olisi käytännössä mahdollista. Sen sijaan vihreät kannattavat nykyisen perustulokokeilun suuruista, noin 560 euron osittaista perustuloa, mikä kannustaisi – ja tavallaan pakottaisi – tekemään lisätyötä.

Oikeistopuolueiden taholta ei juuri ole otettu kantaa perustulon tasoon. Sen sijaan oikeistopuolueet ovat esittäneet ”osallistavan sosiaaliturvan” mallia, mikä viittaisi osallistavan tai vastikkeellisen elementin sisällyttämiseen perustulomalliin. Myös haastatteluissa ja kyselytutkimuksessa oikeistopuolueiden ehdokkaat olivat valmiita liittämään perustuloon vastikkeellistavia piirteitä, kuten veloitteen opiskella tai tehdä yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Onkin hyvin todennäköistä, että jos perustulojärjestelmää aletaan Suomessa viedä päätöksenteon tasolle, tulee varmasti juuri perustulon tasosta sekä siihen liitettävistä ehdoista olemaan kiistaa. Varsinkin sosialidemokraateille ansiosidonnaisten etuuksien säilyttäminen tulee luultavasti olemaan tärkeä ehto. Sen sijaan kokoomukselle osallistavuus eli tietynlainen vastikkeellisuus tulee varmasti olemaan kriteerinä perustulomallin muodostamiselle.

Puolueiden kannatus perustuloa kohtaan ei aina ole ollut yksimielistä, ja lähes jokaisesta puolueesta löytyy niin perustulon kannattajia kuin vastustajia. Puolueista ainoastaan vihreät on ollut perustulon kannatuksen suhteen yhdenmukaisella linjalla. Aiemmissä tutkimuksissa varsinkin kokoomus on ollut perustuloa kohtaan vastahakoisin, mikä kävi ilmi kyselytutkimusaineistosta. Myös

SDP on perinteisesti kuulunut perustulon vastustajiin, mutta kyselytutkimuksessa perustulon kannalla oli kuitenkin kolme neljäsosaa vastaajista. SDP on myös tuonut oman mallinsa perustulokeskusteluun, mikä kertoo puolueen kannan lieventymisestä kohti perustulon hyväksyvää linjaa.

Keskustalla ei ole merkittävää historiaa perustulokeskustelussa, mutta Vanhasen hallituksen Satakomitea voidaan nähdä yhtenä ainakin sosiaaliturvaa uudistamaan pyrkivänä yrityksenä. Nykyisen keskustajohtoisen hallituksen alullepanema perustulokokeilu on kuitenkin osoitus siitä, että myös keskustan riveissä perustuloa pidetään mahdollisuutena. Itse kokeilu on kuitenkin saanut osakseen kritiikkiä muun muassa liian pienestä otannastaan sekä perustulon eri summien ja verrokkiryhmien puutteesta. Perustulon esiselvityksen loppuraportissa esitetyt puutteet nähtiin myös haastatteluissa, joissa arvioitiin, että perustulokokeilu vaatii vielä ”toisen kierroksen”, jossa perustuloa kokeiltaisiin laajemmalla ja kenties heterogeenisemmalla otannalla. Perustulokokeilu nähtiin kuitenkin positiivisena ja sen uskottiin antavan suuntaa tulevalle päätöksenteolle.

Skandinaavisiin hyvinvointivaltioihin liittyy vahva institutionaalisuus, mikä julkisten palveluiden ohella näkyy varsinkin Suomessa myös kuntien vahvana roolina. Kunnilla on tähän asti ollut merkittävä vastuu hyvinvointivaltion keskeisten palveluiden ylläpitäjänä ja järjestäjänä kuin myös paikallisen demokratian kontekstina. Kun kuntien tehtävät ovat tähän asti lähinnä vain lisääntyneet, on suunta nyt kääntymässä toiseen. Kunnilta on häviämässä päävastuu sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä ja esimerkiksi toimeentulotuen myöntäminen on jo siirtynyt kunnilta pois. Mitä kuntien päätöksentekoon ja tehtäväkenttään jää jäljelle ja miten mahdollinen perustulon käyttöönotto kuntien rooliin vaikuttaisi? Valtiovarainministeriön tilaamassa MDI:n raportissa tulevaisuuden kunnan keskeisiksi tehtäviksi nähdään erityisesti hyvinvoinnin edistäminen, työllisyyden hoitaminen, kunnan elinvoiman kehittäminen ja ylläpitäminen sekä paikallisen demokratian näyttämönä toimiminen (MDI 2016). Sosiaali- ja terveyspalveluiden siirtyminen maakunnille kasvattaa ennaltaehkäisevän toiminnan roolia kuntien tehtäväkentässä. Myös haastatteluissa arveltiin, että kunnalla voisi olla mahdollisuuksia ennaltaehkäistä esimerkiksi syrjäytymistä, jos se panostaisi tulevaisuudessa vapaa-ajan sivistys- ja kulttuuritoimintaan sekä harrastusmahdollisuuksien luomiseen. Muutoin kunnan rooli suhteessa perustuloon nähtiin melko ohueksi, sillä perustulon organisointi tulisi luultavasti tapahtumaan Kelan ja Verohallinnon toimesta. Haastatteluissa pidettiin toisaalta hyvänä sitä, että kunnan rooli olisi vähäisempi ja että perustuloa organisoitaisiin kuntaa laajemmalla alueella, jolloin alueellisia eroja ei syntyisi ja tasa-arvo säilyisi. Kuntaliiton raportissa perustulon vaikutuksia kuntiin tarkasteltiin laajemmin esimerkiksi verotuksen ja kunnan tulonmuodostuksen kannalta (Vogt 2016). On kuitenkin todettava, että myös kuntien roolin muotoutuminen suhteessa perustuloon riippuu siitä, millainen perustulomalli otettaisiin käyttöön. Mikäli perustulomalliin liittyisi velvoittavuutta, olisi kunnalla varmasti tehtävää kuntalaisten aktivoimisen ja työllistämisen saralla.

Onko perustulon aika tullut? Työmarkkinoiden muutos on ollut nähtävissä jo useamman vuoden ajan, eikä suunnanmuutos entiseen ole kovinkaan todennäköistä. Jos työpaikat ja työn tarve vähenee, on vaarana entisestään voimistuva polarisaatio työssäkäyvien ja työttömien välillä. Perustulo voisi tätä kuilua kuitenkin kaventaa ja kenties muuttaa mustavalkoisen näkemyksen työnteosta harmaaksi alueeksi, jossa siirtymää työttömyyden ja työnteon välillä ei pidettäisikään negatiivisena asiana, vaan osana modernia työelämää ja siihen liittyvää kulttuuria. Perustulo voisi yksinkertaistaa nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää ja poistaa erilaisiin tukiin liittyvän epävarmuuden, todistelun ja järjestelmään liittyvän byrokratian ylipäätään – tai ainakin keventää sitä merkittävästi. Järjestelmän yksinkertaistaminen vaatisi toteutuakseen kuitenkin suhteellisen kattavaa perustuloa, jotta seurauksena ei olisi vain entisen ”tilkkutäkin” paikkaaminen. Useita paikkoja ja muutamia aukkoja sisältävä tilkkutäkki olisi syytä kierrättää ja luoda siitä uusi, ehjä ja kattava peitto, joka suojaisi kaikkia tasavertaisesti sosioekonomiseen asemaan katsomatta.

Pohjoismaat ovat monessa asiassa olleet suunnannäyttäjinä ja edelläkävijöinä. Suomi on usein ollut muita Pohjoismaita hitaampi omaksumaan uudistuksia ja esimerkiksi hyvinvointivaltio syntyi meillä muutamia vuosikymmeniä muita Pohjoismaita myöhemmin, mutta voisiko perustulosta tulla asia, jossa Suomi toimisi niin Pohjoismaiden kuin koko muunkin maailman suunnannäyttäjänä? Muutos tuskin tulee tapahtumaan kuluvaan eikä välttämättä edes seuraavan hallituskauden aikana, sillä poliittisilla puolueilla tulee luultavasti olemaan paljon kompromisseja tehtävänä, jotta kaikkia miellyttävä malli saataisiin aikaan. Puolueet ovat kuitenkin käynnistyneen perustulokokeilun myötä todella heränneet perustulokeskusteluun ja odotettavissa on, että mahdollisesta perustulon käyttöönotosta päätettäessä jokaisella puolueella tulee olemaan oma mallinsa, ja jokainen puolue haluaa varmasti oman osansa ”kunniasta” valittavaan perustulomalliin liittyen. Vaikka perustulon käyttöönotto ei vielä tällä vuosikymmenellä toteutuisikaan, on käynnistynyt perustulokokeilu kuitenkin osoitus siitä, että perustulosta voisi tulla uusi, pohjoismaisen hyvinvointivaltion kulmakivi ja universaalisuuden ja tasa-arvon uusi muoto.

Tässä tutkielmassa suhtautuminen perustuloon oli pääosin myönteistä, kun tutkimuksen kohteena olivat tamperelaiset kuntavaaliehdokkaat. Tutkimusta perustulosta olisi tästä kuitenkin mahdollista laajentaa moneen suuntaan, esimerkiksi eri ikäryhmiä, eri alueita tai eri sosioekonomisessa asemassa olevia ja heidän näkemyksiään vertailemalla. Aiheen poliittisuuden vuoksi suhtautumista perustuloon voidaan tarkastella myös eri puolueiden välillä, kuten aiemmissa tutkimuksissa ja kyselyissä on tehty. Tällä hetkellä kaikilla puolueilla ei vielä ole selkeitä perustuloon liittyviä ohjelmia, mutta mikäli sellaisia lähitulevaisuudessa muodostetaan, voidaan myös puolueiden perustulo-ohjelmia ja niiden tavoitteita vertailla keskenään.

Kun perustulokokeilu saadaan päätökseen, on luonnollisesti aiheellista tutkia sitä, miten perustulo on kokeilussa mukana olleiden toimeentuloon, työntekoon ja elintasoon vaikuttanut. Onko perustulo

poistanut kannustinloukkuja, ovatko työttömät työllistyneet? Uusia tutkimusaukkoja syntyy myös silloin, jos kokeilua päätetään jatkaa ja toisaalta myös silloin, jos kokeilu jää ainoastaan kokeiluksi, eikä johda sosiaaliturvajärjestelmän uudistamiseen tai muihin muutoksiin. Mikä kokeilussa ei onnistunut tai miksi sitä päätettiin jatkaa? Perustulokokeilun päättymisajankohta vuoden 2018 loppuun mennessä osuu hyvin lähelle keväällä 2019 järjestettäviä seuraavia eduskuntavaaleja. Onkin kiinnostavaa nähdä, tuleeko perustulosta kenties seuraavien eduskuntavaalien keskeisin puheenaihe.

Lähdeluettelo

Andersson, Jan Otto (1988), *Vänsterframtid. Nationalekonomiska studier av fordismens kris och morgondagens alternativ*. Helsinki: Folkets Bildningsförbund.

Andersson, Jan Otto (1990), ”Hyvinvointivaltion kolme vaihtoehtoista tulevaisuutta”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1 (1990): 31–34.

Bambra, Clare, Gopalakrishnan Netuveli & Terje A. Eikemo (2010), ”Welfare State Regime Life Courses: the Development of Western European Welfare State Regimes and Age-Related Patterns of Educational Inequalities in Self-Reported Health”, *International Journal of Health Services* 40 (3): 399–420.

Basic Income Earth Network BIEN (2016), ”About Basic Income”. Saatavissa: <http://basicincome.org/basic-income/>, luettu 4.10.2016.

De Wispelaere, Jürgen (2016), ”Jokaisen oma tulo? Universaalinen perustulon poliittinen analyysi”, *Kelan työpapereita 87/2016*. Alkuteos: *An Income of One's Own? The Political Analysis of Universal Basic Income*. Helsinki: Kelan tutkimus. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160576/Tyopapereita87.pdf?sequence=1>, luettu 3.10.2016.

Demarinuoret (2016), ”Yleisturva – yksinkertaisesti parempi. Demarinuorten sosiaaliturvan sosiaaluuudistus”. Saatavissa: http://demarinuoret.fi/wp-content/uploads/sites/1/2016/11/yleisturva_nettiin.pdf, luettu 5.1.2017.

Demokraatti (2016), ”Yli puolet SDP:n äänestäjistä kannattaa perustuloa”. Uutinen 10.1.2016. Saatavissa: <https://demokraatti.fi/kysely-yli-puolet-sdpn-aanestajiista-kannattaa-perustuloa/>, luettu 5.1.2017.

Demos Helsinki (2016), ”Suomalainen perustulokokeilu voi johtaa aikakautemme suurimpaan yhteiskunnalliseen muutokseen”. Blogi, 2.11.2016. Saatavissa: <http://www.demoshelsinki.fi/2016/11/02/suomalainen-perustulokokeilu-johtaa-aikakautemme-suurimpaan-yhteiskunnalliseen-muutokseen/>, luettu 4.2.2017.

Ebbinghaus, Bernhard (2012), ”Comparing Welfare State Regimes: Are Typologies an Ideal or Realistic Strategy?”. Saatavissa: http://www.cas.ed.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0005/89033/Ebbinghaus_-_Stream_2.pdf, luettu 27.12.2016.

Elinkeinoelämän keskusliitto (2016), ”EK kannattaisi oikein suunniteltua perustulokokeilua”. Tiedote, 9.9.2016. Saatavissa: <https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2016/09/09/ek-kannattaisi-oikein-suunniteltua-perustulokokeilua/>, luettu 4.2.2017.

Esping-Andersen, Gøsta (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Esping-Andersen, Gøsta (1996), ”After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy”. Teoksessa Esping-Andersen, Gøsta (toim.), *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*, 1–32. Lontoo: SAGE Publication Ltd.

Esping-Andersen, Gøsta (1999), *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Esping-Andersen, Gøsta (2002), *Why We Need a New Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.

European Citizens' Initiative for Basic Income (2014). "European Citizens want the EC to Consider Basic Income". Saatavissa: <http://basicincome2013.eu/en/press-15012014.htm>, luettu 24.11.2016.

European Initiative for Basic Income (2016). Saatavissa: <http://basicincome2013.eu/>, luettu 21.10.2016.

Ferrera, Maurizio (1996), "The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe". *Journal of European Social Policy*, 1:6, 17–37.

Forma, Pauli, Johanna Kallio, Jukka Pirttilä & Roope Uusitalo (2007), "Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista", *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 89*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Friedman, Milton & Rose Friedman (1982), *Free to Choose. A Personal Statement. The Classic Inquiry into the Relationship Between Freedom and Economics*. New York/Lontoo: Harcourt Brace Jovanovich.

Halmetoja, Antti (2016), "Universalismi sosiaalipolitiikan ideana". Teoksessa Halmetoja, Antti, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.), *Sosiaalipolitiikan lumo*, 119–128. Tampere: Tampere University Press

Halmetoja, Antti, Pertti Koistinen & Satu Ojala (2016), "Sosiaalipolitiikan viesti". Teoksessa Halmetoja, Antti, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.), *Sosiaalipolitiikan lumo*, 9–21. Tampere: Tampere University Press.

Halonen, Jaana (2012), "Demografinen ja taloudellinen huoltosuhde". Kuntaliitto, 29.8.2012. Saatavissa:

<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Lists/links/Attachments/40/Demografinen%20ja%20taloudellinen%20huoltosuhde.pdf>, luettu 19.1.2017.

Harisalo, Risto & Ensio Miettinen (2004), *Hyvinvointivaltio – houkutteleva lupaus vai karvas pettymys*. Tampere: Tampere University Press.

Harisalo, Risto, Timo Aarrevaara, Jari Stenvall & Petri Virtanen (2007), *Julkinen toiminta – julkinen politiikka*. Tampere: Tampere University Press.

Hautamäki, Antti (2001), *Suomi muutosten edellä. Raportti Suomen haasteista*. Sitran raportteja 6. Helsinki: Sitra.

Heikkilä, Tarja (2014), *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.

Helsingin Sanomat (2015), "SDP:n Antti Rinne muutti kantaansa perustuloon". *Politiikka* 16.7.2015.

Helsingin Sanomat (2016), "Sveitsi tyrmäsi perustulon kansanäänestyksessä – kolme neljästä äänestäjistä vastusti". *Uutinen*, 5.6.2016.

Helsingin Sanomat (2016), "Näin työstä tulee kannustinloukku – ja näin hallitus aikoo purkaa ikuisuusongelman". *Kotimaa* 17.4.2016.

Hiilamo, Heikki & Juho Saari (2010), "Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka". Teoksessa Hiilamo, Heikki & Juho Saari (toim.), *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*, 13–35. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2015), *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hoffrén, Jukka (2009), "Bkt kasvaa, mutta hyvinvointi ei". *Talouselämä*, 15.9.2009, talous. Saatavissa: <http://www.talouselama.fi/uutiset/bkt-kasvaa-mutta-hyvinvointi-ei-3411123>, luettu 28.12.2016.

Honkanen, Pertti (2015), "Perusturvan kehityssuuntia 2010-luvulla". Teoksessa Taimio, Heikki (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?* 189–218. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos

Huhtanen, Raija (2012), *Kunnan sosiaali- ja terveystalouden yksityistäminen: oikeudellinen näkökulma*. Tampere: Tampere University Press.

Häyry, Matti (2000), *Ihannevaltio. Historiallinen johdatus yhteiskuntafilosofiaan*. Juva: Bookwell Oy.

Itä-Savo (2017), "Perustulokokeiluun valittu savonlinnalainen uskoo perustulon edistävän työllisyyttä". *Lähellä*, 16.1.2017. Saatavissa: <http://www.ita-savo.fi/uutiset/lahella/perustulokokeiluun-valittu-savonlinnalainen-uskoo-perustulon-edistavan>, luettu 4.2.2017.

Kajanoja, Jouko (2005), "Mitä on hyvinvointi?". Tilastokeskus, 25.8.2005. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_3_2005_hyvinvointi.html, luettu 27.12.2016.

Kangas, Olli (2012), "Pohjoismainen malli – työväenliikkeen pyhä symboli?". *Talous & yhteiskunta* 2012 (2): 46–51.

Kangas, Olli, Joakim Palme & Markus Kainu (2015), "Julkisen talouden kestävyysvaje ja elinvaiheisiin liittyvät siirtymät". Teoksessa Taimio, Heikki (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?*, 77–91. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Kangas, Olli (2016), "Perustulon keskeiset ulottuvuudet". Tutkimusblogi 18.3.2016. Saatavissa: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/3008>, luettu 16.11.2016.

Kangas, Olli & Ville-Veikko Pulkka (2016), *Ideasta kokeiluun? Esiselvitys perustulon toteuttamisvaihtoehdoista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 13/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Kangas, Olli, Pertti Honkanen, Kari Hämäläinen, Markus Kanerva, Ohto Kanninen, Jani-Petri Laamanen, Ville-Veikko Pulkka, Tapio Räsänen, Miska Simanainen, Anna-Kaisa Tuovinen & Jouko Verho (2016), *Ideasta kokeiluihin – Loppuraportti perustulokokeilun toteuttamisvaihtoehdoista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 63/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Kehitysyhteistyön kattojärjestö Kepa (2010), *Hyvinvoinnin uudet mittarit*. Saatavissa: <https://www.kepa.fi/tiedostot/hyvinvoinnin-uudet-mittarit-taustamuistio-2010.pdf>, 28.12.2016.

Kela (2015), "Kansa kannattaa perustuloa 3/3: Kannatuksessa vaihtelua poliittisen suuntauksen mukaan". Tutkimusblogi 5.10.2015. Saatavissa: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/2791>, 5.1.2017.

Kela (2016), "Tutkimusryhmä suosittelee perustulokokeilun laajentamista vuonna 2018". Ajankohtaista, 16.12.2016. Saatavissa: http://www.kela.fi/ajankohtaista-henkilosaakkaat/-/asset_publisher/kg5xtogDw6Wf/content/tutkimusryhma-suosittelee-perustulokokeilun-laajentamista-vuonna-2018?_101_INSTANCE_bXQwrAFx2FGH_redirect=%2F, luettu 22.3.2017.

Kela (2017a), ”Perustulokokeilu 2017–2018”. Saatavissa: <http://www.kela.fi/perustulokokeilu-2017-2018>, luettu 7.1.2017.

Kela (2017b), ”Perustulokokeilun osallistujiin kohdistuva huomio voi heikentää tulosten luotettavuutta”. Tutkimusblogi, 10.1.2017. Saatavissa: <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/3627>, luettu 4.2.2017.

Keskusta (1998), *Työreformi – keskustan uudistusohjelma työn antamisen ja työn tekemisen helpottamiseksi*. Saatavissa: <http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=9e271e33-96fb-46a2-bcdb-140dfb755741>, luettu 5.1.2017.

Keskusta (2015), ”Keskustan vaaliohjelma”. Saatavissa: <https://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=9c181ec0-4d62-4e1f-a2a7-49138612043a>, luettu 5.1.2017.

Keskustaopiskelijat (2016), ”Nuorkeskusta: Perustulo ja hiilivapaa Suomi leikkauslinjan valopilkkuja”. Saatavissa: <http://www.keskustaopiskelijat.fi/nuorkeskusta-perustulo-ja-hiilivapaa-suomi-leikkauslinjan-valopilkkuja/>, luettu 5.1.2017.

Kivistö, Jarkko (2016), ”Perustulo – yksi ratkaisu moneen ongelmaan?”. *Euro & talous – Suomen pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta*. Helsinki: Suomen Pankki.

Koistinen, Pertti, Arja Kurvinen & Henna Luoma-Halkola (2016), *Perustulon työllisyysvaikutukset. Asiantuntijahaastatteluihin ja verrannollisiin esimerkkeihin perustuva arvio*. Työpapereita 93/2016. Helsinki: Kelan tutkimus.

Kokoomus (2016), ”Kokoomuksen Risikko: Perustulokokeiluun tarvitaan osallistava elementti”. Uutinen, 6.4. 2016. Saatavissa: <https://www.kokoomus.fi/uutiset/kokoomuksen-risikko-perustulokokeiluun-tarvitaan-osallistava-elementti/>, luettu 22.11.2016.

Kopra, Ville (2007), *Perustulo – kova vai pehmeä paketti?* Helsinki: Kalevi Sorsa -säätö rs.

Korkman, Sixten (2011), *Onko hyvinvointivaltiolla tulevaisuutta?* Helsinki: Taloustieto Oy.

Korpi, Walter & Joakim Palme (1998), ”The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries”, *American Sociology Review* 63 (5): 661–687.

Korpinen, Pekka (1989), *Valtio ja vapauden kasvu*. Helsinki: Hanki ja jää.

Korpinen, Pekka (1990), ”Hyvinvointivaltion tulevaisuus”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1990 (1): 35–38.

Kristillisdemokraatit (2015), ”KD Nuoret kannattaa perustuloa yhdistettynä tasaveroon”. Uutinen 28.3.2015. Saatavissa: <http://www.kd.fi/2015/03/28/kd-nuoret-kannattaa-perustuloa-yhdistettyna-tasaveroon/>, luettu 6.1.2017.

Kristillisdemokraatit (2016a), ”Perustulon ongelmat”. Saatavissa: <http://www.kd.fi/perustulo/>, luettu 6.1.2017.

Kristillisdemokraatit (2016b), ”KD:n vaihtoehto – kannustava perusturva”. Saatavissa: <http://www.kd.fi/politiikka/kannustava-perusturva/>, luettu 6.1.2017.

Koskenkylä, Heikki (2014), *Suomen talous ja talouspolitiikan linja – miten Suomi saadaan uudelleen nousuun?* Helsinki: Suomen Perusta -ajatuspaja.

Kujala, Antti & Mirkka Danielsbacka (2015), *Hyvinvointivaltion loppu? Vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus*. Helsinki: Tammi.

Kuntalaki 10.4.2015/410.

Kuntaliitto (2016), Yleiskirje. 19.10.2016.

Lehmus, Markku (2015), "Finanssipolitiikan mahdollisuudet 2010-luvun Suomessa". Teoksessa Taimio, Heikki (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?*, 108–120. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Lehtonen, Heikki (2000), "Voiko suomalainen hyvinvointivaltiomalli muuttua?", *Sosiologia* 2000 (2): 130–141.

Libera (2016), "Perustili opiskeluaikaisen elämän rahoitukseen". Analyysi, helmikuu 2016. Saatavissa: <http://www.libera.fi/julkaisut/analyysit/perustili-opiskeluaikaisen-elaman-rahoitukseen/>, luettu 5.10.2016.

Newsweek (2010), "The Best Countries in the World". Uutinen, 16.8.2010. Saatavissa: <http://europe.newsweek.com/best-countries-world-71817?rm=eu>, luettu 3.1.2017.

Oikeusministeriö (2017), "Kuntavaalit 2017". Tulospalvelu, Tampere. Saatavissa: http://tulospalvelu.vaalit.fi/KV-2017/fi/ehd_listat_837.html, luettu 15.3.2017.

Ojala, Satu (2016), "Työttömyyden sanktioinnin sijaan aktiivisuuslisä yhteiskunnallisesta työstä". Teoksessa Teoksessa Halmetoja, Antti, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.), *Sosiaalipolitiikan lomo*, 102–115. Tampere: Tampere University Press.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016), "Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen haluaa opiskelijat mukaan perustulokokeiluun". Tiedote, 18.2.2016. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2016/02/perustulokokeilu.html?lang=fi>, luettu 4.2.2017.

Paine, Thomas (1795), *Agrarian Justice*. Saatavissa: https://schalkenbach.org/library/henry-george/grundskyld/pdf/p_agrarian-justice.pdf luettu 24.11.2016.

Perkiö, Johanna (2014), *Perustulo – uuden tulojaon perusta*. Helsinki: Kansan Sivistystyön liitto KSL ry.

Perkiö, Johanna (2016a), "Suomalainen perustulokeskustelu ja mallit". *Kelan työpapereita 85/2016*, 2. painos. Helsinki: Kelan tutkimus.

Perkiö, Johanna (2016b), "Perustulo ja uusi hyvinvoinnin paradigma". Teoksessa Halmetoja, Antti, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.), *Sosiaalipolitiikan lomo*, 129–139. Tampere: Tampere University Press.

Perkiö, Johanna (2016c), "Toimeentuloturvan uudistusehdotukset vertailussa", *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):2, 186–194.

Pietilä, Hilka (2005), "Hyvinvointivaltio ja globaali sosiaalipolitiikka". Teoksessa Hakkarainen, Outi, Jaana Airaksinen & Tove Selin (toim.), *Talous ja demokratia – ratkaisuja Suomesta ja muualta maailmasta*. Helsinki: Like.

Pusa, Olli, Keijo Piirainen & Aija Kettunen (2005), *Johdatus sosiaalitieteeseen ja sosiaalipalvelujen talouteen*. Pieksämäki: Sosiaalitalouden tutkimuskeskus.

Pärnänen, Anna (2015), "Työn tekemisen tavat 2000-luvulla – tapahtuiko rakenteellisia muutoksia?", *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning* 13(3): 242–250.

RKP (2016), *Motioner till partidagen 2016*. Puoluekokousaineisto. Saatavissa: <http://www.sfp.fi/sites/default/files/Partidag2016/Motioner.pdf>, luettu 6.1.2017.

Savela, Olli (2015), "Minkä kokoinen on julkinen talous?" Teoksessa Taimio, Heikki (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?*, 14–34. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

SDP (2015). Muistio 30.1.2015. Saatavissa: <https://drive.google.com/file/d/0B8AFa3xbB8dpY3p0NU5kcUI6Rnc/view>, luettu 5.1.2017.

Soininvaara, Osmo (2004), "Lineaarinen verojärjestelmä ja perustulo". *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 3/2004, 317–321.

Soininvaara, Osmo (2016). Blogi. Saatavissa: <http://www.soininvaara.fi/index.php?s=perustulo>, luettu 18.1.2017.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017), "Toimeentulotuki". Saatavissa: <http://stm.fi/toimeentulotuki>, luettu 23.4.2017.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen uutiset (2016), "Perustulokokeilu helpottaisi osa-aikatöiden vastaanottamista". Poliitiikka, 26.10.2016. Saatavissa: <https://www.suomenuutiset.fi/perustulokokeilu-tuli-vihdoinkin-eduskuntaan-ministeri-mattilan-johdolla/>, luettu 6.1.2017.

Suoniemi, Ilpo, Hannu Tanninen & Matti Tuomala (2003), "Hyvinvointipalveluiden rahoitusperiaatteet", *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja*, 2003:5.

Suomen ylioppilaskuntien liitto (2017), "Perustulo – opiskelijan palkka?". Blogi. Saatavissa: <https://syl.fi/blogi/perustulo-opiskelijan-palkka/>, luettu 4.2.2017.

Talouselämä (2017), "Rinne esitteli SDP:n ideoita: yleisturva, kokonaiskoulupäivä ja kilpailija Finprolle". Uutinen, 5.2.2017. Saatavissa: <http://www.talouselama.fi/uutiset/rinne-esitteli-sdp-n-ideoita-yleisturva-kokonaiskoulupaiva-ja-kilpailija-finprolle-6621554>, luettu 22.4.2017.

The Economist (2008), "Happy Families". Uutinen, 7.2.2008. Saatavissa: <http://www.economist.com/node/10650663>, luettu 21.10.2016.

The World Bank (2014), "A Model from Mexico for the World". Uutinen, 19.11.2014. Saatavissa: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/11/19/un-modelo-de-mexico-para-el-mundo>, luettu 21.10.2016.

Tilastokeskus (2013), "Väestö vanhenee – heikkeneekö huoltosuhde?". Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-02-21_001.html, luettu 20.1.2017.

Tilastokeskus (2014), "Taloudellinen huoltosuhde maakunnittain vuosina 1987–1999". Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2012/03/tyokay_2012_03_2014-03-21_tau_002_fi.html#_ga=1.133949579.40672278.1477923297, luettu 20.1.2017.

Tilastokeskus (2016a), "Tuloerot Euroopan maissa". Saatavissa http://www.stat.fi/til/tjt/2014/04/tjt_2014_04_2016-05-25_kat_003_fi.html, luettu 18.5.2017.

Tilastokeskus (2016b), "Marraskuun työttömyysaste 8,1 prosenttia". Saatavissa http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2016//11/tyti_2016_11_2016-12-20_tie_001_fi.html, luettu 4.1.2017.

- Tilastokeskus (2017), "Suomi maailman kärjessä". Saatavissa <http://www.stat.fi/ajk/satavuotiassuomi/suomimaailmankarijessa.html>, luettu 18.5.2017.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomala, Matti (2015), "Julkisrahoitteiset palvelut osana uudelleenjako- ja hyvinvointijärjestelmää: pohjoismainen malli". Teoksessa Taimio, Heikki (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?*, 35–57. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
- Turun Sanomat (2016), "Kokoomus haluaa Suomeen perustulon – pienipalkkaisille satasia". Uutinen, 3.3.2016.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016), "Työllisyyskatsaus". Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79076/TKAT_Marras_2016.pdf?sequence=1, luettu 4.1.2017.
- Unconditional Basic Income Europe UBIE (2016). Saatavissa: <http://basicincome-europe.org/ubie/unconditional-basic-income/>, luettu 4.10.2016.
- Vaalit.fi (2017), "Kuntavaalit". Saatavissa: <http://www.vaalit.fi/fi/index/vaalit/kunnallisvaalit.html>, luettu 5.2.2017.
- Vaittinen, Risto & Reijo Vanne (2015), "Väestörakenne ja Suomen talouskehitys", *Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2015*, 396–415.
- Valtiokonttori (2017), "Suomen talous ja luottoluokitukset". Saatavissa: http://www.valtionvelka.fi/fi-FI/Suomen_talous_ja_luottoluokitukset/Suomen_talous, luettu 21.1.2017.
- Valtioneuvoston kanslia (2011), "Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma". 22.6.2011.
- Valtioneuvoston kanslia (2015a), "Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015".
- Valtioneuvoston kanslia (2015b), "Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi". Hallituksen julkaisusarja 13/2015.
- Valtiovarainministeriö (2016), *Talouspolitiikan raamit*. Saatavissa: <http://vm.fi/talouspolitiikan-raamit>, luettu 4.1.2017.
- Vasemmisto (2011), "Työryhmän ehdotus perusturvan parantamisesta, työllisyyden esteiden poistamisesta sekä siirtymisestä perustuloon". *Keskusteluasiakirja 1/2011*.
- Verkkouutiset (2015), "Perustulolla ei pidäkään elää". Kotimaa, 15.7.2015.
- Verkkouutiset (2016), "Verkkouutisten kysely: Ryhmäjohtajilta varovaista tukea osallistumistulolle". Poliitiikka 24.12.2016. Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/politiikka/eduskuntaryhmien%20puheenjohtajat%20sosiaaliturvasta-59326>, luettu 4.4.2017.
- Verkkouutiset (2017), "SDP lähtee ajamaan perustulon kaltaista yleisturvaa uudeksi sosiaaliturvamalliksi". Poliitiikka 5.2.2017. Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/politiikka/yleisturva%20sdp-61108>, luettu 22.4.2017.
- Vidlund, Mika & Jarna Bach-Othman (2008), *Eläkemaksutaso yhdeksässä Euroopan maassa vuonna 2005*. Eläketurvakeskuksen raportteja 2008:3. Helsinki: Eläketurvakeskus.

Vihreä Lanka (2009), "Osmo Soininvaara: Perustulo otti takapakkia Sata-komiteassa". Uutinen 11.12.2009. Saatavissa: <http://www.vihrealanka.fi/uutiset/osmo-soininvaara-perustulo-otti-takapakkia-sata-komiteassa>, luettu 5.1.2017.

Vihreät (2016), "Vihreä perustulo". Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/asiat/vihrea-politiikka/teemat/koyhyys/perustulo>, luettu 22.11.2016.

Vogt, Ellen, Maria Porko, Jukka Hakola, Sami Uotinen, Tero Tyni, Sanna Lehtonen, Minna Punakallio & Erja Lindberg (2016), *Kunnat ja perustulo. Alustavia arvioita perustulon ja perustulokokeilun kuntavaikutuksista*. Helsinki: Kuntaliitto.

Wilensky, Harold & Charles Lebeaux (1958), *Industrial Society and Social Welfare*. New York: SAGE.

World Economic Forum (2016), *Global Gender Gap Index 2016*. Saatavissa: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/>, luettu 19.1.2017.

Yle (2017), Kuntavaalit 2017, tulospalvelu. Saatavissa: <https://vaalit.yle.fi/tulospalvelu/kv2017>, luettu 9.4.2017.

Yle Puhe (2015), "Timo Soini: 'En hyväksy mitään elämäntapaintiaani-systeemiä perustuloon'". *Puheessa kuultua*, 8.4.2015.

Yle Uutiset (2015), "Vaalikone: valtaosa eduskuntaehdokkaista kannattaa perustuloon siirtymistä". *Politiikka* 11.3.2015. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-7859678>, luettu 30.9.2016.

Yle Uutiset (2017a), "Perustulokokeilu ihastuttaa ja ihmetyttää maailmalla – 'Suomesta saa ilmaista rahaa'". *Ulkomaat*, 5.1.2017. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9390040>, luettu 4.2.2017.

Yle Uutiset (2017b), "Perustulokokeiluun valittu: 'Vapaudun orjamarkkinoilta ja saan kansalaisuuden takaisin'". Uutinen, 9.1.2017. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9391266>, luettu 4.2.2017.

Ylikahri, Ville (2007), "Kohti perustuloa – perustulokeskustelua Suomessa ja maailmalla". Teoksessa Honkanen, Pertti, Osma Soininvaara & Ville Ylikahri, *Perustulo – kohti toimivaa perusturvaa*, 13–46. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Ehdokkaan nimi:

Puolue:

Haastattelupäivämäärä:

1. Hyvinvointivaltio, hyvinvointivastuu, valtion ja julkisen sektorin rooli

- Onko Suomi mielestäsi hyvinvointivaltio?
- Mitkä ovat hyvinvointivaltion keskeisimmät piirteet?
- Millä taholla tulisi olla eniten vastuuta hyvinvoinnin ylläpitämisestä – valtiolla, kunnilla, perheillä vai yksilöllä itsellään?
- Onko vastuu yksilön hyvinvoinnista ja toimeentulosta viime kädessä valtiolla/julkisella sektorilla?
- Tulisiko yksilön olla enemmän vastuussa omasta hyvinvoinnistaan ja toimeentulostaan?
- Onko yksilöllä liikaa vastuuta?
- Onko valtiolla liikaa vastuuta?

2. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ja sen toimivuus

- Millaiseksi kuvailisit nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää?
- Tulisiko nykyistä järjestelmää mielestäsi jollain tavalla muuttaa?
- Onko nykyinen malli mielestäsi liian monimutkainen?
- Onko tulonsiirtoja liikaa tai ovatko ne mielestäsi päällekkäisiä?
- Millaiseksi arvioit sosiaaliturvajärjestelmään liittyvää byrokratiaa?
- Miten kommentoit väitettä siitä, että sosiaaliturvalla on passivoiva vaikutus?
- Liittykö tuenhakijoihin mielestäsi negatiivista stigmaa tai ennakkoluuloja?

3. Hyvinvointivaltion tulevaisuus ja haasteet

- Kohdistuuko yhteiskuntaamme mielestäsi haasteita, jotka pakottavat muuttamaan nykyistä sosiaaliturvajärjestelmäämme?
- Ovatko väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen haasteita yhteiskunnallemme?
- Entä työttömyys tai syrjäytyminen?
- Muut haasteet?
- Ovatko kannustinloukut mielestäsi todellinen ongelma yhteiskunnassamme; mistä ne johtuvat?

4. Perustulo ja perustulokeilu

- Mikä on oma käsityksesi/tietämyksesi perustulosta tai miten perustulon määrittelisit?
- Onko perustulo mielestäsi vartenotettava vaihtoehto nykyiselle järjestelmälle?

- Mikä on arviosi siitä, miksi perustulokeskustelu on jälleen käynnistynyt?
- Mitä mieltä olet käynnissä olevasta perustulokokeilusta?
- Sopisiko perustulo mielestäsi suomalaiseseen yhteiskuntaan tai pidätkö sen käyttöönottoa Suomessa mahdollisena?
- Mikä olisi mielestäsi riittävä perustulon taso?
- Tulisiko perustuloa mielestäsi maksaa kaikille (myös alle 18-vuotiaat, eläkeläiset jne.) vai olisiko jokin ikään perustuva ehto tarpeen?
- Tulisiko perustulon korvata kaikki muut etuudet?
- Voitaisiinko perustuloa saavat velvoittaa esimerkiksi työhön tai opiskeluun?
- Oletko kuullut muista perustuloon rinnastettavista malleista? (negatiivinen tulovero, osallistumistulo, sosiaalinen osinko, kansalaispalkka jne.)
- Keille perustulosta voisi erityisesti olla hyötyä?
- Voisiko perustulo olla vastaus yhteiskuntaamme kohdistuviin ongelmiin?

5. Perustulon vaikutukset ja kuntien rooli

- Onko puolueellasi kannanottoa perustuloon; mitä mieltä olet puolueesi linjasta?
- Millaiseksi näet kunnan roolin suhteessa perustuloon?
- Millaisia vaikutuksia perustulolla voisi mielestäsi olla? Positiivisia/negatiivisia?
 - vaikutus työttömyyteen, kannustinloukkuihin, syrjäytymiseen, työllistymiseen, taloudelliseen tilanteeseen, passivoituminen, koulutus, nuoret
- Uskotko, että perustulo tulee korvaamaan ”perinteiset” sosiaaliturvajärjestelmät meillä tai muualla maailmassa lähitulevaisuudessa?
- Toivotko itse, että perustulo otettaisiin Suomessa käyttöön?

Liite 2. Kyselytutkimuslomake

Kysely perustulosta kuntavaaliehdokkaille

Kyselyssä kartoitetaan tamperelaisten kuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä perustulosta, nykyisestä sosiaaliturvajärjestelmästä, valtion ja julkisen sektorin roolista sekä hyvinvointivaltioon kohdistuvista haasteista ja sen tulevaisuudesta.

Kyselytutkimus on osa pro gradu -tutkielmaani, joka valmistuu keväällä 2017. Tutkimuksen onnistumiseksi olisi erittäin tärkeää, että mahdollisimman moni ehdokas vastaisi kyselyyn. Julkaistavat tutkimustulokset ovat tilastomuotoisia taulukoita ja kuvioita, eikä niistä voi erottaa yksittäisen henkilön vastauksia.

Vastaaminen kyselyyn kestää noin viisi minuuttia. Pyytäisin sinua täyttämään alla olevan sähköisen kyselylomakkeen maanantaihin 3.4.2017 mennessä.

Vastaukset ovat täysin luottamuksellisia ja anonyymeja. Halutessanne voitte kuitenkin jättää lomakkeen loppuun yhteystietonne, mikäli olisitte valmis osallistumaan vielä lyhyeen haastatteluun aihetta koskien. Haastattelututkimus toteutetaan myöhemmin sovittavana ajankohtana maaliskuuhuhtikuun aikana. Loppuun voitte jättää myös vapaamuotoisia kommentteja kyselytutkimukseen liittyen tai tarkentaa vastauksianne.

Ehdokkuus

<i>Oletko ollut aiemmin ehdolla kuntavaaleissa?</i>	kyllä (55,4 %)	en (44,6 %)
<i>Oletko ollut tai oletko kunnanvaltuuston jäsen?</i>	kyllä (11,6 %)	en (88,4 %)
<i>Oletko ollut aiemmin ehdolla eduskuntavaaleissa?</i>	kyllä (25,9 %)	en (74,1 %)
<i>Oletko ollut tai oletko eduskunnassa kansanedustajana?</i>	kyllä (0,9 %)	en (99,1 %)

Valtion ja julkisen sektorin rooli

Alla on väittämiä valtion ja julkisen sektorin rooliin sekä julkisten palveluiden ulkoistamiseen liittyen. Valitse vaihtoehto, joka vastaa parhaiten näkemystäsi

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
<i>Valtion ei tule vähentää julkisten palveluiden tarjontaa</i>	7,1 %	17,0 %	2,7 %	18,8 %	54,5 %
<i>Valtion ja kuntien tulee olla päävastuussa julkisten palveluiden tuottamisesta ja tarjoamisesta</i>	6,3 %	11,6 %	0 %	25,0 %	57,1 %

<i>Yksityisten toimijoiden roolia palveluiden tuottamisessa on lisättävä</i>	20,5 %	35,7 %	14,3 %	16,1 %	13,4 %
<i>Julkisten palveluiden ulkoistaminen heikentää palveluiden laatua</i>	10,7 %	26,8 %	12,5 %	23,2 %	26,8 %
<i>Julkisten palveluiden ulkoistamisella voidaan saada aikaan säästöjä</i>	33,9 %	28,6 %	6,3 %	22,3 %	8,9 %
<i>Yksityiset yritykset pyrkivät vain voiton tavoitteluun palveluiden laadun kustannuksella</i>	11,6 %	23,2 %	7,1 %	21,4 %	36,6 %
<i>Julkisten palveluiden ulkoistaminen siirtää valtaa pois demokraattisilta päätöksentekoilimiltä</i>	8,0 %	15,2 %	6,3 %	21,4 %	49,1 %
<i>Julkisten palveluiden ulkoistamisen seurauksena palveluiden hinnat nousevat</i>	8,0 %	16,1 %	10,7 %	27,7 %	37,5 %
<i>Vain julkisen sektorin tuottamat palvelut ovat kansalaisille tasavertaisia</i>	16,1 %	23,2 %	9,8 %	18,8 %	32,1 %

Hyvinvointivaltion tulevaisuus

Alla on väittämiä yhteiskuntaamme kohdistuvista haasteista. Valitse vaihtoehto, joka vastaa parhaiten näkemystäsi.

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
<i>Julkisiin palveluihin on tehty liikaa leikkauksia</i>	7,1 %	16,1 %	3,6 %	23,2 %	50,0 %
<i>Ansiotulojen verotusta ei tulisi kiristää</i>	8,9 %	27,7 %	8,0 %	32,1 %	23,2 %
<i>Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikentyminen ovat merkittäviä ongelmia</i>	3,6 %	9,8 %	2,7 %	41,1 %	42,9 %
<i>Kestävyyssvaje johtuu ennen kaikkea väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteen heikentymisestä</i>	11,6 %	34,8 %	17,9 %	25,0 %	10,7 %
<i>Ilman leikkauksia taloutta ei saada tasapainoon</i>	26,8 %	31,3 %	8,0 %	25,0 %	8,9 %
<i>Verotuksen progressiota tulisi lisätä</i>	13,4 %	16,1 %	8,9 %	26,8 %	34,8 %

<i>Työttömien lukumäärä on liian korkea</i>	1,8 %	3,6 %	2,7 %	25,0 %	67,0 %
<i>Työttömyys tulee tulevaisuudessa lisääntymään</i>	4,5 %	19,6 %	19,6 %	34,8 %	21,4 %
<i>Nykyisen kaltainen hyvinvointivaltio on tullut tiensä päähän</i>	33,0 %	28,6 %	9,8 %	20,5 %	8,0 %

Perustulo ja perustulomallit

Alla on väittämiä perustuloon ja sen eri malleihin liittyen. Valitse vaihtoehto, joka vastaa parhaiten näkemystäsi.

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
<i>Suomessa tulisi ottaa käyttöön perustuloon perustuva sosiaaliturvajärjestelmän malli</i>	4,5 %	12,5 %	4,5 %	33,9 %	44,6 %
<i>Perustulon tulisi olla täysin vastikkeetonta</i>	12,5 %	19,6 %	5,4 %	26,8 %	35,7 %
<i>Perustuloa tulisi maksaa jokaiselle tuloista riippumatta</i>	33,0 %	19,6 %	6,3 %	19,6 %	21,4 %
<i>Perustuloa tulisi maksaa jokaiselle iästä riippumatta</i>	17,0 %	25,0 %	5,4 %	29,5 %	23,2 %
<i>Perustulon tulisi yksinään riittää elämiseen ja perustarpeisiin</i>	4,5 %	21,4 %	7,1 %	29,5 %	37,5 %
<i>Perustuloa tulisi maksaa myös alle 18-vuotiaille</i>	25,9 %	36,6 %	10,7 %	19,6 %	7,1 %
<i>Uskon, että tulevaisuudessa perustulo otetaan käyttöön Suomessa</i>	4,5 %	8,9 %	11,6 %	36,6 %	38,4 %
<i>Uskon, että tulevaisuudessa perustulo otetaan käyttöön muualla maailmassa</i>	6,3 %	13,4 %	24,1 %	32,1 %	24,1 %
<i>Perustulo ratkaisisi hyvinvointivaltion ongelmat</i>	16,1 %	23,2 %	17,9 %	30,4 %	12,5 %

<i>560€/kk on riittämätön määrä perustuloksi</i>	6,3 %	16,1 %	7,1 %	34,8 %	35,7 %
<i>Perustulon ohella tulisi säilyttää myös tarveharkintaan perustuvia etuuksia</i>	4,5 %	12,5 %	6,3 %	38,4 %	38,4 %

<i>Ansiosidonnaisista etuuksista ei tule luopua, vaikka perustulo otettaisiinkin käyttöön</i>	7,1 %	27,7 %	11,6 %	28,6 %	25,0 %
<i>Verotus tulisi muuttaa tasaveroksi</i>	51,8 %	24,1 %	8,9 %	8,0 %	7,1 %
<i>Perustulon sijaan tulisi kokeilla negatiiviseen tuloveroon perustuvaa mallia</i>	13,4 %	15,2 %	44,6 %	24,1 %	2,7 %
<i>Perustulon sijaan tulisi ottaa käyttöön perustili, jolle maksettaisiin tietty summa kerralla</i>	38,4 %	24,1 %	29,5 %	5,4 %	2,7 %
<i>Osallistumistulo, joka edellyttäisi osallistumista vapaaehtoistyöhön tai opiskeluun ym., olisi perustuloa parempi vaihtoehto</i>	30,4 %	26,8 %	16,1 %	22,3 %	4,5 %
<i>Perustulon tulisi toteutuessaan korvata kaikki muut etuudet</i>	17,9 %	38,4 %	9,8 %	21,4 %	12,5 %

Nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän toimivuus

Alla on väittämiä nykyisestä sosiaaliturvajärjestelmästä. Valitse vaihtoehto, joka vastaa parhaiten näkemystäsi.

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
<i>Nykyinen järjestelmä kohtelee eri tuensaajia (opiskelijat, työttömät, eläkeläiset jne.) tasavertaisesti</i>	50,0%	37,5 %	4,5 %	7,1 %	0,9 %
<i>Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on liian monimutkainen</i>	1,8 %	3,6 %	0 %	31,3 %	63,4 %
<i>Erilaisia tulonsiirtoja on liikaa</i>	7,1 %	8,9 %	8,0 %	41,1 %	34,8 %
<i>Etuudet ovat usein päällekkäisiä</i>	4,5 %	15,2 %	17,0 %	38,4 %	25,0 %
<i>Etuuksien saamiseen liittyy liikaa byrokratiaa</i>	2,7 %	1,8 %	2,7 %	33,9 %	58,9 %
<i>Etuuksiin ja tukiin liittyy liikaa ehtoja</i>	4,5 %	6,3 %	7,1 %	36,6 %	45,5 %

<i>Nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää tulisi yksinkertaistaa</i>	0,9 %	1,8 %	0,9 %	24,1 %	72,3 %
<i>Tuenhakijoihin kohdistuu usein ennakkoluuloja tai heihin suhtaudutaan negatiivisesti</i>	2,7 %	8,0 %	3,6 %	31,3 %	54,5 %
<i>Valtion on taattava viimekätinen toimeentulo</i>	3,6 %	8,0 %	11,6 %	25,9 %	50,9 %
<i>Valtion takaama toimeentuloturva on riittämätön elämiseen</i>	6,3 %	14,3 %	14,3 %	35,7 %	29,5 %
<i>Tarveharkintaisuus ja syyperusteisuus etuuksien saamiseen tulisi säilyttää</i>	10,7 %	22,3 %	14,3 %	41,1 %	11,6 %
<i>Tulonsiirtojen tulisi aina olla vastikkeellisia</i>	31,3 %	24,1 %	15,2 %	19,6 %	9,8 %
<i>Tulonsiirrot ovat liian alhaisia</i>	7,1 %	18,8 %	25,0 %	29,5 %	19,6 %
<i>Toimeentulon turvaaminen on jokaisen omalla vastuulla</i>	40,2 %	30,4 %	8,0 %	15,2 %	6,3 %

Perustulon vaikutukset ja perustulokokeilu

Alla on väittämiä perustulon ja perustulokokeilun mahdollisista vaikutuksista. Valitse vaihtoehto, joka vastaa parhaiten näkemystäsi.

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
<i>Perustulojärjestelmä tulisi liian kalliiksi</i>	30,4 %	36,6 %	14,3 %	13,4 %	5,4 %
<i>Perustulo poistaisi byrokraatiaa</i>	2,7 %	5,4 %	5,4 %	33,0 %	53,6 %
<i>Perustulo passivoisi tuen saajaa</i>	30,4 %	42,0 %	8,0 %	14,3 %	5,4 %
<i>Perustulo vähentäisi työttömyyttä</i>	13,4 %	13,4 %	14,3 %	34,8 %	24,1 %
<i>Perustulo kannustaisi vastaanottamaan työtä</i>	7,1 %	10,7 %	9,8 %	33,0 %	39,3 %
<i>Perustulo poistaisi kannustinloukkuja</i>	5,4 %	7,1 %	12,5 %	28,6 %	46,4 %
<i>Perustulo voisi estää syrjäytymistä</i>	7,1 %	8,0 %	7,1 %	33,9 %	43,8 %

<i>Perustulokokeilua tulisi jatkaa ja laajentaa</i>	5,4 %	12,5 %	4,5 %	33,9 %	43,8 %
<i>Perustulokokeilu on puutteellinen</i>	1,8 %	9,8 %	17,0 %	33,0 %	38,4 %
<i>Perustulokokeilu on ajan ja rahan tuhlausta</i>	45,5 %	28,6 %	14,3 %	9,8 %	1,8 %
<i>Perustulokokeilu voi antaa suuntaviivoja siihen, miten nykyistä järjestelmäämme tulisi kehittää</i>	4,5 %	3,6 %	7,1 %	50,0 %	34,8 %
<i>Perustulokokeilu ei tule onnistumaan</i>	12,5 %	38,4 %	32,1 %	14,3 %	2,7 %
<i>Perustulokokeilussa tulisi kokeilla myös suurempaa perustulon tasoa (yli 560€/kk)</i>	7,1 %	10,7 %	13,4 %	31,3 %	37,5 %
<i>Perustulokokeilu tulee johtamaan sosiaaliturvajärjestelmämme muuttamiseen</i>	1,8 %	6,3 %	18,8 %	50,0 %	23,2

Taustatiedot

<i>Sukupuoli:</i>	mies	nainen
	68,8 %	31,3 %

<i>Syntymävuosi:</i>	vanhin s.1939, nuorin s.1998
----------------------	------------------------------

Minkä puolueen listalla olet ehdokkaana?

Kansallinen Kokoomus	14,3 %
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	10,7 %
Suomen Keskusta	8,9 %
Perussuomalaiset	7,1 %
Vihreä liitto	3,6 %
Vasemmistoliitto	17,9 %
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	0 %
Suomen Kristillisdemokraatit	3,6 %
Suomen Kommunistinen Puolue	5,4 %
Liberaalipuolue - Vapaus valita	1,8 %
Piraattipuolue	9,8 %
Suomen Eläinoikeuspuolue	0,9 %

Feministinen puolue	0,9 %
Vaihtoehto Tampere ry. yhteislista	6,3 %
Tampereen puolesta ry. yhteislista	8,0 %
Suomalaiset Ensin yhteislista	0 %
Yhteislistoihin kuulumattoman valitsijayhdistyksen ehdokas	0,9 %

Oletko jonkin puolueen jäsen?

Kansallinen Kokoomus	12,5 %
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	8,9 %
Suomen Keskusta	8,9 %
Perussuomalaiset	7,1 %
Vihreä liitto	3,6 %
Vasemmistoliitto	13,4 %
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	0 %
Suomen Kristillisdemokraatit	2,7 %
Suomen Kommunistinen Puolue	5,4 %
Liberaalipuolue - Vapaus valita	1,8 %
Piraattipuolue	8,9 %
Suomen Eläinoikeuspuolue	0,9 %
Feministinen puolue	0,9 %
Kommunistinen Työväenpuolue - Rauhan ja Sosialismin puolesta	0 %
Kansalaispuolue	0 %
Itsenäisyyspuolue	0 %
Muu/en ole minkään puolueen jäsen	25 %

Osallistuminen haastattelututkimukseen

Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan lyhyeen haastatteluun myöhemmin sovittavana ajankohtana, voit jättää sähköpostiosoitteesi tai puhelinnumerosi tähän. Kiitos avustasi!

Voit halutessasi kommentoida kyselyä tai esittää tarkennuksia vastauksiisi tähän.

Liite 3. Haastateltavat

Tutkimushaastatteluun osallistuneet kuntavaaliehdokkaat. Suluissa puolue, jonka listalla ehdokas on vaaleissa ollut ehdolla.

Kallio, Marko (KOK)

Kajarinne, Pasi (KESK)

Hirvonen, Matti (KESK)

Toivola, Jarmo (KESK)

Keränen, Jyri (SDP)

Niiniharju, Janne (SDP)

Heino, Leena (SDP)

Kanniainen, Jari-Pekka (VAS)

Kantele, Martta (VIHR)

Nousiainen, Pekka (PS)

Liite 4. Tutkimuspyynnöt ja saatekirjeet

Arvoisa kuntavaaliehdokas,

Tämän kyselytutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa tamperelaisten kuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä perustulosta, julkisen sektorin roolista sekä nykyisen kaltaisen hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvajärjestelmän tulevaisuudesta.

Tutkimuksen painopiste on kuitenkin perustulossa, joka on tammikuussa 2017 alkaneen kokeilun myötä saanut osakseen paljon huomiota niin tiedotusvälineissä kuin myös poliittisten päätöksentekijöiden keskuudessa. Perustulo on mielenkiintoinen tutkimuksen kohde myös siksi, että sen kannatus vaihtelee niin puolueiden välillä kuin saman puolueen sisälläkin.

Kyselytutkimus on osa pro gradu -tutkielmaani, joka valmistuu keväällä 2017. Tutkimuksen onnistumiseksi olisi erittäin tärkeää, että mahdollisimman moni ehdokas vastaisi kyselyyn. Julkaistavat tutkimustulokset ovat tilastomuotoisia taulukoita ja kuvioita, eikä niistä voi erottaa yksittäisen henkilön vastauksia.

Vastaaminen kyselyyn kestää noin viisi minuuttia. Pyytäisin sinua täyttämään alla olevan sähköisen kyselylomakkeen maanantaihin **3.4.2017** mennessä. Linkki kyselytutkimukseen (e-lomake) löytyy alta.

<https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/18765/lomake.html>

Vastaukset ovat täysin luottamuksellisia ja anonyymeja. Halutessanne voitte kuitenkin jättää lomakkeen loppuun yhteystietonne, mikäli olisitte valmis osallistumaan vielä lyhyeen haastatteluun aiheita koskien. Haastattelututkimus toteutetaan myöhemmin sovittavana ajankohtana maaliskuuhun aikaan.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen,

Annina Rantala

Lisätietoja: VTK Annina Rantala

XX

XX

Pro gradu -tutkielman ohjaaja:

Professori (vt.) Elina Kestilä-Kekkonen

Arvoisa kuntavaaliehdokas,

Kiitos osallistumisestasi perustuloa koskevaan kyselytutkimukseen ja mielenkiinnostasi osallistua myös tutkimushaastatteluun. Tutkimushaastatteluiden tarkoituksena on tukea ja tarkentaa kyselytutkimuksen aineistoa sekä tuoda ehdokkaiden näkemyksiä laajemmin esiin. Haastattelut mahdollistavat myös vapaamman keskustelun perustulosta ja siihen liittyvistä aihepiireistä.

Haastattelut ovat henkilökohtaisia ja kyselytutkimuksen tapaan luottamuksellisia. Tutkimushaastattelut kestävät noin puolesta tunnista tuntiin. Haastattelut nauhoitetaan, mutta niitä ei luovuteta eteenpäin eikä käytetä muihin, kuin tämän tutkimuksen tarkoituksiin.

Haastatteluaineistosta poimitaan tutkielman analyysiosaan sitaatteja ja haastateltavien näkemyksiä, mutta haastateltavaan tai tämän edustamaan puolueeseen ei viitata lainausten yhteydessä. Pyydän kuitenkin huomioimaan, että tiedekuntamme käytänteiden mukaan haastateltavien nimet mainitaan pro gradu -tutkielman lopussa liitteissä.

Toivoisin nopeaa vastausta tähän viestiin, mikäli olet vielä halukas osallistumaan haastattelututkimukseen. Tutkimushaastattelut on tarkoitus tehdä mahdollisimman pian, mutta viimeistään huhtikuun loppuun mennessä. Otan mielelläni vastaan toiveita haastattelun ajankohtaan tai paikkaan liittyen, esimerkiksi omien vaaleihin liittyvien velvollisuuksien tai töiden suhteen.

Ystävällisin terveisin,

Annina Rantala

Lisätietoja: VTK Annina Rantala

XX

XX